

Wetenschappelijk Onderzoek- en
Datacentrum

Gevolgen van lange detenties

Een literatuurstudie naar de
gevolgen van het leefklimaat in detentie
voor langgestrafte personen

Cahier 2025-9

S.E. Boschman

S. Verweij

M.L. Berghuis

Gevolgen van lange detenties

Een literatuurstudie naar de
gevolgen van het leefklimaat in detentie
voor langgestrafte personen

Cahier 2025-9

S.E. Boschman
S. Verweij
M.L. Berghuis

Cahier

De reeks Cahier omvat de rapporten van onderzoek dat door en in opdracht van het Wetenschappelijk Onderzoek- en Datacentrum is verricht. Opname in de reeks betekent niet dat de inhoud van de rapporten het standpunt van de Minister van Justitie en Veiligheid weergeeft.

Dankwoord

Wij bedanken de voorzitter en leden van de begeleidingscommissie (zie bijlage 1) voor hun waardevolle bijdrage aan dit onderzoek. Ook willen we onze collega's Karin Beijersbergen, Daan Donninger, Marleen Nagtegaal en Klaus Drieschner bedanken voor het kritisch meelesen van (delen van) dit rapport en Rik Beerthuizen voor het maken van de figuren. Ten slotte willen we graag DJI en in het bijzonder Joost de Looff bedanken voor de cijfers over uitstromen uit detentie naar detentieduur en onze collega's van de afdeling I&D voor de cijfers over de opgelegde vrijheidsstraffen naar duur van het onvoorwaardelijke deel.

Inhoud

Samenvatting		7
1	Introductie	14
1.1	De omstandigheden in detentie: het leefklimaat	15
1.2	Onderzoeksvragen	16
1.3	Methode	16
1.4	Leeswijzer	18
2	Theorie en mechanismen; hoe en waarom heeft het leefklimaat in detentie gevolgen voor langgestrafte gedetineerde personen	19
2.1	Veiligheid	20
2.2	Autonomie	21
2.3	Contacten binnen de gevangenis	22
2.3.1	Contacten met detentiepersoneel	23
2.3.2	Contacten met medegedetineerde personen	23
2.4	Contacten met de buitenwereld	24
2.5	Zinnvolle dagbesteding	26
2.6	Fysieke omgeving en faciliteiten	27
2.7	Beveiligingsniveau	29
3	(Middel)langgestrafte personen in Nederlandse penitentiaire inrichtingen	31
3.1	Aantallen (middel)langgestrafte personen in Nederlandse penitentiaire inrichtingen	31
3.2	Ontwikkelingen in detentiebeleid en -praktijk voor (middel)langgestrafte gedetineerde personen	33
3.3	Huidig (re-integratie)beleid in detentie voor (middel)langgestrafte en levenslanggestrafte gedetineerde personen	35
3.3.1	(Middel)langgestrafte personen	36
3.3.2	Levenslanggestrafte personen	38
3.4	Huidige situatie in detentie per leefklimaatdimensie	39
3.4.1	Veiligheid	39
3.4.2	Autonomie	40
3.4.3	Contacten binnen de gevangenis	41
3.4.4	Contacten met de buitenwereld	42
3.4.5	Zinnvolle dagbesteding	43
3.4.6	Fysieke omgeving en faciliteiten	45
4	Empirisch onderzoek naar gevolgen van het leefklimaat in detentie voor langgestrafte personen	48
4.1	Veiligheid	50
4.1.1	Welzijn en gezondheid	50
4.1.2	Gedrag	51
4.1.3	Recidive en re-integratie	52
4.2	Autonomie	52
4.2.1	Welzijn en gezondheid	52
4.2.2	Gedrag	54
4.2.3	Recidive en re-integratie	54
4.3	Contacten met detentiepersoneel	55
4.3.1	Welzijn en gezondheid	55

4.3.2	Gedrag	57
4.3.3	Recidive en re-integratie	58
4.4	Contacten met medege-detineerde personen	59
4.4.1	Welzijn en gezondheid	59
4.4.2	Gedrag	61
4.4.3	Recidive en re-integratie	62
4.5	Contacten met de buitenwereld	62
4.5.1	Welzijn en gezondheid	62
4.5.2	Gedrag	64
4.5.3	Recidive	66
4.6	Zinnvolle dagbesteding	67
4.6.1	Welzijn en gezondheid	68
4.6.2	Wangedrag	70
4.6.3	Recidive en re-integratie	73
4.7	Fysieke omgeving en faciliteiten	75
4.7.1	Welzijn en gezondheid	76
4.7.2	Gedrag	78
4.7.3	Recidive en re-integratie	79
4.8	Beveiligingsniveau	80
4.8.1	Wangedrag	81
4.8.2	Recidive en re-integratie	81
5	Conclusie	83
5.1	Belangrijkste bevindingen	84
5.2	Aanbevelingen voor praktijk en beleid	86
5.3	Discussie	90
5.3.1	Beperkingen	90
5.3.2	Aanbevelingen voor vervolgonderzoek	92
5.4	Tot slot	93
	Summary	95
	Literatuur	102
	Bijlage 1 Samenstelling begeleidingscommissie	123

Samenvatting

Op verzoek van de Tweede Kamer heeft de regering het WODC gevraagd om de gevolgen van lange detenties voor veroordeelde personen te onderzoeken. De aanleiding hiervoor zijn een aantal beleidsveranderingen die er aan bijdragen dat meer mensen in Nederland langer in detentie zullen zitten. Aangezien uit veel eerder onderzoek al bekend is dat detentie negatieve gevolgen heeft voor (langgestrafte) gedetineerde personen wordt dit niet opnieuw onderzocht. In plaats daarvan is in dit onderzoek bekeken wat de gevolgen van *de omstandigheden in* detentie zijn voor langgestrafte gedetineerde personen. Alle omstandigheden in detentie die gevolgen hebben voor gedetineerde personen vallen onder het begrip leefklimaat.

Het huidige onderzoek is uitgevoerd in de vorm van een literatuurstudie met als hoofdvraag: *Wat is bekend uit Nederlands en internationaal wetenschappelijk onderzoek over de gevolgen van het leefklimaat in detentie voor langgestrafte gedetineerde personen?* Hierbij maken we (in navolging van eerder onderzoek; Boone et al., 2016; Palmen et al 2019; Van Ginneken et al., 2018) gebruik van een indeling van het leefklimaat in zes dimensies, namelijk: veiligheid, autonomie, contacten binnen detentie (met detentiepersoneel en medegedetineerde personen), contacten buiten detentie, zinvolle dagbesteding en fysieke omgeving en faciliteiten. Daarnaast bespreken we apart het effect van beveiligingsniveau, omdat het niet altijd duidelijk is op welke dimensies van het leefklimaat beveiligingsniveaus van elkaar verschillen. Per dimensie beschrijven we wat er bekend is uit eerder onderzoek over de gevolgen van het leefklimaat voor welzijn en gezondheid, gedrag, recidive en re-integratie van langgestrafte (drie jaar of langer) en middellanggestrafte (één tot drie jaar) gedetineerde personen. Het doel van deze studie is enerzijds een overzicht te geven van de gevolgen van het leefklimaat in detentie voor (middel)langgestrafte personen maar anderzijds ook om concrete handvatten te bieden hoe het leefklimaat voor (middel)langgestrafte personen in Nederlandse PI's kan worden aangepast om de negatieve gevolgen van (middel)lange detenties voor gedetineerde personen te verminderen. Het creëren van omstandigheden in detentie die bijdragen aan het welzijn en gedrag en het terugdringen van recidive van (middel)langgestrafte personen draagt uiteindelijk bij aan de veiligheid in detentie en de veiligheid van de maatschappij.

Methode

Om de hoofdvraag te beantwoorden is empirisch onderzoek verzameld dat inzicht geeft in de gevolgen van (de verschillende dimensies van) het leefklimaat voor gedetineerde personen. De literatuur is in eerste instantie gezocht door met een groot aantal zoektermen (zoals *autonomy*, *safety* in combinatie met *prison* of *detention* en/of met uitkomstmaten zoals *recidivism* of *misconduct*) te zoeken in Google Scholar of Web of Science. Vervolgens is ook gezocht in geciteerde en citerende studies van gevonden relevante studies. Er is alleen onderzoek opgenomen onder volwassen personen die middellang (één tot drie jaar) of lang (drie jaar of langer) in detentie verblijven. Er zijn twee redenen waarom we detenties vanaf drie jaar als lang beschouwen en we ook empirisch onderzoek onder middellang gestrafte personen meenemen. Ten eerste komen nog langere straffen in Nederland en veel landen met een vergelijkbaar detentieklimaat nauwelijks voor. Een te krappe definitie van lange

detenties zal daarom vooral onderzoek opleveren in landen met een onvergelijkbaar detentieklimaat, waar de gevolgen van het leefklimaat mogelijk ook anders zijn. Ten tweede kan (op basis van de theorie) worden verwacht dat effecten gevonden bij minder langgestrafte personen even sterk of sterker zullen optreden bij langer gestrafte personen. Bevindingen uit onderzoek onder minder langgestrafte personen zullen daarom waarschijnlijk ook van toepassing zijn op langer gestrafte personen. Onderzoek onder korter gestrafte personen of waarin geen informatie wordt gegeven over de detentieduur is weggelaten. Alleen onderzoek gepubliceerd sinds 2000 in het Nederlands of Engels is meegenomen. Er is zowel kwalitatief als kwantitatief onderzoek geselecteerd. Een beperkt aantal kwantitatieve studies bekijkt het causale effect van het leefklimaat op uitkomsten van gedetineerde personen. De meeste kwantitatieve studies bekijken de samenhang tussen het leefklimaat en uitkomsten van gedetineerde personen, in dat geval zijn alleen studies meegenomen waarin ook rekening gehouden wordt met andere variabelen die van invloed kunnen zijn op de samenhang (controlevariabelen). Er zijn uiteindelijk 168 empirische studies en 47 overzichtsstudies opgenomen die inzicht geven in de gevolgen van het leefklimaat voor (middel)langgestrafte personen.

Belangrijkste bevindingen

Veiligheid

Kwantitatief onderzoek onder langgestrafte en middellanggestrafte personen laat overtuigend zien dat onveiligheid en slachtofferschap in detentie samenhangen met minder welzijn en gezondheid, meer wangedrag en meer recidive. Ook kwalitatief onderzoek laat zien dat onveiligheid negatieve gevolgen heeft voor het welzijn van langgestrafte gedetineerde personen. Er is slechts een beperkt aantal studies naar de relatie tussen (on)veiligheid en middelengebruik en die vinden over het algemeen geen samenhang. Hoewel de meeste gedetineerde personen in Nederlandse PI's zich behoorlijk veilig voelen, wordt detentie door kwetsbare groepen zoals zedendelinquenten of transgender personen als minder veilig ervaren.

Autonomie

Autonomie in detentie wordt ten eerste bepaald door keuzevrijheid. Daarnaast is het van belang dat mensen weten waar ze aan toe zijn (voorspelbaarheid) en invloed kunnen hebben op hun leven (*outcome control*). Empirisch kwalitatief onderzoek laat zien dat een gebrek aan autonomie in detentie negatieve gevolgen heeft voor het welzijn en de mentale gezondheid van langgestrafte gedetineerde personen en hun mogelijkheden om te functioneren in de maatschappij. Ook laten kwalitatieve studies zien dat een gebrek aan *outcome control* leidt tot stress, angst, frustratie en een slechte gezondheid. Er is slechts een beperkt aantal studies naar de relatie tussen autonomie en wangedrag of recidive. Hierin wordt geen samenhang tussen autonomie en wangedrag gevonden, maar wel overwegend dat meer autonomie samenhangt met een lagere recidive.

Contacten met detentiepersoneel

Kwalitatief onderzoek laat zien dat een respectvolle en eerlijke bejegening door detentiepersoneel van belang is voor het welzijn en de gezondheid van (middel)langgestrafte gedetineerde personen. Ook veel kwantitatief onderzoek laat zien dat een respectvolle en eerlijke behandeling samenhangt met meer welzijn en minder wangedrag. Er is slechts een beperkt aantal studies naar de relatie tussen enerzijds contacten met detentiepersoneel en anderzijds middelengebruik of recidive

van (middel)langgestrafte gedetineerde personen. Hierin wordt gevonden dat een respectvolle en eerlijke bejegening samenhangt met evenveel of minder middelengebruik en met evenveel of minder recidive.

Contacten met medege-detineerde personen

Kwalitatief onderzoek laat zien dat contacten met medege-detineerde personen enerzijds zorgen voor stress en onveiligheid en daarom negatieve gevolgen hebben voor het welzijn en de gezondheid van (middel)langgestrafte gedetineerde personen. Anderzijds zijn er ook positieve relaties met medege-detineerde personen die (sociale) steun bieden en juist positieve gevolgen hebben voor het welzijn en de gezondheid van (middel)langgestrafte gedetineerde personen. Ook laat kwalitatief onderzoek zien dat medege-detineerde personen zowel kunnen aanzetten tot als weerhouden van middelengebruik en wangedrag bij andere gedetineerde personen. Daarnaast blijkt uit kwalitatief onderzoek dat veel langgestrafte personen het fijn vinden om met andere langgestrafte personen op de afdeling te zitten, dit geeft meer rust omdat de groep niet steeds verandert en langgestrafte personen er 'binnen' het beste van moeten maken en daarom minder problemen veroorzaken. Kwantitatief onderzoek laat zien dat personen die meer sociale steun ervaren en die positiever zijn over de contacten met medege-detineerde personen meer welzijn ervaren. In het beperkte aantal kwantitatieve studies naar de samenhang tussen contacten met medege-detineerde personen en wangedrag of recidive wordt geen samenhang gevonden.

Contacten met de buitenwereld

Empirisch onderzoek vindt enkele negatieve, maar vooral veel positieve gevolgen van contacten met de buitenwereld (zoals bellen, brieven schrijven of bezoek ontvangen) voor welzijn en gezondheid van (middel)langgestrafte gedetineerde personen. Kwalitatief onderzoek laat zien dat plaatsing nabij vrienden en familie en bezoeken in het weekend van belang zijn om bezoek mogelijk te maken. Het kwantitatief onderzoek laat zien dat telefonische contact met en sociale steun van contacten buiten detentie samenhangen met minder wangedrag. Bezoek hangt in het kwantitatief onderzoek zowel samen met meer, evenveel als met minder wangedrag. Wanneer bezoek samenhangt met meer wangedrag gaat het voornamelijk om het bezit van contrabande. Kwantitatief empirisch onderzoek laat overtuigend zien dat contacten met de buitenwereld (via bezoek of (video)bellen) samenhangen met minder recidive en betere re-integratie-uitkomsten.

Zinvolle dagbesteding

Kwalitatief onderzoek laat zien dat zinvolle en uitdagende dagbesteding langgestrafte gedetineerde personen helpt om te gaan met het leven in detentie, hun leven zin kan geven, bijdraagt aan hun welzijn en mentale gezondheid en aan hun mogelijkheden voor re-integratie in de maatschappij en minder recidive. Het werk in detentie wordt door (middel)langgestrafte personen in Nederland echter vaak als eentonig en weinig zinvol ervaren. Kwantitatief onderzoek laat zien dat meer mogelijkheden voor zinvolle dagbesteding samenhangen met meer welzijn, minder wangedrag en minder middelengebruik onder (middel)langgestrafte gedetineerde personen. Werken in detentie hangt samen met minder wangedrag maar niet altijd met minder recidive of betere re-integratie-uitkomsten. Het volgen van opleidingen in detentie hangt samen met minder recidive en betere re-integratie-uitkomsten maar in verschillende onderzoeken wordt zowel een samenhang met minder, evenveel als meer wangedrag tijdens detentie gevonden. Er is zeer veel onderzoek naar de gevolgen van specifieke interventies in detentie (zoals specifieke programma's, trainingen of behandelingen). Overzichtsstudies laten zien dat vooral interventies gebaseerd op cognitieve

gedragstherapie samenhangen met meer welzijn, minder wangedrag en minder recidive.

Fysieke omgeving en faciliteiten

Empirisch onderzoek laat zien dat een groene omgeving (natuur), een prettige omgeving (qua geluid, temperatuur, goede bedden, rommel) en goede faciliteiten (douches, keukens) samenhangen met meer welzijn en gezondheid en minder wangedrag onder (middel)langgestrafte gedetineerde personen. Plaatsing in een meerpersoonscel hangt niet direct samen met welzijn, gezondheid of wangedrag van (middel)langgestrafte personen, wel voelen mensen in meerpersoonscellen zich minder veilig en hebben ze minder goede contacten met detentiepersoneel. Een gebrek aan (vertrouwen in) goede zorg in detentie hangt samen met minder welzijn en gezondheid. Er zijn slechts een beperkt aantal studies naar de relatie tussen de fysieke omgeving en recidive, in deze studies wordt gevonden dat (tevredenheid met) een aantrekkelijker fysieke omgeving samenhangt met evenveel of minder recidive. Wanneer de fysieke omgeving niet geschikt is voor oudere of mindervalide personen heeft dit negatieve gevolgen voor hun welzijn en gezondheid.

Beveiligingsniveau

Personen met een hoger risico op wangedrag, een grotere kans om te ontvluchten of een grotere kans om (opnieuw) ernstige delicten te plegen worden in strengere regimes of hogere beveiligingsniveaus geplaatst waar zij minder autonomie, mogelijkheden voor contacten met de buitenwereld of voor zinvolle dagbesteding hebben. Er is geen onderzoek naar het causale effect van plaatsing in een hoger beveiligingsniveau op het welzijn van gedetineerde personen. Onderzoek onder (middel)langgestrafte personen naar het causale effect van plaatsing in een hoger beveiligingsniveau laat zien dat dit leidt tot meer recidive. Er wordt geen effect gevonden van plaatsing in een hoger beveiligingsniveau op wangedrag of op ernstig (gewelddadig) wangedrag. Plaatsing in een hoger beveiligingsniveau leidt wel tot minder regelovertredingen of andere vormen van minder ernstig wangedrag.

Beperkingen en aanbevelingen voor vervolgonderzoek

In dit onderzoek zijn 215 empirische studies en overzichtsstudies opgenomen die inzicht geven in de gevolgen van het leefklimaat in detentie voor (middel)langgestrafte personen. Een eerste beperking van dit onderzoek is dat we mogelijk niet alle relevante studies hebben gevonden.

Een tweede beperking is dat verreweg de meeste kwantitatieve empirische studies betrekking hebben op de *samenhang* tussen het leefklimaat in detentie en uitkomsten voor gedetineerde personen. Hoewel we alleen studies met controlevariabelen hebben opgenomen, wat het aannemelijker maakt dat de (resterende) samenhang betekent dat het leefklimaat gevolgen heeft voor de uitkomsten (welzijn, gedrag en recidive) kan hiermee geen oorzakelijk verband worden aangetoond. Het kan namelijk ook zijn dat de gevonden samenhang andersom is of dat ongemeten kenmerken zowel de uitkomst als (de ervaring van) het leefklimaat beïnvloeden.

Een derde beperking is dat we ons, vanwege de grote hoeveelheid studies naar de gevolgen van specifieke interventies (zoals specifieke programma's, trainingen of behandelingen), hebben beperkt tot overzichtsstudies op dit gebied. Hierdoor hebben we alleen interventies kunnen opnemen waar overzichtsstudies naar zijn gedaan. In

overzichtsstudies gaan verschillen in uitkomsten verloren, een (type) interventie kan gemiddeld genomen samenhangen met minder recidive, terwijl dit niet voor elke variant van de interventie of in elke context het geval is. In de opgenomen overzichtsstudies is bovendien nauwelijks Nederlands onderzoek opgenomen. Hierdoor is het lastig om conclusies te trekken over welke (typen) interventies positieve gevolgen voor (middel)langgestrafte personen in Nederland kunnen hebben. Er is bovendien nauwelijks onderzoek gedaan naar de effectiviteit van de vele verschillende interventies die in Nederland worden aangeboden in detentie. We bevelen aan om hier meer onderzoek naar te doen, zodat effectieve(re) interventies kunnen worden aangeboden.

Een laatste beperking is dat het lastig is gebleken om concrete handvatten te bieden hoe het leefklimaat in Nederlandse PI's kan worden aangepast om de gevolgen van lange detenties voor veroordeelde personen te verbeteren. Dit had een aantal redenen. Ten eerste hebben we geen kwalitatief onderzoek gedaan naar de knelpunten die gedetineerde personen en detentiepersoneel in Nederlandse PI's zelf ervaren en de oplossingen die zij daarvoor aandragen op het gebied van bijvoorbeeld veiligheid. We weten daarom wel dat veiligheid zeer belangrijk is voor langgestrafte gedetineerde personen, maar niet met welke maatregelen de veiligheid in Nederlandse PI's het beste kan worden verbeterd. Ten tweede zijn bevindingen uit het empirische onderzoek soms lastig vertaalbaar naar de Nederlandse context omdat slechts een beperkt deel van de empirische studies (24 van de 168) in Nederland is uitgevoerd. Zo is er bijvoorbeeld in Nederland nog nauwelijks onderzoek verricht naar de gevolgen van de (fysieke) detentieomgeving voor oudere gedetineerde personen. Ten derde is het bestaande Nederlandse onderzoek naar de ervaringen met detentiepersoneel gedateerd terwijl het aannemelijk is dat door veranderingen in het detentiebeleid en de rol van het personeel ook de ervaringen met detentiepersoneel zullen zijn veranderd. Een aanbeveling voor vervolgonderzoek is het (opnieuw) uitvoeren van kwalitatief onderzoek in Nederland naar de ervaringen, knelpunten en oplossingsrichtingen omtrent het leefklimaat (zoals de ervaringen met het detentiepersoneel) van langgestrafte gedetineerde personen. We bevelen voorts aan om ook specifiek te focussen op de ervaringen en behoeften van (langgestrafte) oudere gedetineerde personen.

Conclusie en aanbevelingen voor praktijk en beleid

Hoewel het aantal personen dat veroordeeld wordt tot een lange vrijheidsstraf in Nederland relatief klein is, bezetten langgestrafte personen toch een aanzienlijk deel van de totale detentiecapaciteit; een derde van de personen in detentie zit een straf van drie jaar of meer uit en dit aandeel zal, door verschillende beleidswijzingen, in de toekomst waarschijnlijk verder toenemen. Met name voor langgestrafte personen is het leefklimaat in detentie van belang voor hun welzijn en gedrag en hun mogelijkheden voor re-integratie in de maatschappij en recidive. Aanpassingen in het leefklimaat in detentie voor langgestrafte personen kunnen daarom bijdragen aan de veiligheid in detentie én de veiligheid van de samenleving. Aan de hand van de uitkomsten van het literatuuronderzoek, in combinatie met de beschrijving van het huidige leefklimaat voor langgestrafte gedetineerde personen, worden aanbevelingen gedaan om het leefklimaat voor langgestrafte gedetineerde personen in de Nederlandse PI's te bestendigen of verbeteren.

Richt speciale afdelingen in voor langgestrafte personen in een groene detentieomgeving en biedt daar extra autonomie, betekenisvol en uitdagend werk, extra mogelijkheden voor contact met de buitenwereld en mogelijkheden om te wennen aan vrijheid.

Wij bevelen aan om verspreid over het land een aantal speciale afdelingen voor langgestrafte personen in te richten en personen met een bepaald strafrestant (bijvoorbeeld langer dan drie jaar) actief informatie te geven over deze afdelingen en aan te bieden om te worden overgeplaatst naar deze speciale afdelingen. Hierbij is het van belang dat deze speciale afdelingen worden ingericht in PI's met een aantrekkelijke fysieke omgeving, bijvoorbeeld een groene binnentuin, vanwege de positieve effecten hiervan op het welzijn en gedrag van (middel)langgestrafte gedetineerde personen. Daarnaast is het van belang dat deze afdelingen inzetten op autonomie door gedetineerde personen bijvoorbeeld de mogelijkheid te geven zelf te koken, zelfstandig door het gebouw te lopen en zelf te bepalen wanneer zij douchen. Onderzoek laat immers zien dat het gebrek aan autonomie in detentie negatieve gevolgen heeft voor het welzijn en de mogelijkheden om na detentie te functioneren in de maatschappij van (middel)langgestrafte personen. Veel langgestrafte personen willen graag met medelanggestrafte personen op een afdeling zitten. Niet alle langgestrafte personen zullen (echter) naar deze (zelfde) afdelingen willen worden overgeplaatst. Door langgestrafte gedetineerde personen inspraak te geven in waar zij hun resterende straf doorbrengen wordt hun autonomie vergroot, wat positieve gevolgen zal hebben voor hun welzijn en hun mogelijkheden om na detentie te functioneren in de maatschappij. Omdat uitdagend en betekenisvol werk, met name voor langgestrafte personen, van belang is voor hun welzijn, gedrag, (het terugdringen of voorkomen van) middelengebruik en hun mogelijkheden voor re-integratie in de maatschappij en recidive, bevelen we aan om op deze speciale afdelingen betekenisvol en uitdagend werk aan te bieden. Vanwege het belang van (privacy bij) contact met de buitenwereld voor langgestrafte personen, bevelen we aan om op deze afdelingen telefoons op cel aan te bieden. Daarnaast is het van belang dat bezoek, ook van verder weg, mogelijk wordt gemaakt middels ruime bezoeken in het weekend en de mogelijkheid van digitaal bezoek. Ten slotte bevelen wij aan om uit te zoeken of op speciale afdelingen voor langgestrafte personen extra mogelijkheden voor verlof of verlof voor extramurale arbeid kunnen worden aangeboden. Op deze manier kunnen langgestrafte personen geleidelijk aan wennen aan (meer) vrijheid wat positieve gevolgen zal hebben voor hun re-integratie in de maatschappij en recidive zal voorkomen.

Verbeter het leefklimaat voor langgestrafte personen op alle afdelingen

Naast het inrichten van speciale afdelingen voor langgestrafte gedetineerde personen doen we vier aanbevelingen om het leefklimaat in detentie voor alle (middel)langgestrafte gedetineerde personen te verbeteren, dus ook voor personen die niet op speciale afdelingen voor langgestrafte personen kunnen of willen worden geplaatst.

Ten eerste is het van belang om gedetineerde personen *outcome control* en voorspelbaarheid te geven door ervoor te zorgen dat de regels omtrent vrijheden, verlof en voorwaardelijke invrijheidsstelling duidelijk en haalbaar zijn voor alle gedetineerde personen en hen expliciet en tijdig inzicht te geven in de gevolgen van recidiverisico's voor hun voorwaardelijke invrijheidsstelling en verlofmogelijkheden.

Ten tweede bevelen we aan om te zorgen voor voldoende capaciteit, vooral op speciale afdelingen zoals extra zorgvoorzieningen en zedenafdelingen zodat alle gedetineerde

personen op een passende afdelingen kunnen worden geplaatst wat de veiligheid in detentie ten goede zal komen.

Ten derde bevelen we aan om te blijven zorgen voor (voldoende) personeel dat getraind is in een respectvolle bejegening van gedetineerde personen.

En als laatste bevelen we aan om ervoor te zorgen dat de fysieke omgeving wordt aangepast voor oudere en mindervalide personen om detentie ook voor de groeiende groep oudere en mindervalide personen leefbaar te houden of te maken.

1 Introductie

Verskillende beleidsveranderingen dragen eraan bij dat er meer mensen in Nederland lang in detentie zitten.¹ Zo is in 2006 de maximale tijdelijke gevangenisstraf voor moord verhoogd van 20 naar 30 jaar. Verder moeten langgestrafte gedetineerde personen sinds de invoering van de wet Straffen en Beschermen op 1 juli 2021 een groter deel van hun straf ook werkelijk uitzitten in de gevangenis. Eerder konden mensen na twee derde van hun straf vervroegd voorwaardelijk vrijkomen, in de wet Straffen en Beschermen is dat veranderd naar maximaal twee jaar voor het einde van hun straf. Ook is in 2023 een wetsvoorstel aangenomen waarin de maximale straf voor doodslag verhoogd wordt van 15 naar 25 jaar. Deze stapeling van wetten leidt tot een verzwaring van het sanctiestelsel; mensen zullen de facto langer in detentie doorbrengen. Bijna alle langgestrafte personen keren uiteindelijk terug in de samenleving. Sinds 2017 komen zelfs levenslanggestrafte personen na (maximaal) 28 jaar detentie (onder strikte voorwaarden) in aanmerking voor gratie en dus terugkeer in de maatschappij. Gezien het feit dat meer mensen lang(er) in Nederlandse detentie zullen zitten en uiteindelijk terugkeren in de maatschappij, heeft De Tweede Kamer² de regering verzocht om te onderzoeken wat de sociale en maatschappelijke gevolgen van lange detenties³ zijn voor veroordeelde personen. De Minister van Rechtsbescherming heeft vervolgens het WODC gevraagd om dit onderzoek uit te voeren.

Uit eerder onderzoek is bekend dat een periode in detentie voornamelijk negatieve gevolgen heeft voor (ex-)gedetineerde personen. Diverse overzichtsstudies en meta-analyses (Boschman et al., 2023; Jonson, 2010; Loeffler & Nagin, 2022; Nagin et al., 2009; Petrich et al., 2021; Smith et al., 2002; Villettaz et al., 2015; Villettaz et al., 2006) laten zien dat een periode in detentie, in vergelijking met een ander type straf of geen detentie, eerder leidt tot meer dan tot minder recidive. Daarnaast blijkt uit onderzoek dat een periode in detentie negatieve gevolgen heeft voor (re-integratie-) uitkomsten zoals werk (Bäckman et al., 2018; Ramakers et al., 2012; Raphael, 2008), inkomen (Andersen, 2015; Pettit & Lyons, 2009; Western, 2002) en huisvesting (Geller & Curtis, 2011; Wensveen, 2020). In deze studie worden daarom niet (opnieuw) de gevolgen van detentie voor langgestrafte personen onderzocht. Een conclusie dat detentie negatieve gevolgen voor langgestrafte personen heeft, biedt bovendien weinig handelingsperspectief; het is geen reële mogelijkheid om veroordeelde personen dan maar niet meer in detentie te plaatsen.⁴

In plaats daarvan bekijken we in dit onderzoek de gevolgen van *de omstandigheden in* detentie voor langgestrafte personen. Juist voor langgestrafte gedetineerde personen

¹ Daarnaast wordt er in de opsporing en vervolging vanaf 2016 meer aandacht gegeven aan zware criminaliteit, zoals ondermijning, mensenhandel, cybercrime en online seksueel kindermisbruik (Boone & De Boer, 2024). Dit kan er voor zorgen dat er meer zwaardere zaken voor de rechter komen waardoor er uiteindelijk meer langere straffen worden opgelegd.

² *Kamerstukken II 2022-2023*, 35 871, nr. 10 (Motie Kuzu).

³ Er is geen vaste definitie van een lange detentie. In dit onderzoek worden detenties langer dan drie jaar als lange detenties beschouwd. Detenties langer dan één jaar maar korter dan drie jaar worden als middellang beschouwd (zie voor de redenering hierachter paragraaf 1.3).

⁴ Bij lichte delicten (en korte vrijheidsstraffen) wordt er voor gepleit om minder vaak een vrijheidsstraf en vaker vrijheidsbeperkende straffen zoals boetes, taakstraffen of voorwaardelijke straffen op te leggen (Boschman et al., 2023; RSJ, 2021). Bij zwaardere delicten (en langere vrijheidsstraffen) zijn vrijheidsbeperkende straffen echter geen reëel alternatief voor een vrijheidsstraf. Vandaar dat in het huidige onderzoek niet de gevolgen van detentie ten opzichte van andere niet-vrijheidsbeperkende straffen voor langgestrafte personen onderzocht worden.

zijn de omstandigheden in detentie van groot belang voor hun welzijn en gedrag en hun mogelijkheden voor terugkeer in de maatschappij en recidive. Inzicht in de gevolgen van de omstandigheden in detentie voor langgestrafte personen biedt bovendien handelingsperspectief. Het creëren van omstandigheden in detentie die bijdragen aan het welzijn en gedrag en het terugdringen van recidive van langgestrafte personen draagt uiteindelijk bij aan een veiligere maatschappij.

1.1 De omstandigheden in detentie: het leefklimaat

In dit onderzoek ligt de focus op de omstandigheden in detentie en de gevolgen van deze omstandigheden voor (langgestrafte) gedetineerde personen. Boone en collega's (2016) stellen op basis van een uitgebreid literatuuronderzoek dat alle aspecten van het verblijf in detentie die invloed hebben op het welzijn en/of gedrag van gedetineerde personen tijdens en na detentie vallen onder het begrip leefklimaat. In navolging van Boone en collega's (2016) gebruiken wij daarom het begrip leefklimaat. Leefklimaat is een multidimensionaal begrip; het omvat verschillende dimensies zoals bijvoorbeeld veiligheid, (zinvolle) activiteiten en bejegening door detentiepersoneel (Beijersbergen, 2016; Tonkin, 2016; Wright, 1985). Verschillende studies hebben geprobeerd het leefklimaat⁵ in detentie te conceptualiseren en operationaliseren en in te delen in een aantal (meetbare) dimensies (Beijersbergen, 2016; Boone et al., 2016; Liebling, 2010; Liebling & Arnold, 2004; Toch, 1977; Wright, 1985).⁶ In deze studie is ervoor gekozen om in navolging van Palmen en Van Ginneken en collega's (Palmen et al., 2019; Van Ginneken et al., 2018) een (vereenvoudigde) indeling in zes dimensies te gebruiken die gebaseerd is op de indeling van Boone en collega's (2016).⁷ Het gaat daarbij om de dimensies: veiligheid, autonomie, contacten binnen de gevangenis, contacten met de buitenwereld, zinvolle dagbesteding en fysieke omgeving en faciliteiten.

Inzicht in de gevolgen van het leefklimaat in detentie voor langgestrafte gedetineerde personen is relevant om drie redenen. Ten eerste keren bijna alle ex-gedetineerde personen na een periode van detentie terug in de maatschappij. Het leefklimaat heeft gevolgen voor de (mentale) gezondheid, recidive en mogelijkheden voor re-integratie van ex-gedetineerde personen en deze zijn vervolgens van invloed op (de veiligheid van) de samenleving. Iemand die dakloos, verslaafd en met psychische problemen vrijkomt heeft waarschijnlijk een negatieve invloed op de (veiligheid van de) samenleving. Ten tweede heeft het leefklimaat in detentie gevolgen voor het welzijn en gedrag van gedetineerde personen tijdens detentie en daarmee voor de veiligheid (en leefbaarheid) in detentie voor zowel (andere) gedetineerde personen als detentiepersoneel. Ten derde mag volgens artikel 3 van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (EVRM) een straf geen lichamelijk letsel of ernstig geestelijk lijden teweegbrengen. Inzicht hoe het leefklimaat kan worden vormgegeven om

⁵ Het begrip leefklimaat kent vele synoniemen zoals *moral climate*, *prison environment* of *social climate* (Beijersbergen, 2016; Boone et al., 2016).

⁶ Met (soms zeer) verschillende indelingen in dimensies tot gevolg (Tonkin, 2016). De indeling verschilt afhankelijk van op welke aspecten van de detentieomgeving de nadruk ligt (Ross et al., 2008) en afhankelijk van hoe er gekozen wordt verschillende (deels overlappende) onderwerpen in te delen in dimensies.

⁷ Boone en collega's (2016) beschrijven zes factoren en drie determinanten die het leefklimaat bepalen. Palmen en collega's en Van Ginneken en collega's baseren zich op Boone maar beschrijven zes domeinen (Palmen et al., 2019) of dimensies (Van Ginneken et al., 2018) van het leefklimaat. Hierbij is de determinant 'fysieke omgeving en faciliteiten' samengevoegd met de factor 'fysiek welbevinden' tot één dimensie. De andere determinanten 'samenstelling personeel' en 'samenstelling detentiepopulatie' worden geschaard onder de factor 'contacten binnen de inrichting'.

negatieve gevolgen voor het welzijn en de gezondheid van gedetineerde personen te beperken, is ook daarom van belang.

1.2 Onderzoeksvragen

Dit onderzoek wordt uitgevoerd in de vorm van een literatuurstudie. We bekijken wat er bekend is uit eerder Nederlands en internationaal wetenschappelijk onderzoek naar de gevolgen van het leefklimaat in detentie voor langgestrafte personen. De hoofdvraag van het onderzoek is:

Wat is bekend uit Nederlands en internationaal wetenschappelijk onderzoek over de gevolgen van het leefklimaat in detentie voor langgestrafte gedetineerde personen?

Hierbij maken we gebruik van de eerder genoemde indeling van het leefklimaat in zes dimensies: veiligheid, autonomie, contacten binnen de gevangenis, contacten met de buitenwereld, zinvolle dagbesteding en fysieke omgeving en faciliteiten. In hoofdstuk 2 beschrijven we voor deze zes dimensies hoe ze kunnen worden geconceptualiseerd en geoperationaliseerd en de theorie en mechanismes hoe en waarom zij invloed hebben op gedetineerde personen. Hierbij besteden we ook aandacht aan de invloed van detentieduur, dat is; in hoeverre zal het leefklimaat sterkere of minder sterke effecten hebben op gedetineerde personen naarmate mensen langer in detentie zitten. In hoofdstuk 4 wordt een uitgebreid overzicht gegeven van het empirisch onderzoek naar de gevolgen van het leefklimaat in detentie voor langgestrafte gedetineerde personen. We beschrijven, per dimensie, wat er bekend is uit (kwantitatief of kwalitatief) empirisch onderzoek over de gevolgen van het leefklimaat voor welzijn en gezondheid, gedrag, recidive en re-integratie van langgestrafte gedetineerde personen.

1.3 Methode

Om de hoofdvraag van dit onderzoek te beantwoorden is een uitgebreid literatuuronderzoek uitgevoerd. Voor de zes bovengenoemde dimensies van het leefklimaat is eerst een literatuurverkenning gedaan om inzicht te krijgen wat deze dimensies precies inhouden en hoe en waarom deze dimensies gevolgen hebben voor (langgestrafte) gedetineerde personen (dit is beschreven in hoofdstuk 2). Vervolgens is per dimensie gezocht naar empirisch onderzoek dat inzicht geeft in de gevolgen van deze dimensie van het leefklimaat voor langgestrafte gedetineerde personen (hoofdstuk 4).

Er is geen standaard definitie van wat een lange vrijheidsstraf of detentie is. Volgens het Europees Hof voor de Rechten van de Mens zijn lange detenties straffen van ten minste vijf jaar (Council of Europe, 2003; Drenkhahn et al., 2009). In Nederland, en veel Europese landen, komen zulke lange straffen echter nauwelijks voor en worden straffen van meer dan twee jaar al als lang beschouwd (Doekhie, 2019). Er zijn twee redenen om ook empirisch onderzoek onder personen met een vrijheidsstraf korter dan vijf jaar mee te nemen. Ten eerste zal het meeste empirische onderzoek in Nederland en landen met een vergelijkbaar detentieklimaat zijn uitgevoerd onder minder langgestrafte personen. Wanneer alleen onderzoek naar personen die meer dan vijf jaar gedetineerd zijn wordt meegenomen, zullen dit vooral studies zijn uit landen met een onvergelijkbaar detentieklimaat, waardoor de effecten van het leefklimaat mogelijk heel anders zijn dan in Nederland. Ten tweede kan op basis van

de theorie worden verwacht dat het leefklimaat sterkere of even sterke effecten heeft naarmate mensen langer in detentie zitten. Gevolgen van het leefklimaat gevonden in empirisch onderzoek onder minder langgestrafte personen zullen hierdoor waarschijnlijk ook optreden bij langgestrafte personen. Om deze twee redenen is ervoor gekozen om de grens wat als lange detentie wordt gezien niet te hoog te leggen en om ook onderzoek naar middellange detenties mee te nemen. Empirische studies onder gedetineerde personen die (gemiddeld) meer dan drie jaar gedetineerd zijn worden in dit rapport meegenomen als onderzoek naar langgestrafte personen, studies onder personen die gemiddeld meer dan één jaar in detentie zitten worden meegenomen als onderzoek onder middellanggestrafte personen.⁸

De literatuur is in eerste instantie gezocht door met een groot aantal zoektermen te zoeken in zoekmachines (Google Scholar en Web of Science). Hierbij is bijvoorbeeld gebruikgemaakt van zoektermen (in het Engels of Nederlands) zoals *autonomy*, *safety*, *victimisation*, *visitation*, *procedural justice* in combinatie met *prison* of *detention* en met uitkomstmaten zoals *recidivism*, *distress* of *misconduct*. Daarnaast is gezocht op termen als leefklimaat, *moral climate* of *prison environment*. Vervolgens is gebruikgemaakt van 'snowballing'. Door te zoeken in citerende studies van gevonden relevante studies zijn meer recente studies gevonden die kennis toevoegen aan de geciteerde studies. Daarnaast is gebruikgemaakt van de literatuurverwijzingen in de gevonden studies om andere (oudere) studies te achterhalen.

Voor het selecteren van empirisch onderzoek voor hoofdstuk 4 zijn diverse selectiecriteria gebruikt. Ten eerste moest het gaan om onderzoek waarbij het objectieve leefklimaat (zoals krijgen mensen bezoek, hoeveel uur zitten ze op cel) of het subjectieve leefklimaat (zoals voelen mensen zich veilig, ervaren ze autonomie) gelinkt wordt aan uitkomsten voor gedetineerde personen. De uitkomstmaten kunnen ook objectief (ziekte, wangedrag, recidive) of subjectief (welzijn, zelfgerapporteerd gedrag) zijn. Ten tweede is alleen empirisch onderzoek naar langgestrafte (gemiddeld drie jaar of langer in detentie) en middellanggestrafte personen (gemiddeld één tot drie jaar in detentie) opgenomen. Studies die betrekking hebben op personen die (gemiddeld) korter dan één jaar gedetineerd waren, zijn weggelaten. Hetzelfde geldt voor onderzoek waarin geen informatie wordt gegeven over de detentieduur. Ten derde is er alleen empirisch onderzoek meegenomen dat gaat over volwassen personen in detentie; onderzoek (naar de gevolgen van het leefklimaat) in bijvoorbeeld justitiële jeugdinrichtingen of (forensische) zorginstellingen is dus niet meegenomen.⁹ Ten vierde zijn alleen studies die zijn gepubliceerd in de afgelopen 25 jaar (sinds 2000) meegenomen. Ten vijfde zijn alleen studies geschreven in het Engels of Nederlands meegenomen. Er is zowel kwantitatief als kwalitatief onderzoek meegenomen. Er is echter slechts een beperkt aantal kwantitatieve studies dat het *effect* van het leefklimaat op uitkomsten van gedetineerde personen bekijkt. Wanneer

⁸ Studies verschillen in de informatie die zij geven over de detentieduur van de gedetineerde personen. Op basis van informatie over bijvoorbeeld de tijd die mensen al vastzitten, de tijd die mensen nog moeten zitten, of de lengte van de straf zijn studies zo goed mogelijk ingedeeld in studies naar langgestrafte, middellanggestrafte of kortgestrafte personen. Studies naar kortgestrafte personen (gemiddeld minder dan een jaar in detentie) zijn weggelaten.

⁹ Hoewel onderzoek naar de gevolgen van aspecten van het leefklimaat zoals autonomie of fysieke omgeving in bijvoorbeeld ziekenhuizen, verzorgingstehuizen, of forensische zorginstellingen ook relevante inzichten kan opleveren hebben wij ervoor gekozen ons te beperken tot onderzoek onder volwassen gedetineerde personen vanwege de onvergelykbaarheid van de doelgroep, de onvergelykbaarheid van het leefklimaat en de omvang van de literatuur.

het kwantitatief onderzoek betreft dat kijkt naar de samenhang wordt alleen onderzoek meegenomen waarin ook controlevariabelen zijn opgenomen.¹⁰

1.4 Leeswijzer

In hoofdstuk 2 beschrijven we wat de verschillende dimensies van het leefklimaat precies inhouden en, per dimensie, de theorie en mechanismes hoe het leefklimaat invloed heeft op (langgestrafte) gedetineerde personen. In hoofdstuk 3 wordt meer informatie gegeven over de trends in het aantal lange vrijheidsstraffen in Nederland en ontwikkelingen in het Nederlandse detentiebeleid en -praktijk voor (langgestrafte) gedetineerde personen. Vervolgens beschrijven we aan de hand van zes leefklimaatdimensies de actuele situatie in Nederlandse penitentiaire inrichtingen (PI's). Hoofdstuk 4 geeft, per dimensie, een overzicht van het empirisch onderzoek naar de gevolgen van het leefklimaat in detentie voor (middel)langgestrafte personen. In hoofdstuk 5 trekken we conclusies over de gevolgen van het leefklimaat in detentie voor langgestrafte gedetineerde personen. Ook doen we aanbevelingen welke aspecten van het huidige leefklimaat in Nederlandse penitentiaire inrichtingen belangrijk zijn om te behouden of aan te passen om negatieve gevolgen van detentie voor langgestrafte personen te beperken.

¹⁰ Er zijn een beperkt aantal experimentele en quasi-experimentele studies waarbij vergelijkbare gedetineerde personen in verschillende detentieomstandigheden worden geplaatst en het (causale) effect van deze omstandigheden op hun uitkomsten kan worden bepaald. In de meeste studies wordt de samenhang tussen de omstandigheden en uitkomsten bepaald. Deze samenhang kan echter ook worden verklaard doordat personen met bepaalde uitkomsten (bijvoorbeeld meer wangedrag, grotere kans op recidive, slechtere gezondheid) te maken hebben met andere detentieomstandigheden. Door rekening te houden met controlevariabelen (zoals leeftijd en strafrechtelijk verleden) wordt een deel van deze selectie-effecten weggenomen en wordt het aannemelijker dat de uitkomsten het gevolg zijn van de omstandigheden in detentie.

2 Theorie en mechanismen; hoe en waarom heeft het leefklimaat in detentie gevolgen voor langgestrafte gedetineerde personen

Al in 1958 schreef Sykes over de '*pains of imprisonment*' oftewel de ontberingen of deprivaties van detentie en de gevolgen daarvan voor gedetineerde personen. Volgens Sykes (1958) ontnemt detentie mensen niet alleen hun vrijheid, maar ook veiligheid, autonomie, goederen en diensten en intimiteit. Andere auteurs noemen, naast deze vijf *pains of imprisonment* nog andere deprivaties van het leven in detentie zoals het gebrek aan privacy, het gebrek aan zinvolle activiteiten en het gebrek aan (emotionele) steun en communicatie (Travis et al., 2014; Vandebosch, 2002). Ook onzekerheid over hoe lang men nog vastzit (dit geldt vooral voor (levens)langgestrafte gedetineerde personen) en de afhankelijkheid van beslissingen van anderen over interne en externe vrijheden worden genoemd als *pains of imprisonment* (Beyens et al., 2014; Crewe, 2011; Lindquist & Lindquist, 1997).¹¹

Het deprivatiemodel stelt dat het leven in detentie grote gevolgen heeft voor (langgestrafte) gedetineerde personen. Gedetineerde personen passen zich aan om beter om te kunnen gaan met de *pains of imprisonment* wat (permanente) negatieve gevolgen heeft voor hun welzijn en hun mogelijkheden om (na detentie) te kunnen functioneren in de vrije maatschappij (Clemmer, 1940; De Viggiani, 2007; Haney, 2005; Liebling & Maruna, 2005; Martin, 2018; Travis et al., 2014). Aangezien langgestrafte gedetineerde personen voor een langdurige periode te maken hebben met deprivaties in detentie zou detentie juist voor deze groep negatieve gevolgen kunnen hebben. Critici van het deprivatiemodel (Irwin & Cressey, 1962) stellen echter dat het met name de normen, ervaringen en problemen voorafgaand aan detentie zijn die bepalen hoe mensen omgaan met het leven in detentie (dit wordt ook wel het importmodel genoemd) (Beyens et al., 2014; Slotboom et al., 2011; Slotboom et al., 2009; Vandebosch, 2002).

Het integratiemodel combineert het deprivatiemodel en het importmodel. Gevolgen van het leven in detentie (zoals gedrag of welzijn) worden volgens het integratiemodel beïnvloed door een combinatie van importfactoren en deprivatiefactoren in interactie met elkaar (Beyens et al., 2014; Slotboom et al., 2011; Slotboom et al., 2009; Vandebosch, 2002). Deze gevolgen zijn volgens het integratiemodel niet voor iedereen gelijk. Juist voor mensen die voorafgaand aan detentie al kwetsbaar zijn, kunnen de deprivaties van detentie extra gevolgen hebben omdat zij minder goede *coping*strategieën hebben om hier mee om te gaan (Favril & Van Ginneken, 2023; Liebling & Maruna, 2005; Travis et al., 2014). Voor sommige (kwetsbare) mensen kan een periode in detentie echter ook voordelen bieden. Detentie biedt bijvoorbeeld stabiliteit en regelmaat, voldoende eten, toegang tot zorg en minder toegang tot alcohol en drugs en zal voor sommige gedetineerde personen veiliger zijn dan hun situatie thuis of op straat (Douglas et al., 2009; Harner & Riley, 2013; Woodall et al., 2014).

Hoewel mensen in detentie per definitie minder vrijheid, autonomie, et cetera hebben, is de impact die detentie heeft op gedetineerde personen (volgens het deprivatiemodel

¹¹ Crewe (2011) noemt de onzekerheid over hoe lang men nog vastzit voor (levens)langgestrafte personen de '*pains of indeterminacy*' en de afhankelijkheid van anderen de '*pains of uncertainty*'.

of het integratiemodel) afhankelijk van de omstandigheden in detentie, oftewel het leefklimaat in detentie. In het vervolg van dit hoofdstuk beschrijven we theorieën en mechanismes die ingaan op hoe en waarom het leefklimaat in detentie gevolgen heeft voor (langgestrafte) gedetineerde personen. We gebruiken hierbij (in navolging van eerder onderzoek; Palmen et al., 2019; Van Ginneken et al., 2018) een indeling van het leefklimaat in zes dimensies gebaseerd op het literatuuronderzoek van Boone en collega's (2016). Het gaat daarbij om de dimensies veiligheid, autonomie, contacten binnen de gevangenis, contacten met de buitenwereld, zinvolle dagbesteding en fysieke omgeving en faciliteiten.¹² We bespreken wat deze dimensies van het leefklimaat precies inhouden en hoe en waarom dit gevolgen heeft voor gedetineerde personen. Hierbij zullen we ook specifiek ingaan op de (theoretische) invloed van detentieduur en de invloed van het leefklimaat op specifiek *langgestrafte* gedetineerde personen. Waar sommige detentieomstandigheden al na één dag detentie gevolgen hebben, zullen andere mechanismes sterker optreden naarmate mensen langer in detentie zitten (Doekhie, 2019; Van Zyl Smit & Snacken, 2009). Naast de zes dimensies van het leefklimaat zullen we ook ingaan op de gevolgen van het beveiligingsniveau van detentie voor gedetineerde personen. Beveiligingsniveaus verschillen van elkaar op meerdere leefklimaatdimensies: mensen in hogere beveiligingsniveaus hebben bijvoorbeeld zowel minder mogelijkheden voor contact met de buitenwereld als voor zinvolle dagbesteding. Omdat het niet altijd duidelijk is op welke dimensies van het leefklimaat beveiligingsniveaus precies van elkaar verschillen bespreken we beveiligingsniveau apart.

2.1 Veiligheid

In detentie kunnen gedetineerde personen slachtoffer worden van fysiek of seksueel geweld, bedreiging en intimidatie, diefstal, beledigingen en pesten door andere gedetineerde personen (De Viggiani, 2007; Drenkhahn & Morgenstern, 2016; RSJ, 2019). Daarnaast kunnen gedetineerde personen ook slachtoffer worden van gedragingen zoals geweld, beledigingen en pesten door detentiepersoneel (Drenkhahn & Morgenstern, 2016; Zweig et al., 2015). Beiden dragen bij aan de (on)veiligheid in detentie zoals ervaren door gedetineerde personen. Gedetineerde personen in Nederland voelen zich gemiddeld genomen behoorlijk veilig, maar er zijn ook (kwetsbare) individuen die zich niet veilig voelen in detentie (zie paragraaf 3.4.1).

Theoretisch gezien is veiligheid van belang voor het welzijn en het gedrag van gedetineerde personen. De *strain*theorie (Agnew, 1992) stelt dat wanneer mensen geconfronteerd worden met negatieve stimuli dit leidt tot *strain*¹³, oftewel spanning of frictie, en tot gedragsreacties. Negatieve stimuli zoals slachtofferschap, angst voor slachtofferschap, zien dat anderen slachtoffer worden, een bedreigende omgeving of de verwachting om in de toekomst slachtoffer te worden kunnen leiden tot *strain* (Agnew, 2002; Listwan et al., 2013). Dit soort negatieve gebeurtenissen kunnen volgens de *strain*theorie leiden tot depressie, angst, woede of frustratie en om deze gevoelens te verlichten gaan mensen over tot *coping*mechanismes zoals middelengebruik of agressief gedrag (Zweig et al., 2015). Negatieve gebeurtenissen of een onveilige omgeving kunnen extra sterke effecten hebben voor kwetsbare personen

¹² Deze dimensies hangen ook onderling samen en beïnvloeden elkaar. Bijvoorbeeld: wanneer een persoon zich niet veilig voelt in detentie dan kan dat leiden tot teruggetrokken gedrag en dus tot minder contacten binnen detentie. In het vervolg van dit hoofdstuk zullen we, wanneer dat van toepassing is, kort ingaan op de samenhang tussen dimensies.

¹³ Volgens de *strain*theorie zijn er naast negatieve stimuli nog twee redenen voor *strain* namelijk het verdwijnen van positieve stimuli en het niet in staat zijn om gewaardeerde doelen te bereiken.

in detentie. Juist mensen met een slechte mentale gezondheid of eerdere negatieve ervaringen hebben een grotere kans om slachtoffer te worden (Fazel et al., 2016) en minder goede *coping*mechanismes, waardoor zij meer *strain* zullen ervaren.

Een onveilig gevoel of angst voor slachtofferschap heeft naar verwachting een sterker effect op personen naarmate een detentie langer duurt. Agnew stelt namelijk dat de duur van *strain* en de verwachting hoe lang dit in de toekomst nog gaat duren, bepaalt hoeveel *strain* mensen ervaren (Agnew, 2001) en hoeveel gevolgen deze *strain* heeft (Agnew, 2002). Een langere periode van angst of onveiligheid kan bovendien leiden tot chronische stress wat hersenfuncties (permanent) aantast en daarom negatieve gevolgen heeft voor het welzijn en gedrag van gedetineerde personen en hun mogelijkheden om na detentie te functioneren in de maatschappij (Arnsten, 2009; Meijers, 2018). Juist voor langgestrafte gedetineerde personen verwachten we dus dat veiligheid in detentie belangrijk is. Dit geldt temeer omdat veiligheid ook in combinatie met andere dimensies van het leefklimaat negatieve effecten kan hebben voor gedetineerde personen. Mensen die zich onveilig voelen zouden zich namelijk vaker terugtrekken, minder contact hebben met andere gedetineerde personen (Wooldredge, 1999) of minder meedoen aan activiteiten (Favril & Van Ginneken, 2023). Op deze manier kan onveiligheid, via gebrek aan sociale contacten of zinvolle dagbesteding dus extra negatieve effecten hebben op gedetineerde personen (Favril & Van Ginneken, 2023). In lijn met de hierboven besproken theorie verwachten we:

Slachtofferschap of (ervaren) onveiligheid in detentie heeft negatieve gevolgen voor het welzijn en de gezondheid van gedetineerde personen en kan leiden tot (gedrags)reacties zoals middelengebruik en wangedrag, met name voor langgestrafte personen.

2.2 Autonomie

In detentie ervaren mensen weinig keuzevrijheid en weinig autonomie, er zijn echter wel verschillen tussen gedetineerde personen, tussen afdelingen en tussen PI's in hoeveel keuzevrijheid of autonomie gedetineerde personen hebben (Driessen et al., 2023; Van der Kaap-Deeder et al., 2017; zie ook paragraaf 3.4.2).

Autonomie (in detentie) wordt ten eerste bepaald door de mate van keuzevrijheid (Boone et al., 2016; Deci & Ryan, 1987; Goodstein et al., 1984). Daarnaast zijn ook *outcome control* en voorspelbaarheid van belang voor autonomie (Goodstein et al., 1984; Sykes, 1958; Van der Laan & Eichelsheim, 2013).¹⁴ *Outcome control* betekent dat mensen (het idee hebben dat ze) via hun gedrag invloed hebben op uitkomsten (Goodstein et al., 1984). Bijvoorbeeld dat mensen weten aan welke regels ze zich moeten houden en in staat zijn zich hieraan te houden om in aanmerking te komen voor vrijheden. Voorspelbaarheid betekent dat mensen weten hoe hun toekomst eruit ziet, bijvoorbeeld welke vrijheden zij wanneer krijgen. Ook Sykes (1958) beschrijft bij (het gebrek aan) autonomie niet alleen het gebrek aan keuzevrijheid maar ook de onbegrijpelijkheid van de regels en het gebrek aan uitleg.¹⁵

¹⁴ Goodstein en collega's (1984) gebruiken de term *personal control* in plaats van autonomie.

¹⁵ Zowel Goodstein en collega's (1984) als Sykes (1958) stellen dat regels in detentie vaak onduidelijk en inconsistent zijn waardoor gedetineerde personen weinig *outcome control* en voorspelbaarheid en dus weinig autonomie ervaren.

Volgens de zelfdeterminatietheorie (Deci & Ryan, 2000) leidt (meer) keuzevrijheid ertoe dat mensen (meer) autonomie ervaren en heeft dit allerlei positieve gevolgen (Van der Kaap-Deeder et al., 2017). Keuzevrijheid zou leiden tot beter functioneren, meer motivatie en welzijn (Boone et al., 2016; Goodstein et al., 1984; Van der Kaap-Deeder et al., 2017; Williams, 1998). Een gebrek aan autonomie zou juist leiden tot stress, frustratie, depressie en wangedrag (Goodstein et al., 1984; Van der Kaap-Deeder et al., 2017). Of mensen ervaren dat ze voldoende autonomie hebben, wordt belangrijker geacht voor uitkomsten zoals welzijn, stress en functioneren dan de daadwerkelijke autonomie die ze hebben (Deci & Ryan, 1987; Goodstein et al., 1984; Liebling & Arnold, 2004). Voor het welzijn en gedrag van gedetineerde personen is het daarom van belang dat gedetineerde personen niet alleen keuzevrijheid ervaren maar ook om ervoor te zorgen dat de regels duidelijk en eerlijk zijn waardoor ze *outcome control* en voorspelbaarheid ervaren.

Een gebrek aan autonomie in de brede zin, dus een gebrek aan keuzevrijheid, *outcome control* en voorspelbaarheid, kan leiden tot 'aangeleerde hulpeloosheid'. Mensen verwachten toch geen controle te hebben over de situatie waardoor ze ook niks meer proberen, ze worden passief, afhankelijk of hulpeloos (Goodstein et al., 1984; Statham et al., 2021; Sykes, 1958). Vooral wanneer mensen lang in detentie zitten in een situatie met weinig keuzevrijheid en weinig *outcome control* zal dit leiden tot 'aangeleerde hulpeloosheid' (Statham et al., 2021). Autonomie is (althans in theorie) dus in het bijzonder van belang voor het welzijn en gedrag van langgestrafte gedetineerde personen.

Hoewel keuzevrijheid bijdraagt aan autonomie, kan keuzevrijheid in een situatie met weinig *outcome control* ook negatieve gevolgen hebben. Gedetineerde personen hebben vaak weinig *outcome control*; de regels zijn onduidelijk of worden selectief toegepast (Goodstein et al., 1984; Sykes, 1958). Bovendien hebben niet alle gedetineerde personen de (intellectuele) capaciteiten om aan de regels te voldoen, veel gedetineerde personen hebben bijvoorbeeld een lichte verstandelijke beperking (Jongepier, 2019; RSJ, 2018; Van Ginneken, 2018). Door keuzevrijheid te bieden worden gedetineerde personen zelf verantwoordelijk gemaakt, wat, in combinatie met weinig *outcome control*, juist zou kunnen leiden tot meer onzekerheid en stress (Crewe, 2011; Shamas, 2014; Statham et al., 2021). In lijn met de hierboven besproken theorie verwachten we:

Het hebben van keuzevrijheid in combinatie met voorspelbaarheid en *outcome control* heeft positieve gevolgen voor, welzijn, gedrag en mogelijkheden voor re-integratie van gedetineerde personen en in het bijzonder voor langgestrafte personen. Veel keuzevrijheid in combinatie met weinig *outcome control* heeft juist negatieve gevolgen voor langgestrafte gedetineerde personen.

2.3 Contacten binnen de gevangenis

Binnen de gevangenis hebben gedetineerde personen zowel contacten met het gevangenispersoneel als contacten met andere gedetineerde personen (Boone et al., 2016). In de paragrafen hieronder gaan we achtereenvolgens in op de contacten tussen gedetineerde personen en detentiepersoneel en contacten tussen gedetineerde personen onderling.

2.3.1 Contacten met detentiepersoneel

Contacten tussen gedetineerde personen en detentiepersoneel zijn van groot belang voor het (ervaren) leefklimaat in gevangenissen (Boone et al., 2016; Bosma et al., 2020b; Crewe et al., 2011; Liebling, 2011b; Molleman & Leeuw, 2012). Door geregeld contact tussen detentiepersoneel en gedetineerde personen ontstaan vertrouwensrelaties wat de rust en veiligheid in de gevangenis kan bevorderen (RSJ, 2019). Het detentiepersoneel heeft bovendien veel macht over gedetineerde personen, zij beslissen over bijna alles in het leven van gedetineerde personen zoals toegang tot activiteiten, verlof en of iemand (voorwaardelijk) vrij kan komen en hebben hierbij een grote discretionaire bevoegdheid.

Er zijn verschillende theorieën die veronderstellen dat het contact tussen gedetineerde personen en het detentiepersoneel van belang is voor het welzijn en gedrag van gedetineerde personen. De procedurele rechtvaardigheidstheorie (Tyler, 2006) stelt dat mensen meer geneigd zijn zich aan regels te houden wanneer zij eerlijk en met respect worden behandeld door autoriteiten (zoals detentiepersoneel). Wanneer gedetineerde personen hun behandeling door detentiepersoneel als (procedureel) rechtvaardig beschouwen leidt dit in theorie tot minder wangedrag. Een rechtvaardige behandeling leidt bovendien tot (meer) vertrouwen, wat een positief effect zou kunnen hebben op het welzijn van gedetineerde personen (Liebling, 2011a).

De *strain*theorie (Agnew, 1992) stelt dat wanneer mensen hun behandeling als oneerlijk ervaren dit leidt tot *strain*, woede en dat mensen daarom overgaan op *coping*mechanismen zoals agressief gedrag. Sociale steun van detentiepersoneel zou juist stress kunnen verminderen en (daarom) leiden tot meer welzijn en minder wangedrag (Boone et al., 2016; Colvin et al., 2002; Day et al., 2015; Liebling & Arnold, 2004; Van der Laan & Eichelsheim, 2013).

Een rechtvaardige behandeling is met name van belang voor langgestrafte gedetineerde personen; langgestrafte personen zijn (veel meer dan kortgestrafte personen) afhankelijk van discretionaire keuzes van detentiepersoneel over vrijheden (zie paragraaf 3.3 en Crewe, 2011). Ook sociale steun van detentiepersoneel is in het bijzonder voor langgestrafte personen van belang omdat zij vanwege hun langdurige afwezigheid in de maatschappij waarschijnlijk beperkte sociale steun van andere bronnen (buiten de gevangenis) hebben (Lynch & Sabol, 2001). Een als oneerlijk ervaren behandeling kan zowel voor kortgestrafte als voor langgestrafte personen leiden tot *strain*, maar hoe langer deze *strain* duurt, hoe meer gevolgen het heeft voor gedetineerde personen (Agnew, 2002). In lijn met de hierboven besproken theorie verwachten we:

Een respectvolle en eerlijke behandeling door detentiepersoneel heeft positieve gevolgen voor het welzijn en gedrag van gedetineerde personen. Ook van sociale steun door detentiepersoneel wordt een positief effect op het welzijn en gedrag van gedetineerde personen verwacht. Zowel een respectvolle en rechtvaardige bejegening door detentiepersoneel als sociale steun van detentiepersoneel is vooral voor langgestrafte gedetineerde personen van belang.

2.3.2 Contacten met medegedetineerde personen

Ook contacten tussen gedetineerde personen onderling zijn van invloed op het (ervaren) leefklimaat in gevangenissen (Palmen et al., 2019). Contacten tussen

gedetineerde personen kunnen op verschillende manieren van invloed zijn. Ten eerste kunnen medegedetineerde personen ervoor zorgen dat iemand zich onveilig voelt of slachtoffer wordt, wat negatieve gevolgen heeft voor de ervaren veiligheid (zie paragraaf 2.1).

Ten tweede kan op basis van de sociale leertheorie worden verwacht dat meer contact met (criminele) medegedetineerde personen leidt tot meer crimineel gedrag (Kreager et al., 2016). Wanneer mensen worden geplaatst tussen medegedetineerde personen met een hoog risico op wangedrag en recidive, zullen zij zich aanpassen aan deze cultuur en daardoor ook meer wangedrag vertonen en vaker recidiveren (Camp & Gaes, 2005; Chen & Shapiro, 2007). Mensen kunnen in detentie bovendien 'crimineel kapitaal' vergaren; dit zijn netwerkcontacten met criminele medegedetineerde personen en kennis en vaardigheden die van pas komen bij een criminele carrière (Apel & Sweeten, 2010; Camp & Gaes, 2005). Meer contact met (criminele) medegedetineerde personen leidt volgens de sociale leertheorie dus tot meer wangedrag tijdens detentie en meer recidive na detentie. Hoe langer mensen in detentie verblijven, hoe meer mogelijkheden zij hebben om criminele kennis en vaardigheden op te doen (Loughran et al., 2009; Wermink et al., 2018). Kwetsbare gedetineerde personen, zoals personen met een (licht) verstandelijke beperking, lopen bovendien het risico door andere gedetineerde personen te worden ingezet voor het voortzetten van crimineel handelen (Verwest et al., 2018). Zij maken zich dan bijvoorbeeld schuldig aan wangedrag zoals het bezit van contrabande in opdracht van medegedetineerde personen en zijn dus zowel dader als slachtoffer (Verwest et al., 2018).

Ten derde gaan gedetineerde personen juist ook positieve relaties aan met elkaar, vergelijkbaar met vriendschappen (Schaefer et al., 2017). Positieve relaties met medegedetineerde personen kunnen beschermen tegen onveiligheid en sociale en emotionele steun bieden (Van der Laan & Eichelsheim, 2013). Zulke relaties hebben daarom naar verwachting positieve gevolgen voor het welzijn en de mentale gezondheid van gedetineerde personen (De Viggiani, 2007; Palmen et al., 2019; Van der Laan & Eichelsheim, 2013). Er wordt ook verwacht dat mensen met meer positieve relaties met medegedetineerde personen minder wangedrag vertonen (Kreager et al., 2016). Juist voor langgestrafte gedetineerde personen lijken positieve relaties met medegedetineerde personen die zorgen voor sociale steun en veiligheid van belang. Onveiligheid heeft namelijk meer negatieve effecten naarmate het langer duurt (zie paragraaf 2.1) en sociale steun binnen de gevangenis is belangrijker naarmate mensen langer gedetineerd zijn (Lynch & Sabol, 2001). In lijn met de besproken theorie verwachten we:

Contacten met medegedetineerde personen kunnen zowel positieve als negatieve gevolgen hebben voor welzijn, gedrag en recidive van gedetineerde personen. Juist voor langgestrafte gedetineerde personen zijn relaties met medegedetineerde personen van belang.

2.4 Contacten met de buitenwereld

Er is in Nederland tijdens detentie beperkt contact mogelijk met mensen buiten detentie, zoals familie, vrienden of anderen (bijvoorbeeld vrijwilligers of professionals zoals een advocaat) (zie paragraaf 3.4.4). Sociale contacten met familie, vrienden of

anderen kunnen op verschillende manieren invloed hebben op welzijn, gedrag en re-integratie en recidive van gedetineerde personen.

Ten eerste doorbreken sociale contacten de sociale isolatie, bieden sociale contacten emotionele steun en geven ze afleiding van het detentiebestaan waardoor mensen minder *strain* tijdens detentie ervaren (Adams, 1992; Berghuis, 2022; Cochran & Mears, 2013; Meyers et al., 2017; Sykes, 1958). Door deze steun en afleiding zouden mensen beter kunnen omgaan met de (stressvolle) situatie in detentie waardoor ze mogelijk minder wangedrag vertonen (Siennick et al., 2013) en minder mentale problemen hebben (Cochran & Mears, 2013). Mogelijkheden om contact te onderhouden met personen buiten detentie kunnen daarom positieve effecten hebben op het welzijn en gedrag van gedetineerde personen tijdens en na detentie (Berghuis et al., 2024b; Folk et al., 2019; Meyers et al., 2017).

Niet alle sociale contacten zijn echter ondersteunend en bezoek kan ook extra stress of *strain* opleveren (Berghuis et al., 2024b; Meyers et al., 2017). Mensen kunnen bijvoorbeeld ruzie krijgen met hun bezoek of zich (extra) onmachtig voelen omdat ze geen invloed hebben op wat er buiten gebeurt (Cochran & Mears, 2013). Daarnaast kunnen mensen slecht nieuws krijgen, bijvoorbeeld over hun rechtszaak (Berghuis et al., 2024b). Ook het bezoek zelf kan stressvol of frustrerend zijn vanwege de regels en veiligheidsvoorschriften en daardoor leiden tot extra *strain* (Meyers et al., 2017). Ten slotte kan het moment dat het bezoek weer vertrekt en de gedetineerde persoon alleen achterblijft zorgen voor extra stress (Berghuis et al., 2024b; Siennick et al., 2013). Bezoek of andersoortig contact met de buitenwereld kan op basis van de theorie dus zowel leiden tot minder *strain* als tot meer *strain* en daarom zowel positieve als negatieve effecten hebben op het welzijn en gedrag van gedetineerde personen.

Ten tweede kunnen sociale contacten met familie of vrienden van belang zijn voor gedetineerde personen omdat deze zorgen voor sociale bindingen. Volgens de sociale bindingentheorie en de sociale controletheorie leiden (sterke) sociale bindingen met pro-sociale anderen tot sociale controle wat mensen weerhoudt van crimineel gedrag (Hirschi, 1969; Sampson & Laub, 1993). Sociale bindingen zullen meer verzwakken en vaker verbroken worden naarmate mensen langer in detentie zitten (Lynch & Sabol, 2001). Echter wanneer mensen tijdens detentie contact onderhouden met vrienden of familie zullen sociale bindingen minder snel verzwakken (Berghuis, 2022; Maruna & Toch, 2005). Wanneer deze sociale bindingen tijdens detentie behouden blijven zal dit (leiden tot sociale controle en daarom) mensen weerhouden van crimineel gedrag (Berghuis, 2022; Folk et al., 2019; Meyers et al., 2017). Daarnaast kunnen sociale bindingen zorgen voor praktische en emotionele steun wanneer mensen vrijkomen. Sociale contacten kunnen bijvoorbeeld helpen bij het zoeken naar een baan of een woning of zelf onderdak bieden en daarom leiden tot betere re-integratie-uitkomsten (Berghuis, 2022; Lageson & Uggen, 2013; Visser & Travis, 2003). Aangezien de kans dat sociale contacten verzwakken of verbroken worden met name speelt bij langgestrafte gedetineerde personen (Lynch & Sabol, 2001), zijn mogelijkheden om tijdens detentie contacten te onderhouden met name voor langgestrafte gedetineerde personen van belang.

Sociale contacten zijn echter niet altijd pro-sociaal. Gedetineerde personen kunnen tijdens hun detentie ook contact onderhouden met criminele contacten buiten de penitentiare inrichting (Cochran & Mears, 2013). Dit soort contacten kunnen juist leiden tot meer crimineel gedrag zowel tijdens als na detentie (Cochran & Mears,

2013). Bovendien kunnen bezoekers contrabande (verboden spullen zoals drugs of telefoons) de gevangenis in smokkelen, waardoor bezoek ook zou kunnen leiden tot een grotere kans op het overtreden van regels omtrent contrabande (Berghuis et al., 2024b; Cochran & Mears, 2013) en meer onveiligheid binnen de penitentiaire inrichting (RSJ, 2021). In lijn met de besproken theorie verwachten we:

Contacten met personen buiten detentie kunnen zowel positieve als negatieve gevolgen hebben voor welzijn, gedrag en recidive van gedetineerde personen. De mogelijkheid om tijdens detentie contact te onderhouden met mensen buiten detentie is met name voor langgestrafte gedetineerde personen van belang zodat ze niet sociaal geïsoleerd raken.

2.5 Zinnvolle dagbesteding

In detentie brengen personen een substantieel deel van de dag door op hun cel (zie paragraaf 3.4.5). Daarnaast hebben zij recht op activiteiten zoals luchten, sport, recreatie en bezoek en kunnen zij (afhankelijk van of zij in het basis- of plusprogramma zitten) deelnemen aan (meer uren of meer betekenisvolle) arbeid, opleidingen en re-integratieactiviteiten (De Jonge et al., 2024; Staatscourant nr. 4617, 2014). Er zijn verschillende mechanismes waardoor (een gebrek aan) zinnvolle dagbesteding effect kan hebben op gedetineerde personen.

Wanneer gedetineerde personen (veel uren) in hun cel zijn ingesloten, hebben ze minder mogelijkheden om wangedrag te vertonen (Bottoms, 1999). Echter volgens verschillende theorieën heeft een gebrek aan (fysieke) activiteiten in detentie juist negatieve gevolgen voor gedetineerde personen. Zo kan een gebrek aan (fysieke) activiteiten leiden tot slaapproblemen en zowel een gebrek aan activiteit als slaapproblemen leiden er, vooral bij langere detenties, toe dat je hersens minder goed gaan functioneren waardoor het vermogen tot zelfregulatie minder wordt (Meijers, 2018; Meijers et al., 2018). Dagbesteding, vooral wanneer dit uitdagend of fysiek inspannend is, kan er voor zorgen dat hersenfuncties behouden blijven en dit kan positieve gevolgen hebben voor het welbevinden en gedrag van gedetineerde personen tijdens en na detentie (Meijers, 2018).

Daarnaast kan dagbesteding zoals sporten, muziek maken of werken in detentie een positief *coping*mechanisme zijn (Boone et al., 2016; Molleman, 2014). Het stress-*coping*model van Lazarus en Folkman (1984) stelt dat de gevolgen van de (detentie)omgeving op uitkomsten zoals stress en welzijn worden bepaald door of mensen deze omgeving als bedreigend of stressvol ervaren en hoe ze omgaan met deze stress(ors). *Coping*mechanismes, of te wel hoe mensen omgaan met stress(ors), kunnen probleemgericht of emotiegericht zijn (Folkman et al., 1986). Bij probleemgerichte *coping* pakken mensen het probleem dat stress veroorzaakt aan; wanneer de omgeving stress veroorzaakt gaan zij die omgeving veranderen. De mogelijkheden voor probleemgerichte *coping* zijn in detentie echter beperkt; mensen kunnen weinig veranderen aan hun omgeving (Vuk, 2017; Zamble & Porporino, 1990). Bij emotiegerichte *coping* proberen mensen de emoties die door de stressor worden opgewekt te verlichten (Lazarus & Folkman, 1984). Het verlichten van emoties kan door er over te praten en sociale steun te zoeken, door je gedachten te verzetten door (andere) activiteiten te ondernemen, door middelengebruik en door het uiten van emoties zoals woede (Lazarus & Folkman, 1984; Vuk, 2017). Meer mogelijkheden voor positieve *coping*mechanismes (dagbesteding zoals sporten en werken) zal daarom

naar verwachting leiden tot minder stress en meer welzijn en tot minder noodzaak van negatieve *coping*mechanismes zoals middelengebruik en agressie (Edgemon & Clay-Warner, 2019; Rocheleau, 2013; Rogers et al., 2022).

Daarnaast kan zinvolle dagbesteding bijdragen aan een gevoel van eigenwaarde (Timler et al., 2019) of een positieve identiteit (Palmen et al., 2019). Zinvolle activiteiten zorgen ervoor dat gedetineerde personen een doel hebben en zich kunnen ontwikkelen (Boone et al., 2016; Timler et al., 2019). Langgestrafte gedetineerde personen lijden vaak onder de nutteloosheid van hun leven (Liem et al., 2016) en willen graag iets goeds doen voor anderen (Kasser, 1996; Liem et al., 2016; Timler et al., 2019). Wanneer zij de mogelijkheid hebben iets zinvols te doen kan dit positieve effecten hebben op hun eigenwaarde, welzijn en gedrag (Palmen et al., 2019; Timler et al., 2019).

Ten slotte kunnen gedetineerde personen de tijd in detentie ook nuttig gebruiken door opleidingen, cursussen of trainingen te volgen (Dirkzwager et al., 2009a; Nagin et al., 2009). Gedragstrainingen of hulp bij het afkicken van een verslaving kunnen de gezondheid, het welbevinden en het gedrag van gedetineerde personen zowel tijdens als na detentie vergroten. Aangezien langgestrafte gedetineerde personen langdurig in detentie verblijven, hebben zij bij uitstek tijd om opleidingen, cursussen of trainingen te volgen. Opleidingen en cursussen kunnen de mogelijkheden om werk te vinden na detentie vergroten en daarmee het risico op recidive verkleinen (Nagin & Snodgrass, 2013; Nieuwbeerta et al., 2009). Ook werken in detentie kan helpen om arbeidsmarktvaardigheden te ontwikkelen of te behouden en werkt (daarmee) normaliserend; wanneer mensen tijdens detentie gewend zijn om te werken is de overgang naar de vrije samenleving minder groot (Farahi & Van de Rijt, 2016). In lijn met de besproken theorie verwachten we:

Zinvolle dagbesteding heeft positieve gevolgen voor welzijn, gedrag en re-integratie van gedetineerde personen, met name voor langgestrafte personen.

2.6 Fysieke omgeving en faciliteiten

De fysieke omgeving en de faciliteiten binnen detentie vormen de laatste dimensie van het leefklimaat. Volgens Boone en collega's (2016) hebben bijvoorbeeld de kwaliteit van eten, nachtrust, gezondheidszorg en (sport)faciliteiten in detentie invloed op het fysiek welbevinden van gedetineerde personen en daarmee op hun welzijn en gedrag. Bepalend hiervoor is ook de fysieke indeling van het gebouw en de cellen en kenmerken zoals uitstraling, temperatuur, frisse lucht, geluidsoverlast en daglicht (Boone et al., 2016; Palmen et al., 2019; Van Ginneken et al., 2018). Een belangrijk aspect van de fysieke omgeving is ook of mensen een cel delen met anderen. Er is veel variatie tussen Nederlandse PI's op deze dimensie. Er zijn bijvoorbeeld grote verschillen in het aandeel meerpersoonscellen, in de manier waarop het eten is georganiseerd (en of gedetineerde personen zelf kunnen koken) en in de aanwezigheid van douches op de cel (zie paragraaf 3.4.6).

Van een prettige fysieke omgeving, gezond eten, genoeg beweging en goede zorg worden (logischerwijs) positieve effecten op gezondheid en welzijn verwacht (Boone et al., 2016). De fysieke omgeving is naar verwachting bepalend voor stress (Ulrich, 1991; Wener, 2012). Een onprettige fysieke omgeving (bijvoorbeeld door geluidsoverlast) kan leiden tot stress en (daarom) tot wangedrag (Wener, 2012).

Uitzicht, met name uitzicht op groen of natuur, kan juist leiden tot minder stress (Ulrich, 1991; Wener, 2012). Van gezond eten wordt verwacht dat dit kan bijdragen aan minder antisociaal gedrag, minder psychische problemen en minder wangedrag in detentie (Gesch et al., 2002; Zaalberg et al., 2009; Zaalberg et al., 2010). De fysieke omgeving (geluidsoverlast, temperatuur, licht, kwaliteit van bedden) heeft naar verwachting ook invloed op (de kwaliteit van) slaap (Dewa et al., 2015), terwijl een gebrek aan slaap naar verwachting negatieve gevolgen heeft voor welzijn en gedrag van gedetineerde personen (Meijers, 2018). Hoe langer mensen zijn blootgesteld aan een onprettige fysieke omgeving, hoe groter de gevolgen naar verwachting zullen zijn (Wener, 2012). Ook van (on)gezond eten en zorg verwachten we dat de gevolgen groter zijn naarmate mensen er langer aan worden blootgesteld. De fysieke omgeving en faciliteiten zijn daarom met name van belang voor langgestrafte gedetineerde personen.

De dimensie fysieke omgeving en faciliteiten hangt sterk samen met andere dimensies van het leefklimaat (Boone et al., 2016; Palmen et al., 2019; Van Ginneken et al., 2018). De aanwezigheid van voorzieningen in de PI, bijvoorbeeld om zelf eten te bereiden heeft invloed op de ervaren autonomie (Adams, 1992; Boone et al., 2016; Jongepier, 2019). Ook de mate waarin men zelf licht en temperatuur in de cel kan regelen en of men de beschikking heeft over een eigen douche wordt relevant geacht voor de ervaren autonomie (Boone et al., 2016; Jewkes, 2018). Juist controle (autonomie) over de fysieke omgeving zorgt ervoor dat mensen minder stress ervaren (Ulrich, 1991).

De fysieke indeling van het gebouw (zoals de zichtlijnen, de grootte en indeling van afdelingen) heeft naar verwachting invloed op de relaties tussen gedetineerde personen en detentiepersoneel (Beijersbergen et al., 2016; Fairweather, 2020). Kleinere gevangenissen en kleinere afdelingen zouden kunnen leiden tot meer persoonlijke contacten tussen gedetineerde personen en detentiepersoneel (Fairweather, 2020; Johnsen et al., 2011). Van meerpersoonscelgebruik wordt een negatief effect op relaties met detentiepersoneel verwacht omdat er minder mogelijkheden zijn voor (vertrouwelijke) gesprekken met detentiepersoneel (Beijersbergen et al., 2016; Inspectie voor de Sanctietoepassing, 2011a; Molleman & van Ginneken, 2015). Daarnaast kan het delen van een cel negatieve gevolgen hebben voor de veiligheid van gedetineerde personen (Fairweather, 2020), dit zal echter niet altijd zo zijn (Fairweather, 2020; Inspectie voor de Sanctietoepassing, 2011a). Goede sportfaciliteiten kunnen gedetineerde personen een zinvolle dagbesteding bieden en daarom bijdragen aan hun welzijn en gedrag (zie paragraaf 2.5). Omdat ook autonomie, contacten met detentiepersoneel, veiligheid en zinvolle dagbesteding met name voor langgestrafte personen van belang zijn (zie resp. de paragrafen 2.2, 2.3.1, 2.1 en 2.5), zal ook het indirecte effect van de fysieke omgeving via deze andere dimensies met name van belang zal zijn voor langgestrafte gedetineerde personen. In lijn met de besproken theorie verwachten we:

Een prettige fysieke omgeving en goede faciliteiten hebben positieve gevolgen voor het welzijn en gedrag van gedetineerde personen, met name voor langgestrafte personen.

2.7 Beveiligingsniveau

Beveiligingsniveaus verschillen van elkaar op meerdere dimensies van het leefklimaat. Afdelingen of gevangenissen met een hoger beveiligingsniveau kunnen bijvoorbeeld zowel minder mogelijkheden voor dagbesteding, minder mogelijkheden voor contacten met de buitenwereld en minder autonomie bieden in vergelijking met afdelingen met een lager beveiligingsniveau. Daarnaast zal plaatsing in een hoger beveiligingsniveau samen gaan met plaatsing tussen 'zwaardere' medege-detineerde personen.

Op basis van afschrikkingstheorie wordt verwacht dat straffen, vooral zware straffen, ervoor zorgen dat mensen afzien van crimineel gedrag (Beccaria, 1819; Geerken & Gove, 1974; Tonry, 2008). Speciale afschrikking houdt in dat personen die zelf gestraft zijn hierdoor worden afgeschrikt en daardoor minder zullen recidiveren (Nagin, 2013). Gevangenisstraf met een hoger beveiligingsniveau en daarom een minder prettig leefklimaat kan als een zwaardere straf worden ervaren en zal daarom op basis van afschrikkingstheorie leiden tot minder wangedrag en minder recidive (Gaes & Camp, 2009; Katz et al., 2003). Een hoger beveiligingsniveau zal het bovendien lastiger maken voor gedetineerde personen om wangedrag te vertonen (Camp & Gaes, 2005). Er is bijvoorbeeld meer personeel, gedetineerde personen brengen meer tijd in hun cel door, de tijd buiten de cel is meer gestructureerd (Bench & Allen, 2003) of bezoek vindt plaats achter glas (Kerkhof et al., 2003), waardoor er minder mogelijkheden zijn om medege-detineerde personen geweld aan te doen of contrabande binnen te smokkelen.

De beperkingen die een hoger beveiligingsniveau met zich meebrengen, kunnen echter ook leiden tot het ervaren van meer *strain* (Agnew, 1992). Men ervaart meer stress of spanningen in detentie omdat er (ten opzichte van een lager beveiligingsniveau) minder mogelijkheden zijn voor autonomie, (zinvolle) activiteiten, of contacten met de buitenwereld. Deze *strain* kan leiden tot minder welzijn en gezondheid en meer wangedrag en recidive.

In afdelingen (of gevangenissen) met een hoger beveiligingsniveau worden bovendien 'zwaardere' medege-detineerde personen geplaatst. Het gaat om mensen waarvan op basis van hun persoonlijkheidskenmerken of hun gedrag in eerdere detentieperioden wordt verwacht dat zij meer wangedrag zullen vertonen (De Jonge et al., 2024). Ook gedetineerde personen die een hoog vluchtrisico hebben, die bij ontvluchting een groot gevaar vormen voor de maatschappij, of die bij voortgezet crimineel handelen vanuit detentie een groot risico vormen voor de maatschappij, worden in hogere beveiligingsniveaus geplaatst (De Jonge et al., 2024; RSJ, 2023b). Het gaat daarbij om personen die (op basis van bijvoorbeeld de gepleegde misdrijven, hun positie in een criminele organisatie, de lengte van hun straf of hun persoonlijkheid) een groter risico hebben om (opnieuw) ernstige delicten te plegen of te ontvluchten uit detentie (De Jonge et al., 2024; RSJ, 2023b). Plaatsing op een afdeling met 'zwaardere' medege-detineerde personen, of personen met een hoog risico op wangedrag en voortgezet crimineel handelen binnen detentie zal er volgens de sociale leertheorie voor zorgen dat mensen zich aanpassen aan deze criminele cultuur en daarom ook meer wangedrag en criminele activiteiten in detentie gaan vertonen. Bovendien kunnen mensen tussen 'zwaardere' medege-detineerde personen meer crimineel kapitaal vergaren of bij vrijlating worden ingezet voor voortgezet crimineel handelen in opdracht van medege-detineerde personen (die nog vast zitten) wat de kans op recidive zal vergroten (Camp & Gaes, 2005; Chen & Shapiro, 2007; zie ook paragraaf 2.3.2). In lijn met de besproken theorieën verwachten we:

Op basis van afschrikkingstheorie leidt plaatsing in een hoger beveiligingsniveau tot minder recidive. Een hoger beveiligingsniveau maakt het lastiger om wangedrag te vertonen. Op basis van de *strain*theorie en de sociale leertheorie leidt plaatsing in een hoger beveiligingsniveau echter tot minder welzijn, meer wangedrag en meer recidive.

3 (Middel)langgestrafte personen in Nederlandse penitentiaire inrichtingen

In dit hoofdstuk wordt meer informatie gegeven over (middel)langgestrafte gedetineerde personen in Nederlandse PI's. Allereerst beschrijven we hoeveel personen er in Nederland veroordeeld zijn tot (lange of middellange) vrijheidsstraffen en hoeveel personen er jaarlijks uitstromen na een (lange of middellange) periode in een Nederlandse PI. Vervolgens beschrijven we de ontwikkelingen in het detentiebeleid en de detentiepraktijk in Nederland die belangrijk zijn voor het leven in detentie voor (middel)langgestrafte personen. Ten slotte beschrijven we aan de hand van de zes leefklimaatdimensies de actuele situatie in Nederlandse PI's. Hierbij gaan we specifiek in op de situatie voor (middel)langgestrafte gedetineerde personen.

3.1 Aantallen (middel)langgestrafte personen in Nederlandse penitentiaire inrichtingen

Om een beeld te geven van het aandeel (middel)langgestrafte personen in Nederlandse PI's, wordt gekeken naar hoeveel personen een (lange of middellange) onvoorwaardelijke vrijheidsstraf opgelegd hebben gekregen over de periode 2013-2024. Daarnaast wordt, voor de periode 2012-2023, gekeken naar hoeveel personen jaarlijks uitstromen na een (lang of middellang) verblijf in detentie.

Figuur 3.1¹⁶ geeft het aantal opgelegde onvoorwaardelijke vrijheidsstraffen¹⁷ naar de duur van het onvoorwaardelijke deel weer over de periode 2013 tot en met 2024¹⁸. Het gaat hier om de opgelegde straf in eerste aanleg¹⁹. Aangezien het lang kan duren voordat een zaak in hoger beroep is afgedaan, zullen recente cijfers over het aantal lange vrijheidsstraffen in hoger beroep vertekend zijn. Vandaar dat gekozen is om uit te gaan van de opgelegde straf in eerste aanleg.

Het bovenste gedeelte van figuur 3.1 geeft de verhouding tussen het totaal aantal opgelegde vrijheidsstraffen en het aantal vrijheidsstraffen langer dan één, drie en vijf jaar weer. Tweejaarlijks worden er zo'n 45.000 onvoorwaardelijke vrijheidsstraffen opgelegd, waarvan er bijna 4.500 langer dan één jaar zijn (10%), 1830 (4%) langer dan drie jaar en minder dan 900 (2%) langer dan vijf jaar.²⁰

¹⁶ De cijfers in figuur 3.1 en 3.2 zijn afgerond op 5-tallen. Bij het afronden is ervoor gezorgd dat de *cumulatieve* cijfers kloppen, het afgeronde aantal personen met meer dan 15 jaar vrijheidsstraf (levenslang+ 15 tot 20 jaar+ 20 jaar en langer) klopt bijvoorbeeld met het werkelijke aantal personen met meer dan 15 jaar vrijheidsstraf.

¹⁷ Het gaat om geheel of gedeeltelijk onvoorwaardelijke vrijheidsstraffen. Wanneer we de duur van de vrijheidsstraffen beschrijven gaat het om de duur van het onvoorwaardelijke deel (daarnaast kan een persoon dus ook nog een voorwaardelijke vrijheidsstraf opgelegd gekregen hebben).

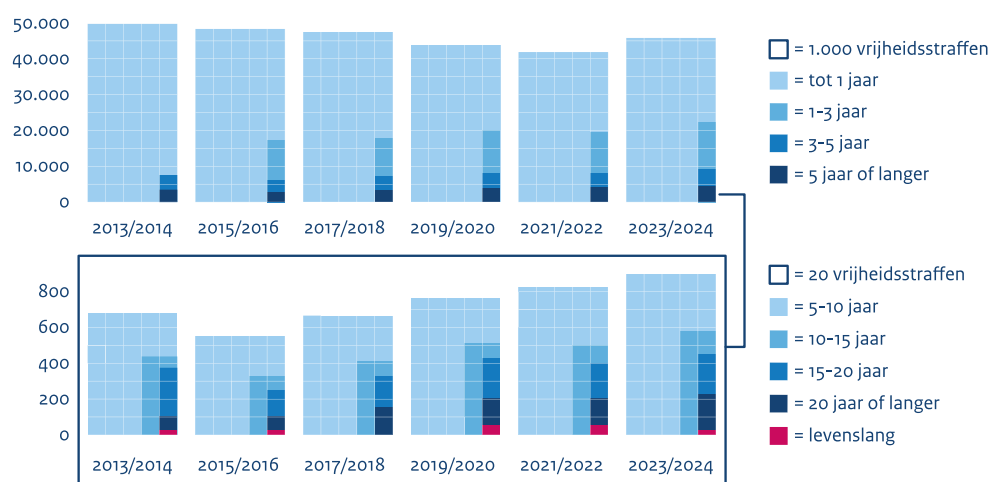
¹⁸ We hebben ook gekeken naar de aantallen over de periode 2005-2012. Omdat over die periode het aantal lange vrijheidsstraffen redelijk constant is, is ervoor gekozen om de aantallen voor de periode 2013-2024 weer te geven.

¹⁹ Deze gegevens zijn afkomstig uit het Rapsody Centraal Management Systeem (RAC-min) een systeem dat informatie biedt over de instroom en afhandeling (en opgelegde straffen en maatregelen) van zaken door het OM of door de rechter in eerste aanleg (Moolenaar, 2024).

²⁰ In het bovenste gedeelte van figuur 3.1 staat een blokje voor 1000 opgelegde straffen er zijn dus totaal meer dan 40 blokjes van 1000 straffen waarvan iets meer dan 4 een straf van langer dan 1 jaar weergeven, slechts 2 blokjes een straf van meer dan 3 jaar weergeven en minder dan 1 blokje een straf van meer dan 5 jaar weergeeft.

In het onderste gedeelte van figuur 3.1 wordt ingezoomd op de straffen van langer dan vijf jaar. Het aantal opgelegde straffen langer dan vijf jaar per jaar is over de tijd eerst licht afgenomen en daarna toegenomen. Van de bijna 900 straffen langer dan vijf jaar in 2023 en 2024 zijn er slechts 90 (10%) langer dan vijftien jaar, waarvan slechts 45 (5%) langer dan twintig jaar of levenslang. Het aantal straffen van meer dan 20 jaar (inclusief levenslang) is toegenomen over de tijd; van 20 in 2013-2014 naar 45 in 2023-2024.²¹

Figuur 3.1 Aantal opgelegde vrijheidsstraffen naar duur van het onvoorwaardelijke deel (2013-2024)

Noot: In het bovenste deel van deze figuur staat één blokje voor 1000 opgelegde straffen. In het onderste deel van deze figuur staat één blokje voor 20 opgelegde straffen die langer dan vijf jaar duren.

Bron: RACMIN

Als we kijken naar het aandeel personen dat uitstroomt uit een PI in de periode 2012-2023 na een verblijf van langer dan één, drie en vijf jaar ten opzichte van de totale uitstroom uit detentie, is dit aandeel heel klein (zie het bovenste gedeelte van figuur 3.2). In 2022 en 2023 zijn er ruim 52.000 personen uitgestroomd uit detentie. Hiervan zaten 4500 mensen (8,5%) meer dan één jaar in detentie, 805 mensen (1,5%) meer dan drie jaar in detentie en slechts 265 personen (0,5%) langer dan vijf jaar in detentie.²² De uitstroom na een detentie die langer duurt dan vijf jaar is sinds 2012/2013 redelijk constant, terwijl de totale uitstroom uit detentie is afgenomen van 80.000 naar 53.000 uitgestroomde personen per twee jaar. Oftewel het aandeel personen dat uitstroomt na een lange detentie is over de tijd toegenomen. In het onderste gedeelte van figuur 3.2 wordt ingezoomd op uitstromen uit detentie na meer dan vijf jaar. Van de in totaal 265 uitstromen na meer dan vijf jaar in detentie in 2022 en 2023 zijn er slechts 50 na meer dan tien jaar en slechts 5 na meer dan twintig jaar.²³ De meeste gedetineerde personen zijn mannen, slechts 6,6% van personen die

²¹ In het onderste gedeelte van figuur 3.1 staat een blokje voor 20 straffen van meer dan 5 jaar. Van de bijna 900 straffen van meer dan 5 jaar (45 blokjes) zijn er slechts 90 (10%; 4,5 blokje) langer dan 15 jaar en slechts 45 (5%; ruim 2 blokjes) langer dan 20 jaar of levenslang.

²² In het bovenste gedeelte van figuur 3.2 staat een blokje voor 1.000 uitstromen. Er zijn in 2023-2024 iets meer dan 50 blokjes (52.000 uitstromen) waarvan slechts 4,5 blokje (4500 uitstromen) na meer dan 1 jaar, minder dan 1 blokje (805 uitstromen) na meer dan 3 jaar en iets meer dan een kwart blokje (265 uitstromen) na langer dan 5 jaar in detentie is.

²³ In het onderste gedeelte van figuur 3.2 wordt ingezoomd op de straffen van langer dan vijf jaar. Een blokje staat voor 10 uitstromen na langer dan vijf jaar in detentie. Van de in totaal iets meer dan 25 blokjes

in detentie terechtkomen is vrouw (DJI, 2025a). Van de mensen die uitstromen na een detentie van meer dan vijf jaar is zo'n 5% vrouw (persoonlijke communicatie met DJI).

Het aandeel mensen dat veroordeeld wordt tot een lange vrijheidsstraf of dat uitstroomt na een lange detentie is in Nederland dus erg klein. Desondanks vormen langgestrafte personen wel een substantieel deel van de groep personen die op een (willekeurige) dag vastzitten. Ongeveer een kwart van de Nederlandse detentiepopulatie zit een straf van meer dan vijf jaar uit (een derde zit een straf van meer dan drie jaar uit) (Aebi et al., 2022). Dit is echter een stuk minder dan gemiddeld in Europa waar 40% van de gedetineerde personen een straf van meer dan vijf jaar uit zit (60% zit een straf van meer dan drie jaar uit) (Aebi et al., 2022) of de Verenigde Staten waar bijna 80% van de gedetineerde personen (in federale gevangenissen) een straf van meer dan vijf jaar uit zit (Federal Bureau of Prisons, 2025).

Figuur 3.2 Aantal personen uitgestroomd uit detentie naar detentieduur (2012-2023)

Noot: In het bovenste deel van deze figuur staat één blokje voor 1000 uitstromen uit detentie. In het onderste deel van deze figuur staat één blokje voor 10 uitstromen na een periode van detentie van langer dan vijf jaar.
Bron: DJI

3.2 Ontwikkelingen in detentiebeleid en -praktijk voor (middel)langgestrafte gedetineerde personen

De Nederlandse detentiecontext wordt gekenmerkt door een relatief lage detentieratio (i.e., het aantal gedetineerde personen per inwoner; DJI, 2025a), hoge aantallen in voorlopige hechtenis en korte verblijven in de gevangenis (RSJ, 2021). Er is geen sprake van overbevolking en de meeste gedetineerde personen worden alleen in een cel gehuisvest (Elbers et al., 2022; Van Ginneken et al., 2024). Het detentieklimaat wordt internationaal beschouwd als liberaal en humaan. Alle personen hebben wettelijk recht op luchten, bezoek, recreatie en sport tijdens hun verblijf in een Nederlandse PI

(265 uitstromen) zijn er slechts 5 blokjes (50 uitstromen) na meer dan 10 jaar en slechts een half blokje (5 uitstromen) na meer dan 20 jaar.

(De Jonge et al., 2024; Downes & Van Swaaningen, 2007; Uit Beijerse & van Swaaningen, 2004).

Door de jaren heen is het Nederlandse detentieklimaat echter steeds verder versoberd (Downes & Van Swaaningen, 2007; Nelen & Moerings, 2011; Tonry & Bijleveld, 2007; Uit Beijerse & Van Swaaningen, 2004). Dit kan ten eerste worden verklaard door (verschillende rondes van) bezuinigingen, capaciteitstekorten en personeelstekorten (Dirkzwager et al., 2009b; DJI, 2023; Downes & Van Swaaningen, 2007; Kruttschnitt & Dirkzwager, 2011). Ten tweede worden personen in Nederlandse PI's steeds meer verantwoordelijk gesteld voor hun gedrag (responsabilisering, Boone, 2021; Elbers, 2024; Kruttschnitt & Dirkzwager, 2011; Molleman, 2021). Ten derde ligt er steeds meer nadruk op incapacitatie en steeds minder op resocialisatie. Het is vooral belangrijk om (veel) mensen van de straat te houden om zo de veiligheid van de samenleving te vergroten, terwijl de ambities om mensen tijdens detentie voor te bereiden op hun terugkeer in de samenleving door de jaren heen steeds beperkter zijn geworden (Doekhie et al., 2024; Downes & Van Swaaningen, 2007; Ligthart et al., 2018; Molleman, 2021; RSJ, 2018).²⁴ Deze drie ontwikkelingen zijn terug te zien in de wijzigingen in het detentiebeleid die door de jaren heen zijn doorgevoerd.

In 1994 werd bijvoorbeeld een nieuw standaardregime ingevoerd waarbij gedetineerde personen meer uren dan voorheen op hun cel doorbrengen (Downes & Van Swaaningen, 2007; Kruttschnitt & Dirkzwager, 2011; Uit Beijerse & van Swaaningen, 2004).²⁵ Dit standaardregime werd omschreven als sober maar menswaardig (Downes & Van Swaaningen, 2007; Uit Beijerse & van Swaaningen, 2004). Alleen een kleine groep gemotiveerde gedetineerde personen kwam in aanmerking voor meer, op resocialisatie gerichte, activiteiten tijdens hun detentie (Dirkzwager et al., 2009b; Kruttschnitt & Dirkzwager, 2011; Uit Beijerse & van Swaaningen, 2004). Deze ontwikkelingen in Nederland in de begin jaren 2000's zijn overigens niet uniek. In meer landen werd er al in de jaren '90 naar aanleiding van grote bezuinigingen en capaciteitstekorten meer nadruk gelegd op efficiëntie en kostenbeheersing binnen het gevangeniswezen (*managerialism*; Cornwell, 2022).

De responsabilisering van gedetineerde personen werd in 2014 nog een stap verder gebracht met de invoering van het systeem van promoveren en degraderen. Door dit systeem worden personen in detentie beloond voor gewenst gedrag en kunnen dan in plaats van het basisprogramma (bestaat uit 42,5 uren dagprogramma per week) promoveren naar het plusprogramma (bestaat uit 48 uren dagprogramma per week).²⁶ Personen die gewenst gedrag vertonen komen in aanmerking voor onderwijs, resocialisatieactiviteiten²⁷ of beloningen zoals extra bezoeken (Elbers, 2024). Het doel van dit systeem is enerzijds om gedetineerde personen met beloningen te verleiden tot goed gedrag en anderzijds om dure (re-integratie)activiteiten alleen aan

²⁴ Het doel van 'resocialisatie' verschuift van het verbeteren van gedetineerde personen (in hun eigen belang) naar het zo veel mogelijk voorkomen van detentieschade in het belang van de veiligheid van de maatschappij. Daarnaast worden er steeds meer voorwaarden verbonden aan resocialisatie, personen die niet meewerken, niet gemotiveerd of niet geschikt zijn kunnen worden uitgesloten van resocialisatieactiviteiten (Meijer & Van Ginneken, 2018).

²⁵ In het standaardregime van 1994 was er 78 uur per week dagprogramma, waarvan minstens 43 uur voor activiteiten en bezoek (Uit Beijerse & Van Swaaningen, 2004).

²⁶ Gedetineerde personen in het plusprogramma mogen volgens de wet naast de activiteiten in het dagprogramma nog 11 uur extra buiten hun cel verblijven; zij mogen dus 59 uur per week buiten hun cel verblijven.

²⁷ In 2015 wordt het resocialisatiebeginsel in de penitentiaire beginselenwet voorwaardelijk gemaakt. Aan artikel 2 ('de tenuitvoerlegging van de vrijheidsstraf wordt zoveel mogelijk dienstbaar gemaakt aan de terugkeer in de maatschappij') wordt toegevoegd dat dit afhankelijk is van het gedrag van de betrokkene en dat er bij het verlenen van vrijheden rekening wordt gehouden met de veiligheid van de samenleving en de belangen van slachtoffers en nabestaanden (Meijer & Rodermond, 2022).

te bieden aan gemotiveerde gedetineerde personen (Elbers, 2024; Van Ginneken et al., 2018). Met de invoering van dit systeem is het dagprogramma nog verder versoerd. Het aantal uren dagprogramma per week in beide programma's is namelijk kleiner dan het al versoerde standaardregime uit 1994 (Ligthart et al., 2018).²⁸

In 2018 is het visiedocument 'Recht doen, kansen bieden. Naar effectievere gevangenisstraffen' aan de Tweede Kamer aangeboden (Ministerie van Justitie en Veiligheid, 2018). In dit document zijn er drie centrale pijlers: 1) straf is straf, 2) gedrag telt, 3) werken aan een veilig terugkeer. Opnieuw ligt de nadruk op incapacitatie en responsabilisering. Naar aanleiding van dit visiedocument is de wet Straffen en Beschermen ingevoerd (per 1 juli 2021). In deze wet worden een aantal externe vrijheden zoals verlof, deelname aan een penitentiair programma²⁹ en voorwaardelijke invrijheidsstelling (v.i.) voorwaardelijk gemaakt aan het gedrag van de gedetineerde persoon in detentie, het risico op recidive en de belangen van slachtoffers en nabestaanden (Meijer & Rodermond, 2022; Schuyt, 2019).³⁰ Daarnaast worden deze vrijheden ingeperkt, ook bij goed gedrag (en een laag risico op recidive) komen gedetineerde personen minder, later en korter in aanmerking voor vrijheden (Meijer & Rodermond, 2022; Struijk, 2020). Alleen personen met een straf korter dan één jaar kunnen bijvoorbeeld nog meedoen aan het penitentiair programma, terwijl dit programma is afgeschaft voor langgestrafte personen. Daarnaast is de v.i. verkort naar maximaal twee jaar. Dat betekent dat mensen met een straf van 30 jaar pas na 28 jaar met v.i. zouden kunnen, terwijl voor de intreding van deze wet dat kon na het uitzitten van twee derde van hun straf (in dit voorbeeld na 20 jaar). Kortom, gedetineerde personen moeten volgens de wet Straffen en Beschermen een groter deel van de opgelegde straf daadwerkelijk binnen de muren van de PI doorbrengen³¹ vanuit het idee dat dit zou bijdragen aan vergelding³² (Homburg et al., 2020; Ministerie van Justitie en Veiligheid, 2018).

3.3 Huidig (re-integratie)beleid in detentie voor (middel)langgestrafte en levenslanggestrafte gedetineerde personen

Voordat we aan de hand van de zes leefklimaatdimensies de actuele situatie in Nederlandse PI's beschrijven, lichten we (beknopt) toe hoe het huidige (re-integratie)beleid in detentie eruitziet voor achtereenvolgens (middel)langgestrafte³³ personen en levenslanggestrafte personen.

²⁸ In 2014 is, vanwege bezuinigingen, het sobere arrestantenregime ingevoerd. In dit regime is slechts 28 uur per week aan activiteiten en bezoek en hebben gedetineerde personen geen recht op arbeid. Gedetineerde personen mogen maximaal acht weken op een arrestantenafdeling verblijven en worden daarna naar een reguliere afdeling in hun eigen regio overgeplaatst (Commissie van Toezicht, 2024). Arrestanten zitten gemiddeld 20 uur per dag op hun cel (RSJ, 2021).

²⁹ In dit programma kunnen personen het laatste deel van hun detentie buiten de gevangensmuren doorbrengen.

³⁰ In de oude v.i. regeling was het ook mogelijk om v.i. uit of af te stellen, het uitgangspunt was echter 'v.i. tenzij' en 86% tot 90% van personen ging met v.i. (Schuyt, 2019).

³¹ Verschillende auteurs (Uit Beijerse et al., 2018; Van Wingerden, 2019) stellen dat rechters hierdoor lagere straffen zullen opleggen, zodat de tijd die mensen werkelijk in detentie doorbrengen netto ongeveer even lang blijft, terwijl de mogelijkheden voor resocialisatie en geleidelijke terugkeer in de maatschappij minder worden.

³² Het is echter een misverstand dat de Wet Straffen en Beschermen bijdraagt aan vergelding. Om vergelding te bereiken moeten straffen proportioneel zijn in de zin dat mensen voor even zware delicten even zware straffen krijgen. Het voorwaardelijk maken van externe vrijheden kan juist zorgen voor ongelijkheid doordat gedetineerde personen die even zware straffen opgelegd kregen niet tegelijk (voorwaardelijk) vrij komen waardoor vergelding juist minder goed wordt bereikt (Arnoldus & de Keijser, 2022; Schuyt, 2019).

³³ We bedoelen hier personen met een detentieduur van één jaar of langer. Personen met een detentieduur van minder dan één jaar hebben andere mogelijkheden voor externe vrijheden; zij komen niet in aanmerking voor v.i en wel voor een penitentiair programma (De Jonge et al., 2024).

3.3.1 (Middel)langgestrafte personen

Aangezien (middel)langgestrafte personen het merendeel van hun tijd in detentie besteden in het gevangenisregime gaan we in op het (re-integratie)beleid in het gevangenisregime. Dit regime is (althans op papier³⁴) hetzelfde voor alle afgestrafte personen ongeacht de duur van hun straf.³⁵

In het gevangenisregime wordt onderscheid gemaakt tussen het basis- en plusprogramma (zie verder paragraaf 3.4.5). Plaatsing in een plusprogramma is gekoppeld aan de mogelijkheid om in aanmerking te komen voor externe vrijheden (zoals re-integratieverlof, plaatsing op een beperkt beveiligde afdeling (BBA), en voorwaardelijke invrijheidsstelling, zie tabel 3.1). Het doel van het toestaan van steeds meer vrijheden is dat gedetineerde personen geleidelijk wennen aan terugkeer in de samenleving wat bijdraagt aan hun re-integratie en de kans op recidive vermindert (Doekhie et al., 2024). Personen komen alleen in aanmerking voor vrijheden en verlof als dit bijdraagt aan re-integratiedoelen uit hun detentie en re-integratieplan (D&R-plan) (De Jonge et al., 2024) en als hun gedrag tijdens de gehele detentie goed genoeg is geweest (De Jonge et al., 2024; Doekhie et al., 2024; Meijer & Rodermond, 2022). Daarnaast worden ook het risico op recidive en de belangen van slachtoffers meegenomen (De Jonge et al., 2024; Doekhie et al., 2024; Molleman, 2021). Hierbij bepaalt het risico op recidive of verlof of v.i. wordt toegestaan, terwijl de belangen van slachtoffers vooral bepalen welke voorwaarden (zoals een contactverbod of locatieverbod) er worden verbonden aan het verlof of de v.i. (Ministerie van Justitie en Veiligheid, 2018).³⁶ Niet iedereen krijgt dus geleidelijk meer vrijheden, er zijn ook langgestrafte personen die hun hele detentie in het basisprogramma zitten, en (dus) geen verlof krijgen, niet naar de BBA of met v.i. mogen. Gedetineerde personen kunnen er ook voor kiezen om niet met v.i. te gaan en hun gehele straf uit te zitten in de PI (eventueel in de BBA).³⁷ Bovendien, zijn er bijzondere groepen, zoals personen in de extra beveiligde inrichting (EBI), op de Terroristenafdeling (TA), in een Penitentiair Psychiatrisch Centrum (PPC) of levenslanggestrafte personen, voor wie mogelijkheden voor externe vrijheden of het moment wanneer zij daarvoor in aanmerking komen net iets anders zijn.

³⁴ In de praktijk kunnen er wel verschillen zijn tussen PI's in bijvoorbeeld het aantal meerpersoonscellen, de fysieke omgeving of de mogelijkheden om meer uren te werken of meer zinvol of uitdagend werk te doen. (Langgestrafte) gedetineerde personen kunnen overplaatsing aanvragen naar een PI waar zij denken dat de omstandigheden voor hen prettiger zijn, een verzoek om overplaatsing hoeft echter niet te worden gehonoreerd (De Jonge et al., 2024).

³⁵ Met uitzondering van arrestanten gedurende de eerste acht weken van hun straf.

³⁶ Volgens het visiedocument bij de Wet Straffen en Beschermen (Ministerie van Justitie en Veiligheid, 2018) gaat het er hierbij om dat bij het bepalen van de voorwaarden rekening wordt gehouden met de belangen van slachtoffers door bijvoorbeeld een locatieverbod of contactverbod op te leggen. Van de toekenning van v.i. kan worden afgezien als de risico's voor slachtoffers onvoldoende kunnen worden beheerst door deze voorwaarden. Ook inspanningen van de veroordeelde persoon om de door het strafbare feit veroorzaakte schade te vergoeden worden meegewogen bij de verlening en de invulling van de v.i. (Ministerie van Justitie en Veiligheid, 2018).

³⁷ De proeftijd van reclasseringtoezicht bij v.i. is maximaal net zo lang als de v.i. maar kan (in sommige gevallen meerdere keren) worden verlengd en als mensen zich niet aan de voorwaarden houden moeten ze terug naar de gevangenis. Wanneer personen hun hele straf uitzitten komen ze vrij zonder toezicht (Struijk, 2020; Uit Beijerse et al., 2018), en zonder ondersteuning van de reclassering bij het op orde krijgen van hun leven (Meijer & Van Ginneken, 2018).

Tabel 3.1 Externe vrijheden waar (middel)langgestrafte personen voor in aanmerking kunnen komen

Soort vrijheid	Beschrijving	Vanaf wanneer komen (middel)langgestrafte personen hiervoor in aanmerking?
Voorwaardelijke invrijheidsstelling (v.i.)	Personen worden eerder in vrijheid gesteld, maar komen doorgaans onder reclasseringstoezicht te staan en moeten zich gedurende een proeftijd houden aan de algemene voorwaarde dat zij geen nieuwe strafbare feiten plegen. Daarnaast kunnen er bijzondere voorwaarden worden opgelegd zoals het verbod alcohol of drugs te gebruiken, een gebiedsverbod of -gebod of een verplichting zich te laten behandelen (ambulant of residentieel).	Voor personen met een strafduur van een tot twee jaar: nadat het gehele eerste jaar en twee derde van de straf in het tweede jaar is uitgezeten Voor personen met een strafduur van twee jaar of langer: nadat een persoon twee derde van de totale straf heeft uitgezeten met een maximum van twee jaar voor het einde van de straf
Plaatsing op beperkt beveiligde afdeling (BBA)	Vanaf deze afdeling mogen personen die buiten de inrichting een betaalde baan hebben, een opleiding volgen of een andere vorm van zinvolle dagbesteding overdag naar buiten en hoeven ze alleen nog 's nachts in de PI te zijn.	Eén jaar voordat mensen met v.i. zouden kunnen gaan
Kortdurend re-integratieverlof voor het onderhouden van het sociaal netwerk	Dit verlof begint en eindigt op dezelfde dag en kan worden gebruikt om banden met familie of vrienden te onderhouden.	Bij straffen tot zes jaar komen gedetineerde personen vanaf twaalf maanden voor het ingaan van de v.i. in aanmerking voor deze typen verlof, bij straffen langer dan zes jaar al anderhalve maand eerder per extra jaar straf.
Langdurend re-integratieverlof (voor het onderhouden van het sociaal netwerk)	Dit verlof omvat minimaal één nacht en maximaal drie nachten en kan worden gebruikt om banden met familie of vrienden te onderhouden.	Gedetineerde personen mogen maximaal één keer per kwartaal met (lang- of kortdurend) verlof voor het onderhouden van het sociaal netwerk. Langdurend verlof voor het onderhouden van het sociaal netwerk is echter pas toegestaan nadat een kortdurend verlof met hetzelfde doel zonder incidenten is verlopen.
Langdurend re-integratieverlof (met een ander doel)	In uitzonderlijke gevallen kan vaker (dan een keer per kwartaal) en langer (tot maximaal 8 nachten) langdurend re-integratieverlof worden toegestaan, bijvoorbeeld om een justitiële interventie te volgen.	
Kortdurend re-integratieverlof met een ander doel	Dit verlof begint en eindigt op dezelfde dag en kan worden gebruikt om bijvoorbeeld een sollicitatiegesprek te voeren of een bankrekening te openen	Bij straffen tot zes jaar komen gedetineerde personen vanaf achttien maanden voor het ingaan van de v.i. in aanmerking voor dit type verlof bij straffen langer dan zes jaar anderhalve maand eerder per extra jaar.

Bron: De Jonge et al. (2024); Staatscourant nr. 38271 (2024)

3.3.2 Levenslanggestrafte personen

In Nederland kunnen personen voor een aantal delicten een levenslange gevangenisstraf krijgen. In tegenstelling tot in veel andere Europese landen betekende een levenslange gevangenisstraf in Nederland ook werkelijk dat mensen tot hun dood gedetineerd bleven. Het Europees Hof voor de Rechten van de Mens heeft verklaard dat dit onmenselijk is en dat er een reëel uitzicht op herbeoordeling moet zijn. Sinds 2017 is er daarom een ambtshalve gratieprocedure voor levenslanggestrafte personen³⁸ (Hofman et al., 2022; RSJ, 2022a).

De ambtshalve gratieprocedure bestaat uit twee stappen. Na 25 jaar detentie kunnen mensen in aanmerking komen voor re-integratieactiviteiten (de re-integratiefase) en na uiterlijk 28 jaar in detentie wordt een beslissing genomen of zij worden vrijgelaten. Het Adviescollege Levenslanggestraften (ACL), een onafhankelijke groep van juristen met ervaring bij de rechterlijke macht of het OM en deskundigen op het gebied van psychologie, criminologie en victimologie adviseert de verantwoordelijk bewindspersoon (op dit moment de staatssecretaris van Justitie en Veiligheid) over of een levenslanggestrafte gedetineerde persoon in aanmerking moet komen voor (welke) re-integratie-activiteiten, waarna de bewindspersoon een beslissing neemt. Uiterlijk 3 jaar later (dus na 28 jaar in detentie) informeert het ACL de bewindspersoon hoe de re-integratieactiviteiten zijn verlopen, hierna geven het OM en de rechtsprekende macht een advies waarna de bewindspersoon besluit of iemand voorgedragen wordt aan de Kroon voor het verlenen van gratie en vrijkomt (ACL, 2024; Hofman et al., 2022). Bij het advies of (en onder welke voorwaarden) levenslanggestrafte personen moeten worden toegelaten tot de re-integratiefase moet het ACL rekening houden met recidiverisico en delictgevaarlijkheid, het gedrag en de ontwikkeling van de levenslanggestrafte gedurende detentie en de impact op slachtoffers en nabestaanden (Staatscourant nr. 65365, 2016). Het ACL (2023) stelt echter dat rekening houden met de belangen en wensen van slachtoffers problematisch is aangezien dit onvoorspelbaar en niet concreet te maken is.³⁹ Daarom worden de belangen van individuele slachtoffers en nabestaanden niet gehoord bij het bepalen van *of* iemand wordt toegelaten tot de re-integratiefase maar alleen bij het bepalen van *de wijze waarop* de re-integratiefase en de eventuele terugkeer van de levenslanggestrafte gedetineerde persoon in de samenleving moet worden vormgegeven. Hierbij kan het ACL bijvoorbeeld activiteiten op het gebied van herstel of een gebiedsverbod adviseren (ACL, 2024). Daarnaast stelt het ACL dat rekening moet worden gehouden, niet met individuele slachtoffers, maar met het collectieve slachtofferbelang in de zin dat de geschokte rechtsorde terugkeer in de samenleving (niet) in de weg staat. Het ACL stelt eerst een dossier op en spreekt vervolgens met slachtoffers en nabestaanden, deskundigen en de levenslanggestrafte persoon zelf. Gedetineerde personen kunnen zelf een verzoek tot gratie indienen, maar ook als zij dat niet doen gaat het ACL een advies voorbereiden (Hofman et al., 2022). Voor levenslanggestrafte personen is het onduidelijk of en wanneer er een einde aan hun detentie komt, zelfs als ze zijn toegelaten tot de re-integratiefase is het nog onduidelijk of en wanneer ze vrij komen. Dit maakt een levenslange gevangenis psychisch zwaarder dan een lange tijdelijke straf (ACL, 2023).

³⁸ Levenslanggestrafte personen konden altijd om gratie vragen en kunnen dit nog steeds op elk moment in hun straf, gratie werd echter zeer zelden verleend, waardoor er geen reële kans op vrijlating was.

³⁹ Verschillende slachtoffers van hetzelfde delict of van dezelfde dader kunnen heel verschillend denken over de mogelijkheid dat een levenslanggestrafte persoon moet kunnen terugkeren in de samenleving.

Al voor toelating tot de re-integratiefase mogen levenslanggestrafte personen resocialisatieactiviteiten ondernemen. Het is echter niet geheel duidelijk welke activiteiten pas mogen als personen zijn toegelaten tot de re-integratiefase en welke activiteiten al eerder mogen (ACL, 2023). Het volgen van een opleiding kan wel worden toegestaan aan levenslanggestrafte personen die nog niet zijn toegelaten tot de re-integratiefase; opleidingen kunnen niet alleen in het kader van re-integratie worden gevolgd maar ook voor zingeving (Weerwind, 2023). Welke (overige) mogelijkheden levenslanggestrafte personen in de eerste 25 jaar van hun detentie hebben voor zinvolle dagbesteding (bijvoorbeeld in de vorm van betekenisvol en uitdagend werk) verschilt tussen PI's (RSJ, 2023a). Het ACL adviseert om *alle* re-integratie- (of resocialisatie-) activiteiten met uitzondering van re-integratieverlof al gedurende de eerste 25 jaar van detentie beschikbaar te maken voor levenslanggestrafte personen (ACL, 2023).

3.4 Huidige situatie in detentie per leefklimaatdimensie

In de komende paragrafen beschrijven we de actuele situatie in Nederlandse detentie aan de hand van de zes dimensies van het leefklimaat. Hierbij gaan we specifiek in op de situatie voor langgestrafte gedetineerde personen. Er bestaan formeel geen aparte PI's of afdelingen voor langgestrafte of levenslanggestrafte personen.⁴⁰ In de meeste gevallen stromen zij in bij een huis van bewaring (waar mensen in afwachting zijn van de uitspraak van de rechter) en gaan dan na afstraffing over naar een gevangenisregime. In Nederland zullen de meeste (middel)langgestrafte personen (het grootste deel van hun straf) in een normaal beveiligd gevangenisregime zitten, er zijn echter ook (middel)langgestrafte personen op afdelingen met een hoger beveiligingsniveau zoals afdelingen met intensief toezicht (AIT) of in de extra beveiligde inrichting (EBI). Hogere beveiligingsniveaus worden gekenmerkt door meer fysieke veiligheidsmaatregelen (zoals muren en hekken), (veel) minder gedetineerde personen per afdeling en meer detentiepersoneel (DJI, 2025b). Bij de bespreking van de leefklimaatdimensies wordt indien relevant ingegaan op verschillen tussen de beveiligingsniveaus.

3.4.1 Veiligheid

Recent onderzoek onder gedetineerde personen in Nederland laat zien dat zij zich gemiddeld genomen behoorlijk veilig voelen en dat dit niet verschilt tussen kortgestrafte, middellang of langgestrafte personen (Berghuis et al., 2018; Elbers et al., 2022).⁴¹ Er zijn echter ook (kwetsbare) groepen die zich vaker onveilig voelen. Zedendelinquenten worden vaak bedreigd of aangevallen door medegedetineerde personen (DJI, 2022; Elbers et al., 2016) of gepest (Van Ginneken & Abbing, 2025), sommige ouderen kunnen kwetsbaar zijn voor bijvoorbeeld pestgedrag (RSJ, 2022b) en ook transgenderpersonen (Jacobs, 2022; Van Ginneken & Abbing, 2025) en mensen met een lichte verstandelijk beperking (LVB) zijn kwetsbaar in detentie. Een manier waarop DJI probeert de veiligheid van gedetineerde personen te waarborgen is door te zorgen dat het type inrichting passend is bij de persoon. Afhankelijk van

⁴⁰ In de praktijk kunnen (levens-)langgestrafte personen (die dat willen) (soms) wel worden overgeplaatst naar specifieke PI's. Ook binnen PI's kunnen lang(er) gestrafte personen (die dat willen) worden samen geplaatst op speciale afdelingen, maar dit is geen formeel beleid.

⁴¹ Veiligheid is gemeten met 5 vragen zoals 'er zijn plekken in deze inrichting waar ik me onveilig voel', of 'ik ben bang voor sommige medegedetineerde' waar gedetineerde personen het (helemaal) mee eens, neutraal of (helemaal) mee oneens kunnen zijn (Bosma et al., 2020; Berghuis et al., 2018). Gemiddeld genomen scoren gedetineerde personen in 2017 een 4 en in 2022 een 3,9 (oneens) op deze schaal.

iemands geestelijke gezondheid, het gepleegde delict, vluchtgevaar en eerder gedrag in detentie worden gedetineerde personen bijvoorbeeld in een Penitentiair Psychiatrisch Centrum (PPC), de extra beveiligde inrichting (EBI) of meer of minder beveiligde inrichtingen geplaatst (De Jonge et al., 2024). Ook is er in Nederland één speciale zedenafdeling (DJI, 2022). Binnen een reguliere gevangenis kunnen kwetsbare personen op een kleinere afdeling, een zogenoemde Extra Zorg Voorziening (EZV) worden geplaatst. Een EZV geeft meer structuur wat prettig kan zijn voor mensen met mentale problemen of een verstandelijke beperking. Ook andere kwetsbare gedetineerde personen worden op een EZV geplaatst, terwijl verschillende auteurs stellen dat het onwenselijk is dat kwetsbare ouderen (RSJ, 2022b), zedendelinquenten (DJI, 2022; RSJ, 2012) of transgenderpersonen (Jacobs, 2022), bij gebrek aan een betere plek, op een EZV worden geplaatst. Personen op een EZV voelen zich gemiddeld iets minder veilig dan andere gedetineerde personen (Berghuis et al., 2018; Elbers et al., 2022), waarschijnlijk niet omdat het daar minder veilig is, maar juist omdat kwetsbare groepen vaak op EZV worden geplaatst.

3.4.2 Autonomie

Inherent aan detentie is de beperking van de vrijheid en daarmee de autonomie van gedetineerde personen. Desondanks hebben gedetineerde personen in Nederland wel enige autonomie. Personen mogen bijvoorbeeld hun eigen kleding en schoenen dragen. Dit is een vorm van zelfexpressie en dus ook autonomie (zelf kunnen kiezen wat je aantrekt). Daarnaast kunnen personen in sommige PI's zelfstandig van de afdeling naar activiteiten zoals bezoek, werk of sport lopen (De Jong et al., 2015; Elbers et al., 2022; Jongepier, 2019; Liebling et al., 2021). Dit draagt bij aan normalisatie en autonomie (De Jong et al., 2015; Jongepier, 2019) en aan de waardering van het leefklimaat (Liebling et al., 2021). In andere PI's worden zij begeleid door bewaarders wanneer zij van hun afdeling naar bijvoorbeeld de werk- of bezoekszaal gaan. Ook zijn er PI's waar gedetineerde personen zelf hun cel op slot kunnen doen en PI's waar ze moeten wachten tot een medewerker dit voor hen doet (Elbers et al., 2022; Jongepier, 2019). Tot slot geven steeds meer PI's gedetineerde personen de mogelijkheid om zelf te koken (alleen of samen met anderen) en dus zelf te bepalen wat je eet (zie paragraaf 3.4.6). Ook zijn er in een aantal PI's douches op cel, waardoor mensen zelf kunnen bepalen wanneer zij douchen. De mate van keuzevrijheid verschilt dus tussen PI's. Daarnaast verschilt de mate van keuzevrijheid tussen personen in het basis en het plusprogramma; personen in het plusprogramma zitten minder uren op cel en hebben meer keuzevrijheid wanneer zij bepaalde activiteiten (zoals sporten of koken) doen (De Jonge et al., 2024).

Autonomie wordt niet alleen bepaald door keuzevrijheid maar ook door *outcome control* en voorspelbaarheid (zie paragraaf 2.2). Met de invoering van de wet Straffen en Beschermen zijn verlof en v.i. voorwaardelijk gemaakt aan het gedrag van de gedetineerde persoon in detentie en het recidiverisico (Struijk, 2020). Niet alle gedetineerde personen hebben echter de capaciteiten om goed gedrag te vertonen in detentie (vanwege bijvoorbeeld LVB of psychische problemen) (Jongepier, 2019; RSJ, 2018; Van Ginneken, 2018). Ook zullen gedetineerde personen weinig inzicht hebben in (de inschatting van) hun recidiverisico en de gevolgen daarvan voor hun verlof en v.i.-mogelijkheden. Hierdoor zullen (langgestrafte) gedetineerde personen weinig *outcome control* en voorspelbaarheid ervaren. Voor levenslanggestrafte personen is het niet alleen onduidelijk wanneer zij de gevangenis mogen verlaten, maar zelfs of zij de gevangenis ooit mogen verlaten. Deze beslissing hangt af van hun gedrag in detentie, recidiverisico's en slachtofferbelangen (geïnterpreteerd als dat de geschokte

rechtsorde terugkeer in de samenleving niet in de weg mag staan (ACL, 2023), hier zal een gedetineerd persoon erg weinig invloed op hebben). Omdat niet iedereen de capaciteiten heeft om goed gedrag te vertonen en omdat mensen weinig inzicht zullen hebben in (de gevolgen van) hun recidiverisico of (nog) invloed hebben op de geschokte rechtsorde zullen zij weinig *outcome control* en voorspelbaarheid ervaren.

3.4.3 Contacten binnen de gevangenis

Gedetineerde personen kunnen binnen de PI contacten hebben met medegedetineerde personen en detentiepersoneel. Gedetineerde personen verblijven alleen of met meerdere (meestal twee) personen op een cel. Voorzieningen zoals een recreatieruimte, keuken en telefoon worden gedeeld met andere gedetineerde personen op dezelfde leefafdeling. Voor de meeste gedetineerde personen geldt een gemeenschapsregime wat betekent dat zij zo veel mogelijk in de gelegenheid worden gesteld om activiteiten met medegedetineerde personen samen te doen, ook met mensen van andere afdelingen (De Jonge et al., 2024). In de EBI, afdelingen voor Beheersproblematische gedetineerde personen (BPG), intensief toezicht (AIT), of terroristen (TA), en in een PPC kunnen mensen in een individueel regime worden geplaatst. Zij zitten dan alleen op een cel en doen activiteiten zoals arbeid en luchten met een klein en vast groepje medegedetineerde personen, contacten met andere medegedetineerde personen zijn dan niet mogelijk (De Jonge et al., 2024).

Gedetineerde personen hebben contacten met detentiepersoneel in allerlei verschillende functies. Penitentiare inrichtingswerkers (piw'ers) werken op de leefafdeling en hebben dagelijks contact met een vaste groep gedetineerde personen. Een van hun taken is het begeleiden van gedetineerde personen, daarbij zijn zij ook mentor van (specifieke) gedetineerde personen, wat betekent dat zij persoonlijke begeleiding bieden bij (onder andere) hun voorbereiding op re-integratie in de maatschappij. Daarnaast werken er bewakers in de PI, zij hebben meer oppervlakkig contact met heel veel verschillende gedetineerde personen, bijvoorbeeld bij binnenkomst in de PI of wanneer gedetineerde personen vanaf hun leefafdeling naar arbeid, bezoek of luchten gaan. Ook hebben gedetineerde personen contact met detentiepersoneel dat buiten de afdeling bijdraagt aan het dagprogramma (zoals arbeidsmedewerkers, medewerkers van het re-integratiecentrum, casemanagers en sportinstructeurs).

Gedetineerde personen in Nederland zijn gemiddeld genomen neutraal tot positief over de contacten met detentiepersoneel en medegedetineerde personen (Berghuis et al., 2018; Elbers et al., 2022) en over de rechtvaardige en respectvolle bejegening door het detentiepersoneel (Berghuis et al., 2018). Er zijn wel verschillen tussen afdelingen en tussen PI's in hoe de contacten met het detentiepersoneel worden ervaren door gedetineerde personen (Liem et al., 2016; Van Ginneken & Nieuwbeerta, 2020; Van Ginneken et al., 2019). Liem en collega's (2016) beschrijven bijvoorbeeld dat langgestrafte personen zich in hun huidige PI menselijker behandeld voelen dan in andere PI's. Kwalitatieve onderzoeken onder buitenlandse gedetineerde personen in Nederland laten zien dat Belgische, Engelse en Noorse gedetineerde personen in Nederland meer tevreden zijn over de bejegening door detentiepersoneel dan in hun eigen land (Beyens et al., 2013; Dirkzwager & Kruttschnitt, 2012; Kruttschnitt & Dirkzwager, 2011; Liebling et al., 2021). Ook de benaderbaarheid van het Nederlandse detentiepersoneel en het informele contact worden gewaardeerd (Beyens et al., 2013; Dirkzwager & Kruttschnitt, 2012; Kruttschnitt & Dirkzwager, 2011; Liebling et al., 2021). De positievere ervaring met de bejegening door Nederlands detentiepersoneel

in vergelijking met de bejegening in andere landen wordt geweten aan de andere (Liebling et al., 2021) of betere (Beyens et al., 2013) training die het Nederlandse detentiepersoneel krijgt in vergelijking met Noors of Belgisch detentiepersoneel in het (respectvol) bejegenen van gedetineerde personen. Nederlands detentiepersoneel maakt gebruik van hun discretionaire bevoegdheid om af te wijken van de regels wat erg gewaardeerd wordt door Noorse en Engelse gedetineerde personen en er aan bijdraagt dat zij zich humaan en met respect behandeld voelen (Dirkzwager & Kruttschnitt, 2012; Liebling et al., 2021).

3.4.4 *Contacten met de buitenwereld*

Gedetineerde personen in Nederland hebben beperkte mogelijkheden om contact te onderhouden met mensen buiten detentie zoals familie, vrienden of anderen. Dit kan op verschillende manieren, zoals het ontvangen van bezoek, telefoneren (in sommige gevallen beeldbellen) en post versturen en ontvangen. Alle gedetineerde personen, ongeacht detentieduur, hebben recht op één uur per week bezoek. In het plusprogramma kunnen personen een extra uur bezoek per week krijgen. Naast bezoek van partners, familie (waaronder kinderen) en vrienden kunnen gedetineerde personen ook bezoek ontvangen van vrijwilligers, met name langgestrafte personen ontvangen bezoek van vrijwilligers (Kuis et al., 2015). Waarschijnlijk hebben langgestrafte personen hier vaker behoefte aan omdat bezoek vanuit het eigen sociale netwerk afneemt of helemaal ophoudt bij een langere detentieduur. Desalniettemin ontvangen niet alle (langgestrafte) gedetineerde personen bezoek (Berghuis, 2022).

Het bezoek vindt plaats op een bezoekzaal waar beperkt fysiek contact mogelijk is (zoals een knuffel of kus bij binnenkomst en afscheid) en waar weinig privacy is vanwege andere gedetineerde personen en hun bezoek. Gedetineerde personen beschouwen de bezoekzaal daarom als weinig aangenaam (Beyens et al., 2013; Vollaard et al., 2019). In de EBI vindt bezoek plaats achter glas (De Jonge et al., 2024). Bezoek moet van tevoren worden aangemeld. Bezoekers kunnen worden gecontroleerd op contrabande met detectiepoortjes, fouilleren of drugshonden. Gedetineerde personen kunnen ook na bezoek gecontroleerd worden op contrabande, bij een verdenking of een willekeurige controle kan daarbij bovendien een visitatie plaatsvinden. Dit is een ingrijpende controle waarbij gedetineerde personen zich moeten ontkleden, waarna er in hun lichaamsholtes gekeken wordt ter preventie van het smokkelen van contrabande. Personen die meer dan zes maanden gedetineerd zijn op een normaal beveiligde afdeling kunnen eens in de maand bezoek zonder toezicht ontvangen.⁴² Daarnaast zijn er speciale bezoekmomenten voor ouders en hun kinderen, inclusief hele dagen en vakanties waarin gedetineerde ouders met hun kinderen samen kunnen zijn en leuke dingen kunnen doen (Berghuis, 2022; DJI, 2024; Doekhie et al., 2024).

Het is voor vrienden, familie en professionals eenvoudiger om gedetineerde personen te bezoeken wanneer zij dichterbij hun woonplaats gedetineerd zijn. Gedetineerde personen worden in principe geplaatst in het arrondissement waar zij voor detentie woonden. Regionale plaatsing is echter niet voor alle gedetineerde personen mogelijk, er zijn bijvoorbeeld maar drie locaties waar vrouwen gedetineerd kunnen worden

⁴² Personen moeten wel aan voorwaarden voldoen, naar oordeel van de directeur van de PI: a) het bezoek moet bijdrage aan het behoud of verstrekken van de relatie, en is van belang voor de terugkeer in de samenleving, b) de band tussen de gedetineerde persoon en bezoeker moet hecht en duurzaam zijn, c) het bezoek gaat niet in tegen het belang van opsporing en vervolging van strafbare feiten, d) de gedetineerde persoon zit in het plusprogramma. Niet alleen partners maar ook kinderen komen in aanmerking voor bezoek zonder toezicht.

(twee PI's voor vrouwen en één PI voor mannen en vrouwen). Ook gedetineerde personen die worden geplaatst in een PPC, in de EBI of op een BPG, TA of zedenafdeling kunnen slechts op een beperkt aantal plekken in Nederland terecht. Bovendien is er niet altijd plaats in de PI in de eigen regio, waardoor gedetineerde personen verder weg worden geplaatst. De PI's bepalen zelf wanneer er bezoeken zijn, vaak is dit één vast uur in de week, maar er zijn ook PI's die meerdere uren aanbieden waar bezoekers uit mogen kiezen.

Bezoeken zijn vaak door de week en overdag (Berghuis, 2022), terwijl juist bezoeken 's avonds en in het weekend het mogelijk maken dat kinderen die naar school gaan (Slotboom & Bijleveld, 2007) of bezoekers die werken (Beyens et al., 2013) op bezoek kunnen komen. Ook Berghuis (2022) laat zien dat meer gedetineerde personen bezoek krijgen in PI's met bezoeken in het weekend in vergelijking met gedetineerde personen in PI's met alleen bezoeken door de week.

Gedetineerde vrouwen hebben voor detentie vaak de zorg voor kinderen (Slotboom & Bijleveld, 2007). De (gemiddeld) grotere afstand tot hun woonplek (omdat er maar drie locaties voor vrouwen zijn) maakt het echter lastiger voor kinderen om bij hun moeder op bezoek te komen. In sommige PI's mogen moeders hun baby bij zich houden (tot 9 maanden) en in één PI is een Moeder met Kindhuis waarin kinderen tot 4 jaar bij hun gedetineerde moeder kunnen wonen.

Naast deze bezoekmogelijkheden kunnen gedetineerde personen ook bellen met familie en vrienden.⁴³ Gedetineerde personen op in de EBI of op een AIT mogen alleen bellen met personen die zich (op speciale locaties) hebben gemeld en geïdentificeerd, er is daardoor controle over met wie zij bellen. De kosten van de gesprekken zijn voor de rekening van de gedetineerde persoon en kunnen voor hen prijzig zijn. Telefoons zijn vaak op de afdeling, waardoor personen alleen kunnen bellen als ze buiten hun cel mogen zijn en medegedetineerde personen kunnen meeluisteren. Ook zijn er PI's waar de telefoons op de afdeling in telefooncellen zijn geplaatst, wat meer privacy geeft, en PI's waar gedetineerde personen een telefoon op hun cel hebben. Dat mensen in de beperkte tijd dat ze buiten hun cel mogen zijn de telefoons moeten delen met medegedetineerde personen leidt tot stress, irritatie of conflicten (De Jong et al., 2016; Van Ginneken & Abbing, 2025; Vollaard et al., 2019). Wanneer er telefoons op de cel zijn wordt dit (daarom) erg gewaardeerd door gedetineerde personen (De Jong et al., 2016; Vollaard et al., 2019). Aan gedetineerde personen kan het worden toegestaan om te videobellen (via een speciale laptop), echter niet aan personen in hogere beveiligingsniveaus (AIT, TA, BPG of de EBI). Naast bezoek en bellen kunnen personen ook (onbeperkt) brieven schrijven en post ontvangen. Alle post⁴⁴ wordt gecontroleerd op contrabande en kan worden gelezen door medewerkers van de PI.

3.4.5 *Zinnige dagbesteding*

Binnen afdelingen met een gemeenschapsregime wordt met verschillende dagprogramma's gewerkt op basis van het basis- of plusprogramma. In het basisprogramma is er 42,5 uur dagprogramma waarvan minstens 22,5 uur activiteiten en bezoek (en verder arbeid) per week (Doekhie et al., 2024). Het basisprogramma bestaat uit het wettelijk minimum verplicht aantal activiteiten (zoals luchten, bezoek,

⁴³ Gedetineerde personen hebben recht op minstens tien minuten per week bellen met vrienden en familie (maar dit mag vaak meer) en recht op vaker en langer bellen met hun advocaat als dat nodig is (De Jonge et al., 2024).

⁴⁴ Alle post wordt gecontroleerd op contrabande maar geprivilegieerde post van bijvoorbeeld advocaten mag niet worden gelezen door medewerkers van de PI (De Jonge et al., 2024).

sport en reactie) en daarnaast enkele activiteiten die gericht zijn op re-integratie (bijvoorbeeld, de training 'Kies voor Verandering' of re-integratie-activiteiten op internet; RSJ, 2020; Staatscourant nr. 4617, 2014). Gedetineerde personen in het basisprogramma worden vaak rond 17.00 ingesloten en blijven dan op hun cel tot de volgende ochtend. Zij zitten gemiddeld bijna achttien uur per dag op hun cel. In het weekend is het dagprogramma beperkt, maar gedetineerde personen hebben wel elke dag recht op luchten en daarnaast is er soms sport, recreatie of bezoek mogelijk in het weekend. Gedetineerde personen op een AIT hebben een vergelijkbaar dagprogramma als gedetineerde personen in een normaal beveiligde gevangenis. Het dagprogramma in de EBI is beperkter en afhankelijk van het risicoprofiel van de gedetineerde persoon. Op een BBA zitten gedetineerde personen maar negen en een kwart uur per dag verplicht op cel, daarnaast kunnen zij op werkdagen hele dagen buiten de inrichting werken, sporten of recreëren.

Sinds de invoering van de wet Straffen en Beschermen kunnen gedetineerde personen zelf kiezen of zij deelnemen aan arbeid. Niet deelnemen aan arbeid wordt echter als ongewenst gedrag gezien en kan daarom leiden tot degradatie naar (of blijven in) het basisprogramma. De meeste gedetineerde personen vinden het werk in detentie saai en eentonig maar zijn toch blij als zij veel uren mogen werken (Beyens et al., 2013; Farahi & Van de Rijt, 2016; Slotboom & Bijleveld, 2007), tegen de verveling (Beyens et al., 2013; De Jong et al., 2015; Slotboom & Bijleveld, 2007) en vanwege de verdiensten die dit oplevert (Beyens et al., 2013; Farahi & Van de Rijt, 2016).⁴⁵ Naast eenvoudige zaalarbeid wordt er in sommige PI's ook meer zinvol, uitdagend en betekenisvol werk aangeboden. De meeste gedetineerde personen werken 20 uur per week, maar er zijn ook gedetineerde personen die fulltime werken. (Levens)langgestrafte personen werken vaak meer uren en hebben soms ook de mogelijkheid om meer betekenisvol werk te doen.⁴⁶ Voldoende en betekenisvol werk is extra belangrijk voor deze groep omdat zij vaak lijden aan de nutteleloosheid van hun bestaan en omdat zij minder⁴⁷ toegang hebben tot opleidingen en re-integratieactiviteiten (Liem et al., 2016).

In het plusprogramma is er een dagprogramma van 48 uur per week waarvan minstens 28 uur aan activiteiten en bezoek. Het plusprogramma bestaat uit dezelfde onderdelen als het basisprogramma met daarnaast extra (re-integratie)activiteiten. Ook mogen gedetineerde personen in het plusprogramma deelnemen aan avondrecreatie als dit wordt aangeboden (maar dit is niet altijd het geval, zie Elbers, 2024; Van Ginneken & Abbing, 2025), waardoor zij niet al vanaf 17.00 uur tot de volgende ochtend op hun cel zitten. Gedetineerde personen in het plusprogramma mogen volgens de wet naast de activiteiten in het dagprogramma nog 11 uur extra buiten hun cel verblijven (wat meer mogelijkheden biedt om bijvoorbeeld te koken); zij mogen dus 59 uur per week buiten hun cel verblijven (maar ook dit is niet altijd het geval, zie Elbers, 2024). Desalniettemin zitten ook gedetineerde personen in het plusprogramma gemiddeld nog meer dan vijftien uur per dag op hun cel. Op dit

⁴⁵ Gedetineerde personen ontvangen een loon van 1 euro per uur voor hun werk. De directeur van de PI mag gedetineerde personen een toeslag geven op hun loon wanneer zij bijzondere werkzaamheden verrichten (bijvoorbeeld zwaar of vies werk, werk op een hoger niveau of werk op andere uren) (De Jonge et al., 2024). Gedetineerde die geen geld van buiten krijgen hebben dit geld nodig voor bijvoorbeeld bellen, aankopen in de gevangeniswinkel (toiletartikelen, tabak) en huur van een televisie (3 euro per week).

⁴⁶ Zo werken langgestrafte personen bijvoorbeeld in een moestuin waar ze groenten verbouwen voor de voedselbank (Baneke, 2021) of knappen zij fietsen op voor arme kinderen.

⁴⁷ Ook (levens)langgestrafte personen kunnen opleidingen volgen in het kader van zingeving maar voor personen die op korte termijn vrij komen is het eenvoudiger om activiteiten te koppelen aan een re-integratiedoel uit het D&R-plan en zijn dus meer activiteiten mogelijk.

moment verblijft ongeveer 70% van de mensen met een gevangenisstraf in het plusprogramma (Doekhie et al., 2024).⁴⁸

Gedetineerde personen in het plusprogramma kunnen onderwijs volgen, deelnemen aan arbeid met meer vrijheden en verantwoordelijkheden en extra re-integratieactiviteiten ondernemen (Doekhie et al., 2024). Zij kunnen hierdoor bijvoorbeeld werknemersvaardigheden leren en (vak)diploma's behalen (Meijer & Rodermond, 2022). Daarnaast kunnen zij (justitiële gedrags-) interventies volgen. In Nederland wordt een groot aantal verschillende interventies aangeboden in detentie (Ljujic et al., 2021); het aanbod verschilt ook per PI. Diverse interventies zijn gericht op cognitieve vaardigheden (Ljujic et al., 2021) (zoals woedebeheersing of doelen stellen). Ook wordt er met re-integratietrainingen of interventies gewerkt aan levensvaardigheden zoals persoonlijke hygiëne en een gezonde leefstijl, omgaan met geld of het vinden van woonruimte (Doekhie et al., 2024). Welke (justitiële gedrags-) interventies er worden aangeboden verandert voortdurend en ook de interventies zelf worden voortdurend doorontwikkeld (Ljujic et al., 2021). Er is weinig bekend over of deze interventies effectief zijn in het verminderen van recidive (Ljujic et al., 2021; Wartna et al., 2013). Twee interventies waar enig onderzoek naar is gedaan en die relatief veel werden toegepast zijn een leefstijltraining (gericht op (afkicken van) middelengebruik) en een cognitieve vaardigheidstraining (Bosma, 2017; Bosma et al., 2013). Beide interventies zijn gebaseerd op cognitieve gedragstherapie (Bosma et al., 2020a; Cornet, 2016). Bosma (2020a) vindt geen verschil in recidive tussen deelnemers aan deze twee interventies en mensen die om organisatorische redenen niet hebben deelgenomen aan dezelfde interventie.

3.4.6 *Fysieke omgeving en faciliteiten*

De fysieke omgeving betreft onder andere het gebouw, de temperatuur, licht, geluid(soverlast), eten en (sport)faciliteiten en of mensen een cel delen met anderen. Gedetineerde personen worden – ongeacht hun detentieduur – in principe op een eenpersoonscel geplaatst, maar zij kunnen ook op een meerpersoonscel worden geplaatst. In de meest recente gedetineerdensurvey (afgenomen in 2022 in acht PI's op voornamelijk afdelingen met een gevangenisregime) (Elbers et al., 2022) zit 35% van de gedetineerde personen in een meerpersoonscel.⁴⁹ In de vorige gedetineerdensurvey (afgenomen in 2017 in alle PI's) zat 21% van de gedetineerde personen op een meerpersoonscel (Berghuis et al., 2018). Er wordt geprobeerd om gedetineerde personen te matchen aan een passende celgenoot en soms mogen gedetineerde personen zelf hun celgenoot uitkiezen, maar het matchen van celgenoten wordt door detentiepersoneel als zeer belastend ervaren (omdat het veel tijd kost en vaak gedoe oplevert) (Van Ginneken et al., 2024).

Er zijn grote verschillen tussen PI's in het aandeel meerpersoonscellen en verschillen in beleid in wie er (hoe lang) in een meerpersoonscel wordt geplaatst (Van Ginneken et al., 2024). Sommige gedetineerde personen worden ongeschikt geacht voor plaatsing op een meerpersoonscel vanwege hun geestelijke of lichamelijke gezondheid, verslaving, gedrag of het gepleegde delict. In dat geval mogen zij niet op een meerpersoonscel worden geplaatst. Het is echter onduidelijk hoe (on)gezond of

⁴⁸ Een survey onder gedetineerde personen op gevangenisafdelingen in 8 PI's (Elbers et al., 2022) vindt dat 81% in het plusprogramma zit.

⁴⁹ Uit gegevens van DJI blijkt dat in 2022 ongeveer een kwart van de personen in detentie op een MPC verblijft, in 2023 is dit iets toegenomen tot bijna een derde.

verslaafd je moet zijn om voor deze contra-indicatie in aanmerking te komen (De Jonge et al., 2024; Van Ginneken et al., 2024).

Cellen moeten aan minimumeisen voldoen; een cel moet bijvoorbeeld minimaal 10 vierkante meter zijn, een raam hebben waar daglicht doorheen komt, een toilet en een wasgelegenheid hebben die kunnen worden afgeschermd en een intercom waarmee altijd contact kan worden opgenomen met het detentiepersoneel (De Jonge et al., 2024). In deze cellen kunnen ook twee personen worden gehuisvest, met als enige verschil dat er dan twee bedden (een stapelbed, anders past het niet) en twee afsluitbare opbergruimtes moeten zijn. In sommige PI's zijn douches op de cel, in andere PI's zijn douches op de afdeling. Gedetineerde personen mogen tegen betaling (drie euro per week) een televisie op hun cel hebben. In sommige PI's kunnen gedetineerde personen hun cel zelf afsluiten (als zij bijvoorbeeld gaan werken, sporten of luchten), in andere PI's moeten zij een medewerker vragen om hun cel voor hen af te sluiten.

De PI moet gedetineerde personen van eten en drinken voorzien (De Jonge et al., 2024). Er zijn verschillen tussen inrichtingen in de manier waarop dit georganiseerd is. Drie PI's hebben grootkeukens waarin maaltijden vers bereid worden (Groeneveld et al., 2025). Een kleine groep gedetineerde personen werkt in deze keukens onder begeleiding van professionele koks aan de bereiding en verspreiding van de maaltijden. In de andere PI's wordt voeding verstrekt door externe leveranciers. Gedetineerde personen kunnen per dag kiezen uit diverse (verse) kant-en-klaarmaaltijden. Daarnaast bestaat de mogelijkheid om in plaats van een aantal kant-en-klaarmaaltijden te kiezen voor een maaltijdbox met ingrediënten om zelf voor meerdere dagen te koken (Nieuwbeerta et al., 2025). In de meeste PI's zijn keukens op de afdeling en kunnen gedetineerde personen zelf (alleen of samen met anderen) koken. Niet alle inrichtingen en afdelingen hebben echter (voldoende) keukens en niet alle gedetineerde personen hebben voldoende tijd in hun dagprogramma om eten te bereiden (Groeneveld et al., 2025).⁵⁰ Ook zijn er gedetineerde personen die niet willen koken. De meerderheid van de gedetineerde personen krijgt daarom een kant-en-klaarmaaltijd. Daarnaast kunnen gedetineerde personen op eigen kosten andere producten bestellen bij de gevangeniswinkel (en daar eventueel een maaltijd mee koken). In veel PI's mogen gedetineerde personen een koelkast, koffiezetapparaat, magnetron en/of waterkoker op hun cel hebben en soms ook een kookplaatje (Groeneveld et al., 2025; Inspectie voor de Sanctietoepassing, 2011b). Gedetineerde personen zijn over het algemeen weinig tevreden over het eten in de PI (Berghuis et al., 2018; Elbers et al., 2022).⁵¹

Gedetineerde personen hebben recht op goede, kosteloze medische verzorging in detentie. De kwaliteit van de zorg in detentie moet vergelijkbaar zijn met de kwaliteit van de zorg in de maatschappij (De Jonge et al., 2024; RSJ, 2022b). Het gaat hierbij zowel om somatische (lichamelijke) zorg als om tandheelkundige, psychiatrische en psychologische zorg. Gedetineerde personen hebben meer (en andere) gezondheidsproblemen dan mensen in de vrije samenleving (Favril & Dirkzwager,

⁵⁰ Gedetineerde personen hebben niet elke dag van de week tijd (die ze buiten hun cel mogen zijn) om te koken (Groeneveld et al., 2025), soms koken zij voor meerdere dagen en warmen een maaltijd op in de magnetron in hun cel.

⁵¹ Tot 2023 werd er één diepvriesmaaltijd ('zwarte bak') aangeboden, sinds 2023 mogen gedetineerde personen kiezen uit meerdere verse kant-en-klaarmaaltijden. Daarnaast is in 2023 de maaltijdbox geïntroduceerd waardoor personen meer mogelijkheden hebben om zelf te koken. Mogelijk zijn gedetineerde personen daarom nu meer tevreden over het eten in de PI. Nieuwbeerta en collega's (2025) laten zien dat gedetineerde personen sinds de invoering van het nieuwe systeem (iets) tevredener zijn over de kant-en-klaarmaaltijden.

2019; Te Brake et al., 2005). Het zorgaanbod binnen PI's is hier (deels) op aangepast (De Jonge et al., 2024). Gedetineerde personen zijn gemiddeld neutraal tot tevreden over de zorg die zij in detentie krijgen (Berghuis et al., 2018; Elbers et al., 2022).

Door een combinatie van vergrijzing van de samenleving en (de facto) langere gevangenisstraffen zal het aantal ouderen in detentie toenemen (Harte, 2023; RSJ, 2022b). Hierdoor zal de zorgbehoefte toenemen, aangezien oudere gedetineerde personen meer gezondheidsproblemen hebben dan jongere gedetineerde personen (Favril & Dirkzwager, 2019), wat mogelijk tot capaciteitsproblemen leidt (RSJ, 2022b). De RSJ (2022b) zegt dat de zorg voor oudere gedetineerde personen op dit moment goed geregeld is, echter er zijn onvoldoende mogelijkheden (voor oudere gedetineerde personen) voor specialistische (psycho)geriatrische zorg en 'thuiszorg'.⁵² DJI beschikt over 31 mindervalidecellen (verspreid over tien PI's) die geschikt zijn voor gedetineerde personen die (tijdelijk) mindervalide zijn. Deze cellen zijn ruimer dan een gemiddelde cel, zodat ze geschikt voor mensen met een rolstoel of rollator, en worden voorzien van een ziekenhuisbed. Deze cellen zijn (nu al) vrijwel altijd bezet terwijl de vraag naar aangepaste cellen waarschijnlijk zal toenemen door de vergrijzing in detentie (RSJ, 2022b). Ook buiten de cel zijn gevangenen niet altijd geschikt voor oudere of mindervalide gedetineerde personen wanneer er bijvoorbeeld veel (trappen) gelopen moeten worden binnen de afdeling of naar de luchtplaats, arbeid of bezoekszaal (RSJ, 2022b).

⁵² Met thuiszorg wordt bedoeld hulp bij algemene dagelijkse levensverrichtingen zoals douchen en aankleden en specialistische thuiszorgtaken zoals het aantrekken van steunkousen.

Empirisch onderzoek naar gevolgen van het leefklimaat in detentie voor langgestrafte personen

In dit hoofdstuk bespreken we empirisch onderzoek naar de gevolgen van het leefklimaat in detentie voor langgestrafte gedetineerde personen per leefklimaatdimensie: veiligheid, autonomie, contacten binnen detentie, contacten buiten detentie, zinvolle dagbesteding en fysieke omgeving en faciliteiten. Bij contacten binnen detentie worden de gevolgen van contacten met detentiepersoneel en contacten met medegedetineerde personen in twee aparte paragrafen beschreven. Ten slotte bespreken we empirisch onderzoek naar de gevolgen van het beveiligingsniveau van detentie voor gedetineerde personen.⁵³

Er is alleen empirisch onderzoek opgenomen dat aan een aantal criteria voldoet. Ten eerste is er alleen onderzoek opgenomen dat kijkt naar de gevolgen van de dimensies van het leefklimaat voor gedetineerde personen of naar de samenhang tussen de dimensies van het leefklimaat en uitkomsten voor gedetineerde personen. Het kan daarbij gaan om het objectieve leefklimaat (zoals krijgen mensen bezoek, hoeveel uur zitten ze op cel) of het subjectieve leefklimaat (zoals voelen mensen zich veilig, ervaren ze autonomie). De uitkomstmaten kunnen ook objectief (zoals ziekte, wangedrag, recidive) of subjectief (zoals welzijn, zelfgerapporteerd gedrag) zijn. Onderzoek dat alleen (verschillen tussen inrichtingen, afdelingen, gebouwtypen, personeelssamenstellingen in) het leefklimaat beschrijft zonder in te gaan op de gevolgen voor gedetineerde personen is niet opgenomen. Onderzoek waarin één maat voor leefklimaat (bijvoorbeeld '*deprivation factors*' of '*prison conditions*') is gebruikt waarin zeer verschillende aspecten van het leefklimaat zijn samen genomen, is ook niet opgenomen.⁵⁴ Ten tweede is alleen empirisch onderzoek naar langgestrafte (gemiddeld meer dan drie jaar in detentie) en middellanggestrafte personen (gemiddeld een tot drie jaar in detentie) opgenomen.⁵⁵ Onderzoek waarin geen informatie wordt gegeven over de detentieduur is weggelaten.⁵⁶ Ten derde zijn alleen studies onder volwassen gedetineerde personen geselecteerd. Ten vierde is alleen onderzoek gepubliceerd sinds 2000 geselecteerd. Ten vijfde zijn alleen studies geschreven in het Engels of Nederlands opgenomen.

Er zijn verschillende typen empirisch onderzoek naar de gevolgen van het leefklimaat voor gedetineerde personen. Ten eerste is er kwalitatief onderzoek geselecteerd dat op basis van etnografisch onderzoek in gevangenissen of interviews met gedetineerde personen of detentiepersoneel inzicht geeft in welke omstandigheden op welke manier van belang zijn en wat de gevolgen hiervan zijn voor gedetineerde personen.

⁵³ Beveiligingsniveaus verschillen van elkaar in verschillende dimensies van het leefklimaat. Een hoger beveiligingsniveau kan bijvoorbeeld zowel minder mogelijkheden voor contacten met de buitenwereld als minder autonomie bieden. Omdat in het onderzoek naar het beveiligingsniveau meestal niet duidelijk wordt op welke dimensies van het leefklimaat de niveaus van elkaar verschillen beschrijven we dit onderzoek hier apart.

⁵⁴ Er zijn bijvoorbeeld studies die één maat maken op basis van zeer verschillende variabelen (zoals hoe vaak mensen bezoek krijgen, tevredenheid met de winkel of *crowding*). Als deze maat samenhangt met uitkomsten van gedetineerde personen geeft dit weinig inzicht in welke dimensies van het leefklimaat een rol spelen in de uitkomsten van gedetineerde personen. Daarom is dit onderzoek niet opgenomen.

⁵⁵ Veel Nederlands onderzoek dat kijkt naar de eerste weken of maanden in detentie (Beijersbergen et al., 2014, 2015; Brons et al., 2013; van Hall et al., 2024) is om die reden weggelaten.

⁵⁶ Overzichtsstudies of meta-analyses van empirisch onderzoek worden wel meegenomen, ook als het onduidelijk is welk deel van de opgenomen studies over middellang- of langgestrafte personen gaan.

Daarnaast is er kwantitatief onderzoek geselecteerd waarin de samenhang tussen het leefklimaat in detentie en uitkomsten voor gedetineerde personen bekeken wordt.

In de geselecteerde kwantitatieve onderzoeken wordt rekening gehouden met controlevariabelen zoals strafrechtelijk verleden, leeftijd en detentieduur, dit maakt het aannemelijker dat de (resterende) samenhang tussen het leefklimaat en de uitkomsten wordt verklaard doordat het leefklimaat effect heeft op de uitkomsten.⁵⁷ Studies waarin alleen de univariate samenhang is bekeken, zijn niet opgenomen.⁵⁸ Ten slotte zijn er enkele (kwantitatieve) experimentele studies waarbij gedetineerde personen random worden toebedeeld aan gevangenissen of afdelingen met een verschillend leefklimaat, en vervolgens wordt bekeken of de uitkomsten verschillend zijn (Camp & Gaes, 2005; Gaes & Camp, 2009; Yasrebi-de Kom et al., 2025; Zaalberg et al., 2020). Met deze studies kan (wel) het causale *effect* van het leefklimaat in detentie op gedetineerde personen worden bepaald.

In totaal zijn er 168 empirische studies en 47 overzichtsstudies opgenomen die inzicht geven in de gevolgen van het leefklimaat voor (middel)langgestrafte gedetineerde personen. Ten eerste bekijken we de gevolgen voor het welzijn en de gezondheid van gedetineerde personen. In het empirisch onderzoek is gekeken naar welzijn, mentale gezondheid, lichamelijke gezondheid, psychische problemen, stress, angst, frustratie, zelfverwondend gedrag en (gedachten aan) zelfmoord. Ten tweede bekijken we de gevolgen voor gedrag tijdens detentie. In dit onderzoek is gekeken naar wangedrag in het algemeen, agressief wangedrag (zoals geweld tegen detentiepersoneel of medegedetineerde personen) en middelengebruik. Ten derde bekijken we de gevolgen na detentie. Hierbij gaat het meeste empirisch onderzoek over recidive, maar er zijn ook studies naar re-integratie- of resocialisatie-uitkomsten zoals of mensen na detentie huisvesting en werk hebben, of zij een goede relatie hebben met familie en of zij drugs gebruiken.

Het gaat om onderzoek uitgevoerd in de VS (86 studies), Groot-Brittannië (29), Nederland (24), België (7), Canada (5), Australië (4), Slovenië (2), Mexico (2), Israël (2), Denemarken, Frankrijk, Italië, Noorwegen, Roemenië, Colombia en Taiwan (elk 1). De meeste studies doen verslag van kwantitatief onderzoek, in 50 studies is (ook) gebruikgemaakt van kwalitatief onderzoek. Er zijn 72 empirische studies (43%) uitgevoerd onder langgestrafte gedetineerde personen, de overige empirische studies zijn uitgevoerd onder middellanggestrafte personen. De empirische studies en overzichtsstudies die zijn opgenomen in hoofdstuk 4, zijn in de literatuurlijst gemarkeerd met een sterretje.

De meeste empirische studies hebben betrekking op mannen of op voornamelijk mannen. Dat is niet onverwacht, in veel landen is de meerderheid van de detentiepopulatie man.⁵⁹ Er zijn 23 studies (waarvan 11 kwalitatieve studies) die specifiek over gedetineerde vrouwen gaan. Wanneer een onderzoek betrekking heeft

⁵⁷ Het is echter nog steeds mogelijk dat het leefklimaat niet de oorzaak is van de uitkomsten van gedetineerde personen het is ook mogelijk dat de relatie andersom is (bijvoorbeeld: mensen die wangedrag vertonen krijgen (voor straf) minder mogelijkheden voor zinvolle dagbesteding of minder autonomie, mensen met een slechte gezondheid voelen zich minder veilig of werken minder) of dat een ongemeten factor zowel (de waardering van) het leefklimaat als de uitkomsten veroorzaakt (bijvoorbeeld: mentale problemen zorgen ervoor dat mensen zich onveilig voelen, dat ze zich oneerlijk behandeld voelen of dat ze ruzie met hun familie en daardoor geen bezoek meer krijgen en dat mensen wangedrag vertonen of minder welzijn ervaren).

⁵⁸ Wanneer in een studie zowel univariate (zonder controlevariabelen) als multivariate relaties (met controlevariabelen) worden gepresenteerd, worden hier alleen de multivariate relaties besproken.

⁵⁹ In Nederland is 6,6% van de personen die in detentie terechtkomen vrouw (DJI, 2025a).

op gedetineerde vrouwen dan wordt dit benoemd bij het beschrijven van de resultaten.

4.1 Veiligheid

Op basis van de *strain*theorie wordt verwacht dat gevoelens van onveiligheid, een bedreigende omgeving en (angst voor) slachtofferschap negatieve gevolgen hebben voor welzijn en gezondheid van gedetineerde personen en kunnen leiden tot gedragsreacties zoals middelengebruik en agressief gedrag. Een onveilig gevoel of angst voor slachtofferschap heeft naar verwachting een sterker effect naarmate mensen langer in detentie zitten.

4.1.1 Welzijn en gezondheid

Kwalitatief onderzoek laat zien dat onveiligheid negatieve gevolgen heeft voor het welzijn van langgestrafte gedetineerde personen. In kwantitatief empirisch onderzoek wordt gevonden dat slachtofferschap en (ervaren) onveiligheid in detentie samenhangen met minder welzijn en gezondheid onder (middel)langgestrafte gedetineerde personen.

Kwalitatief onderzoek onder langgestrafte gedetineerde personen in Frankrijk (Yang et al., 2009) en Groot-Brittannië (De Viggiani, 2003) laat zien dat zij zich vaak onveilig voelen in detentie en daardoor constant op hun hoede zijn en geen zwakheden durven tonen. Kwalitatief onderzoek onder langgestrafte gedetineerde vrouwen in de VS laat zien dat angst en stress bijdragen aan een verslechterde mentale gezondheid (Harner & Riley, 2013). Twee kwalitatieve onderzoeken in de VS (Liem & Kunst, 2013; Martin, 2018) onder (zeer) langgestrafte ex-gedetineerde personen beschrijven hoe ex-gedetineerde personen, net als tijdens detentie, ook na detentie nog voortdurend alert en op hun hoede zijn, bang om aangevallen te worden. Liem en Kunst (2013) stellen dat deze constante alertheid een van de symptomen is van het *post-incarceration syndrome*, vergelijkbaar met PTSS.

Kwalitatief onderzoek in Nederland (Elbers et al., 2016; Van Ginneken & Abbing, 2025)⁶⁰ en Groot-Brittannië (Mann, 2016) laat zien dat, omdat personen veroordeeld voor een zedendelict in detentie vaak slachtoffer worden van pesterijen of erger, zij vaak proberen te voorkomen dat hun delict bekend wordt, wat stress kan opleveren. Personen veroordeeld voor een zedendelict staan helemaal onderaan de hiërarchie in detentie (Elbers et al., 2016; Winfree et al., 2002) en medegedetineerde personen willen hen vaak geweld aandoen of zelfs vermoorden (Elbers et al., 2016; Ricciardelli, 2014; Wulf-Ludden, 2013). Verschillende kwalitatieve onderzoeken (Beyens et al., 2013; Elbers et al., 2016; Ricciardelli, 2014; Van Ginneken & Abbing, 2025; Yang et al., 2009) laten zien dat personen veroordeeld voor een zedendelict zich vaak terugtrekken op hun cel en niet meedoen aan luchten, recreatie of arbeid om vervelende of gevaarlijke situaties te vermijden.

Drie kwantitatieve onderzoeken, in Mexico (Albertie et al., 2017) en de VS (Hochstetler et al., 2004; Norton, 2023), kijken naar de gevolgen van veiligheid in detentie voor het welzijn van langgestrafte personen. Deze studies laten zien dat slachtofferschap in

⁶⁰ Hoewel deze onderzoeken niet specifiek over (middel)langgestrafte personen gaan, zullen personen veroordeeld voor een zedendelict vaak wel lang in detentie zitten.

detentie samenhangt met meer psychische problemen tijdens (Albertie et al., 2017) en na (Hochstetler et al., 2004; Norton, 2023) detentie.

Kwantitatief onderzoek onder middellanggestrafte gedetineerde personen (in deze onderzoeken zitten mensen gemiddeld één tot drie jaar vast), laat vergelijkbare resultaten zien. Slachtofferschap (Baidawi et al., 2016; Schneider et al., 2011) en gevoelens van onveiligheid (Baidawi et al., 2016; Favril & Van Ginneken, 2023; Slotboom et al., 2011; Slotboom et al., 2009; Van Ginneken et al., 2019) hangen samen met meer psychische problemen tijdens detentie (in Australië, België en Nederland⁶¹) en slachtofferschap hangt samen met meer psychische problemen na detentie (in de VS) (Listwan et al., 2010; Zweig et al., 2015).

Daarnaast is er onderzoek (onder middellanggestrafte gedetineerde personen) dat laat zien dat slachtofferschap (Abderhalden, 2022 in de VS) en gevoelens van onveiligheid (Favril et al., 2020a; Favril et al., 2017 in België) in detentie samenhangen met een grotere kans om aan zelfmoord te denken en dat slachtofferschap samenhangt met een grotere kans om een zelfmoordpoging te doen (Marzano et al., 2011 in Groot-Brittannië). Twee overzichtsstudies (Favril et al., 2020b; Voorde & Goossens, 2022) laten zien dat slachtofferschap tijdens detentie samenhangt met een grotere kans op zelfverwondend gedrag.

4.1.2 *Gedrag*

Kwantitatief empirisch onderzoek onder (middel)langgestrafte gedetineerde personen laat zien dat onveiligheid in detentie samenhangt met meer wangedrag. Er zijn slechts drie studies die kijken naar de relatie tussen ervaren onveiligheid en middelengebruik onder (middel)langgestrafte personen, deze studies vinden over het algemeen geen samenhang.

Zeven kwantitatieve studies hebben gekeken naar de relatie tussen veiligheid en wangedrag in detentie onder lang- en middellanggestrafte personen. Wat betreft wangedrag laat onderzoek onder langgestrafte personen (in Roemenië, de VS en Canada) zien dat gedetineerde personen die zich onveilig voelen in detentie (Dâmboeanu & Nieuwbeerta, 2016; Rocheleau, 2013) en personen die slachtoffer zijn geworden in detentie (Ruddell & Gottschall, 2014) meer wangedrag vertonen. Ook onderzoek onder middellanggestrafte gedetineerde personen (in de VS) laat zien dat mensen die zich onveilig voelen (Day et al., 2015) of gewond zijn geraakt (Blowers & Blevins, 2015) in detentie meer wangedrag vertonen. Onderzoek onder middellanggestrafte personen in Nederland (Bosma et al., 2020c) laat geen samenhang zien tussen hoe veilig gedetineerde personen zich voelen en geregistreerd of zelfgerapporteerd wangedrag. Onderzoek onder middellanggestrafte gedetineerde vrouwen (in de VS) (Leigey, 2019) vindt geen samenhang tussen hoe vaak zij denken dat er diefstal of geweld wordt gepleegd in de gevangenis en wangedrag.

Drie kwantitatieve studies bekijken de samenhang tussen veiligheid en middelengebruik. Onderzoek onder langgestrafte personen (in Mexico) vindt geen samenhang tussen slachtofferschap en drugsgebruik in detentie (Albertie et al., 2017). Ook onderzoek onder middellanggestrafte vrouwen (die gemiddeld bijna drie jaar vastzitten in de VS) (Leigey, 2019) vindt geen samenhang tussen hoe vaak zij denken dat er diefstal of geweld wordt gepleegd in de gevangenis en drugsgebruik. Zweig en

⁶¹ Van Ginneken en collega's (2019) vinden dat hoe veilig individuen zich voelen samenhangt met welzijn, maar de gemiddelde ervaren veiligheid op de afdeling niet.

collega's (2015) vinden onder middellanggestrafte gedetineerde personen (die gemiddeld twee jaar vastzitten in de VS) wel een samenhang tussen slachtofferschap tijdens detentie en drugsgebruik *na* detentie⁶²; personen die tijdens detentie slachtoffer zijn geworden, hebben na detentie een hoger risico op drugsgebruik.

4.1.3 *Recidive en re-integratie*

Kwantitatief empirisch onderzoek onder middellanggestrafte personen laat zien dat onveiligheid of slachtofferschap in detentie samenhangt met meer recidive.

Er is ons geen onderzoek bekend dat kijkt naar de gevolgen van (on)veiligheid of slachtofferschap voor de recidive van langgestrafte personen. Wel zijn er verschillende kwantitatieve onderzoeken die kijken naar de samenhang tussen onveiligheid of slachtofferschap in detentie en recidive van middellanggestrafte personen. Onderzoek onder personen die gemiddeld twee tot drie jaar vastzitten in de VS laat zien dat slachtofferschap in detentie (Listwan et al., 2013; Zweig et al., 2015), het zien dat anderen slachtoffer worden (Daquin et al., 2016) en gevoelens van onveiligheid (Listwan et al., 2013) samenhangen met een hogere kans op recidive. Onderzoek in Groot-Brittannië laat zien dat in gevangenissen waar mensen zich gemiddeld genomen veiliger voelen de recidive (onder personen die ten minste één jaar vastzitten) lager is (Auty & Liebling, 2020). In Nederland is alleen onderzoek gedaan naar de samenhang tussen recidive en de gemiddelde ervaren veiligheid op de afdeling, niet naar hoe veilig mensen zichzelf voelen. Van Ginneken en Palmen (2023) vinden (onder gedetineerde personen die gemiddeld één jaar vastzitten) geen samenhang tussen de gemiddelde ervaren veiligheid op de afdeling en recidive. Dat er in Nederlands onderzoek geen samenhang tussen de (gemiddelde) ervaren veiligheid en recidive wordt gevonden kan volgens Van Ginneken en Palmen (2023) mogelijk worden verklaard doordat de veiligheid in detentie vrij hoog is en er weinig variatie is in hoe veilig detentie wordt ervaren. Het is echter ook mogelijk dat niet de gemiddelde veiligheid op de afdeling maar vooral hoe veilig een individu zich voelt van belang is.

4.2 **Autonomie**

Op basis van de theorie wordt verwacht dat een gebrek aan autonomie kan leiden tot minder welzijn, tot wangedrag en op de lange termijn tot minder goed functioneren en daarom minder mogelijkheden tot re-integratie in de maatschappij (en dus recidive). Voor autonomie is het niet alleen van belang dat gedetineerde personen keuzevrijheid hebben maar ook dat zij *outcome control* en voorspelbaarheid ervaren doordat de regels duidelijk en eerlijk zijn. Veel keuzevrijheid in combinatie met weinig *outcome control* en voorspelbaarheid kan juist negatieve gevolgen hebben voor het welzijn van gedetineerde personen.

4.2.1 *Welzijn en gezondheid*

Kwalitatief onderzoek onder (middel)langgestrafte gedetineerde personen laat zien dat zij lijden onder een gebrek aan keuzevrijheid en *outcome control* wat negatieve gevolgen heeft voor hun welzijn en gezondheid. Ook het meeste kwantitatieve onderzoek onder (middel)langgestrafte gedetineerde

⁶² Rekening houdend met onder andere drugsgebruik voor detentie.

personen laat zien dat een hogere mate van keuzevrijheid en autonomie samenhangt met meer welzijn en gezondheid.

Verschillende kwalitatieve onderzoeken onder (levens)langgestrafte personen in Nederland (Liem et al., 2016) en de VS (Liem & Richardson, 2014), langgestrafte personen in Groot Brittannië (De Viggiani, 2003) en Denemarken (Minke, 2014) en (middel)langgestrafte personen in Groot Brittannië (Woodall et al., 2014) laat zien dat gedetineerde personen erg weinig autonomie ervaren in detentie. Uit de interviews met langgestrafte gedetineerde personen in Groot Brittannië blijkt dat personen zich aanpassen aan een situatie waarin zij niet meer zelf mogen nadenken en keuzes maken (De Viggiani, 2003, 2007). Woodall en collega's (2014) zien ook dat (met name) langgestrafte gedetineerde personen zich aanpassen; zij stoppen met nadenken en met proberen invloed te hebben op hun eigen leven. Het gebrek aan autonomie leidt volgens Woodall en collega's (2014) tot angst en frustratie, volgens De Viggiani (2003) leidt het er toe dat mensen het vermogen verliezen om zelf keuzes te maken. Uit gesprekken met zeer langgestrafte personen (meer dan tien jaar of levenslang) in Nederland, blijkt volgens Liem en collega's (2016) dat personen bang zijn voor institutionalisering; ze realiseren zich dat het (jarenlange) gebrek aan keuzevrijheid en zelfbeschikking niet goed voor hen is. Binnen de beperkte mogelijkheden in detentie proberen zij (daarom) hun (gevoel van) autonomie te maximaliseren door bijvoorbeeld zelf te koken of door zich op eigen verzoek eerder te laten insluiten in hun cel zodat zij niet gedwongen worden ingesloten omdat het tijd is. Kwalitatief onderzoek (onder langgestrafte personen in Denemarken) (Minke, 2014) en middellanggestrafte personen in Nederland (Beyens et al., 2013; Vanhouche et al., 2018) laat zien dat zelf kunnen koken (en dus zelf bepalen wat je eet) belangrijk is voor de ervaren autonomie van gedetineerde personen en bijdraagt aan een positievere beleving van detentie.

Behalve een gebrek aan keuzevrijheid ervaren langgestrafte gedetineerde personen ook een gebrek aan *outcome control*. Onderzoek van Liem en collega's (2016) laat zien dat levenslanggestrafte personen in Nederland lijden aan de onzekerheid over of hen gratie zal worden verleend en het gebrek aan invloed dat ze op deze beslissing hebben.⁶³ Ook onderzoek in Frankrijk laat zien dat levenslanggestrafte personen lijden onder de onzekerheid over of en wanneer zij vrijkomen (Yang et al., 2009). Verschillende kwalitatieve onderzoeken onder langgestrafte personen in Groot-Brittannië laten zien dat gedetineerde personen vinden dat regels inconsistent en oneerlijk worden toegepast (Crewe, 2011; De Viggiani, 2003, 2007; Statham et al., 2021). Detentiepersoneel heeft discretionaire ruimte om te bepalen wie er gestraft of beloond wordt (Crewe, 2011; De Viggiani, 2003; Statham et al., 2021). Personen kunnen vrijheden verdienen met goed gedrag (er is dus keuzevrijheid), maar de regels over wat goed gedrag is zijn onduidelijk en worden inconsistent toegepast (er is dus geen *outcome control* en voorspelbaarheid).⁶⁴ De Viggiani (2003) stelt bovendien dat de regels *bewust* inconsistent worden toegepast, zodat gedetineerde personen niet weten wat ze moeten doen om vrijheden te verkrijgen. Deze onzekerheid leidt ertoe dat langgestrafte gedetineerde personen het gevoel hebben op eieren te lopen (Crewe, 2011; Statham et al., 2021), tot angst en frustratie (Statham et al., 2021), stress en

⁶³ Sinds dit onderzoek is uitgevoerd zijn de procedures rondom gratieverlening sterk veranderd, nu is er een reële kans op gratieverlening, terwijl die er eerder bijna niet was. Of mensen gratie krijgen is echter nog steeds onzeker en hangt onder andere af van factoren waar gedetineerde personen weinig controle over hebben (zie ACL (2023), Hofman en collega's (2022) en paragraaf 3.3.2).

⁶⁴ Een overzichtsstudie naar programma's in detentie waarbij privileges te verdienen zijn met goed gedrag (Gendreau et al., 2014) stelt dat (deze programma's bijdragen aan goed gedrag maar) het voor de effectiviteit van deze programma's van cruciaal belang is dat verdiende privileges eerlijk en consistent worden toegekend.

een slechte gezondheid (De Viggiani, 2003) en gevoelens van onmacht (De Viggiani, 2003, 2007; Statham et al., 2021).

Een overzichtsstudie naar zelfverwondend gedrag in detentie (Voorde & Goossens, 2022) stelt op basis van verschillende kwalitatieve onderzoeken (waaronder ook onderzoeken onder langgestrafte personen) dat een gebrek aan ervaren controle over het eigen leven kan leiden tot zelfverwondend gedrag (omdat mensen dan in elk geval wel controle over hun eigen lichaam hebben).

Kwantitatief onderzoek onder langgestrafte Belgische gedetineerde personen laat zien dat keuzevrijheid (Van der Kaap-Deeder et al., 2017) en autonomie⁶⁵ (Van der Kaap-Deeder et al., 2019; Van der Kaap-Deeder et al., 2017) samenhangen met meer welzijn. Ook onderzoek onder middellanggestrafte personen (in Nederland en België) laat zien dat keuzevrijheid (Van Ginneken et al., 2019) en autonomie (Favril & Van Ginneken, 2023) samenhangen met meer welzijn en minder psychische problemen. Onderzoek onder middellanggestrafte personen in de VS en België laat zien dat autonomie samenhangt met een kleinere kans om aan zelfmoord te denken (Abderhalden, 2022; Favril et al., 2020a; Favril et al., 2017). Een experiment waarin een random groep (langgestrafte) Nederlandse gedetineerde personen meer autonomie⁶⁶ krijgt, laat geen effect zien op zelfgerapporteerde stress, aanwezigheid van stresshormonen of op psychische klachten (Zaalberg et al., 2020).

4.2.2 *Gedrag*

Er zijn slechts drie kwantitatieve studies onder (middel)langgestrafte personen naar autonomie en wangedrag. In deze studies wordt geen samenhang gevonden tussen autonomie of keuzevrijheid en wangedrag.

Er zijn drie kwantitatieve studies onder lang- of middellanggestrafte personen naar de samenhang tussen van keuzevrijheid of autonomie in detentie en (wan)gedrag. Onderzoek onder langgestrafte personen in de VS (Rocheleau, 2013) laat geen samenhang zien tussen ervaren keuzevrijheid en (geregistreerd) wangedrag in detentie. Onderzoek onder langgestrafte personen in België (Van der Kaap-Deeder et al., 2019) laat zien dat wanneer detentiepersoneel autonomie geeft door goed uit te leggen waarom iets niet mag dit niet samenhangt met zelfgerapporteerd (wan)gedrag. Nederlands onderzoek onder personen die gemiddeld een jaar vastzitten laat geen samenhang zien tussen keuzevrijheid en (geregistreerd of zelfgerapporteerd) wangedrag (Bosma et al., 2020c).

4.2.3 *Recidive en re-integratie*

In kwalitatief onderzoek worden aanwijzingen gevonden dat een gebrek aan autonomie tijdens detentie voor langgestrafte personen samenhangt met meer recidive. In één van de twee kwantitatieve studies onder middellanggestrafte personen wordt gevonden dat autonomie samenhangt met minder recidive, de andere studie vindt geen samenhang.

⁶⁵ Autonomie omvat niet alleen keuzevrijheid maar ook *outcome control* en voorspelbaarheid. Dit wordt bijvoorbeeld gemeten met 'detentiepersoneel legt uit waarom iets niet mag' (Van der Kaap-Deeder et al., 2019) of detentiepersoneel geeft me de kans mijn kant van het verhaal te vertellen (Abderhalden, 2022) en of mensen controle hebben over hun eigen leven (Favril et al., 2020a; Favril & Van Ginneken, 2023; Favril et al., 2017).

⁶⁶ De experimentgroep krijgt een sleutel om de eigen cel op slot te kunnen doen, een pasje om zelfstandig door het gebouw te kunnen lopen naar sport of arbeid, een telefoon op hun cel en mag bezoek ontmoeten in een gastvrijere bezoekszaal dan de controlegroep.

Liem en collega's (Liem & Garcin, 2014; Liem & Richardson, 2014) stellen op basis van interviews met levenslanggestrafte voorwaardelijk vrijgelaten personen in de VS dat vooral *agency* (eigen invloed, vergelijkbaar met *outcome control*) samenhangt met de kans om opnieuw in de fout te gaan. Mensen die tijdens en na detentie het gevoel hadden dat ze zelf keuzes kunnen maken die hun leven bepalen gaan (vaker) niet opnieuw in de fout. Zij stellen daarom dat het voor succesvolle re-integratie van belang is dat gedetineerde personen *agency* behouden tijdens detentie.

Kwantitatief onderzoek in Groot-Brittannië laat zien dat in gevangenissen waar gedetineerde personen gemiddeld meer autonomie ervaren de recidive (van personen die minstens één jaar vastzitten) lager is (Auty & Liebling, 2020). Nederlands onderzoek onder personen die gemiddeld één jaar vastzitten vindt geen samenhang tussen de gemiddelde ervaren keuzevrijheid op de afdeling en recidive na detentie (Van Ginneken & Palmen, 2023).

4.3 Contacten met detentiepersoneel

Op basis van de theorie wordt verwacht dat een respectvolle en eerlijke behandeling door detentiepersoneel (procedurele rechtvaardigheid) leidt tot meer welzijn en minder (gedragsreacties zoals) wangedrag. Ook van sociale steun door detentiepersoneel wordt een positief effect op het welzijn en gedrag van gedetineerde personen verwacht. Vooral voor langgestrafte gedetineerde personen wordt verwacht dat een respectvolle en rechtvaardige bejegening door detentiepersoneel en sociale steun van detentiepersoneel van belang is.

4.3.1 Welzijn en gezondheid

Kwalitatief onderzoek laat zien dat een respectvolle en eerlijke behandeling door detentiepersoneel van belang is voor het welzijn en de gezondheid van langgestrafte gedetineerde personen. Kwantitatief onderzoek laat overwegend zien dat een respectvolle en eerlijke behandeling door detentiepersoneel samenhangt met meer welzijn en gezondheid onder middellanggestrafte personen. Van sociale steun wordt in het beperkte aantal studies meestal een positieve samenhang met welzijn gevonden.

Kwalitatief onderzoek onder (zeer) langgestrafte gedetineerde personen (in Groot-Brittannië, Nederland en Canada) laat zien dat een menselijke en rechtvaardige behandeling door detentiepersoneel belangrijk is voor hun detentiebeleving en welzijn (Bickers et al., 2019; Liebling, 2011b; Liem et al., 2016; Weinrath, 2016). Kwalitatief onderzoek onder middellanggestrafte Nederlandse vrouwen laat zien dat een gebrek aan respect van detentiepersoneel kan leiden tot psychische problemen (Slotboom & Bijleveld, 2007). Verschillende kwalitatieve onderzoeken (onder middellanggestrafte personen) in Nederland (Beyens et al., 2013; Dirkzwager & Kruttschnitt, 2012; Liebling et al., 2021) laten zien dat gedetineerde personen het informele contact (praatjes maken) met het detentiepersoneel erg waarderen. Ook voelen gedetineerde personen in Nederland en Groot-Brittannië zich rechtvaardig en met respect behandeld, juist omdat het detentiepersoneel soms afwijkt van de regels (Dirkzwager & Kruttschnitt, 2012; Liebling, 2011b; Liebling et al., 2021). Gedetineerde personen waarderen het dat detentiepersoneel rekening houdt met de individuele situatie en problemen van gedetineerde personen (Liebling et al., 2021) en in speciale gevallen afwijkt van de regels (Dirkzwager & Kruttschnitt, 2012), en dat kleine dingen die het

leven in detentie wat leefbaarder maken worden toegestaan (Dirkzwager & Kruttschnitt, 2012; Liebling, 2011b). Onderzoek onder langgestrafte personen in Groot-Brittannië laat echter zien dat flexibiliteit bij het detentiepersoneel in de omgang met de regels ook kan leiden tot onzekerheid, stress en angst bij gedetineerde personen (De Viggiani, 2003, 2007; Statham et al., 2021). Deze langgestrafte personen zijn sterk afhankelijk van beslissingen van detentiepersoneel over hun vrijheden tijdens detentie en onzekerheid over de regels levert dan veel stress op.

Er is ons geen kwantitatief onderzoek bekend naar de gevolgen van procedurele rechtvaardigheid of relaties met detentiepersoneel voor het welzijn van specifiek langgestrafte gedetineerde personen. Kwantitatief onderzoek onder middellanggestrafte gedetineerde personen laat gemengde resultaten zien. Onderzoek in Nederland (Van Ginneken et al., 2019) en België (Favril & Van Ginneken, 2023) laat geen samenhang zien tussen enerzijds relaties met detentiepersoneel en procedurele rechtvaardigheid en anderzijds het welzijn en de psychische gezondheid van gedetineerde personen. Onderzoek onder middellanggestrafte Nederlandse vrouwen (Slotboom et al., 2011; Slotboom et al., 2009) laat zien dat vrouwen die respect ervaren van detentiepersoneel minder psychische klachten hebben. Ook onderzoek in Australië van Barkworth (2018) vindt een samenhang tussen enerzijds procedurele rechtvaardigheid en anderzijds (meer) welzijn en (minder) psychische problemen.

Een overzichtsstudie van Voorde en Goossens (2022) laat zien dat een negatieve relatie met detentiepersoneel samenhangt met meer zelfverwondend gedrag. Kwantitatief onderzoek onder middellanggestrafte Nederlandse vrouwen laat zien dat zij minder zelfverwondend gedrag vertonen wanneer zij respect van detentiepersoneel ervaren en zich niet onderdrukt voelen door detentiepersoneel (Slotboom et al., 2011; Slotboom et al., 2009). Marzano en collega's (2011) vinden dat middellanggestrafte vrouwen in Groot-Brittannië die een zelfmoordpoging hebben gedaan minder tevreden zijn over de behandeling door detentiepersoneel dan vrouwen die geen poging deden. Abderhalden en Alward (2024) vinden in een studie onder personen die gemiddeld één jaar vastzitten in de VS dat ervaren procedurele rechtvaardigheid samenhangt met minder zelfmoordgedachten. Twee Belgische studies (onder gedetineerde personen waarvan de helft op het moment van het onderzoek al meer dan een jaar in detentie zit) (Favril et al., 2020a; Favril et al., 2017) vinden echter geen samenhang tussen een rechtvaardige behandeling door detentiepersoneel en zelfmoordgedachten of -pogingen.

Kwalitatief onderzoek in Nederlandse gevangenen laat zien dat middellanggestrafte gedetineerde personen (Beyens et al., 2013; Dirkzwager & Kruttschnitt, 2012) sociale steun ervaren van het detentiepersoneel, wat bijdraagt aan hun psychische gezondheid (Dirkzwager & Kruttschnitt, 2012).

Een kwantitatieve Australische studie onder middellanggestrafte oudere (i.e., ouder dan 50 jaar) gedetineerde personen (Baidawi et al., 2016) vindt dat sociale steun door detentiepersoneel niet samenhangt met psychische problemen. Twee kwantitatieve Belgische studies (onder gedetineerde personen waarvan de helft op het moment van het onderzoek al meer dan een jaar in detentie zit) (Favril et al., 2020a; Favril et al., 2017) laten zien dat sociale steun (van onder andere detentiepersoneel, medege-deteneerde personen of familie en vrienden buiten detentie) samenhangt met minder zelfmoordgedachten.

Er is veel empirisch kwantitatief onderzoek naar contacten met detentiepersoneel en wangedrag dat overwegend laat zien dat een respectvolle en eerlijke behandeling samenhangt met minder wangedrag. Er zijn slechts twee studies naar contacten met detentiepersoneel en middelengebruik en de resultaten hiervan zijn gemengd.

Er is slechts één kwalitatieve studie waarin gekeken wordt naar de gevolgen van contacten met detentiepersoneel en wangedrag. Deze kwalitatieve studie uit Slovenië (Hacin & Meško, 2018) laat zien dat middellanggestrafte gedetineerde personen die zich menselijk en rechtvaardig behandeld voelen door detentiepersoneel zich (daarom) aan de regels houden.

Er is veel kwantitatief onderzoek gedaan naar de samenhang tussen de relatie met detentiepersoneel en (wan)gedrag. Een overzichtsstudie van Ryan en Bergin (2022) stelt dat er bewijs is dat een eerlijke en respectvolle bejegening door detentiepersoneel gevolgen heeft voor regelnaleving en wangedrag. Studies onder langgestrafte personen laten zien dat gedetineerde personen die zich menselijk (Baker et al., 2024 in de VS) of rechtvaardig (Reisig & Mesko, 2009 in Slovenië; Steiner, 2008 in de VS) bejegend voelen door detentiepersoneel minder wangedrag vertonen. Conflicten met detentiepersoneel hangen juist samen met meer wangedrag (Rocheleau, 2013 in de VS). Dâmboeanu en Nieuwbeerta (2016) vinden onder langgestrafte personen in Roemenië echter geen samenhang tussen (hoe zwaar mensen zeggen te lijden onder) de behandeling door detentiepersoneel en wangedrag.

Ook studies onder middellanggestrafte personen laten zien dat gedetineerde personen die zich rechtvaardig bejegend voelen minder wangedrag vertonen (Steiner & Wooldredge, 2018 in de VS) en zich vaker aan de regels houden (Barkworth, 2018; Barkworth & Murphy, 2021 in Australië; Maguire et al., 2021 in de VS). Bosma en collega's (2020c) vinden onder middellanggestrafte gedetineerde personen in Nederland die positiever zijn over contacten met detentiepersoneel en procedurele rechtvaardigheid zowel minder zelfgerapporteerd als minder geregistreerd wangedrag.⁶⁷ Alward en collega's (2021) vinden (onder middellanggestrafte gedetineerde personen in de VS) dat gedetineerde personen die procedurele rechtvaardigheid ervaren, zelf vaker vinden dat ze zich aan de regels in detentie moeten houden. Day en collega's (2015) vinden (onder middellanggestrafte personen in de VS) dat gedetineerde personen die vinden dat detentiepersoneel effectief is in het terugdringen van geweld minder wangedrag vertonen. Uit dezelfde studie blijkt dat het bevriend zijn met detentiepersoneel niet samenhangt met wangedrag. Een Amerikaanse studie onder middellanggestrafte gedetineerde vrouwen (Leigey, 2019) laat geen samenhang zien tussen enerzijds relaties met detentiepersoneel en procedurele rechtvaardigheid en anderzijds wangedrag, vrouwen die denken dat detentiepersoneel vaker gedetineerde personen uitscheldt, vertonen wel meer wangedrag.

⁶⁷ Sentse en collega's (2023) vinden dat een verschil tussen (meer) zelfgerapporteerd en (minder) geregistreerd wangedrag op een afdeling (wat kan worden geïnterpreteerd als oneerlijke behandeling door detentiepersoneel omdat zij niet al het wangedrag rapporteren) samenhangt met meer zelfgerapporteerd wangedrag. Zij interpreteren dit als een effect van een rechtvaardige behandeling door detentiepersoneel op het gedrag van gedetineerde personen. Dat meer zelfgerapporteerd wangedrag (ten opzichte van geregistreerd wangedrag) samenhangt met meer zelfgerapporteerd wangedrag is echter vanzelfsprekend en zegt niks over de gevolgen van een rechtvaardige behandeling door detentiepersoneel.

Kwantitatief onderzoek in Mexico laat zien dat langgestrafte gedetineerde personen die zich oneerlijk behandeld voelen door detentiepersoneel vaker drugs gebruiken tijdens hun detentie (Nevárez-Sida et al., 2012). Relaties met detentiepersoneel, procedurele rechtvaardigheid of de inschatting dat detentiepersoneel vaker gedetineerde personen uitscheldt hangt niet samen met drugsgebruik van middellanggestrafte Amerikaanse vrouwen (Leigey, 2019).

Drie kwantitatieve studies bekijken de samenhang op macroniveau tussen procedurele rechtvaardigheid en gedrag. Steiner en Wooldredge (2018) vinden minder wangedrag in gevangenissen in de VS waar medewerkers zich eerlijker gedragen. Bieri (2013) vindt dat geweld in gevangenissen in de VS toeneemt op het moment dat klachten niet netjes en tijdig worden afgehandeld. Howard en Wakeling (2020) vinden geen significant verschil in wangedrag tussen gevangenissen waar middellanggestrafte gedetineerde personen gemiddeld minder of meer procedurele rechtvaardigheid ervaren.

Yasrebi-de Kom en collega's (2025) deden een vignette-experiment onder Nederlandse gedetineerde en ex-gedetineerde personen (die gemiddeld negentien maanden in detentie hebben gezeten). Hierbij kregen (ex-)gedetineerde personen een situatie voorgelegd waarin ze ruzie krijgen en een medegedetineerde uitschelden. Vervolgens geeft een penitentiare inrichtingswerker hen wel of niet de gelegenheid om uit te leggen waarom ze dit deden en legt vervolgens een straf op. Of gedetineerde personen de gelegenheid krijgen om de situatie uit te leggen en of er naar hen geluisterd wordt, heeft geen effect op hun intenties om wangedrag te vertonen.

4.3.3 *Recidive en re-integratie*

Er zijn slechts vier kwantitatieve studies gedaan naar een rechtvaardige en menselijke behandeling in detentie en recidive van (middel)langgestrafte personen. De resultaten zijn gemengd, er zijn zowel studies die aantonen dat een rechtvaardige bejegening samenhangt met minder recidive als studies waarin geen samenhang gevonden wordt.

Er is ons geen (kwalitatief of kwantitatief) onderzoek bekend onder langgestrafte personen en slechts een beperkt aantal kwantitatieve studies onder middellanggestrafte personen naar de relatie met detentiepersoneel of procedurele rechtvaardigheid en recidive. Listwan en collega's (2013) vinden bij middellanggestrafte personen (in de VS) geen samenhang tussen (humane) relaties met detentiepersoneel en recidive. Auty en Liebling (2020) vinden (in Groot-Brittannië) dat in gevangenissen waar mensen zich gemiddeld genomen menselijker en fatsoenlijker behandeld voelen, de recidive onder mensen die minstens een jaar vastzaten lager is. McCarthy en Brunton-Smith (2018) vinden (in Groot-Brittannië) dat middellanggestrafte personen die zich tijdens detentie goed en eerlijk behandeld voelen, zowel tijdens als na detentie vaker aangeven dat ze niet zullen recidiveren. Hun werkelijke recidivecijfers zijn echter niet lager (McCarthy & Brunton-Smith, 2018). Nederlands onderzoek (Van Ginneken & Palmen, 2023) laat geen samenhang zien tussen enerzijds het gemiddelde oordeel op de afdeling over contacten met detentiepersoneel en procedurele rechtvaardigheid en anderzijds recidive.

4.4 Contacten met medegegetineerde personen

Contacten met medegegetineerde personen kunnen leiden tot onveiligheid en slachtofferschap maar kunnen ook beschermen tegen onveiligheid en sociale steun bieden. Positieve contacten met medegegetineerde personen hebben naar verwachting positieve gevolgen voor het welzijn en de gezondheid van gedetineerde personen. Relaties met (criminele) medegegetineerde personen die leiden tot een criminele cultuur en crimineel kapitaal zouden juist kunnen samenhangen met meer wangedrag, recidive en psychische problemen. De effecten van positieve of negatieve contacten met medegegetineerde personen zijn naar verwachting sterker naarmate mensen langer gedetineerd zijn.

4.4.1 Welzijn en gezondheid

Kwalitatief onderzoek laat zien dat contacten met medegegetineerde personen enerzijds zorgen voor stress en onveiligheid en daarom negatieve gevolgen hebben voor het welzijn en de gezondheid van (middel)langgestrafte gedetineerde personen. Anderzijds zijn er ook positieve relaties met medegegetineerde personen die (sociale) steun bieden en juist positieve gevolgen hebben voor het welzijn en de gezondheid van (middel)langgestrafte gedetineerde personen. Veel langgestrafte personen vinden het fijn om met andere langgestrafte personen op de afdeling te zitten, dit geeft meer rust omdat de groep niet steeds verandert en langgestrafte personen er 'binnen' het beste van moeten maken en daarom minder problemen veroorzaken. Kwantitatief onderzoek laat zien dat mensen die positiever zijn over de relaties met medegegetineerde personen en die meer sociale steun ervaren minder psychische problemen hebben en meer welzijn ervaren.

Kwalitatief onderzoek onder langgestrafte gedetineerde personen in Frankrijk (Yang et al., 2009), de VS (Krabill & Aday, 2005) en Groot-Brittannië (De Viggiani, 2003) en middellanggestrafte gedetineerde personen in Nederland (Beyens et al., 2013; Slotboom & Bijleveld, 2007) laat zien dat gedetineerde personen hun zwakheden niet durven tonen aan medegegetineerde personen. Zij zetten een masker op (De Viggiani, 2003; Krabill & Aday, 2005), proberen zich stoerder voor te doen dan ze in werkelijkheid zijn (De Viggiani, 2003) en laten het aan niemand zien als het niet goed met ze gaat (Slotboom & Bijleveld, 2007; Yang et al., 2009). Gedetineerde personen vertrouwen hun medegegetineerde personen niet (Kruttschnitt et al., 2000; Slotboom & Bijleveld, 2007), zijn constant op hun hoede (Slotboom & Bijleveld, 2007; Yang et al., 2009), medegegetineerde personen kunnen gevaarlijk zijn (Yang et al., 2009) en sommige gedetineerde personen vrezen voor hun leven (Harner & Riley, 2013; Liem et al., 2016). Ook worden gedetineerde personen gepest door medegegetineerde personen of gedwongen om spullen af te staan (De Viggiani, 2003; Marzano et al., 2011; Yang et al., 2009). Deze constante angst (om slachtoffer te worden van medegegetineerde personen) heeft negatieve gevolgen voor het welzijn en de mentale gezondheid van gedetineerde personen (Harner & Riley, 2013; Marzano et al., 2011; Yang et al., 2009). Ook de noodzaak om een masker op te zetten en je stoerder voor te doen heeft negatieve gevolgen voor het welzijn en de mentale gezondheid van gedetineerde personen (De Viggiani, 2003).

Gedetineerde personen hebben echter ook positieve relaties met medegegetineerde personen (Beyens et al., 2013; De Viggiani, 2007; Krabill & Aday, 2005; Kruttschnitt

et al., 2000; Severance, 2005; Yang et al., 2009). Enerzijds zijn er oppervlakkige relaties tussen gedetineerde personen, ze proberen gewoon normaal met elkaar om te gaan om de sfeer op de afdeling goed te houden en hun tijd zo goed mogelijk door te komen (Beyens et al., 2013; De Viggiani, 2003; Krabill & Aday, 2005; Slotboom et al., 2008). Anderzijds laat onderzoek onder langgestrafte mannen (De Viggiani, 2003) en langgestrafte vrouwen (Krabill & Aday, 2005; Kruttschnitt et al., 2000; Severance, 2005) zien dat er ook meer diepgaande vriendschappen zijn waarbij gedetineerde personen één medegedetineerde in vertrouwen nemen en hun emoties wel delen (De Viggiani, 2003; Krabill & Aday, 2005; Severance, 2005). Deze vriendschapsrelaties bieden emotionele steun en helpen mensen omgaan met het gevangenisleven (De Viggiani, 2003; Krabill & Aday, 2005; Severance, 2005; Wulf-Ludden, 2013). Marzano en collega's (2011) stellen dat iemand hebben met wie je problemen kunt bespreken een beschermende factor is tegen zelfmoord in detentie. Kwalitatief onderzoek onder langgestrafte (Wahidin, 2003) en middellanggestrafte (Crawley, 2005; Crawley & Sparks, 2005; Humblet & Decorte, 2013) oudere gedetineerde personen laat zien dat oudere of minder valide gedetineerde personen hulp krijgen van medegedetineerde personen bij hun dagelijkse bezigheden. Ook omdat detentiepersoneel hier geen tijd voor heeft (Humblet & Decorte, 2013).

Kwalitatief onderzoek onder (levens)langgestrafte personen in Nederland (Liem et al., 2016) en langgestrafte personen in Groot-Brittannië (De Viggiani, 2003) en de VS (Krabill & Aday, 2005) laat zien dat (de meeste) langgestrafte gedetineerde personen graag met andere langgestrafte personen gedetineerd zijn. Het wordt als vervelend ervaren wanneer anderen spreken over dat ze binnenkort naar buiten mogen (De Viggiani, 2003) en kortgestrafte personen veroorzaken meer problemen (door wangedrag) op de afdeling (Krabill & Aday, 2005; Liem et al., 2016), waardoor de regels voor iedereen strenger worden (Liem et al., 2016). Ook wordt het als vervelend ervaren wanneer de samenstelling van de groep gedetineerde personen steeds veranderd doordat mensen worden overgeplaatst of vrijgelaten (De Viggiani, 2003; Krabill & Aday, 2005; Liem et al., 2016). Veel langgestrafte personen willen graag rust en zitten daarom liever samen met mensen die er ook 'binnen' het beste van moeten maken (Liem et al., 2016). Liem en collega's (2016) spreken echter ook langgestrafte personen die dan weer niet tussen levenslanggestrafte personen willen zitten. Deze geïnterviewden stellen dat veel levenslanggestrafte personen gevaarlijk zijn en dat alle levenslanggestrafte personen niks meer te verliezen hebben waardoor je op zo'n afdeling altijd moet vrezen voor je leven. De meeste oudere gedetineerde personen zitten liever tussen jongere medegedetineerde personen (Humblet & Decorte, 2013), maar er zijn ook oudere gedetineerde personen die zich storen aan jongere medegedetineerde personen (Mann, 2016) en liever tussen oudere medegedetineerde personen zitten (Humblet & Decorte, 2013).

Er zijn verschillende kwantitatieve onderzoeken gedaan naar de gevolgen van contacten met medegedetineerde personen onder langgestrafte en middellanggestrafte personen. Sociale steun van medegedetineerde personen hangt samen met minder depressie (onder langgestrafte personen in de VS Aday & Dye, 2019) en minder psychische klachten (onder middellanggestrafte personen in Australië Baidawi et al., 2016). Langgestrafte gedetineerde personen (in Groot-Brittannië) die positiever zijn over relaties met medegedetineerde personen en die zich verbonden voelen met meerdere groepen anderen⁶⁸ ervaren meer welzijn (Kyprianides & Easterbrook, 2020). Middellanggestrafte gedetineerde personen (in Nederland) die negatiever zijn over de

⁶⁸ Gemeten met vragen als 'Ik heb vrienden in veel verschillende groepen' en 'Ik heb sterke banden met veel verschillende groepen'.

relaties met medege-detineerde personen (Van Ginneken et al., 2019) of middellanggestrafte vrouwen (in Nederland) die zich buitengesloten voelen door medege-detineerde personen (Slotboom et al., 2011; Slotboom et al., 2009) hebben meer psychische problemen. Een gebrek aan sociale steun (dit kan zowel van medege-detineerde personen, detentiepersoneel of van mensen buiten detentie zijn) hangt samen met meer psychische problemen onder middellanggestrafte gedetineerde personen in België (Favril & Van Ginneken, 2023). Dye en Aday (2013) laten zien dat sociale steun van medege-detineerde personen niet samenhangt met zelfmoordgedachten onder langgestrafte gedetineerde personen in de VS. Jenkins en collega's (2005) laten zien dat middellanggestrafte gedetineerde personen in Groot-Brittannië die minder sociale steun (van mensen binnen en buiten detentie) ervaren vaker een zelfmoordpoging hebben gedaan. Marzano en collega's (2011) vinden dat middellanggestrafte gedetineerde personen in Groot-Brittannië die een zelfmoordpoging hebben gedaan hun relatie met andere gedetineerde personen vaker als ingewikkeld omschrijven.

4.4.2 Gedrag

Kwalitatief onderzoek laat zien dat positieve contacten met medege-detineerde personen (langgestrafte) personen kunnen weerhouden van wangedrag en drugsgebruik, maar dat gedetineerde personen ook juist aangezet kunnen worden tot drugsgebruik door medege-detineerde personen. In de (slechts) vier kwantitatieve studies wordt geen samenhang gevonden tussen relaties met medege-detineerde personen en wangedrag.

Kwalitatief onderzoek onder langgestrafte personen in de VS (Wulf-Ludden, 2013) laat zien dat positieve contacten met medege-detineerde personen helpen om 'uit de problemen te blijven', bijvoorbeeld door hen te kalmeren als ze een medege-detineerde geweld aan willen doen en zo te voorkomen dat ze straf krijgen. Ook kunnen positieve contacten met medege-detineerde personen helpen om te stoppen met drugs of alcohol (Wulf-Ludden, 2013). Een overzichtsstudie over drugsgebruik in detentie (Austin et al., 2023) laat op basis van kwalitatief onderzoek juist zien dat groepsdruk van medege-detineerde personen een belangrijke reden is om drugs te (blijven) gebruiken in detentie. Verder is uit kwalitatief onderzoek gebleken dat contacten met medege-detineerde personen leiden tot gevoelens van onveiligheid, wat samenhangt met meer wangedrag (zie paragraaf 4.1.2).⁶⁹

Er is niet veel kwantitatief onderzoek onder (middel)langgestrafte personen naar de gevolgen van (positieve) contacten met medege-detineerde personen voor gedrag in detentie.⁷⁰ Onderzoek onder langgestrafte gedetineerde personen in de VS (Rocheleau, 2013) laat geen samenhang zien tussen (hoe erg mensen lijden onder) conflicten met medege-detineerde personen en wangedrag. Onderzoek onder middellanggestrafte vrouwen in de VS (Leigey, 2019) laat zien dat hoe lastig mensen het vinden om te gaan met medege-detineerde personen niet samenhangt met wangedrag of drugsgebruik. Reisig en Mesko (2009) vragen langgestrafte gedetineerde personen in Slovenië of gewelddadig gedrag tegen medege-detineerde personen acceptabel is (met vragen als 'het is soms nodig om te vechten om mijn eer te verdedigen'). Personen die

⁶⁹ Ook kunnen gedetineerde personen contacten hebben met medege-detineerde personen in 'prison gangs' wat samenhangt met meer wangedrag (zie bijvoorbeeld Gaes et al., 2002; Griffin & Hepburn, 2006; Ruddell & Gottschall, 2014; Varano et al., 2011). Prison gangs spelen in Nederlandse gevangenissen echter nauwelijks een rol. Het onderzoek naar de gevolgen van prison gangs is daarom niet meegenomen.

⁷⁰ De overzichtsstudie van Steiner en collega's (2014) naar variabelen die samenhangen met wangedrag in detentie beschrijft geen studies die kijken naar contacten met medege-detineerde personen.

hier hoger op scoren zeggen zelf vaker wangedrag te vertonen, maar vertonen niet meer geregistreerd wangedrag. Middellanggestrafte personen in Nederlandse detentie die positiever zijn over de relaties met medege-detineerde personen zeggen zelf minder wangedrag te vertonen, maar vertonen niet minder geregistreerd wangedrag (Bosma et al., 2020c).

4.4.3 *Recidive en re-integratie*

Er zijn slechts drie kwantitatieve studies gedaan naar contacten met medege-detineerde personen en recidive en re-integratie van (middel)langgestrafte gedetineerde personen. Twee van de drie studies vinden geen samenhang.

Harris en collega's (2018) bekijken het effect van een celgenoot met een uitgebreider strafrechtelijk verleden op de recidive van langgestrafte gedetineerde personen in de VS die voor het eerst gedetineerd zijn. Zij vinden dat (random) plaatsing in een cel met iemand met meer eerdere delicten niet leidt tot meer recidive. Van Ginneken en Palmen (2023) vinden geen samenhang tussen hoe positief (middellanggestrafte) gedetineerde personen in Nederland gemiddeld op de afdeling zijn over relaties met medege-detineerde personen en recidive na detentie. Onderzoek onder middellanggestrafte personen in Colombia (Tobón, 2022) laat zien dat (random) plaatsing in een nieuwere gevangenis in plaats van een oudere gevangenis leidt tot minder recidive. In nieuwe gevangenissen zitten mensen met minder personen op een groepsceel, volgens Tobón (2022) bouwen ze hierdoor kleinere criminele netwerken en verklaart dit de lagere recidive.

4.5 **Contacten met de buitenwereld**

Gedetineerde personen kunnen contacten onderhouden met mensen buiten detentie via telefoon of skype, per post en tijdens bezoek of verlof. Op basis van de *strain*theorie kan worden verwacht dat contacten met de buitenwereld leiden tot minder stress en minder deprivatie, maar contacten kunnen ook juist extra stress veroorzaken. Op basis van de sociale controletheorie kan worden verwacht dat pro-sociale contacten leiden tot beter gedrag en betere re-integratie-uitkomsten, maar niet alle contacten zijn pro-sociaal. Contacten met mensen van buiten detentie zijn met name voor langgestrafte gedetineerde personen van belang.

4.5.1 *Welzijn en gezondheid*

Kwalitatief onderzoek laat zien dat contacten met de buitenwereld belangrijk zijn voor het welzijn van (middel)langgestrafte gedetineerde personen, maar ook negatieve gevolgen kunnen hebben. Kwantitatief onderzoek vindt overwegend positieve effecten van bezoek, (andere) contacten met de buitenwereld of sociale steun van familie of vrienden op het welzijn en de (mentale) gezondheid van (langgestrafte) gedetineerde personen. Plaatsing nabij familie en vrienden, bezoeken in het weekend en (voldoende) mogelijkheden om te (video)bellen zijn van belang om contacten met de buitenwereld mogelijk te maken.

Kwalitatief onderzoek onder langgestrafte personen in Nederland (Schuhmann et al., 2018), de VS (Harner & Riley, 2013; Pleggenkuhle et al., 2018) en Canada (Duncan &

Balbar, 2008) en middellanggestrafte personen in Groot Brittannië (Dixey & Woodall, 2012) laat zien dat bezoek belangrijk is voor het welzijn van gedetineerde personen. Bezoek, zowel van vrienden en familie (Dixey & Woodall, 2012; Pleggenkuhle et al., 2018) als van vrijwilligers (Duncan & Balbar, 2008; Schuhmann et al., 2018), helpt gedetineerde personen om te gaan met het leven in detentie, biedt sociale steun en geeft mensen iets om naar uit te kijken. Daarnaast helpt bezoek van vrienden en familie om relaties te onderhouden (Dixey & Woodall, 2012; Pleggenkuhle et al., 2018). Gedetineerde vrouwen geïnterviewd door Harner en Riley (2013) stellen dat hun mentale gezondheid verslechterd omdat zij gescheiden zijn van geliefden, bijvoorbeeld omdat deze te ver weg wonen of omdat telefoneren te duur is. Middellanggestrafte vrouwen geïnterviewd door Marzano en collega's (2011) stellen dat het missen van familie en vrienden heeft bijgedragen aan dat zij een zelfmoordpoging hebben gedaan. Aan de andere kant kunnen contacten met de buitenwereld ook lastig zijn voor gedetineerde personen. Het is lastig voor gedetineerde personen om te schakelen tussen het (harde eenzame) detentieleven en contacten met bezoek en lastig om weer afscheid te moeten nemen van bezoek (Dixey & Woodall, 2012; Pleggenkuhle et al., 2018). Kwalitatief onderzoek onder langgestrafte personen in Noorwegen (Shammas, 2014) laat zien dat regelmatig contact met het thuisfront ook lastig kan zijn omdat je wel wordt geconfronteerd met problemen thuis, maar ze niet kan oplossen. Ten slotte laat kwalitatief onderzoek zien dat bezoek ook stressvol kan zijn vanwege alle procedures en veiligheidsmaatregelen (Beyens et al., 2013; Dixey & Woodall, 2012; Harner & Riley, 2013). Kwalitatief onderzoek onder (Belgische) middellanggestrafte personen in Nederland (Beyens et al., 2013) laat zien dat de procedures waarbij bezoek moet worden aangemeld en vervolgens op tijd moet komen stress opleveren bij gedetineerde personen en dat de bezoekszaal als weinig aangenaam wordt ervaren. Sommige gedetineerde personen vragen potentiële bezoekers om niet te komen, omdat het voor henzelf te lastig is of omdat ze zich bezwaard voelen vanwege de reistijd, reiskosten en veiligheidsmaatregelen die de bezoeker moet (door)maken (Dixey & Woodall, 2012; Harner & Riley, 2013; Krabill & Aday, 2005; Pleggenkuhle et al., 2018).

Kwalitatief onderzoek onder langgestrafte personen (in Nederland en de VS) (Liem et al., 2016; Pleggenkuhle et al., 2018) en middellanggestrafte personen in Nederland (Beyens et al., 2013) laat zien dat plaatsing in een inrichting nabij familie en vrienden erg belangrijk is om bezoek mogelijk te maken. Reistijd of reiskosten belemmeren mensen om op bezoek te komen (Beyens et al., 2013; Pleggenkuhle et al., 2018). Hierbij is het ook van belang wanneer bezoeken zijn, bijvoorbeeld in het weekend, zodat bezoekers het bezoek kunnen combineren met hun werk (Beyens et al., 2013; Pleggenkuhle et al., 2018). Kwalitatief onderzoek onder middellanggestrafte Nederlandse vrouwen (Slotboom & Bijleveld, 2007) laat zien dat bezoek van kinderen wordt belemmerd door bezoeken onder schooltijd. Vooral wanneer bezoekers ver weg wonen, worden andere manieren om contact te onderhouden met de buitenwereld, zoals bellen of skypen gewaardeerd (door middellanggestrafte Belgen of Noren in Nederlandse gevangenissen en door langgestrafte personen in de VS) (Beyens et al., 2013; Liebling et al., 2021; Pleggenkuhle et al., 2018).

Kwantitatief onderzoek (onder middellanggestrafte personen in Nederland en de VS) laat zien dat bezoek vooral zorgt voor positieve (geliefd, gesteund en getroost voelen) maar ook negatieve (gestrest, schuldig en verdrietig voelen) emoties (Berghuis et al., 2024a; De Jong et al., 2024; Turanovic & Tasca, 2019). Onderzoek onder langgestrafte personen in Israël laat zien dat mensen na bezoek minder negatieve emoties en nog net zo veel positieve emoties hebben (Bachar & Guetzkow, 2023).

Welke emoties bezoek teweegbrengt hangt samen met wie er op bezoek komt, hoe vaak mensen op bezoek komen en of de frequentie van bezoek toe- of afneemt (Turanovic & Tasca, 2019).

Er zijn verschillende kwantitatieve onderzoeken uitgevoerd naar de samenhang tussen enerzijds bezoek, contact met familie (of vrienden) en sociale steun van familie of vrienden en anderzijds welzijn en gezondheid van langgestrafte gedetineerde personen. Verschillende studies onder langgestrafte vrouwen in de VS vinden dat bezoek van kinderen (Houck & Loper, 2002; Poehlmann, 2005), contact met kinderen (Tuerk & Loper, 2006) en sociale steun van vrienden en familie (Aday & Dye, 2019) samenhangt met minder stress of minder depressieve gevoelens. Hoe vaak mensen contact hebben (via brieven, bellen of bezoek) met familie hangt niet significant samen met depressieve gevoelens (Aday & Dye, 2019) of zelfmoordgedachten (Dye & Aday, 2013). Voor langgestrafte gedetineerde mannen in Mexico hangt bezoek samen met minder depressie gevoelens (Albertie et al., 2017).

Ook onder middellanggestrafte gedetineerde personen zijn verschillende kwantitatieve onderzoeken gedaan. Onderzoek onder middellanggestrafte gedetineerde personen in Nederland vindt meer welzijn onder personen die tevreden zijn met hoe vaak ze bezoek krijgen (Van Ginneken et al., 2019) en meer welzijn en minder psychische problemen onder gedetineerde personen die bezoek ontvangen (Van Ginneken et al., 2019) en gedetineerde personen voor wie bezoek een positieve ervaringen is (Berghuis et al., 2024a). Middellanggestrafte gedetineerde vrouwen in Nederland hebben minder psychische problemen als ze meer mogelijkheden voor contact met familie ervaren (Slotboom et al., 2011; Slotboom et al., 2009). Belgisch onderzoek laat zien dat ervaren sociale steun wel maar tevredenheid over de mogelijkheden om bezoek te ontvangen niet samenhangt met (minder) psychische problemen (Favril & Van Ginneken, 2023). Middellanggestrafte gedetineerde Taiwanese vrouwen ervaren minder depressieve gevoelens wanneer zij meer sociale steun van familie krijgen (Chen et al., 2014). Onderzoek onder middellanggestrafte gedetineerde personen in de VS vindt echter geen samenhang tussen of mensen bezoek ontvangen en mentale gezondheid (Edgemon & Clay-Warner, 2019).

Twee meta-analyses laten zien dat gedetineerde personen die geen bezoek krijgen een groter risico hebben op zelfverwondend gedrag (Favril et al., 2020b) en zelfmoord (Zhong et al., 2021). Twee studies onder middellanggestrafte gedetineerde personen in België laten zien dat een gebrek aan sociale steun (Favril et al., 2017) en ontevredenheid met de mogelijkheden om bezoek te ontvangen (Favril et al., 2020a) samenhangen met meer zelfmoordgedachten maar niet met meer zelfmoordpogingen (Favril et al., 2020a). Onder middellanggestrafte gedetineerde personen in de VS wordt zowel gevonden dat sociale steun wel (Richie et al., 2021) als dat sociale steun niet (Abderhalden & Alward, 2024) samenhangt met meer zelfmoordgedachten.

4.5.2 *Gedrag*

In kwantitatief onderzoek wordt gevonden dat telefonisch contact en (ervaren) sociale steun samenhangen met minder wangedrag onder (middel)langgestrafte personen. Wat betreft bezoek zijn de resultaten gemengd; er wordt vooral gevonden dat (vaker) bezoek samenhangt met minder wangedrag, maar ook dat (vaker) bezoek niet samenhangt met wangedrag of samenhangt met meer wangedrag. Wanneer bezoek

samenhangt met meer wangedrag gaat het voornamelijk om het bezit van contrabande.

Er zijn verschillende kwantitatieve onderzoeken (bijna allemaal uitgevoerd in de VS) die kijken naar de samenhang tussen bezoek en/of andere vormen van contact met de buitenwereld en wangedrag in detentie onder langgestrafte gedetineerde personen, met gemengde resultaten. Verschillende studies kijken naar contact via telefoon, post en bezoek. Twee studies vinden dat telefonisch contact samenhangt met minder wangedrag (Jiang et al., 2005; Jiang & Winfree, 2006). Blowers en Blevins (2015) vindt echter geen samenhang tussen of mensen bellen en of mensen bezoek ontvangen en wangedrag. Bezoek van kinderen hangt niet samen met wangedrag in het algemeen (Jiang et al., 2005; Jiang & Winfree, 2006) maar wel met meer bezit van contrabande (Jiang et al., 2005). Benning en Lahm (2016) vinden dat bezoek van kinderen wel samenhangt met meer wangedrag. Hoe vaak mensen bezoek krijgen hangt niet samen met agressie jegens andere gedetineerde personen (Lahm, 2008), agressie jegens detentiepersoneel (Lahm, 2009b) of wangedrag (Clark, 2001). Of mensen hun familie missen hangt niet samen met wangedrag (Rocheleau, 2013) terwijl mensen die stellen dat ze vanwege detentie contacten met de buitenwereld zijn kwijtgeraakt wel meer wangedrag vertonen (Baker et al., 2024). Onderzoek onder langgestrafte personen in Mexico (Albertie et al., 2017) vindt dat normaal bezoek niet, maar bezoek zonder toezicht wel samenhangt met minder drugsgebruik in detentie.

Tahamont (2013) onderzoekt het causale effect van bezoek op wangedrag van langgestrafte gedetineerde personen in de VS. Een samenhang tussen bezoek en wangedrag hoeft namelijk niet te betekenen dat bezoek leidt tot minder wangedrag. Het is ook mogelijk dat bijvoorbeeld mensen met minder verslavingsproblemen of psychische problemen zowel beter zijn in relaties met de buitenwereld onderhouden als in zich aan de gevangenisregels houden. Tahamont (2013) stelt dat gedetineerde personen vaker bezoek zullen krijgen als de gevangenis dichterbij hun woonplek is en dat afstand tot de woonplek alleen via bezoek effect heeft op gedetineerde personen. Zij vindt minder wangedrag onder gedetineerde personen die dichterbij hun woonplek gedetineerd zijn en stelt daarom dat bezoek leidt tot minder wangedrag.

Siennick en collega's (2013) bekijken hoe vaak mensen bezoek krijgen, van wie mensen bezoek krijgen en wanneer mensen bezoek krijgen. Zij vinden minder wangedrag onder langgestrafte gedetineerde personen die vaak bezoek krijgen en gedetineerde personen die bezoek krijgen van een echtgeno(o)t(e). In de weken voorafgaand aan bezoek vertonen gedetineerde personen minder wangedrag, terwijl zij in de weken na een bezoek juist meer wangedrag vertonen (Siennick et al., 2013). Siennick en collega's (2013) stellen dat mensen mogelijk minder wangedrag vertonen in de weken voor een bezoek omdat ze geen straf willen krijgen die het bezoek in gevaar brengt. Kwalitatief onderzoek (ook onder langgestrafte personen in de VS) laat zien dat mensen (die bezoek verwachten) zich inderdaad vaker aan de regels houden omdat ze hun bezoek niet in gevaar willen brengen (Pleggenkuhle et al., 2018).

Ook onderzoek naar de samenhang tussen bezoek en/of andere vormen van contact met mensen buiten detentie en wangedrag onder middellanggestrafte personen laat gemengde resultaten zien. Gedetineerde personen in Nederland die bezoek krijgen en tevreden zijn over hoe vaak ze bezoek krijgen rapporteren zelf meer wangedrag, hun geregistreerde wangedrag is echter niet significant hoger (Bosma et al., 2020c). Gedetineerde personen in Nederland die bezoek ontvangen, vooral wanneer dit bezoek is van een partner of van vrienden, hebben een grotere kans op het bezit van

contrabande, maar geen grotere kans op agressief (wan)gedrag (Berghuis et al., 2023). Wanneer wordt gekeken naar de timing van bezoek blijkt dat gedetineerde personen in Nederland in de weken na een bezoek een grotere kans op wangedrag hebben. Vooral de kans op het bezit van contrabande is groter in de weken na bezoek, de samenhang tussen bezoek en agressief of regelovertrekend gedrag zijn kleiner (Berghuis et al., 2024b).⁷¹

Middellanggestrafte mannen en vrouwen (in de VS) die vaker telefonisch contact met de buitenwereld hebben, vertonen minder wangedrag (Celinska & Sung, 2014). Uit hetzelfde onderzoek blijkt dat vrouwen die vaker bezoek krijgen minder wangedrag vertonen, terwijl bezoek voor mannen niet samenhangt met wangedrag. Casey-Acevedo en collega's (2004) vinden onder middellanggestrafte gedetineerde moeders in de VS minder wangedrag onder moeders die bezoek van kinderen ontvangen. Chen en collega's (2014) vinden dat sociale steun van familie (onder gedetineerde vrouwen in Taiwan) samenhangt met minder wangedrag. Bezoek (Lindsey et al., 2017) of vaker bezoek (Tewksbury et al., 2014) hangt samen met minder wangedrag onder middellanggestrafte gedetineerde personen in de VS. Cochran (2012) laat zien dat gedetineerde personen (in de VS) die nooit bezoek krijgen of die vooral aan het begin van hun detentie bezoek krijgen meer wangedrag vertonen dan gedetineerde personen die gedurende hun gehele detentie of vooral aan het eind van hun detentie bezoek krijgen. Steiner en collega's (2014) vinden in een overzichtsstudie naar factoren die samenhangen met wangedrag in de gevangenis voornamelijk geen samenhang tussen bezoek en wangedrag of dat bezoek samenhangt met minder wangedrag.

4.5.3 *Recidive*

In kwantitatief empirisch onderzoek wordt gevonden dat contacten met de buitenwereld samenhangen met minder recidive en betere resocialisatie-uitkomsten onder (middel)langgestrafte personen. Er zijn geen aanwijzingen gevonden dat contacten met de buitenwereld ook antisociale of criminele contacten kunnen zijn en daarom kunnen leiden tot meer recidive.

Verschillende kwantitatieve studies onder langgestrafte gedetineerde personen (in de VS en Canada) laten zien dat mensen die (vaker) bezoek ontvangen minder recidiveren (Bales & Mears, 2008; Derkzen et al., 2009; Duwe & Clark, 2013; Turanovic & Tasca, 2022). Vooral langgestrafte gedetineerde personen die aan het eind van hun detentie bezoek ontvangen, recidiveren minder (Bales & Mears, 2008; Duwe & Clark, 2013). Ook specifiek bezoek zonder toezicht hangt samen met minder recidive onder langgestrafte personen (Derkzen et al., 2009).

Ook kwantitatief onderzoek onder middellanggestrafte gedetineerde personen in de VS laat zien dat mensen die bezoek ontvangen minder recidiveren (Cochran, 2014; Lee, 2019; Mears et al., 2012a). Cochran (2014) vindt dat vooral middellanggestrafte personen die aan het begin van hun detentie bezoek krijgen minder recidiveren. Ook (vaker) videobellen met contacten buiten detentie hangt samen met een kleinere kans op recidive vergeleken met middellanggestrafte personen in de VS die minder vaak of nooit videobellen (Duwe & McNeeley, 2021). Een meta-analyse van Mitchel en collega's (2016) laat zien dat mensen die bezoek ontvangen in detentie gemiddeld minder vaak recidiveren.

⁷¹ In tegenstelling tot Siennick en collega's vinden Berghuis en collega's niet minder wangedrag in de week voorafgaand aan bezoek. Zij stellen dat omdat bezoek in Nederland een recht is dat gedetineerde personen niet kan worden afgenomen, zij niet minder wangedrag gaan vertonen in aanloop naar hun bezoek.

Lee (2019) onderzoekt het causale effect van bezoek op recidive onder middellanggestrafte gedetineerde personen in de VS. Hij stelt dat mensen die dichterbij hun woonplek gedetineerd zijn vaker bezoek zullen ontvangen en dat afstand tot de woonplek alleen via bezoek invloed heeft op recidive. Hij vindt geen effect van afstand tot de woonplek op recidive en stelt daarom dat de gevonden samenhang tussen bezoek en recidive niet betekent dat bezoek leidt tot minder recidive. Kenmerken van gedetineerde personen zoals bijvoorbeeld de relatiekwaliteit met familie en vrienden (voor detentie) zullen leiden tot meer bezoek en minder recidive. Een andere manier om inzicht te krijgen in het (causale) effect van bezoek op recidive is door rekening te houden met de relatiekwaliteit voor detentie. Brunton-Smith en McCarthy (2017) meten de relatiekwaliteit met familie van middellanggestrafte personen in Groot-Brittannië zowel voor als na detentie. Zij vinden dat wanneer mensen (vaker) bezoek van hun ouders krijgen de relatiekwaliteit verbetert. Niet de initiële relatiekwaliteit, maar wel de verbetering in de relatiekwaliteit, hangt vervolgens samen met een lagere recidive.

Studies die kijken naar de samenhang tussen wie er op bezoek komt en recidive laten gemengde resultaten zien. Er zijn bijvoorbeeld zowel studies die vinden dat vooral bezoek van een partner samenhangt met minder recidive (Bales & Mears, 2008; Mears et al., 2012b), als studies die juist vinden dat gedetineerde personen die andere bezoekers dan een partner ontvangen minder recidiveren (Duwe & Clark, 2013).

Behalve naar recidive, zijn er ook studies die kijken naar andere resocialisatie-uitkomsten. Verschillende studies in de VS laten zien dat gedetineerde personen die vaker bezoek krijgen minder bezorgd zijn over hun toekomst na detentie (Baker et al., 2022; Mancini et al., 2016) en vaker al een baan zeggen te hebben voor na detentie (Liu et al., 2016). Onderzoek onder gedetineerde personen die binnenkort vrijkomen in Engeland en Wales laat zien dat mensen die tijdens detentie bezoek kregen vaker zeggen huisvesting en werk te hebben voor als ze vrijkomen uit detentie (Niven & Stewart, 2005). Brunton-Smith en McCarthy (2017) laten zien dat in Groot-Brittannië bezoek samenhangt met een betere relatie met familie en daarom met een grotere kans om na detentie werk te hebben en een kleinere kans om na detentie drugs te gebruiken.

4.6 Zinnvolle dagbesteding

Volgens de theorie is zinnvolle dagbesteding een positief *coping*mechanisme (d.w.z. het op een positieve manier omgaan met stress in detentie). Daarnaast zorgt (zinnvolle) dagbesteding ervoor dat hersenfuncties behouden blijven en draagt het bij aan eigenwaarde en een positieve identiteit. Ten slotte kan dagbesteding tijdens detentie bestaan uit het volgen van specifieke interventies, opleidingen of trainingen tijdens detentie waarmee vaardigheden aangeleerd worden die op een positieve manier kunnen bijdragen aan welzijn en gedrag in detentie en/of de re-integratie in de samenleving. Vanwege al deze redenen wordt verwacht dat zinnvolle dagbesteding positieve gevolgen heeft voor welzijn en gezondheid, (wan)gedrag, recidive en re-integratie. Tijdens activiteiten buiten de cel hebben gedetineerde personen echter ook meer mogelijkheden om wangedrag te vertonen dan wanneer zij zijn ingesloten. Vandaar dat dagbesteding ook een negatief effect zou kunnen hebben op gedrag in detentie.

Kwalitatief onderzoek laat zien dat zinvolle en uitdagende dagbesteding (middel)langgestrafte gedetineerde personen helpt om te gaan met het leven in detentie, hun leven zin kan geven en bijdraagt aan hun welzijn en mentale gezondheid. Ook het meeste kwantitatieve onderzoek laat zien dat meer (mogelijkheden voor) dagbesteding samenhangen met meer welzijn en minder psychische problemen. Overzichtsstudies laten zien dat deelname aan specifieke interventies in detentie zoals cognitieve gedragstherapie, traumatherapie, sportinterventies of *peer*interventies over het algemeen samenhangt met meer welzijn en minder psychische problemen.

Er zijn verschillende kwalitatieve onderzoeken gedaan zowel onder langgestrafte (De Viggiani, 2003, 2007; Liebling et al., 2012; Liem et al., 2016; Richmond, 2014; Yang et al., 2009) als onder middellanggestrafte personen (Beyens et al., 2013; De Keyser & Vanhouche, 2019; Slotboom & Bijleveld, 2007) die kijken naar de betekenis van werk en zinvolle dagbesteding in detentie. Langgestrafte personen beschrijven hoe weinig zij te doen hebben om de dagen door te komen en dat dit negatieve gevolgen heeft voor hun geestelijke en lichamelijke gezondheid (De Viggiani, 2007; Yang et al., 2009). Zij voelen zich nutteloos, wat wordt versterkt door het ontbreken van mogelijkheden voor zinvol werk of het volgen van opleidingen (Liem et al., 2016). Gedetineerde personen zijn blij als ze (veel uren) kunnen werken (Beyens et al., 2013; De Viggiani, 2007; Slotboom & Bijleveld, 2007; Yang et al., 2009).⁷² Het reguliere werk in detentie wordt door middellanggestrafte en langgestrafte personen in Nederland echter gezien als saai, eentonig en weinig zinvol en sluit vaak niet aan bij de interesses en capaciteiten van de gedetineerde personen (Beyens et al., 2013; Liem et al., 2016; Slotboom & Bijleveld, 2007). Zeer langgestrafte (meer dan tien jaar of levenslang) gedetineerde personen geïnterviewd door Liem en collega's (2016) geven aan dat er meer uitdagend en zinvol werk zou moeten zijn (juist) voor zeer langgestrafte personen.⁷³ Een Belgische studie (onder langgestrafte personen) in een open inrichting met veel mogelijkheden om meer betekenisvol werk te doen laat zien dat zinvolle dagbesteding, betekenisvol werk en ontwikkelingsmogelijkheden positief bijdragen aan het welzijn van gedetineerde personen (De Keyser & Vanhouche, 2019). Een studie onder langgestrafte personen in de VS die meer uitdagend en beter betaald werk doen in detentie laat zien dat zij trots zijn op hun werk wat bijdraagt aan een positiever zelfbeeld (Richmond, 2014). Langgestrafte gedetineerde personen in de studie van Liebling en collega's (2012) beschrijven dat dagbesteding zoals opleidingen, muziek maken en de sportschool hen helpen om zich hun gedachten te verzetten van het leven in detentie en zich even 'vrij' te voelen. Ook geven opleidingen en muziek maken het leven zin of betekenis en helpen ze gedetineerde personen een positiever zelfbeeld te geven (Liebling et al., 2012). Middellanggestrafte vrouwen in de studie van Marzano en collega's (2011) die een (mislukte) zelfmoordpoging hebben gedaan benoemen afleiding en tijd buiten de cel als factoren die dit hadden kunnen voorkomen.

⁷² Gedetineerde personen zijn ook blij dat ze meer uren mogen werken vanwege de extra verdiensten die dit oplevert (Beyens et al., 2013; De Viggiani, 2007).

⁷³ De geïnterviewde personen stellen dat zinvol en uitdagend werk juist voor zeer langgestrafte personen van belang is omdat zij niet in aanmerking komen voor opleidingen of trainingen in het kader van resocialisatie, omdat hun straf nog te lang is. Ondanks dat deze studie verouderd is en er wijzigingen zijn geweest in de mogelijkheden voor resocialisatie tijdens detentie hebben zeer langgestrafte personen ook nu nog minder mogelijkheden om cursussen of opleidingen te doen in vergelijking met korter gestrafte personen.

Naast kwalitatief onderzoek is er kwantitatief onderzoek naar dagbesteding van gedetineerde personen en de gevolgen hiervan voor hun welzijn. Onderzoek onder langgestrafte gedetineerde personen in de VS laat zien dat mensen die een gebrek aan activiteit (*idleness*) ervaren, hoger scoren op depressiviteit en angst (Vuk, 2017). Onder langgestrafte gedetineerde vrouwen in de VS hangt meedoen aan meer verschillende activiteiten in detentie samen met minder depressiviteit (Aday & Dye, 2019). Onderzoek onder middellanggestrafte gedetineerde personen in Nederland (Van Ginneken et al., 2019) laat geen verband zien tussen hoe tevreden mensen zijn over (het aanbod van) activiteiten en welzijn of psychische klachten. Onderzoek onder middellanggestrafte gedetineerde vrouwen in Nederland (Slotboom et al., 2011; Slotboom et al., 2009) laat zien dat gedetineerde vrouwen die tevreden zijn over de mogelijkheden voor dagbesteding minder psychische problemen hebben.

Werken in detentie hangt onder langgestrafte gedetineerde personen in Mexico samen met minder depressieve gevoelens (Albertie et al., 2017). Onder middellanggestrafte oudere gedetineerde personen in Australië hangt werken niet samen met minder psychische problemen (Baidawi et al., 2016).

Verder is er veel (merendeels kwantitatief) eerder onderzoek naar specifieke interventies in detentie en de gevolgen daarvan voor het welzijn van gedetineerde personen. Dit onderzoek heeft betrekking op zeer veel verschillende interventies in detentie. Er is bijvoorbeeld onderzoek naar de gevolgen van programma's met dieren in detentie, onderzoek naar programma's waarbij gedetineerde personen (leren) tuinieren, onderzoek naar creatieve interventies (zoals toneelspelen of muziek maken) en onderzoek naar verschillende typen sportieve interventies (zoals hardlopen of yoga). Ook is er bijvoorbeeld onderzoek naar interventies gericht op familierelaties en ouderschap, onderzoek naar psychologische interventies of onderzoek naar *peer* interventies. Omdat het te ver voert om alle resultaten van deze (zeer verschillende) interventies te bespreken, worden in deze paragraaf alleen de uitkomsten op basis van overzichtsstudies en meta-analyses besproken.⁷⁴ Dit betekent dat wanneer er naar een bepaald type interventie geen overzichtsstudie is gedaan, de gevolgen van dit type interventie niet worden besproken.

Een meta-analyse van experimentele studies van Yoon en collega's (2017) laat zien dat verschillende typen interventies effectief kunnen zijn in het verminderen van mentale gezondheidsproblemen van gedetineerde personen. Interventies gebaseerd op *mindfulness* en cognitieve gedragstherapie laten grotere effecten zien dan traumatherapie (Yoon et al., 2017). Ook een meta-analyse van experimentele studies van Thekkumkara en collega's (2022) laat zien dat psychosociale interventies in detentie effectief zijn in het verminderen van mentale problemen van gedetineerde personen. Een meta-analyse van voornamelijk experimentele studies naar traumatherapie in detentie (Malik et al., 2023) laat een klein maar significant effect zien van deze interventies op mentale gezondheidsproblemen. Een meta-analyse van Morgan en Flora (2002) laat zien dat deelname aan groepspsychotherapie (vooral als deze gebaseerd is op cognitieve gedragstherapie) tijdens detentie samenhangt met verschillende mentale gezondheidsmaten; deelnemers ervaren minder angst,

⁷⁴ Er zijn zeer veel verschillende typen interventies. Sommige overzichtsstudies richten zich op een bepaald type interventie (bijvoorbeeld psychosociale interventies, interventies gericht op middelengebruik, interventies gericht op welzijn, interventies gebaseerd op cognitieve gedragstherapie). Hierbij is niet altijd duidelijk hoe zij dit precies definiëren en afbakenen. Andere overzichtsstudies maken een indeling (bijvoorbeeld gedragsmatige en niet-gedragsmatige interventies) en ook hier is niet duidelijk hoe zij dit definiëren en afbakenen. Doordat het per studie verschillen kan wat er precies valt onder een bepaald type interventie is het lastig overkoepelende conclusies te trekken op basis van de overzichtsstudies welk type interventie effectief is.

depressie en woede en meer eigenwaarde vergeleken met niet-deelnemers of met zichzelf voorafgaand aan de interventie. Een overzicht van studies naar de gevolgen van psychosociale interventies in detentie voor specifiek vrouwelijke gedetineerde personen (Ang et al., 2025) laat zien dat verschillende typen interventies samenhangen met verschillende positieve uitkomsten op het gebied van welzijn en mentale gezondheid. Welk type interventie het beste is hangt volgens Ang en collega's (2025) af van naar welke uitkomstmaat je kijkt of welk doel je wilt bereiken. Twee overzichtsstudies bekijken interventies gericht op het bevorderen van het welzijn van oudere gedetineerde personen (Canada et al., 2020; Stevens et al., 2018). Deze studies laten zien dat er slechts beperkt kwantitatief onderzoek is en dat in de paar methodologisch wat sterkere studies geen samenhang wordt gevonden tussen deelname aan de interventies en het welzijn van oudere gedetineerde personen. In het kwalitatieve onderzoek (opgenomen in de overzichtsstudies van Canada en collega's (2020) en Stevens en collega's (2018)) wordt daarentegen voornamelijk gevonden dat deelnemers positieve gevolgen van deelname aan de interventie op hun welzijn ervaren. Een overzichtsstudie van Winicov (2019) naar interventies om zelfverwondend gedrag en (gedachten aan) zelfmoord tegen te gaan laat zien dat vooral interventies gebaseerd op cognitieve gedragstherapie veelbelovend zijn. Een overzichtsstudie naar *peer*interventies in detentie (interventies waarbij gedetineerde personen opleidingen, (sociale) steun of advies geven aan medegegedetineerde personen) (South et al., 2014) vindt enige aanwijzingen dat *peer*interventies positieve gevolgen hebben voor de ontvangers, vooral voor gedetineerde personen die sociale steun ontvangen. Voor gedetineerde personen die opleidingen, steun of advies geven aan medegegedetineerde personen zijn de gevolgen onverdeeld positief (South et al., 2014). Medegegedetineerde personen kunnen helpen draagt er aan bij dat gedetineerde personen zich nuttig voelen, aan zelfvertrouwen en eigenwaarde (South et al., 2014; dit blijkt ook uit het kwalitatieve onderzoek van Statham et al., 2021). Er zijn verschillende overzichtsstudies gedaan naar programma's met honden in detentie (voornamelijk programma's waarbij gedetineerde personen zorgen voor honden of honden trainen). Twee overzichtsstudies (Cooke & Farrington; 2016; Villafaina-Domínguez et al., 2020) vinden een positieve samenhang tussen deelname aan zulke programma's en het welzijn van gedetineerde personen, terwijl een derde overzichtsstudie (Duindam et al., 2020) geen samenhang vindt. Een overzichtsstudie (Littman & Sliva, 2020) van kunstprogramma's (zoals muziek, schrijven of dans) in detentie vindt dat deelname aan zulke programma's over het algemeen samenhangt met meer welzijn. Twee overzichtsstudies van sportinterventies in detentie (Sanchez-Lastra et al., 2019; Woods et al., 2017) laten zien dat deelname aan deze interventies in de meeste kwantitatieve studies samenhangt met (of leidt tot⁷⁵) betere mentale gezondheidssuitkomsten. Een overzichtsstudie van kwalitatieve studies laat zien dat deelnemers in de meeste studies stellen dat de sportinterventie positieve gevolgen heeft voor hun mentale gezondheid (Woods et al., 2017).

4.6.2 *Wangedrag*

Een gebrek aan activiteiten hangt over het algemeen samen met meer wangedrag onder (middel)langgestrafte personen. Van werk in detentie wordt overwegend gevonden dat dit samenhangt met minder wangedrag onder (middel)langgestrafte gedetineerde personen. Van het volgen van opleidingen in detentie wordt zowel een samenhang met minder, evenveel als meer wangedrag gevonden, waarbij vooral praktische opleidingen

⁷⁵ Ook experimentele studies vinden dat personen die random zijn toegewezen aan sportinterventies een betere mentale gezondheid hebben.

samenhangen met meer wangedrag. Deelname aan religieuze activiteiten in detentie hangt samen met minder wangedrag onder (middel)langgestrafte personen. Overzichtsstudies van specifieke interventies in detentie laten zien vooral deelname aan gedragsgerichte interventies samenhangt met minder wangedrag. Werk, zinvolle dagbesteding en sommige interventies in detentie hangen samen met minder drugsgebruik. Een gebrek aan zinvolle dagbesteding kan een reden zijn om drugs te gebruiken.

Kwantitatief onderzoek onder langgestrafte gedetineerde personen laat zien dat mensen die zich vervelen (in de VS) (Rocheleau, 2013) of die een gebrek aan activiteiten ervaren (in Roemenië) (Dâmboeanu & Nieuwbeerta, 2016) meer wangedrag vertonen. Onderzoek onder middellanggestrafte gedetineerde personen in Nederland (Bosma et al., 2020c) laat zien dat hoe tevreden mensen zijn over het totale aanbod aan activiteiten in detentie samenhangt met minder zelfgerapporteerd wangedrag maar niet met geregistreerd wangedrag. Hoe tevreden gedetineerde personen zijn over verschillende activiteiten zoals recreatie, werk of sport hangt niet samen met (zelfgerapporteerd of geregistreerd) wangedrag (Bosma et al., 2020c). Day en collega's (2015) vinden (onder middellanggestrafte gedetineerde personen in de VS) geen samenhang tussen ongestructureerde vrije tijd buiten de cel (tijd buiten de cel zonder activiteiten zoals onderwijs, werk, sport of recreatie) en wangedrag.

Kwantitatief onderzoek onder langgestrafte gedetineerde personen laten zien dat mensen (in Roemenië, Mexico en de VS) die werken in detentie (Dâmboeanu & Nieuwbeerta, 2016; Nevárez-Sida et al., 2012) of die meer uren werken (Steiner & Wooldredge, 2008) minder wangedrag vertonen. Er zijn ook twee studies (in de VS) onder langgestrafte gedetineerde personen die vinden dat (meer uren) werken in detentie voor mannen wel, maar voor vrouwen niet (significant) samenhangt met minder wangedrag (Gover et al., 2008; Steiner & Wooldredge, 2014). Steiner (2008) vindt geen samenhang tussen hoeveel uren langgestrafte gedetineerde personen werken en wangedrag. Ook twee studies onder middellanggestrafte gedetineerde personen (in de VS) laten zien dat (meer) werken in detentie samenhangt met minder wangedrag (Celinska & Sung, 2014; Duwe & McNeeley, 2020). Steiner en Wooldredge (2009) laten zien dat werken in detentie niet samenhangt met gewelddadig wangedrag maar wel met meer niet-gewelddadig wangedrag onder middellanggestrafte gedetineerde vrouwen (in de VS). Blowers en Blevins (2015) vinden geen samenhang tussen werk en wangedrag onder middellanggestrafte personen (in de VS). Een overzichtsstudie van onderzoek in de VS (Duwe, 2017) laat zien dat werken in detentie over het algemeen samenhangt met minder wangedrag. Verschillende studies kijken naar verschillen tussen gevangenen of afdelingen in het aandeel werkende gedetineerde personen (Gonçalves et al., 2014; Steiner, 2009; Steiner & Wooldredge, 2008). Een overzichtsstudie (Gonçalves et al., 2014) laat zien dat een groter aandeel werkende gedetineerde personen samenhangt met minder wangedrag op de afdeling. Steiner en Wooldredge (2008, niet opgenomen in Gonçalves et al) vinden echter geen samenhang tussen het aandeel werkende gedetineerde personen en wangedrag.

Kwalitatief onderzoek onder langgestrafte personen in de VS laat zien dat meer uitdagend en beter betaald werk doen in detentie om verschillende redenen bijdraagt aan minder wangedrag. Mensen willen deze baan behouden en vertonen daarom minder wangedrag, ook helpt het dat mensen wat te doen hebben en is de sfeer op de werkvloer vriendschappelijker en minder bedreigend (dan op de afdeling) waardoor er minder problemen tussen gedetineerde personen zijn (Richmond, 2014).

Er zijn verschillende kwantitatieve onderzoeken, allen uitgevoerd in de VS, naar de gevolgen van opleidingen in detentie voor wangedrag. Onderzoek onder langgestrafte gedetineerde personen laat zien dat het (meer uren) volgen van opleidingen samenhangt met minder wangedrag voor mannen, maar niet (significant) voor vrouwen (Steiner & Wooldredge, 2014). Lahm (2009a) laat zien dat (onder langgestrafte gedetineerde personen) het volgen van hoger onderwijs (*college*) samenhangt met minder wangedrag terwijl het volgen van lagere opleidingen (middelbare school(niveau) of beroepsonderwijs; *highschool, GED, vocational education*) niet samenhangt met wangedrag. Pompoco en collega's (2017) laten zien dat het afronden van theoretisch onderwijs (*college of GED*) samenhangt met minder wangedrag, terwijl het volgen van opleidingen of het afronden van praktische opleidingen (vakopleidingen of stages) niet samenhangt met wangedrag onder langgestrafte gedetineerde personen. Celinska en Sung (2014) vinden dat deelname aan opleidingen voor middellanggestrafte gedetineerde personen samenhangt met meer wangedrag. Blowers en Blevins (2015) laten zien dat deelname aan opleidingen niet samenhangt met wangedrag maar dat deelname aan *vocational programs* (stages of trainingen waarbij mensen een specifiek vak leren) samenhangt met meer wangedrag voor jongere (<30) middellanggestrafte gedetineerde personen (voor ouderen >50 gedetineerde personen werd geen samenhang gevonden). Lahm (2009a) en Blowers en Blevins (2015) stellen dat praktische opleidingen naast meer ongestructureerde tijd ook toegang geven tot gereedschappen die als wapen gebruikt kunnen worden wat mogelijk het hogere wangedrag verklaart. Een overzichtsstudie van onderzoek in de VS (Duwe, 2017) laat gemengde resultaten zien van het volgen van opleidingen in detentie, waarbij vooral het volgen van hogere opleidingen leidt tot minder wangedrag. Een meta-analyse van French en Gendreau (2006) laat zien dat deelname aan (vak)opleidingen niet samenhangt met wangedrag.

Deelname aan religieuze activiteiten hangt samen met minder wangedrag onder langgestrafte gedetineerde personen (Duwe et al., 2015; Steiner & Wooldredge, 2008) en middellanggestrafte gedetineerde personen (Celinska & Sung, 2014) in de VS. Ook een meta-analyse (Schaefer et al., 2016) laat zien dat deelname aan religieuze activiteiten in detentie samenhangt met minder wangedrag. In de studies die goed rekening houden met verschillen tussen deelnemers en niet-deelnemers is er echter geen verschil gevonden in wangedrag (Schaefer et al., 2016).

Verschillende studies bekijken de samenhang tussen deelname aan één specifieke interventie in detentie en wangedrag. Er is bijvoorbeeld onderzoek naar specifieke cognitieve vaardigheidentrainingen (gericht op bijvoorbeeld woedebeheersing of doelen stellen), levensvaardigheidentrainingen (gericht op bijvoorbeeld ouderschap of omgaan met geld) of onderzoek naar specifieke interventies gericht op middelengebruik. We beschrijven hier niet alle verschillende studies naar alle verschillende interventies, maar alleen de voornaamste resultaten op basis van overzichtsstudies en meta-analyses. Een meta-analyse van French en Gendreau (2006) laat zien dat deelname aan gedragsmatige (zoals cognitieve gedragstherapie) en niet-gedragsmatige (zoals groepspsychotherapie) interventies tijdens detentie samenhangt met minder wangedrag. Een meta-analyse van Morgan en Flora (2002) laat zien dat deelname aan gedragsmatige interventies tijdens detentie samenhangt met minder wangedrag. Een overzichtsstudie van onderzoek in de VS (Duwe, 2017) stelt dat cognitieve gedragstherapie over het algemeen samenhangt met minder wangedrag. Tweeoverzichtsstudies (Auty et al., 2017; Day et al., 2022) bekijken de samenhang tussen deelname aan verschillende interventies (zoals gedragsmatige interventies,

interventies gericht op middelengebruik, vaardigheidentrainingen) en *gewelddadig* wangedrag en vinden zowel evenveel als minder wangedrag onder deelnemers.

Ten slotte zijn er een aantal studies die kijken naar de relatie tussen zinvolle dagbesteding en middelengebruik in detentie. Onderzoek onder langgestrafte personen in Mexico laat zien dat mensen die werken in detentie minder drugs gebruiken (Albertie et al., 2017). Onderzoek onder langgestrafte personen in de VS laat zien dat mensen die tijdens detentie deelnemen aan opleidingen of gedragsinterventies minder drugs gebruiken (Reale et al., 2025). Een meta-analyse van experimentele studies van Thekkumkara en collega's (2022) laat zien dat psychosociale interventies in detentie effectief zijn in het terugdringen van middelengebruik van gedetineerde personen. Een overzichtsstudie van Deros (2022) laat zien dat cognitieve gedragstherapie samenhangt met minder drugsgebruik terwijl andere psychologische interventies over het algemeen niet samenhangen met minder drugsgebruik. Ook *therapeutic communities* (waarin gedetineerde personen met verslavingsproblemen samen worden geplaatst en elkaar helpen om te stoppen met middelengebruik) hangen meestal niet samen met minder middelengebruik (Deros, 2022). Onderzoek onder middellanggestrafte vrouwen laat zien dat mensen die een gebrek aan activiteiten ervaren vaker drugs gebruiken (Leigey, 2019). Ook een overzichtsstudie naar drugsgebruik in detentie laat zien dat (in kwantitatieve studies) een gebrek aan zinvolle dagbesteding samenhangt met meer drugsgebruik (Austin et al., 2023). In kwalitatieve studies wordt een gebrek aan dagbesteding genoemd als reden om drugs te gebruiken in detentie; mensen zeggen drugs te gebruiken om de tijd voorbij te laten gaan (Austin et al., 2023).

4.6.3 *Recidive en re-integratie*

Kwalitatief onderzoek laat zien dat opleidingen en werkprogramma's in detentie bijdragen aan mogelijkheden voor re-integratie en het verminderen van recidive van langgestrafte gedetineerde personen. Er is veel (kwantitatief) onderzoek naar werk, opleidingen en interventies in detentie en de gevolgen hiervan voor recidive en re-integratie. Overzichtsstudies, op basis van voornamelijk Amerikaans onderzoek, laten zien dat werken in detentie over het algemeen niet samenhangt met recidive. Deelname aan werkprogramma's waarbij gedetineerde personen werken én vaardigheden leren hangt in sommige overzichtsstudies samen met minder recidive en een grotere kans op werk maar in andere overzichtsstudies worden er geen significante verschillen gevonden. Deelname aan opleidingsprogramma's in detentie hangt over het algemeen samen met minder recidive en een grotere kans op werk na detentie. Interventies gebaseerd op cognitieve gedragstherapie hangen over het algemeen samen met een lagere recidive, interventies gericht op levensvaardigheden hangen niet samen met recidive.

Kwalitatief onderzoek laat zien dat deelnemen aan opleidingen in detentie (Liebling et al., 2012; Liem & Garcin, 2014) en werkprogramma's (*correctional industries*) in detentie (Richmond, 2014) belangrijk is voor de re-integratie van langgestrafte personen. Door opleidingen te behalen kunnen gedetineerde personen een positieve identiteit voor zichzelf creëren en zich ontdoen van het stigma van crimineel (Liebling et al., 2012; Richmond, 2014). Zonder opleiding zien de geïnterviewde personen geen kans om na detentie op een legale manier aan inkomen te komen (Liebling et al., 2012). Richmond (2014) beschrijft hoe gedetineerde personen in een werkprogramma leren om op tijd te komen, om verantwoordelijkheid te nemen en bepaalde

werkvaardigheden en sociale vaardigheden leren. De geïnterviewde gedetineerde personen stellen zelf dat deze vaardigheden hen ook 'buiten' zullen helpen om werk te vinden en uit de criminaliteit te blijven. Liem en Garcin (2014) beschrijven hoe trots langgestrafte gedetineerde personen zijn op de opleidingen die ze behalen. Zowel Liem en Garcin (2014) als Richmond (2014) beschrijven hoe de nieuwe vaardigheden die langgestrafte gedetineerde personen leren in detentie bijdragen aan een aan een positieve, niet-criminele identiteit en daarmee aan het stoppen met crimineel gedrag.

Er is veel kwantitatief onderzoek naar welke activiteiten en interventies tijdens detentie samenhangen met minder recidive. Daarom beschrijven we alleen de uitkomsten op basis van overzichtsstudies en meta-analyses.

Een overzichtsstudie van onderzoek in de VS (Duwe, 2017) laat zien dat (alleen) werken in detentie niet samenhangt met een lagere recidive. Werkprogramma's waarbij gedetineerde personen naast werken ook vaardigheden leren en worden geholpen bij het zoeken naar werk voor na detentie hangen volgens Duwe (2017) mogelijk wel samen met minder recidive. Drie overzichtsstudies (Aos et al., 2006; Bouffard et al., 2000; MacKenzie, 2006) laten zien dat deelname aan zulke werkprogramma's (*correctional industries*) inderdaad samenhangt met minder recidive. MacKenzie (2006) stelt echter dat er te weinig methodologisch sterk onderzoek is om te concluderen dat deze werkprogramma's tot minder recidive leiden. Bouffard en collega's (2000) stellen dat in veel onderzoek niet goed gecontroleerd wordt voor verschillen tussen deelnemers en niet-deelnemers en dat de studies die hier beter voor controleren geen significante verschillen vinden. Ook in de overzichtsstudie van Wilson en collega's (2000) is de recidive na werkprogramma's niet significant lager. In een meta-analyse van Nur en Nguyen (2023) worden studies naar werken in detentie en studies naar werkprogramma's samengenomen. Gemiddeld hangt deelname aan werk of werkprogramma's niet significant samen met een lagere recidive.

Twee overzichtsstudies bekijken de samenhang tussen werk en werkprogramma's in detentie en de kans op werk na detentie. Duwe (2017) stelt dat deelname aan werkprogramma's over het algemeen de kansen op werk na detentie vergroot. Wilson en collega's (2000) laten zien dat deelname aan werkprogramma's niet samenhangt met een significant grotere kans op werk na detentie.

Negen overzichtsstudies (Aos et al., 2006; Bouffard et al., 2000; Bozick et al., 2018; Davis et al., 2013; Duwe, 2017; Ellison et al., 2017; Jensen & Reed, 2006; MacKenzie, 2006; Wilson et al., 2000) bekijken de samenhang tussen het volgen van opleidingen in detentie en recidive en vinden allemaal dat deelname aan opleidingen in detentie (over het algemeen) samenhangt met minder recidive.⁷⁶ Studies die kijken naar verschillende typen opleidingen zoals middelbare school, beroepsopleidingen en vervolgoopleidingen (Aos et al., 2006; Bozick et al., 2018; Davis et al., 2013; Jensen & Reed, 2006; MacKenzie, 2006; Wilson et al., 2000) laten zien dat deelname aan al deze typen opleidingen (over het algemeen) samenhangt met minder recidive. Bouffard en collega's (2000) kijken alleen naar beroepsopleidingen en stellen dat, hoewel deelname over het algemeen samenhangt met minder recidive, er ook studies zijn die evenveel of meer recidive vinden.

⁷⁶ Studies die onderscheid maken naar hoe goed er is gecontroleerd voor verschillen tussen deelnemers en niet-deelnemers (Bozick et al., 2018; Davis et al., 2013) laten zien dat ook in de methodologisch sterkste (experimentele) studies deelname aan opleidingen in detentie samenhangt met (leidt tot) minder recidive.

Vier overzichtsstudies (Bozick et al., 2018; Duwe, 2017; Ellison et al., 2017; Wilson et al., 2000) laten zien dat het volgen van opleidingen in detentie samenhangt met een grotere kans op werk na detentie. In de studie van Bozick en collega's (2018) is dit verschil echter niet meer significant wanneer alleen studies worden meegenomen die goed rekening houden met verschillen tussen deelnemers en niet-deelnemers.

Ten slotte is er veel onderzoek naar specifieke interventies in detentie en de gevolgen daarvan voor recidive en re-integratie. Vijf overzichtsstudies (Beaudry et al., 2021; Duwe, 2017; Koehler & Lösel, 2025; MacKenzie, 2006; Wilson, 2016) laten zien dat deelname aan cognitieve gedragstherapie in detentie over het algemeen samenhangt met minder recidive.⁷⁷ Ook specifiek voor zedendelinquenten blijkt uit drie overzichtsstudies (Aos et al., 2006; Duwe, 2017; Wilson, 2016) dat cognitieve gedragstherapie in detentie samenhangt met een lagere (zedes)recidive. Verschillende overzichtsstudies bekijken interventies specifiek voor gedetineerde personen met problemen op het gebied van middelengebruik en verslaving (Aos et al., 2006; De Andrade et al., 2018; Derous, 2022; Duwe, 2017; Fazel et al., 2016; McMurren, 2007; Mitchell et al., 2007). Ook voor deze doelgroep blijkt deelname aan cognitieve gedragstherapie (gericht op middelengebruik) (Aos et al., 2006; Fazel et al., 2016; McMurren, 2007) samen te hangen met minder recidive. Deelname aan *therapeutic communities* (waarin gedetineerde personen met verslavingsproblemen samen worden geplaatst en elkaar helpen om te stoppen met middelengebruik) hangt ook samen met een lagere recidive (Aos et al., 2006; De Andrade et al., 2018; Derous, 2022; Duwe, 2017; Fazel et al., 2016; McMurren, 2007; Mitchell et al., 2007). Twee overzichtsstudies (Jensen & Reed, 2006; MacKenzie, 2006) kijken naar interventies gericht op levensvaardigheden. Deze studies stellen beide dat er grote verschillen zijn tussen deze interventies, met programma's gericht op bijvoorbeeld werk zoeken en vinden, omgaan met geld of gezondheid. Ook cognitieve vaardigheden zoals doelen stellen en woedebeheersing maken soms deel uit van deze interventies. Deelname aan interventies gericht op levensvaardigheden hangt over het algemeen niet samen met een significant lagere recidive (Jensen & Reed, 2006; MacKenzie, 2006). Een overzichtsstudie (Joy Tong & Farrington, 2006) laat zien dat deelname aan een specifieke cognitieve vaardigheidstraining in detentie samenhangt met minder recidive. Twee overzichtsstudies (Cooke & Farrington, 2016; Duindam et al., 2020) laten zien dat deelname aan programma's met honden (voornamelijk programma's waarbij gedetineerde personen zorgen voor honden of honden trainen) in detentie over het algemeen samenhangt met minder recidive.

4.7 Fysieke omgeving en faciliteiten

De dimensie fysieke omgeving en faciliteiten is veelzijdig. Het gaat hierbij om het gebouw, en fysieke kenmerken zoals geluidsoverlast, uitzicht en het delen van een cel met anderen. Daarnaast gaat het over voeding, faciliteiten en gezondheidszorg. Een prettige fysieke omgeving heeft naar verwachting positieve effecten op welzijn en gezondheid, terwijl een onprettige omgeving kan zorgen voor stress en daarom tot wangedrag. Indien mensen langer worden blootgesteld aan een onprettige of stressvolle fysieke omgeving, ongezond eten of slechte zorg wordt verwacht dat er meer gevolgen voor hun welzijn en gedrag zullen zijn. De fysieke omgeving in detentie is bepalend voor autonomie, contacten met detentiepersoneel, veiligheid en zinvolle dagbesteding van (langgestrafte) gedetineerde personen en kan daarom, ook via deze

⁷⁷ Beaudry en collega's (2021) geven een overzicht van alleen experimentele studies en laten zien dat deelname aan cognitieve gedragstherapie leidt tot minder recidive.

andere dimensies, gevolgen hebben voor welzijn, gedrag en recidive van langgestrafte gedetineerde personen.

4.7.1 *Welzijn en gezondheid*

De aantrekkelijkheid van de fysieke omgeving in detentie (groen, temperatuur, licht, geluid, goede bedden, muziek) hangt samen met meer welzijn en de gezondheid onder (middel)langgestrafte gedetineerde personen. Faciliteiten zoals keukens, douches en magnetrons dragen bij aan het welzijn van gedetineerde personen en hun autonomie. Plaatsing in een meerpersoonscel (in plaats van een eenpersoonscel) hangt niet direct samen met welzijn en gezondheid, wel voelen mensen in meerpersoonscellen zich minder veilig en hebben ze minder goede contacten met detentiepersoneel. Plaatsing op een meerpersoonscel beschermt mogelijk tegen zelfmoord(pogingen), maar er zijn ook studies die geen samenhang vinden tussen meerpersoonscelgebruik en zelfmoordpogingen. Een gebrek aan (vertrouwen in) goede zorg in detentie hangt samen met minder welzijn en gezondheid. Wanneer de fysieke omgeving niet geschikt of toegankelijk is voor oudere of mindervalide gedetineerde personen heeft dit negatieve gevolgen voor hun gezondheid en welzijn.

Kwalitatief onderzoek onder langgestrafte gedetineerde personen in de VS (Galford, 2021) en middellanggestrafte gedetineerde personen in Groot-Brittannië (Jewkes et al., 2020) laat zien dat contact met de natuur (uitzicht op bergen, bomen op de binnenplaats, uitzicht op zee) positieve gevolgen heeft voor het welzijn van gedetineerde personen. Kwalitatief onderzoek van Liebling en collega's (2021) laat zien dat de ruime en groene opzet van de gevangenis (Norgerhaven) met grote bomen en de mogelijkheid om buiten, in een groene omgeving, te sporten of recreëren bijdraagt aan de waardering van het leefklimaat door middellanggestrafte Noorse gedetineerde personen in Nederland. Onderzoek onder langgestrafte gedetineerde personen in de VS (met zeer weinig mogelijkheden voor contact met echte natuur) (Nadkarni et al., 2017) laat zien dat het kijken naar natuurvideo's samenhangt met meer het welzijn. Kwantitatief onderzoek onder middellanggestrafte personen in Nederland laat zien dat gedetineerde personen in gevangenissen met een binnentuin, meer tevreden zijn over het leefklimaat dan in gevangenissen met een andere architectonische opzet (Molleman & van Ginneken, 2015). Twee kwantitatieve onderzoeken in Groot-Brittannië laten zien dat de aanwezigheid van groen binnen de gevangensmuren (Moran et al., 2020) en rondom de gevangenis (Moran et al., 2022) samenhangt met minder zelfverwendend gedrag.

Kwalitatief onderzoek onder middellanggestrafte gedetineerde vrouwen in de VS (Harner & Budescu, 2014) laat zien dat overlast door licht en geluid en de (slechte) kwaliteit van het matras zorgen voor slaapproblemen. Er zijn ook diverse kwantitatieve onderzoeken die kijken naar de fysieke omstandigheden in detentie. Onderzoek onder middellanggestrafte gedetineerde Nederlandse vrouwen laat zien dat omgevingsstress (veroorzaakt door bijvoorbeeld licht, geluid, gebrek aan privacy of de aanwezigheid van medegedetineerde personen op de cel) samenhangt met meer psychische problemen (Slotboom et al., 2011; Slotboom et al., 2009). Middellanggestrafte gedetineerde personen in Nederland die slecht slapen (vanwege onder andere geluidsoverlast, temperatuur of een slechte matras) ervaren minder welzijn en meer psychische problemen (Van Ginneken et al., 2019). Een studie onder middellanggestrafte gedetineerde personen in Groot-Brittannië (Dewa et al., 2017)

laat zien dat fysieke omstandigheden in detentie (zoals licht, geluid, temperatuur en de kwaliteit van bed en matras) samenhangen met de kans op slaapproblemen. Een experimentele studie onder middellanggestrafte personen in Israël (Bensimon et al., 2015) laat zien dat rustgevende muziek leidt tot een afname van negatieve emoties (angst en woede).

Kwalitatief onderzoek onder middellanggestrafte gedetineerde personen in Nederland (Beyens et al., 2013) laat zien dat faciliteiten zoals een televisie, magnetron, koffiezetapparaat en waterkoker op cel bijdragen aan de levenskwaliteit van gedetineerde personen. Ook douches op cel en daarmee ongelimiteerde mogelijkheden om te douchen draagt bij aan een positieve detentiebeleving (Beyens et al., 2013). Kwantitatief onderzoek onder middellanggestrafte gedetineerde personen in Nederland laat zien dat personen die tevreden zijn over de gevangeniswinkel meer welzijn en minder psychische problemen ervaren (Van Ginneken et al., 2019). De mogelijkheid om zelf te kunnen koken in detentie heeft positieve gevolgen voor de tevredenheid van middellanggestrafte gedetineerde personen in Nederland (Beyens et al., 2013; Vanhouche et al., 2018) en langgestrafte gedetineerde personen in Denemarken (Minke, 2014) met het leefklimaat en hun gevoelens van autonomie. Ook een overzichtsstudie van kwalitatief onderzoek naar koken in detentie (Woods-Brown et al., 2023) laat zien dat (kunnen) koken in detentie positieve gevolgen heeft voor het welzijn en de autonomie van gedetineerde personen. Daarnaast geeft zelf kunnen koken gedetineerde personen een zinvolle dagbesteding (Beyens et al., 2013; Minke, 2014; Vanhouche et al., 2018; Woods-Brown et al., 2023).

Verschillende kwalitatieve onderzoeken onder middellanggestrafte (Crawley, 2005; Crawley & Sparks, 2005; Mann, 2016) en langgestrafte (Wahidin, 2003) oudere gedetineerde personen in Groot-Brittannië en middellanggestrafte oudere gedetineerde personen in België (Humblet & Decorte, 2013) beschrijven hoe de fysieke omgeving en de faciliteiten niet geschikt zijn voor oudere of minder valide personen.⁷⁸ Wanneer activiteiten niet geschikt of niet toegankelijk zijn, trekken oudere personen zich (noodgedwongen) terug in hun cel (Crawley & Sparks, 2005; Humblet & Decorte, 2013; Mann, 2016; Wahidin, 2003). Hierdoor hebben ze weinig sociale contacten (Mann, 2016; Wahidin, 2003) en weinig bewegingsruimte (Humblet & Decorte, 2013) waardoor hun gezondheid nog verder achteruit gaat (Humblet & Decorte, 2013; Mann, 2016).

Kwalitatief onderzoek onder middellanggestrafte Belgen in Nederland (Beyens et al., 2013) laat zien dat plaatsing op groepszellen (met 4, 6 of 8 personen) stress veroorzaakt bij gedetineerde personen, vooral wanneer zij anders zijn dan hun celgenoten (in bijvoorbeeld netheid, roken, etniciteit of religie) en wanneer zij hun celgenoten niet kunnen kiezen. Er zijn verschillende kwantitatieve studies onder middellanggestrafte gedetineerde personen in Nederland en Groot-Brittannië waarin gekeken wordt naar plaatsing in een meerpersoonscel in vergelijking met een eenpersoonscel. Deze studies vinden geen samenhang tussen het delen van een cel en het welzijn van gedetineerde personen (Muirhead, 2019; Muirhead et al., 2023; Van Ginneken & Palmen, 2022; Van Ginneken, 2022; Van Ginneken et al., 2019). Twee Nederlandse studies (Van Ginneken & Palmen, 2022; Van Ginneken et al., 2019) laten zien dat personen in meerpersoonscellen minder psychische problemen hebben,

⁷⁸ Geïnterviewde gedetineerde personen benoemen bijvoorbeeld stapelbedden (Crawley & Sparks, 2005; Humblet & Decorte, 2013), verdiepingen zonder lift (Humblet & Decorte, 2013; Wahidin, 2003), gladde douches zonder handgrepen (Crawley, 2005) een (koude) luchtplaats zonder bankjes (Humblet & Decorte, 2013) en zonder toegang tot toiletten (Crawley & Sparks, 2005) als niet geschikt voor personen met gebreken.

maar Van Ginneken en Palmen stellen dat dit verklaard wordt doordat psychische problemen een uitsluitingscriterium zijn voor plaatsing in een meerpersoonscel. Personen in meerpersoonscellen zijn wel minder tevreden over het leefklimaat in detentie en over de relaties met detentiepersoneel (Molleman & van Ginneken, 2015; Van Ginneken, 2022) en voelen zich minder veilig in detentie (Van Ginneken, 2022). Wanneer mensen een slechte relatie hebben met hun celgenoot (Muirhead et al., 2023) of wanneer zij liever op een eenpersoonscel zitten (Van Ginneken, 2022) hangt het delen van een cel wel negatief samen met het welzijn van gedetineerde personen. Onderzoek onder middellanggestrafte gedetineerde personen in Groot-Brittannië laat zien dat plaatsing in een eenpersoonscel samenhangt met een grotere kans op een zelfmoordpoging (Marzano et al., 2011) of op zelfmoord (Humber et al., 2013), verschillende Belgische studies onder middellanggestrafte personen laten echter zien dat plaatsing in een eenpersoonscel niet samenhangt met zelfmoordgedachten (Favril et al., 2020a; Favril et al., 2017) of zelfmoordpogingen (Favril et al., 2020a). Ook Van Ginneken en Crewe (2025 onder middellanggestrafte gedetineerde personen in Groot-Brittannië en Noorwegen) en een meta-analyse (Favril et al., 2020b) vinden geen samenhang tussen plaatsing op een meerpersoonscel en zelfverwondend gedrag.

Twee kwalitatieve onderzoeken onder langgestrafte gedetineerde vrouwen in de VS laten zien dat gedetineerde vrouwen de zorg in detentie als slecht ervaren wat leidt tot gevoelens van machteloosheid en tot een achteruitgang van de gezondheid van gedetineerde personen (Aday & Farney, 2014; Harner & Riley, 2013). Kwalitatief onderzoek onder middellanggestrafte gedetineerde vrouwen in Nederland laat zien dat gedetineerde vrouwen vaak ontevreden zijn over de psychische zorg in detentie en zich daardoor machteloos voelen (Slotboom et al., 2008). Onderzoek onder oudere gedetineerde personen in Groot-Brittannië, België en de VS laat zien dat zij weinig vertrouwen hebben in de gezondheidszorg in detentie. Mensen zijn bang om ziek te worden en dan niet (op tijd) de juiste hulp te kunnen krijgen (Aday & Farney, 2014; Humblet & Decorte, 2013; Mann, 2016; Wahidin, 2003) wat leidt tot angst en stress (Aday & Farney, 2014; Humblet & Decorte, 2013; Mann, 2016).

Kwalitatief onderzoek (Harner & Riley, 2013; Mann, 2016; Woodall et al., 2014) laat echter ook zien dat detentie meer zorg, veiligheid en stabiliteit en minder toegang tot alcohol en drugs kan bieden in vergelijking met de buitenwereld en daarom voor sommige mensen leiden tot een verbetering van de gezondheid. Kwantitatief onderzoek onder middellanggestrafte personen in Nederland (Van Ginneken et al., 2019) laat zien dat tevredenheid met de zorg in detentie niet samenhangt met welzijn. Wel hebben mensen die tevreden zijn over de zorg *meer* psychische problemen (mogelijk omdat vooral mensen met psychische problemen zorg krijgen) (Van Ginneken et al., 2019).

4.7.2 *Gedrag*

Kwantitatief onderzoek laat zien dat een groene detentieomgeving samenhangt met minder wangedrag. De meeste studies vinden ook dat er in een fysiek aantrekkelijke detentieomgeving minder wangedrag is, er zijn echter ook studies die deze samenhang niet vinden. Meerpersoonscelgebruik hangt niet samen met (gemeten) wangedrag.

Kwantitatief onderzoek in de VS laat zien dat in gevangenissen waar de fysieke omgeving volgens het detentiepersoneel minder aantrekkelijk is, er meer agressie en geweld door gedetineerde personen is (Bierie, 2012). Meer groen binnen de

gevangenismuren (Moran et al., 2020) en buiten de gevangenismuren (Moran et al., 2022) hangt samen met minder geweld tegen medege-detineerde personen en detentiepersoneel. Onderzoek onder langgestrafte personen in de VS (met zeer weinig mogelijkheden voor contact met echte natuur) (Nadkarni et al., 2017) laat zien dat het kijken naar natuurvideo's samenhangt met minder wangedrag. Ook is er onderzoek naar de samenhang tussen de architectonische opzet van gevangenissen en wangedrag. Onderzoek onder langgestrafte gedetineerde personen in de VS (Morris & Worrall, 2014) vindt dat niet-gewelddadig wangedrag minder vaak wordt gerapporteerd op grote langgerekte afdelingen dan in campusgevangenissen met kleinschalige afdelingen, waarschijnlijk deels omdat er in campusgevangenissen meer toezicht is. Onderzoek onder middellanggestrafte gedetineerde personen in de VS (Nadel, 2018) vindt juist meer wangedrag op grote afdelingen dan campusgevangenissen (kleinere afdelingen met meer open ruimte). Onderzoek onder langgestrafte personen in Roemenië laat zien dat ontevredenheid met de fysieke omstandigheden in detentie samenhangt met meer wangedrag (Dâmboeanu & Nieuwbeerta, 2016). Onderzoek onder middellanggestrafte personen in Nederland laat geen samenhang zien tussen hoe goed mensen slapen (vanwege geluidsoverlast, temperatuur of een slechte matras) en gemeten of zelfgerapporteerd wangedrag (Bosma et al., 2020c). Ook hoe tevreden mensen zijn over de zorg in detentie hangt niet samen met (gemeten of zelfgerapporteerd) wangedrag (Bosma et al., 2020c).

Kwantitatief onderzoek onder middellanggestrafte personen in Nederland laat zien dat plaatsing op een meerpersoonscel niet samenhangt met gemeten wangedrag (Van Ginneken & Palmen, 2022; Van Ginneken, 2022). Gedetineerde personen op meerpersoonscellen rapporteren zelf wel meer wangedrag (Bosma et al., 2020c), vooral als zij een slechte relatie met hun celgenoot hebben (Van Ginneken, 2022).

4.7.3 *Recidive en re-integratie*

Er is weinig onderzoek naar de gevolgen van de fysieke detentieomgeving voor recidive. Een overzichtsstudie van kwalitatief onderzoek laat zien dat koken in detentie normaliserend werkt; gedetineerde personen leren of behouden hierdoor vaardigheden die nodig zijn voor re-integratie in de samenleving. In het beperkte aantal kwantitatieve studies wordt gevonden dat (tevredenheid met) een aantrekkelijker fysieke omgeving samenhangt met evenveel of minder recidive.

Een overzichtsstudie van kwalitatief onderzoek naar koken in detentie (Woods-Brown et al., 2023) laat zien dat zelf koken in detentie normaliserend werkt. Gedetineerde personen leren of behouden hierdoor vaardigheden (niet alleen koken, maar ook samenleven/samenwerken met medege-detineerde personen) die nodig zijn voor re-integratie in de samenleving.

Kwantitatief onderzoek onder middellanggestrafte gedetineerde personen in Groot-Brittannië (McCarthy & Brunton-Smith, 2018) laat zien dat mensen die tevreden zijn over dat ze zichzelf en hun cel schoon kunnen houden tijdens detentie, tijdens detentie vaker zeggen dat ze niet zullen recidiveren. Hun werkelijke recidive is echter niet lager. Auty en Liebling (2020) vinden (in Groot-Brittannië) dat in gevangenissen waar gedetineerde personen gemiddeld genomen tevredener zijn over 'decency'

(fatsoenlijkheid)⁷⁹, de recidive onder mensen die minstens een jaar vastzaten lager is. Onderzoek onder middellanggestrafte personen in Colombia (Tobón, 2022) laat zien dat (random) plaatsing in een nieuwere gevangenis in plaats van een oudere gevangenis leidt tot minder recidive. Volgens Tobón (2022) kan dit waarschijnlijk vooral worden verklaard doordat gedetineerde personen in nieuwe gevangenissen met minder medegedetineerde personen op een groepsceel zitten waardoor ze minder grote criminele netwerken opbouwen.

4.8 Beveiligingsniveau

Beveiligingsniveaus verschillen van elkaar op meerdere dimensies van het leefklimaat. Afdelingen of gevangenissen met een hoger beveiligingsniveau kunnen bijvoorbeeld zowel minder mogelijkheden voor dagbesteding, minder mogelijkheden voor contacten met de buitenwereld en minder autonomie bieden in vergelijking met afdelingen met een lager beveiligingsniveau. Op basis van de afschrikkingstheorie kan worden verwacht dat een hoger beveiligingsniveau samenhangt met minder recidive omdat een detentie doorgebracht in een hoger beveiligingsniveau als meer afschrikwekkend wordt ervaren dan een detentie met een lager beveiligingsniveau. In een hoger beveiligingsniveau is het, vanwege de extra beveiligingsmaatregelen, lastiger voor gedetineerde personen om wangedrag te vertonen. Op basis van de sociale leertheorie en de *strain*theorie kan echter worden verwacht dat een hoger beveiligingsniveau samenhangt met minder welzijn en gezondheid, meer wangedrag en meer recidive. In Nederland zullen de meeste (middel)langgestrafte personen het grootste deel van hun straf in een normaal beveiligd gevangenisregime zitten, er zijn echter ook (middel)langgestrafte personen op afdelingen met een hoger beveiligingsniveau (zoals een AIT of in de EBI) of een lager beveiligingsniveau (BBA).

Wanneer er een samenhang wordt gevonden tussen het beveiligingsniveau en uitkomsten zoals welzijn, wangedrag of recidive is het niet aannemelijk dat het beveiligingsniveau de oorzaak is van deze uitkomsten. Kenmerken van gedetineerde personen zoals hun geneigdheid om wangedrag te vertonen, te recidiveren of hun (psychische) gezondheid zullen in hoge mate bepalen in welk regime of beveiligingsniveau zij worden geplaatst. Bosma en collega's (2020c) vinden bijvoorbeeld minder wangedrag op beperkt beveiligde afdelingen, maar alleen personen die zich goed gedragen worden op deze afdelingen geplaatst. Van Ginneken en collega's (2019) vinden meer psychische problemen op extra zorgafdelingen, maar stellen dat (alle) verschillen tussen afdelingen worden verklaard door verschillen tussen individuen die er worden geplaatst. We zullen daarom geen onderzoek opnemen dat enkel de samenhang tussen het beveiligingsniveau en uitkomsten voor gedetineerde personen beschrijft. Er zijn echter internationaal verschillende studies uitgevoerd die het causale effect van plaatsing in een bepaald beveiligingsniveau op wangedrag en recidive van gedetineerde personen bepalen. Het gaat om experimentele studies waarbij personen random worden toebedeeld aan hogere of lagere beveiligingsniveaus, natuurlijke experimenten waarbij externe factoren bepalen in welk beveiligingsniveau iemand terecht komt en quasi-experimentele studies. De uitkomsten van deze studies worden in de volgende paragrafen besproken.⁸⁰

⁷⁹ *Decency* wordt gemeten met of personen tevreden zijn met de kwaliteit van hun leefsituatie, of zij voldoende mogelijkheden hebben om zichzelf en hun cel schoon te houden en of zij voldoende privacy ervaren, maar ook met of zij vinden te veel uren in hun cel te zitten.

⁸⁰ Er is ons geen onderzoek bekend dat het causale effect van het beveiligingsniveau op welzijn en gezondheid bepaald vandaar dat er geen paragraaf is opgenomen over welzijn en gezondheid.

4.8.1 *Wangedrag*

Er wordt geen effect gevonden van plaatsing in een hoger beveiligingsniveau op wangedrag of op ernstig wangedrag. Plaatsing in een hoger beveiligingsniveau leidt wel tot minder regelovertredingen of andere vormen van minder ernstig wangedrag.

In drie kwantitatieve studies in de VS is gekeken naar het causale effect van het beveiligingsniveau op wangedrag in detentie. Hogere beveiligingsniveaus in de VS worden over het algemeen gekenmerkt door meer fysieke veiligheidsmaatregelen (zoals muren en hekken), meer personeel dat gedetineerde personen in de gaten houdt, cellen in plaats van open slaapzalen, minder mogelijkheden voor zinvolle dagbesteding en (veel) meer geweldsincidenten. Minimaal beveiligde gevangenissen bieden bovendien de mogelijkheid om met verlof te gaan of om buiten de gevangenis te werken.

In een experimentele studie (Camp & Gaes, 2005) worden middellanggestrafte gedetineerde personen random verdeeld over gevangenissen met beveiligingsniveau één (minimaal beveiligd) en beveiligingsniveau drie (gesloten beveiliging). Camp en Gaes (2005) laten zien dat deze gedetineerde personen evenveel wangedrag en vertonen ongeacht het beveiligingsniveau waar ze in zijn geplaatst. Ook Bench en Allen (2003) verdelen middellanggestrafte gedetineerde personen random over meer en minder beveiligde afdelingen en vinden geen verschillen in wangedrag. Tahamont (2019) maakt gebruik van grenswaardes op basis waarvan langgestrafte gedetineerde personen net in een hoger beveiligingsniveau worden geplaatst. Mensen die op basis van hun risicoscore net in beveiligingsniveau drie (gesloten) worden geplaatst vertonen minder wangedrag dan mensen die nog net in niveau twee (medium beveiligd) worden geplaatst. Het gaat hier echter alleen om relatief onschuldig wangedrag zoals gokken en werkweigering, wat betreft ernstiger wangedrag (dat strafbaar zou zijn als het buiten detentie werd gedaan) wordt geen verschil tussen niveau twee en niveau drie gevonden. Tussen niveau drie (gesloten) en niveau vier (maximaal beveiligd) worden helemaal geen verschillen in wangedrag gevonden.

4.8.2 *Recidive en re-integratie*

Uit drie onderzoeken naar het causale effect van plaatsing in een hoger beveiligingsniveau blijkt dat dit leidt tot meer recidive.

In drie kwantitatieve studies is gekeken naar het causale effect van het beveiligingsniveau op recidive. Gaes en Camp (2009) maken gebruik van het zelfde experiment als Camp en Gaes (2005) en laten zien dat de recidive van middellanggestrafte gedetineerde personen in de VS die random geplaatst zijn in beveiligingsniveau drie (gesloten) significant hoger is dan van personen geplaatst in beveiligingsniveau één (minimaal beveiligd). Chen en Shapiro (2007) laten zien dat middellanggestrafte personen in de VS die op basis van hun risicoscore net boven een grenswaarde vallen en daarom in een hoger beveiligingsniveau worden geplaatst vaker recidiveren dan mensen die net onder de grenswaarde zitten en daarom in een lager beveiligingsniveau worden geplaatst. Mastrobuoni en Terlizzese (2022) maken gebruik van middellanggestrafte gedetineerde personen in Italië die vanwege *overcrowding* worden overgeplaatst van een gesloten naar een open gevangenis. In deze open gevangenis hebben gedetineerde personen meer autonomie en meer mogelijkheden voor zinvolle dagbesteding; zij kunnen bijvoorbeeld overdag vrij door de gevangenis

lopen en hebben meer mogelijkheden om te werken of trainingen of opleidingen te volgen, ook buiten de gevangenis. Ook zijn speciale bezoekruimtes (met speelgoed en privacy) voor gedetineerde personen die bezoek van hun partner of kinderen ontvangen (Mastrobuoni en Terlizzese (2022)). Mastrobuoni en Terlizzese (2022) laten zien dat meer tijd in deze open gevangenis, in plaats van in een gesloten gevangenis, leidt tot minder recidive.

5 Conclusie

Verschillende beleidsveranderingen, namelijk hogere strafmaxima voor moord en doodslag en een kortere voorwaardelijke invrijheidstelling dragen er aan bij dat tot een vrijheidsstraf veroordeelde personen langer in detentie zullen zitten. De Tweede Kamer⁸¹ heeft daarom de regering verzocht om te onderzoeken wat de sociale en maatschappelijke gevolgen van lange detenties zijn voor veroordeelde personen. De Minister van Rechtsbescherming heeft vervolgens het WODC gevraagd om dit onderzoek uit te voeren.

Uit tal van onderzoeken is bekend dat een periode in detentie negatieve gevolgen heeft voor veroordeelde personen. In dit onderzoek wordt daarom niet (opnieuw) onderzocht wat de gevolgen van detentie an sich zijn. In plaats daarvan onderzoeken we wat de gevolgen van de *omstandigheden in detentie* zijn voor langgestrafte personen. Juist voor langgestrafte gedetineerde personen zijn de omstandigheden in detentie van groot belang voor hun welzijn en gedrag en voor hun mogelijkheden voor re-integratie in de maatschappij en het verminderen van recidive. Inzicht in de gevolgen van de omstandigheden in detentie biedt handvatten om omstandigheden te creëren die bijdragen aan het welzijn en gedrag en de mogelijkheden voor re-integratie in de maatschappij van langgestrafte gedetineerde personen en aan het terugdringen van hun recidive. Daarmee kan de veiligheid in detentie én in de maatschappij worden vergroot.

Alle omstandigheden in detentie die gevolgen hebben voor gedetineerde personen vallen onder het begrip leefklimaat (Boone et al., 2016). Het leefklimaat is een multidimensionaal begrip (Beijersbergen, 2016; Tonkin, 2016; Wright, 1985) wat op verschillende manieren kan worden ingedeeld in (meetbare) dimensies (Boone et al., 2016; Liebling, 2010; Toch, 1977). In deze studie sluiten we aan bij de indeling van Boone en collega's (2016) (zoals vereenvoudigd door Van Ginneken en collega's, 2018) in de dimensies veiligheid, autonomie, contacten binnen detentie (met detentiepersoneel en medegedetineerde personen), contacten met de buitenwereld, zinvolle dagbesteding en fysieke omgeving en faciliteiten. Daarnaast bekijken we het effect van het beveiligingsniveau.

Het onderzoek is uitgevoerd in de vorm van een literatuurstudie. We bekijken wat er bekend is uit eerder wetenschappelijk onderzoek naar de gevolgen van het leefklimaat in detentie voor langgestrafte personen. De hoofdvraag van het onderzoek is:

Wat is bekend uit Nederlands en internationaal wetenschappelijk onderzoek over de gevolgen van het leefklimaat in detentie voor langgestrafte gedetineerde personen?

Voor dit literatuuronderzoek is kwalitatief en kwantitatief empirisch onderzoek verzameld dat inzicht geeft in de gevolgen van (de dimensies van) het leefklimaat voor (volwassen) gedetineerde personen die (middel)lang gestraft zijn. Er is geen vaste definitie van wat een lange vrijheidsstraf (of detentie) is. In dit onderzoek hebben we er voor gekozen om de grens wat als lange vrijheidsstraf wordt gezien niet te hoog te

⁸¹ Kamerstukken II 2022-2023, 35 871, nr. 10 (Motie Kuzu).

leggen.⁸² Studies waarin personen (gemiddeld) meer dan drie jaar gedetineerd zijn worden meegenomen als onderzoek onder langgestrafte personen. Daarnaast nemen we ook studies mee waarin personen (gemiddeld) meer dan één jaar in detentie zitten; dit wordt meegenomen als onderzoek onder middellanggestrafte personen.

5.1 Belangrijkste bevindingen

Veiligheid

Gedetineerde personen kunnen slachtoffer worden van gedragingen zoals geweld, bedreigingen, intimidatie, diefstal of pesten door medegedetineerde personen of detentiepersoneel en zich hierdoor onveilig voelen. Kwantitatief empirisch onderzoek onder langgestrafte en middellanggestrafte personen laat overtuigend zien dat onveiligheid en slachtofferschap in detentie samenhangen met minder welzijn en gezondheid, meer wangedrag en meer recidive. Ook kwalitatief onderzoek laat zien dat onveiligheid negatieve gevolgen heeft voor het welzijn van langgestrafte gedetineerde personen. Er is slechts een beperkt aantal studies naar de relatie tussen (on)veiligheid en middelengebruik en die vinden over het algemeen geen samenhang.

Autonomie

Autonomie in detentie wordt ten eerste bepaald door keuzevrijheid. Daarnaast is het van belang dat mensen weten waar ze aan toe zijn (voorspelbaarheid) en invloed kunnen hebben op hun leven (*outcome control*). Empirisch (kwalitatief) onderzoek laat zien dat een gebrek aan autonomie in detentie negatieve gevolgen heeft voor het welzijn en de mentale gezondheid van langgestrafte gedetineerde personen en hun mogelijkheden om te functioneren in de maatschappij. Ook laten (kwalitatieve) studies zien dat een gebrek aan *outcome control* leidt tot stress, angst, frustratie en een slechte gezondheid. Er is slechts een beperkt aantal studies naar de relatie tussen autonomie en wangedrag of recidive. Hierin wordt geen samenhang tussen autonomie en wangedrag gevonden, maar wel overwegend dat meer autonomie samenhangt met een lagere recidive.

Contacten met detentiepersoneel

Detentiepersoneel kan gedetineerde personen sociale steun bieden en op een respectvolle en eerlijke manier bejegenen. Kwalitatief empirisch onderzoek laat zien dat een respectvolle en eerlijke bejegening door detentiepersoneel van belang is voor het welzijn en de gezondheid van (middel)langgestrafte gedetineerde personen. Ook laat veel empirisch kwantitatief onderzoek zien dat een respectvolle en eerlijke behandeling samenhangt met meer welzijn en minder wangedrag. Er is slechts een beperkt aantal studies naar de relatie tussen enerzijds contacten met detentiepersoneel en anderzijds middelengebruik of recidive van (middel)langgestrafte gedetineerde personen. Hierin wordt gevonden dat een respectvolle en eerlijke bejegening samenhangt met evenveel of minder middelengebruik en met evenveel of minder recidive.

⁸² Wanneer alleen onderzoek wordt opgenomen onder gedetineerde personen die bijvoorbeeld vijf jaar of langer vastzitten zal het meeste onderzoek in Nederland en landen met een vergelijkbaar detentieklimaat niet kunnen worden meegenomen omdat mensen in deze landen veelal veel korter in detentie zitten. In landen met een onvergelykbaar detentieklimaat zullen de gevolgen van het leefklimaat waarschijnlijk anders zijn. Daarnaast wordt op basis van de theorie verwacht dat de gevolgen van het leefklimaat in detentie sterker of even sterk zullen zijn naarmate mensen langer in detentie zitten. Onderzoek onder middellanggestrafte personen geeft daarom waarschijnlijk ook inzichten in de gevolgen voor langgestrafte personen.

Contacten met medege-detineerde personen

Gedetineerde personen kunnen zowel positieve als negatieve contacten hebben met medege-detineerde personen. Kwalitatief empirisch onderzoek laat zien dat contacten met medege-detineerde personen enerzijds zorgen voor stress en onveiligheid en daarom negatieve gevolgen hebben voor het welzijn en de gezondheid van (middel)langgestrafte gedetineerde personen. Anderzijds zijn er ook positieve relaties met medege-detineerde personen die (sociale) steun bieden en juist positieve gevolgen hebben voor het welzijn en de gezondheid van (middel)langgestrafte gedetineerde personen. Kwantitatief onderzoek laat zien dat personen die meer sociale steun ervaren en die positiever zijn over de contacten met medege-detineerde personen meer welzijn ervaren. Kwalitatief onderzoek laat zien dat de meeste langgestrafte personen een voorkeur hebben om met medelanggestrafte personen op de afdeling te zitten. Ook laat kwalitatief onderzoek zien dat medege-detineerde personen zowel kunnen aanzetten tot als weerhouden van middelengebruik en wangedrag bij andere gedetineerde personen. Er zijn slechts een beperkt aantal kwantitatieve studies naar de relatie tussen contacten met medege-detineerde personen en wangedrag of recidive. Hierin wordt geen samenhang gevonden tussen relaties met medege-detineerde personen en wangedrag of recidive.

Contacten met de buitenwereld

Gedetineerde personen kunnen via bellen, brieven en bezoek beperkt contacten onderhouden met de buitenwereld. Empirisch onderzoek vindt enkele negatieve, maar vooral veel positieve gevolgen van contacten met de buitenwereld voor welzijn en gezondheid van (middel)langgestrafte gedetineerde personen. Kwalitatief onderzoek laat zien dat plaatsing nabij vrienden en familie en bezoeken in het weekend van belang zijn om bezoek mogelijk te maken. Bezoek hangt in het kwantitatief onderzoek zowel samen met meer, evenveel als met minder wangedrag. Wanneer bezoek samenhangt met meer wangedrag gaat het voornamelijk om het bezit van contrabande. Het kwantitatief onderzoek laat overtuigend zien dat telefonische contact met en sociale steun van contacten buiten detentie samenhangen met minder wangedrag. Kwantitatief empirisch onderzoek laat overtuigend zien dat meer contacten met de buitenwereld (via bezoek of (video)bellen) samenhangen met minder recidive en betere re-integratie-uitkomsten.

Zinnvolle dagbesteding

Gedetineerde personen zitten (meer dan) vijftien uur per dag op hun cel maar kunnen daarnaast werken, een training of opleiding volgen, specifieke interventies volgen, sporten of recreëren. Kwalitatief empirisch onderzoek laat zien dat zinnvolle en uitdagende dagbesteding langgestrafte gedetineerde personen helpt om te gaan met het leven in detentie, hun leven zin kan geven, bijdraagt aan hun welzijn en mentale gezondheid en aan hun mogelijkheden voor re-integratie in de maatschappij en aan minder recidive. Kwantitatief onderzoek laat zien dat meer mogelijkheden voor zinnvolle dagbesteding samenhangen met meer welzijn, minder wangedrag en minder middelengebruik onder (middel)langgestrafte gedetineerde personen. Werken in detentie hangt samen met minder wangedrag maar niet altijd met minder recidive of betere re-integratie-uitkomsten. Het volgen van opleidingen in detentie hangt samen met minder recidive en betere re-integratie-uitkomsten. Van het volgen van opleidingen in detentie wordt zowel een samenhang met minder, evenveel als meer wangedrag gevonden, waarbij vooral praktische opleidingen samenhangen met meer wangedrag. Er is zeer veel onderzoek naar de gevolgen van specifieke interventies in detentie, maar de resultaten zijn gemengd. Overzichtsstudies laten zien dat vooral

interventies gebaseerd op cognitieve gedragstherapie samenhangen met meer welzijn, minder wangedrag en minder recidive.

Fysieke omgeving en faciliteiten

De dimensie fysieke omgeving en faciliteiten omvat kenmerken zoals groen, temperatuur, geluid en faciliteiten zoals sportvoorzieningen, douches, keukens, gezond eten en goede zorg. Empirisch onderzoek laat zien dat een groene omgeving (natuur), een prettige omgeving (qua geluid, temperatuur, goede bedden) en goede faciliteiten (douches, keukens) samenhangen met meer welzijn en gezondheid onder (middel)langgestrafte gedetineerde personen. In een groene detentieomgeving vertonen (middel)langgestrafte gedetineerde personen bovendien minder wangedrag. Wanneer gedetineerde personen of detentiepersoneel de fysieke detentieomgeving als aantrekkelijk beschrijven (qua geluidsoverlast, rommel, verval) of tevreden zijn over de fysieke omgeving hangt dit in de meeste studies samen met minder wangedrag. Plaatsing in een meerpersoonscel hangt niet direct samen met welzijn, gezondheid of wangedrag van (middel)langgestrafte personen, wel voelen mensen in meerpersoonscellen zich minder veilig en hebben ze minder goede contacten met detentiepersoneel. Een gebrek aan (vertrouwen in) goede zorg in detentie hangt samen met minder welzijn en gezondheid. Er zijn slechts een beperkt aantal studies naar de relatie tussen de fysieke omgeving en recidive, in deze studies wordt gevonden dat (tevredenheid met) een aantrekkelijker fysieke omgeving samenhangt met evenveel of minder recidive. Wanneer de fysieke omgeving niet geschikt is voor oudere of mindervalide personen heeft dit negatieve gevolgen voor hun welzijn en gezondheid.

Beveiligingsniveau

Personen met een hoger risico op wangedrag, een grotere kans om te ontvluchten of een grotere kans om (opnieuw) ernstige delicten te plegen worden in strengere regimes of hogere beveiligingsniveaus geplaatst waar zij minder autonomie, mogelijkheden voor contacten met de buitenwereld of voor zinvolle dagbesteding hebben. Er is geen onderzoek naar het causale effect van plaatsing in een hoger beveiligingsniveau op het welzijn van gedetineerde personen. Onderzoek onder (middel)langgestrafte personen naar het causale effect van plaatsing in een hoger beveiligingsniveau laat zien dat dit leidt tot meer recidive. Er wordt geen effect gevonden van plaatsing in een hoger beveiligingsniveau op wangedrag of op ernstig (gewelddadig) wangedrag. Plaatsing in een hoger beveiligingsniveau leidt wel tot minder regelovertredingen of andere vormen van minder ernstig wangedrag.

5.2 Aanbevelingen voor praktijk en beleid

Zoals eerder gesteld is het doel van deze studie enerzijds om een overzicht te geven wat er bekend is uit eerder onderzoek over de gevolgen van het leefklimaat in detentie voor langgestrafte personen maar anderzijds ook om concrete handvatten te bieden hoe het leefklimaat voor langgestrafte personen in Nederlandse PI's kan worden aangepast om negatieve gevolgen van lange detenties voor gedetineerde personen te verminderen. In deze paragraaf doen we aan de hand van de uitkomsten van het literatuuronderzoek, in combinatie met de beschrijving van het huidige leefklimaat voor langgestrafte gedetineerde personen, aanbevelingen om het leefklimaat voor langgestrafte gedetineerde personen in de Nederlandse PI's te bestendigen of verbeteren. Deze aanbevelingen zijn voorgesteld vanuit het perspectief van langgestrafte gedetineerde personen; we verwachten dat deze maatregelen positieve

gevolgen hebben voor hen en daarom voor de veiligheid in detentie en de veiligheid van de maatschappij. De implementatie van deze aanbevelingen vereist nog wel een analyse van de financiële, operationele en personele gevolgen voor het gevangeniswezen.

Richt speciale afdelingen in voor langgestrafte personen in een groene detentieomgeving en biedt daar extra autonomie, betekenisvol en uitdagend werk, ruime mogelijkheden voor contact met de buitenwereld en mogelijkheden om te wennen aan vrijheid

Nederlands en internationaal empirisch onderzoek laat zien dat veel langgestrafte gedetineerde personen graag met medelanggestrafte personen op de afdeling zitten. Speciale afdelingen kunnen rust (en iets meer vrijheid) bieden omdat de samenstelling van de groep niet steeds veranderd en omdat langgestrafte personen er (noodgedwongen) 'binnen' het beste van proberen te maken. Speciale afdelingen voor langgestrafte personen bieden bovendien meer mogelijkheden voor positieve sociale relaties met medegedetineerde personen, wat samenhangt met meer welzijn. We bevelen aan om verspreid over het land een aantal speciale afdelingen voor langgestrafte personen in te richten en personen met een bepaald strafrestant (bijvoorbeeld langer dan drie jaar) actief informatie te geven over deze afdelingen en de mogelijkheid om te worden overgeplaatst.

Niet iedereen zal naar deze afdelingen willen worden overgeplaatst, gedetineerde personen kunnen zelf een afweging maken tussen bijvoorbeeld de nabijheid voor bezoek en de voordelen van de afdeling voor langgestrafte personen. Door hen inspraak te geven in waar zij hun resterende straf doorbrengen wordt hun autonomie vergroot wat verdere positieve gevolgen zal hebben. Op basis van de bevindingen uit het empirische onderzoek zijn er zes aanbevelingen te doen over hoe deze speciale afdelingen voor langgestrafte personen eruit zouden kunnen zien. Ten eerste is het van belang om deze afdelingen in te richten in PI's met een groene en aantrekkelijke fysieke omgeving (bijvoorbeeld een binnentuin) aangezien dit positieve effecten heeft op het welzijn en gedrag van langgestrafte gedetineerde personen.

Ten tweede is het van belang dat er op deze afdelingen wordt ingezet op autonomie. Nederlands en internationaal empirisch onderzoek laat immers zien dat het gebrek aan autonomie in detentie negatieve gevolgen heeft voor het welzijn en de mogelijkheden om na detentie te functioneren in de maatschappij van langgestrafte gedetineerde personen. Er zijn binnen Nederland verschillen tussen PI's in de autonomie die gedetineerde personen hebben, bijvoorbeeld in of (en hoe vaak) zij zelf kunnen koken, zelfstandig door het gebouw lopen, douchen of hun cel op slot doen. Juist voor langgestrafte personen is het van belang dat zij deze autonomie wel hebben.

Ten derde is het van belang dat op deze afdelingen zinvol en uitdagend werk wordt aangeboden. Internationaal empirisch onderzoek laat immers zien dat betekenisvol werk en de mogelijkheden om vaardigheden te leren positieve gevolgen hebben voor het welzijn van langgestrafte gedetineerde personen en hun mogelijkheden voor re-integratie. Meer mogelijkheden voor (zinvolle) dagbesteding hangen bovendien samen met meer welzijn en minder wangedrag, middelengebruik en recidive. Uit Nederlands onderzoek is gebleken dat (middel)langgestrafte personen het werk in detentie als eentonig en weinig uitdagend of betekenisvol ervaren. In enkele Nederlandse PI's wordt meer uitdagend en betekenisvol werk aangeboden, juist voor langgestrafte gedetineerde personen is dit van belang.

Nederlands en internationaal empirisch onderzoek onder (middel)langgestrafte personen laat zien dat meer contact met de buitenwereld via (video)bellen en bezoek samenhangt met meer welzijn, overwegend minder wangedrag, betere re-integratie-uitkomsten en minder recidive. Telefoons zijn in veel PI's op de afdeling, wat ervoor zorgt dat mensen slechts kunnen bellen in de beperkte tijd dat zij niet ingesloten zijn. Dit kan bovendien zorgen voor stress en conflicten, omdat zij de telefoons moeten delen met medege-detineerde personen, en biedt weinig privacy. Ook in de bezoekszaal is doorgaans weinig privacy, terwijl privacy heel belangrijk is. Privacy, tijdens bellen en bezoek, geeft langgestrafte gedetineerde personen namelijk de mogelijkheid om even hun masker af te zetten. Telefoons op cel bieden meer mogelijkheden om te bellen, meer privacy en voorkomen stress en conflicten. Juist voor langgestrafte gedetineerde personen zijn deze (extra) mogelijkheden om contacten met de buitenwereld te onderhouden van belang. Ten vierde bevelen we daarom aan om op afdelingen voor langgestrafte personen telefoons op cel en meer privacy in de bezoekszaal aan te bieden.

Voorts is gebleken dat bezoek wordt bemoeilijkt door grote reisafstanden en beperkte bezoeken die bijna altijd onder school- of werktijd vallen. Regionale plaatsing kan reisafstanden verkleinen maar is (met name) lastig voor gedetineerde personen die (moeten) worden geplaatst op afdelingen die niet in elke regio zijn, zoals afdelingen voor langgestrafte personen, Penitentiaal Psychiatrisch Centra (PPC's) of afdelingen voor vrouwen. Ten vijfde bevelen we daarom aan om op deze speciale afdelingen voor langgestrafte personen (en op andere speciale afdelingen die niet in elke regio zijn) ruime bezoeken in het weekend aan te bieden om bezoek (ook van verder weg) mogelijk te maken en om digitaal bezoek (in de vorm van videobellen) mogelijk te maken.

Uit internationaal onderzoek blijkt dat plaatsing in een lager beveiligingsniveau leidt tot minder recidive. In deze onderzoeken werd een lager beveiligingsniveau (onder andere) gekenmerkt door minder insluitingstijd in de cel, (meer) mogelijkheden om buiten detentie te werken en (meer) mogelijkheden om met verlof te gaan. Deze vrijheden geven gedetineerde personen de mogelijkheid om te wennen aan terugkeer in de samenleving wat bijdraagt aan hun re-integratie en de kans op recidive vermindert (Doekhie et al., 2024). Ten zesde bevelen wij daarom aan om verder uit te zoeken hoe deze speciale afdelingen voor langgestrafte personen zodanig ingericht kunnen worden dat er ruime mogelijkheden zijn voor langgestrafte personen om (weer) aan vrijheid te wennen.

Naast het inrichten van speciale afdelingen voor langgestrafte gedetineerde personen zijn er ook een aantal generieke aanbevelingen om het leefklimaat in detentie voor alle (middel)langgestrafte gedetineerde personen te verbeteren, ook voor personen die niet op speciale afdelingen voor langgestrafte personen kunnen of willen worden geplaatst, zoals bijvoorbeeld personen op een PPC of een Afdeling Intensief Toezicht (AIT). Deze maatregelen zijn zowel op de speciale afdelingen voor langgestrafte personen als op andere (reguliere en speciale) afdelingen van belang.

Geef gedetineerde personen *outcome control* en voorspelbaarheid door te zorgen dat regels duidelijk en haalbaar zijn

Nederlands en internationaal onderzoek laat zien dat een gebrek aan *outcome control* en voorspelbaarheid negatieve gevolgen heeft voor het welzijn en de gezondheid van langgestrafte gedetineerde personen en leidt tot stress, angst en frustratie. In het huidige detentiebeleid staan voorspelbaarheid en *outcome control* echter onder druk.

Vrijheden, verlof en voorwaardelijke invrijheidsstelling (v.i.) zijn afhankelijk gemaakt van goed gedrag in detentie en verlof en v.i. ook van recidiverisico's. Niet alle gedetineerde personen hebben de capaciteiten om aan de regels voor goed gedrag te voldoen en in hun recidiverisico's hebben zij mogelijk weinig inzicht. Deze toegenomen responsabilisering kan dus negatieve gevolgen hebben voor gedetineerde personen vanwege het gebrek aan *outcome control* en voorspelbaarheid. Om dit tegen te gaan bevelen we aan dat regels omtrent gedrag in detentie duidelijk zijn. Geef gedetineerde personen bijvoorbeeld bij binnenkomst informatiebladen over de processen rondom promoveren-degraderen, re-integratie en verlof en neem hen bij de hand bij de te nemen stappen. Deze informatie moet begrijpelijk zijn voor alle gedetineerde personen en gedetineerde personen moeten de mogelijkheid hebben om aan de regels te voldoen, ook bijvoorbeeld personen met een verstandelijke beperking of verslavingsproblemen.⁸³ Daarnaast is het van belang om gedetineerde personen expliciet en tijdig inzicht te geven in de gevolgen van (recidive)risico's voor hun v.i.- en verlofmogelijkheden.

Zorg voor voldoende capaciteit, ook op speciale afdelingen zoals zedenafdelingen en extra zorgvoorzieningen, om te zorgen dat het, ook voor kwetsbare gedetineerde personen, zo veilig mogelijk is in detentie

Uit het empirisch onderzoek blijkt overtuigend dat langgestrafte gedetineerde personen die zich onveilig voelen minder welzijn ervaren, meer wangedrag vertonen en vaker recidiveren. Veiligheid is dus erg belangrijk. De meeste gedetineerde personen in Nederland voelen zich behoorlijk veilig maar voor kwetsbare groepen voelt detentie vaak minder veilig. Voor de veiligheid van gedetineerde personen is het van belang dat (kwetsbare) personen (zoals zedendelinquenten, transgender personen of mensen met een lichte verstandelijke beperking) op een passende afdeling kunnen worden geplaatst. Mensen op een meerpersoonscel voelen zich minder veilig, inspraak in wie de celgenoot is kan de negatieve gevolgen van plaatsing op een meerpersoonscel verkleinen. Onderzoek laat echter zien dat het lastig is om mensen aan een passende celgenoot te koppelen of mensen op de juiste afdeling te plaatsen en de zeer hoge bezettingsgraad in het gevangeniswezen zal dit alleen maar lastiger maken. Daarom bevelen we aan om te zorgen voor voldoende capaciteit zodat mensen op de juiste afdeling en bij een passende celgenoot kunnen worden geplaatst. Daarbij is het ook van belang om voor voldoende capaciteit te zorgen op speciale afdelingen zoals zedenafdelingen en extra zorgvoorzieningen.

Zorg voor (voldoende) personeel dat gedetineerde personen respectvol bejegt

Internationaal en Nederlands empirisch onderzoek laat zien dat positieve contacten met detentiepersoneel zeer belangrijk zijn voor het welzijn en gedrag van (middel)langgestrafte gedetineerde personen. Nederlands onderzoek laat zien dat de benaderbaarheid van en het informele contact met detentiepersoneel erg gewaardeerd wordt en dat de bejegening in Nederland als relatief humaan wordt gezien. Het behouden van deze menselijke en informele contacten tussen gedetineerde personen

⁸³ Niet alle gedetineerde personen hebben de capaciteiten om dit soort systemen te begrijpen of om aan de regels te voldoen. Hierdoor zullen zij ten eerste geen *outcome control* ervaren, wat negatieve gevolgen heeft voor hun welzijn. Ten tweede is belangrijk dat alle gedetineerde personen de mogelijkheid hebben om de regels te begrijpen en eraan te voldoen voor de rechtszekerheid en gelijkheid van gedetineerde personen (Arnoldus & de Keijser, 2022; Meijer & Rodermond, 2022; Meijer & Van Ginneken, 2018; Van Ginneken, 2018). Ten derde zijn interne vrijheden (deelname aan het plusprogramma) en externe vrijheden van belang voor de resocialisatie van gedetineerde personen. Wanneer personen die niet de capaciteiten hebben om aan de regels te voldoen hiervan worden uitgesloten, worden juist de mensen die de meeste ondersteuning nodig hebben, niet ondersteund (Doekhie et al., 2024; Meijer & Rodermond, 2022; Meijer & Van Ginneken, 2018; Van Ginneken, 2018).

en detentiepersoneel is erg belangrijk voor het welzijn en gedrag van (langgestrafte) gedetineerde personen en daarom voor de veiligheid (van gedetineerde personen en detentiepersoneel) in detentie. Het Nederlandse gevangeniswezen staat echter onder druk door capaciteitsproblemen en personeelstekort. Wij bevelen daarom aan om te blijven zorgen voor voldoende personeel en ervoor te blijven zorgen dat deze mensen zijn getraind in het respectvol bejegenen van gedetineerde personen.

Pas de fysieke omgeving aan zodat deze geschikt is voor oudere en mindervalide gedetineerde personen

Internationaal empirisch onderzoek laat zien dat een ontoegankelijke detentieomgeving negatieve gevolgen heeft voor het welzijn en de gezondheid van oudere gedetineerde personen. Uit een rapport van de RSJ (2022b) blijkt dat niet alle Nederlandse gevangenis geschikt zijn voor oudere of mindervalide personen, terwijl deze groep in omvang verder zal toenemen. Wij bevelen daarom aan om aanpassingen te doen in de fysieke omgeving, zoals meer cellen voor mindervalidepersonen, aanpassingen aan de luchtplaats en speciale afdelingen in nabijheid van voorzieningen (zoals de bezoekzaal of de luchtplaats, zodat ook mindervalide personen deze kunnen bereiken), om detentie ook voor de groeiende groep oudere en mindervalide personen leefbaar te houden of te maken.

5.3 Discussie

5.3.1 Beperkingen

In dit rapport zijn 215 empirische studies of overzichtsstudies opgenomen die inzicht geven in de gevolgen van het leefklimaat in detentie voor (middel)langgestrafte personen. Wij zullen echter niet alle relevante studies hebben gevonden. Doordat er veelvuldig gebruik is gemaakt van snowballing (zoeken in geciteerde en citerende artikelen) zijn binnen een bepaald onderzoeksveld waarschijnlijk wel (bijna) alle relevante studies gevonden. Het is echter mogelijk dat er ook in andere onderzoeksvelden of disciplines studies zijn die relevante inzichten kunnen geven, die nu niet opgenomen zijn omdat ze bijvoorbeeld andere begrippen gebruiken (dan bijvoorbeeld termen als *misconduct* en autonomie waar wij op hebben gezocht), terwijl juist studies vanuit andere onderzoeksvelden mogelijk andere inzichten kunnen geven.⁸⁴

Een tweede beperking is dat verreweg de meeste kwantitatieve empirische studies betrekking hebben op de *samenhang* tussen het leefklimaat in detentie en uitkomsten voor gedetineerde personen. Ondanks het feit dat we alleen studies opgenomen hebben die rekening houden met verschillen tussen gedetineerde personen waardoor het aannemelijker wordt dat de gevonden samenhang wordt verklaard doordat het leefklimaat gevolgen heeft voor de uitkomsten, zijn er nog steeds ook andere verklaringen mogelijk. De relatie kan ook andersom zijn; wangedrag kan bijvoorbeeld (in de VS) leiden tot uitsluiting van werkprogramma's of bezoek of (in Nederland) leiden tot degradatie naar het basisprogramma en daarmee tot minder mogelijkheden voor zinvolle dagbesteding. De gevonden samenhang tussen enerzijds werk, bezoek of (tevredenheid met) dagbesteding en anderzijds wangedrag kan verklaard worden doordat een beter leefklimaat leidt tot minder wangedrag, maar ook doordat

⁸⁴ Dat er naast veel criminologische tijdschriften ook tijdschriften op het gebied van gezondheid, gender, sociologie, etnografie, psychiatrie, psychologie en zelfs interieurontwerp zijn te vinden in de literatuurlijst stelt hierbij enigszins gerust.

wangedrag leidt tot een minder aantrekkelijk leefklimaat. Het is ook mogelijk dat (ongemeten) kenmerken van gedetineerde personen zowel hun (ervaring van het) leefklimaat als hun uitkomsten bepalen. Psychische problemen kunnen er bijvoorbeeld toe leiden dat mensen zich oneerlijk bejegend voelen door detentiepersoneel (ook als dat niet zo is), dat mensen zich onveilig voelen (ook als daar niet per se een reden voor is) of dat ze contacten met de buitenwereld verliezen. Dezelfde psychische problemen kunnen er ook toe leiden dat mensen meer wangedrag vertonen of recidiveren. Op basis van alleen het kwantitatieve (niet experimentele) empirische onderzoek kan daarom niet worden gesteld dat een beter leefklimaat *leidt* tot betere uitkomsten voor gedetineerde personen.

Een derde beperking van dit onderzoek is dat we ons (vanwege de grote hoeveelheid studies) voor de gevolgen van specifieke activiteiten en interventies, hebben moeten beperken tot overzichtsstudies en meta-analyses. Dit brengt een aantal nadelen met zich mee. Ten eerste hebben we hierdoor alleen de (typen) interventies kunnen opnemen waar overzichtsstudies naar zijn verricht. Naar bijvoorbeeld tuinieren of toneelspelen in detentie zijn wel studies verricht maar geen overzichtsstudie, waardoor dit onderzoek nu niet is opgenomen. Ten tweede gaan (vooral in meta-analyses) verschillen in uitkomsten verloren. Een (type) interventie kan gemiddeld genomen samenhangen met minder recidive, terwijl dit niet voor elke variant van deze interventie of niet in elke individuele context het geval is. Ten derde zijn we afhankelijk van de indeling in typen interventies en de afbakening van opgenomen interventies die per overzichtsstudie verschilt. Waar sommige overzichtsstudies zich richten op één specifieke interventie (Joy Tong & Farrington, 2006), nemen andere studies zeer verschillende interventies samen, bijvoorbeeld (zeer) verschillende vaardigheidentrainingen (Jensen & Reed, 2006; MacKenzie, 2006) of alle interventies gericht op het welzijn van oudere gedetineerde personen (Canada et al., 2020; Stevens et al., 2018). Daarnaast zijn er bijvoorbeeld overzichtsstudies die specifiek interventies gebaseerd op cognitieve gedragstherapie bekijken (Duwe, 2017; MacKenzie, 2006), terwijl dat bij andere studies valt onder gedragsmatige interventies (French & Gendreau, 2006). In de meeste opgenomen overzichtsstudies is bovendien geen Nederlands onderzoek meegenomen. Hierdoor is het lastig om, op basis van de overzichtsstudies, conclusies te trekken over welke (typen) interventies positieve gevolgen zouden hebben voor langgestrafte personen in Nederland.

Een doel van deze studie was om handvatten te bieden hoe het leefklimaat voor langgestrafte gedetineerde personen in Nederland zou kunnen worden aangepast om de negatieve effecten van lange detenties voor veroordeelde personen te verminderen. Een laatste beperking is dat het, om twee redenen, niet altijd mogelijk is gebleken om concrete aanbevelingen te doen wat de beste manieren zijn om het leefklimaat voor langgestrafte personen in Nederland te verbeteren. De eerste reden is dat, hoewel uit het empirisch onderzoek bijvoorbeeld overtuigend bleek dat veiligheid in detentie belangrijk is voor het welzijn, gedrag en de recidive van langgestrafte personen, we op basis van het empirisch onderzoek niet verder konden concretiseren *hoe* dit als beste kan worden bereikt. Studies over de gevolgen van veiligheid geven immers weinig inzicht in de oorzaken van veiligheid of de mogelijkheden om de veiligheid te vergroten. Om met meer zekerheid te kunnen stellen op welke manier het beste de veiligheid voor langgestrafte personen in Nederlandse detentie kan worden vergroot was het beter geweest om, naast het literatuuronderzoek, ook interviews met gedetineerde personen en detentiepersoneel te houden om inzichten te krijgen in de knelpunten en oplossingsrichtingen die zij ervaren op het gebied van veiligheid. Ditzelfde speelt ook bij de andere dimensies van het leefklimaat. De tweede reden is

dat er slechts een beperkt aantal empirische studies onder langgestrafte gedetineerde personen in Nederland zijn en conclusies uit onderzoek in andere landen niet altijd direct te vertalen zijn naar de Nederlandse context. Het onderzoek naar de gevolgen van het gebrek aan *outcome control* voor gedetineerde personen is bijvoorbeeld voornamelijk uitgevoerd in Groot-Brittannië waar detentiepersoneel een grote discretionaire ruimte heeft om mensen te promoveren of degraderen en dit mogelijk niet altijd eerlijk of consistent doet (Van Ginneken, 2018) en regels niet altijd duidelijk zijn voor gedetineerde personen (De Viggiani, 2003). Ook in Nederland heeft detentiepersoneel hierin discretionaire bevoegdheid en zijn de regels niet altijd duidelijk voor gedetineerde personen (Doekhie et al., 2024). Er is echter ook onderzoek dat laat zien dat gedetineerde personen in Nederland zich rechtvaardig bejegend voelen door het detentiepersoneel, juist omdat het detentiepersoneel rekening houdt met hun situatie en problemen en (daarom) soms afwijkt van de regels (Dirkzwager & Kruttschnitt, 2012; Liebling et al., 2021). Waar in de Britse context meer consistentie en minder discretionaire ruimte aan te bevelen is (Gendreau et al., 2014), kan in de Nederlandse context mogelijk juist worden gepleit voor meer maatwerk (Meijer & Rodermond, 2022).

5.3.2 Aanbevelingen voor vervolgonderzoek

Er is in Nederland nog nauwelijks onderzoek verricht naar de gevolgen van de (fysieke) detentieomgeving voor oudere gedetineerde personen. Door de vergrijzing van de samenleving en een toename van het aantal mensen dat lang in detentie verblijft zal de detentiepopulatie versnelt vergrijzen (Harte, 2023; RSJ, 2022b). De huidige Nederlandse detentieomgeving is niet altijd geschikt voor oudere of mindervalide personen en de zorg voor deze groep staat nu al onder druk. Internationaal onderzoek laat zien dat dit negatieve gevolgen heeft voor oudere gedetineerde personen. Meer onderzoek in Nederlandse gevangenissen is nodig naar welke aanpassingen nodig zijn om de negatieve gevolgen van (lange) detenties voor de groeiende groep oudere gedetineerde personen te beperken.

In Nederland wordt een groot aantal verschillende interventies aangeboden in detentie, welke interventies worden aangeboden verandert voortdurend en de interventies zelf worden ook voortdurend doorontwikkeld. Er is geen goed overzicht van welke interventies er zijn en nog minder inzicht in de effectiviteit van deze interventies. Verschillende van deze interventies zijn gebaseerd op cognitieve gedragstherapie wat volgens het literatuuroverzicht samenhangt met meer welzijn, minder wangedrag en minder recidive. Daarnaast worden er in Nederland veel trainingen gericht op levensvaardigheden aangeboden in detentie wat volgens het literatuuroverzicht juist niet samenhangt met minder recidive. Meer (gestructureerd) onderzoek is nodig, ten eerste om een overzicht te creëren van welke interventies er in Nederland zijn (geweest), waar deze interventies zich op richten en op welke principes zij zijn gebaseerd. Op basis van dit overzicht kunnen vervolgens interventies worden gegroepeerd en kan worden bekeken welke typen interventies samenhangen met welzijn, gedrag of recidive. Wanneer er inzicht is in welke (typen) interventies in de Nederlandse context effectief zijn, kunnen effectieve(re) interventies worden ingezet, wat positieve effecten zal hebben voor (welzijn, gedrag en recidive van) gedetineerde personen en dus voor de veiligheid van de samenleving.

Er is slechts beperkt onderzoek verricht onder (middel)langgestrafte personen in Nederland en dit onderzoek is bovendien deels gedateerd. De enige empirische Nederlandse studie onder (levens)langgestrafte personen (Liem et al., 2016) beschrijft

hoe levenslanggestrafte personen lijden aan de onzekerheid over de gratieprocedure. Deze procedure is echter sinds dit onderzoek is uitgevoerd (2014/2015) ingrijpend veranderd. Hoewel er nog steeds veel (of zelfs meer) onzekerheid is voor levenslanggestrafte personen (omdat er nu wel een reële kans op vrijlating is, maar deze afhangt van factoren waar levenslanggestrafte personen weinig inzicht in of controle over hebben (ACL, 2023; Hofman et al., 2022; zie ook paragraaf 3.4.2), zou het zeer relevant zijn om inzicht te hebben in de ervaringen van levenslanggestrafte personen met de vernieuwde gratieprocedure. Daarnaast zijn er verschillende onderzoeken (Beyens et al., 2013; Dirkzwager & Kruttschnitt, 2012; Liebling et al., 2021) die laten zien dat gedetineerde personen zich door Nederlands detentiepersoneel menselijk en met respect bejegend voelen en dat de nabijheid en het informele contact (en het niet proberen gedetineerde personen 'op te voeden') erg gewaardeerd worden. Ook dit onderzoek is echter gedateerd.⁸⁵ Sinds dit onderzoek is het gevangeniswezen verder onder druk komen te staan door capaciteitsproblemen en personeelstekort. Daarnaast heeft het detentiepersoneel, door de steeds verdergaande responsabilisering, waaronder de invoering van het systeem van promoveren en degraderen in 2014, een meer duale taak gekregen. Zij zijn enerzijds een aanspreekpunt voor gedetineerde personen en moeten hen begeleiden maar daarnaast ook hun gedrag beoordelen en het slechte nieuws brengen als een verlofaanvraag is geweigerd of iemand gedegradeerd wordt naar het basisprogramma (Doekhie et al., 2024). Deze combinatie kan ervoor zorgen dat het gehele contact door gedetineerde personen als negatief wordt ervaren (Doekhie et al., 2024). Meer onderzoek naar hoe de contacten met het detentiepersoneel in de huidige situatie worden ervaren en welke gevolgen dit heeft voor (middel)langgestrafte gedetineerde personen is daarom nodig. Dit kan mogelijk ook handvatten bieden hoe de positieve contacten met detentiepersoneel, ondanks de responsabilisering, behouden kunnen blijven.

5.4 Tot slot

Het aantal personen dat veroordeeld wordt tot een lange vrijheidsstraf is in Nederland klein ten opzichte van het totaal aantal opgelegde vrijheidsstraffen. Desondanks bezetten langgestrafte personen een aanzienlijk deel van de capaciteit van het Nederlandse gevangeniswezen; ongeveer een derde van de personen die op een willekeurige dag vastzitten, zit een straf van drie jaar of langer uit. Bovendien wordt verwacht dat het aandeel langgestrafte personen in de toekomst zal toenemen. Empirisch onderzoek toont aan dat het leefklimaat in detentie (juist) voor langgestrafte gedetineerde personen van belang is voor hun welzijn, gezondheid, gedrag en hun mogelijkheden voor re-integratie in de maatschappij en recidive. Aanpassingen in het leefklimaat voor langgestrafte gedetineerde personen dragen daarom bij aan de veiligheid, zowel in detentie als in de maatschappij.

Wij bevelen aan om op een aantal plekken verspreid over het land speciale afdelingen in te richten voor langgestrafte gedetineerde personen. Hierbij is het van belang dat aan gedetineerde personen met een lang strafrestant (bijvoorbeeld langer dan drie jaar) actief informatie wordt aangeboden over deze speciale afdelingen en de mogelijkheid om te worden overgeplaatst. Het gaat hierbij om informatie over de fysieke omgeving en de extra mogelijkheden op het gebied van werk, autonomie en contacten met de buitenwereld die op deze (speciale) afdelingen geboden worden. Niet

⁸⁵ Met uitzondering van de studie van Liebling en collega's. Dit onderzoek gaat echter over gedetineerde personen (in Nederland) die onder het Noorse detentieregime vallen en die dus niet te maken hebben met het Nederlandse systeem van responsabilisering.

alle langgestrafte personen zullen naar deze (zelfde) afdelingen willen worden overgeplaatst. Die mogelijkheid moet ook blijven bestaan. Door langgestrafte gedetineerde personen inspraak te geven in waar zij hun resterende straf doorbrengen wordt hun autonomie vergroot, wat positieve gevolgen zal hebben voor hun welzijn, gedrag, re-integratie en recidive.

Summary

Consequences of long prison sentences

A literature study into the consequences of the prison environment on well-being, misconduct, recidivism and reentry for adults serving long prison sentences

Upon request of the Dutch House of Representatives, the Dutch government has asked the WODC to study the consequences of long prison stays for detained people. This inquiry stems from a number of recent policy changes, including longer maximum penalties and shorter parole options, which are expected to lead to longer prison stays. Since previous research has already shown that long incarceration stays have negative effects on individuals, this study focuses specifically on how the *prison environment* impacts people serving long(er) prison terms. The prison environment is defined as all prison conditions which have an impact on (well-being and behaviour during and after incarceration of) incarcerated individuals (Boone et al., 2016).

The research question of this literature study is: *What is already known from Dutch and international scientific research about the consequences of the prison environment for people serving longer prison sentences?* In line with previous research (Boone et al., 2016; Palmen et al 2019; Van Ginneken et al., 2018), we distinguish six dimensions of the prison environment: safety, autonomy, contact within prisons (both with prison staff and with fellow incarcerated individuals), contact with the outside world, meaningful activities and the physical environment and facilities. In addition, we include studies which examine the effect of prison security level, as it is not always clear which dimensions of the prison environment differ between prison security levels. Per dimension we describe what is known from previous research about the consequences of the prison environment for health and wellbeing, prison behaviour (misconduct) and recidivism and re-integration for people serving long (more than three years) and medium long (one to three years) prison terms. The first goal of this study is to provide an overview of the consequences of the prison environment for people serving (medium) long prison terms. An additional goal is to provide guidelines for decisionmakers in how to adjust the Dutch prison environment (for people serving longer prison terms) to reduce the negative consequences of longer prison terms. Creating a prison environment that supports wellbeing, promotes good behaviour, and reduces recidivism among individuals serving long prison sentences can contribute to increased safety both in prison and society.

Method

To answer our research question we collected empirical research that provides insight into the consequences of the (six dimensions of the) prison environment for people serving (medium) long prison terms. We searched for literature in Google Scholar and Web of Science using a large number of search terms (such as autonomy or safety in combination with prison or detention and/ or with outcome measures such as recidivism or misconduct). Via the snowball method, we also included studies which were in the reference list of other studies and studies that were citing the other studies. Only studies among adults with on average medium long (one to three year)

and long (more than three year) prison stays were included. There are two reasons why we define long prison terms as stays longer than three years (instead of five or ten years) and why we chose to also include research on people serving medium long prison terms. First, in the Netherlands and other countries with a similar prison climate there are very few individuals who serve prison sentences longer than five years. A very tight definition of *long* prison terms would therefore result in an exclusion of most Dutch research and from countries with a similar prison climate. Consequently, we would mainly include research from countries with an incomparable prison climate where the consequences of the prison climate for people serving (longer) prison terms might also be incomparable. Second, based on criminological theories we expect the consequences of the prison environment to be at least equally strong for people serving longer prison terms compared to people serving shorter prison terms. Therefore, findings from research on people serving medium long prison terms will most likely also apply to people serving longer prison terms. Research on people serving shorter terms in prison (less than one year) or research that does not provide information on the duration of the prison term was excluded. Only studies published since 2000 in the Dutch or English language were included. Both qualitative and quantitative research was included.

In total, 168 empirical studies and 47 review studies were included. Only a small number of quantitative studies examined the causal effect of the prison environment on the outcomes for people serving long prison sentences. Most quantitative studies investigated the correlation between the prison environment and outcome measures such as wellbeing, misconduct or recidivism. We only included cross-sectional studies that also included other variables that might explain this correlation (such as age or criminal history) as controls.

Main results

Safety

The vast majority of quantitative research among people serving (medium) long prison sentences shows that an unsafe environment and victimisation in prison are correlated with lower health and wellbeing, more misconduct and more recidivism. Also qualitative research shows that unsafe environments have negative consequences for the wellbeing of people serving long prison terms. There is only a limited number of studies into the correlation between safety and substance (ab)use, these studies in general find no correlation. While most people serving time in Dutch prisons feel generally safe, vulnerable groups such as sex offenders or transgender people feel less safe in prison.

Autonomy

Autonomy in prison firstly depends on (freedom of) choice. In addition, predictability and outcome control (the ability to impact outcomes with actions) are important. Empirical qualitative research shows that a lack of autonomy negatively affects wellbeing, mental health and the skills necessary for successful re-entry of people serving long prison terms. Qualitative empirical research also shows that a lack of outcome control leads to stress, anxiety, frustration and health problems. There is only a limited number of studies into the relation between autonomy and misconduct or recidivism. These studies mainly find that autonomy is related to lower recidivism but has no correlation with misconduct.

Contact with prison staff

Qualitative research shows that respectful and fair treatment by prison staff is important for the health and wellbeing of people serving (medium) long prison terms.

Quantitative research shows that a respectful and fair treatment by prison staff is related to higher wellbeing and lower levels of misconduct. There is only a limited number of studies that examine treatment by prison staff on substance (ab)use or recidivism. The few studies that do, find that individuals who feel they are treated respectfully and fairly have as much or less substance use and as much or less recidivism in comparison to others who do not feel they are treated well.

Contact with other incarcerated individuals

Qualitative research shows that contact with other incarcerated individuals can on the one hand lead to stress and insecurity and therefore have negative consequences for health and wellbeing of people serving (medium) long prison terms. On the other hand, there are also positive relations with other incarcerated individuals that provide (social) support and therefore positively affect health and wellbeing. Contact with other incarcerated individuals can both encourage substance (ab)use and restrain people from substance (ab)use. Qualitative research shows that most people serving longer prison terms prefer living among individuals who also have long prison sentences. This creates a calmer environment as there is less turnover and as people serving longer prison terms will (necessarily) adjust to prison life. Quantitative research shows that people who experience more social support and who are more positive about the relations with other incarcerated individuals have a higher wellbeing. The limited number of quantitative studies that have examined contact with other incarcerated individuals on misconduct or recidivism find no correlation.

Contact with the outside world

Empirical research finds some negative, but mainly positive consequences of contact with the outside world (in the form of visits, mail or telephone calls) on the health and wellbeing of people serving (medium) long prison sentences. Qualitative research shows that assignment to a prison close to family and/or friends as well as visiting hours during the weekend are important to facilitate visits. Quantitative research shows that telephone calls and social support from the outside world are correlated with lower misconduct. Visits are related to lower, equal, or higher misconduct rates. When visits are related to higher misconduct, this mainly concerns the possession of contraband. Quantitative empirical research overwhelmingly finds that contact with the outside world (visit, phone or videocalls) is related to less recidivism and better re-integration outcomes.

Meaningful activities

Qualitative research shows that meaningful and challenging (day-time) activities help people serving long prison sentences to cope with prison life. Such activities also provide meaning to their lives and contribute to an increase in mental health, wellbeing and their opportunities for re-integration in society, as well as reduced recidivism. People serving (medium) long prison sentences in the Netherlands often experience prison work as boring and meaningless. Quantitative research shows that more (opportunities for) meaningful activities are correlated with a higher wellbeing, less misconduct and less substance use among people serving (medium) long prison terms. Working in prison is correlated with less misconduct but not always with lower recidivism rates or better reintegration outcomes. Following education in prison is correlated with better reintegration outcomes and less recidivism but studies find both lower, equally high or higher misconduct rates among people who follow education in

prison. There are many studies into the consequences of specific correctional interventions. Review studies show that interventions based on cognitive behavioural therapy are particularly related to higher wellbeing, less misconduct and less recidivism.

Physical environment and facilities

Empirical research shows that a green (natural) and pleasant (with regards to sound, temperature, mattress quality, cleanliness) prison environment and good facilities (such as kitchens and showers) are correlated with better health and wellbeing and less misconduct among people serving (medium) long prison sentences. Cell sharing (double instead of single cells) is not directly related to wellbeing, health or misconduct among people serving (medium) long prison terms. However, people in double cells feel less safe and are less positive about their contact with prison staff. A lack of (trust in) good quality healthcare in prison is correlated with poorer health and wellbeing. There is only a limited number of studies which have investigated the relationship between the physical environment and recidivism; these studies find that (satisfaction with) an attractive prison environment is related to as much or less recidivism. The physical environment does have negative consequences on health and wellbeing of elderly and disabled people when it is not suitable for them.

Prison security level

People with a higher risk of misconduct, escaping or committing serious crimes are assigned to (units within) prisons with higher security levels where they have less autonomy, less opportunities for contact with the outside world or for meaningful activities. We included only research studying the *causal* effect of prison security level on outcomes for people serving (medium) long prison sentences. There are no studies on the causal effect of security level on health or wellbeing. Research among people serving (medium) long prison sentences shows that assignment to higher security levels leads to more recidivism. No effects were found for misconduct or serious (violent) misconduct, however assignment to higher security levels does lead to fewer (minor) infractions (such as refusing to work or gambling).

Limitations and recommendations for further research

This literature study included 215 empirical studies or review studies on the consequences of the prison environment for people serving (medium) long prison sentences. A first limitation is that we might not have found all relevant studies.

A second limitation is that a large majority of the quantitative studies examined the correlation between the prison environment and outcomes for people serving (medium) long prison sentences. Although we only included studies with control variables, which makes it more likely that the (remaining) correlation is a result of the prison environment, this is not necessarily true. The causal relation might be the other way around (for example when misconduct is punished by less opportunities for meaningful activities or for contact with the outside contact world) or be explained by unmeasured characteristics of people in prison which influence both their outcomes and their (experienced) prison environment (for example when mental health problems cause misconduct, recidivism and people experience the prison environment as unfair or unsafe due to these same mental health problems).

A third limitation is that, due to the large amount of studies into specific correctional interventions, we only included review studies and meta-analyses of such interventions, consequently types of interventions which have not (yet) been included in a literature review, were not included. Moreover, in review studies differences in outcomes are lost; while a type of intervention might on average be effective, this is not necessarily true for all interventions of this type or in all contexts. Since very few studies included interventions conducted in the Netherlands, it is hard to draw conclusions on which (types of) interventions would likely have positive consequences in the Dutch context. There are many different correctional interventions offered to adults in Dutch prisons, however there is barely any research studying their effectiveness. We therefore recommend more research into (the effectiveness of) correctional interventions in the Netherlands, to make sure (more) effective interventions can be offered to people in Dutch prisons.

A final limitation is that it is difficult to provide clear guidelines to decisionmakers on how to adjust the Dutch prison environment to improve the consequences for people serving (medium) long prison terms. First, while it is clear that (for instance) safety is very important for people serving (medium) long prison terms, no (qualitative) studies provide insight into which problems were experienced nor into how they could be solved. It is therefore difficult to determine the best ways to improve the safety of people serving (medium) long prison terms in the Netherlands. Second, not all findings from empirical research are directly applicable to the Dutch context (as only 24 of the 168 empirical studies were done in the Netherlands). For example, there is very little research available on the consequences of the physical environment for older people in prison. In addition, some empirical research done in the Netherlands, for instance research into the experienced treatment by prison staff is dated. This is problematic as prison policies have changed, as well as the role(s) of prison staff, which most likely have affected the experiences with prison staff. We therefore recommend new qualitative research in the Netherlands into the experiences and problems of people serving (medium) long prison sentences regarding the prison environment (including contact with prison staff). We also recommend a specific focus on the experiences and needs of older people serving (longer) prison sentences.

Conclusions and recommendations for prison practice and policy

Although the number of people sentenced to long custodial sentences in the Netherlands is relatively small, people serving long prison sentences form a considerable share of the total prison population. One third of the people in prison in the Netherlands serves three or more years and this share will, due to a number of policy changes, only increase in the future. The prison environment is especially important for people serving longer prison sentences, as it affects their wellbeing, misconduct, reintegration, and recidivism. Adjusting the prison environment for people serving long prison sentences can therefore contribute to safety both in prison and in society. Based on the results from the literature review described above and the description of the current prison environment for people serving long prison terms in the Netherlands (see chapter 3), we provide a number of recommendations to improve the prison environment for people serving long term sentences in the Netherlands.

Establish special prison units for people serving long prison sentences with attention to nature, autonomy, meaningful and challenging work opportunities, opportunities for contact with the outside world and furlough.

We recommend establishing a number of special prison units spread across the Netherlands for people serving long prison terms and to actively inform people with a long (remaining) sentence (for instance longer than three years) about these special units and the possibility to be transferred. Thereby it is important that these prison units are established within prisons with an attractive physical environment for instance a green courtyard, due to its positive effects on wellbeing and behaviour of people serving (medium) long term prison sentences. In addition, it is important that these units provide autonomy, for instance by giving people the opportunity to cook for themselves, walk through the prison building and decide when to take a shower. This is important as empirical research shows that a lack of autonomy has negative consequences for wellbeing and the skills necessary for successful re-entry of people serving long prison terms. Most people serving longer prison sentences prefer living among others who are also serving a long sentence. However, not all people serving long sentences in prison will want to be transferred to the (same) special units. Giving people a say in where they spend their remaining sentence, increases their autonomy, which can have positive consequences for their wellbeing and provide an opportunity to work on skills necessary for successful reintegration. Since challenging and meaningful work are, important for wellbeing and reintegration and for the prevention of misconduct, substance abuse and recidivism, we recommend that individuals are offered meaningful and challenging prison work on these special units. Since (privacy while having) contact with the outside worlds is especially important to people serving longer prison sentences we recommend offering in-cell telephones. In addition, it is important to enable visits, also from family and friends living further away, by extended visiting hours, also during weekend and by allowing 'digital visits' (i.e., video calls). Finally, we recommend examining whether these special units for individuals with long prison stays can offer extra opportunities for work outside the prison walls or furlough. This provides opportunities to gradually adjust to freedom which will positively affect their reintegration and society and prevent recidivism.

Four ways to improve the prison environment for people serving longer prison sentences on all units

Besides establishing special units for people serving longer prison sentences, we also provide four recommendations to improve the prison environment for all people serving (medium) long prison terms in the Netherlands, including people who are not willing or not allowed (such as people in higher security levels, or people who require extra care) to be transferred to the recommended special units.

First, it is important to provide outcome control and predictability to people serving long sentences in prison. This can be helped by ensuring that rules regarding prison privileges and incremental freedom (including furlough and parole) are clear, understandable, and attainable for all individuals and by providing people in prison explicit and timely insight into the consequences of their recidivism risks for their furlough and parole opportunities.

Second, to ensure that all people can be assigned to suitable prison units, which will increase in prison safety, we recommend providing sufficient prison capacity, especially on special units such as extra care units or units for sex offenders.

Third, because of the importance of respectful treatment for wellbeing and misconduct, it is important to continue to invest in prison staff training on how to respectfully treat individuals in prison.

Finally, we recommend adjusting the physical prison environment to the needs of the growing group of elderly and disabled people, to ensure that prison is also liveable for them.

Literatuur

De empirische studies en overzichtsstudies die zijn opgenomen in hoofdstuk 4 zijn in de literatuurlijst gemarkeerd met een sterretje.

- *Abderhalden, F. P. (2022). Challenging normal science: An interdisciplinary approach to jailed individuals self-report of lifetime and in-jail suicidal ideations. *Crime & Delinquency*, 68(12), 2298-2327.
- *Abderhalden, F. P., & Alward, L. (2024). Jailed individuals' perceptions of procedural justice and suicidal ideation: An empirical examination. *Crime & Delinquency*, 70(2), 414-440.
- ACL. (2023). *Advies inzake de vormgeving van de levenslange gevangenisstraf tot aan de herbeoordeling*. Adviescollege Levenslanggestraften.
- ACL. (2024). *Adviescollege levenslanggestraften*. Geraadpleegd op 28 november 2024, van www.adviescollegelevenslanggestraften.nl/
- Adams, K. (1992). Adjusting to prison life. *Crime and justice*, 16, 275-359.
- *Aday, R., & Dye, M. H. (2019). Examining predictors of depression among older incarcerated women. *Women & Criminal Justice*, 29(1), 32-51.
- *Aday, R., & Farney, L. (2014). Malign neglect: Assessing older women's health care experiences in prison. *Journal of Bioethical Inquiry*, 11(3), 359-372.
- Aebi, M. F., Cocco, E., & Molnar, L. (2022). *SPACE I - 2022 – Council of Europe annual penal statistics: prison populations*. Council of Europe.
- Agnew, R. (1992). Foundation for a general strain theory of crime and delinquency. *Criminology*, 30(1), 47-88.
- Agnew, R. (2001). Building on the foundation of general strain theory: Specifying the types of strain most likely to lead to crime and delinquency. *Journal of research in crime and delinquency*, 38(4), 319-361.
- Agnew, R. (2002). Experienced, vicarious, and anticipated strain: An exploratory study on physical victimization and delinquency. *Justice quarterly*, 19(4), 603-632.
- *Albertie, A., Bourey, C., Stephenson, R., & Bautista-Arredondo, S. (2017). Connectivity, prison environment and mental health among first-time male inmates in Mexico City. *Global public health*, 12(2), 170-184.
- *Alward, L. M., Baker, T., & Gordon, J. A. (2021). Procedural justice and incarcerated people's obligation to obey institutional rules: An examination of current, former, and never-gang members. *Journal of Criminal Justice*, 73, 101757.
- Andersen, S. H. (2015). Serving time or serving the community? Exploiting a policy reform to assess the causal effects of community service on income, social benefit dependency and recidivism. *Journal of Quantitative Criminology*, 31(4), 537-563.
- *Ang, S. Y., Saat, G. A. M., & Shittu, O. T. (2025). Prison-based psychological and social interventions to improve the well-being of women prisoners: A systematic review. *Mental Health & Prevention*, 37.
- *Aos, S., Miller, M. G., & Drake, E. (2006). *Evidence-based adult corrections programs: What works and what does not*. Washington State Institute for Public Policy Olympia.
- Apel, R., & Sweeten, G. (2010). The impact of incarceration on employment during the transition to adulthood. *Social Problems*, 57(3), 448-479.
- Arnoldus, K., & De Keijser, J. (2022). De nieuwe voorwaardelijke invrijheidstelling. *Proces*, 101(3), 143-157.
- Arnsten, A. F. (2009). Stress signalling pathways that impair prefrontal cortex structure and function. *Nature reviews neuroscience*, 10(6), 410-422.

- *Austin, A., Favril, L., Craft, S., Thliveri, P., & Freeman, T. P. (2023). Factors associated with drug use in prison: A systematic review of quantitative and qualitative evidence. *International Journal of Drug Policy*, 122.
- *Auty, K. M., Cope, A., & Liebling, A. (2017). Psychoeducational programs for reducing prison violence: A systematic review. *Aggression and violent behavior*, 33, 126-143.
- *Auty, K. M., & Liebling, A. (2020). Exploring the relationship between prison social climate and reoffending. *Justice quarterly*, 37(2), 358-381.
- *Bachar, O., & Guetzkow, J. (2023). Prison visits and inmates' emotions: A pretest-posttest study. *Journal of Experimental Criminology*, 19(3), 809-833.
- Bäckman, O., Estrada, F., & Nilsson, A. (2018). Locked up and locked out? The impact of imprisonment on labour market attachment. *The British Journal of Criminology*, 58(5), 1044-1065.
- *Baidawi, S., Trotter, C., & Flynn, C. (2016). Prison experiences and psychological distress among older inmates. *Journal of gerontological social work*, 59(3), 252-270.
- *Baker, T., Cordero Treston, K., & Gordon, J. A. (2024). Strain, Anger, and Prison Misconduct: Examining the Impact of Unfair Wages, Broken Social Ties, and Dehumanization. *Crime & Delinquency*.
- *Baker, T., Mitchell, M. M., & Gordon, J. A. (2022). Prison visitation and concerns about reentry: Variations in frequency and quality of visits are associated with reentry concerns among people incarcerated in prison. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 66(12), 1263-1284.
- *Bales, W. D., & Mears, D. P. (2008). Inmate social ties and the transition to society: Does visitation reduce recidivism? *Journal of research in crime and delinquency*, 45(3), 287-321.
- Baneke, I. (2021, 17 april). Oud-gevangenisdirecteur Frans Douw: "Eigenlijk staat de gevangenis voor alles wat ik haat". *Trouw*. www.trouw.nl/binnenland/oud-gevangenisdirecteur-frans-douw-eigenlijk-staat-de-gevangenis-voor-alles-wat-ik-haat~b171d08d/?referrer=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F
- *Barkworth, J. (2018). *Prisons, procedural justice and motivational posturing: examining prisoners' well-being and compliance behaviour*. Griffith University.
- *Barkworth, J. M., & Murphy, K. (2021). Procedural justice, posturing and defiant action: Exploring prisoner reactions to prison authority. *Justice quarterly*, 38(3), 537-564.
- *Beaudry, G., Yu, R., Perry, A. E., & Fazel, S. (2021). Effectiveness of psychological interventions in prison to reduce recidivism: A systematic review and meta-analysis of randomised controlled trials. *The Lancet Psychiatry*, 8(9), 759-773.
- Beccaria, C. (1819). *An essay on crimes and punishments*. Philip H. Nicklin.
- Beijersbergen, K. (2016). *Ontwikkeling van de Leefklimaat Vragenlijst Penitentiare Inrichtingen*. Dienst Justitiële Inrichtingen.
- Beijersbergen, K. A., Dirkzwager, A. J., Eichelsheim, V. I., Van der Laan, P. H., & Nieuwbeerta, P. (2014). Procedural justice and prisoners' mental health problems: A longitudinal study. *Criminal behaviour and mental health*, 24(2), 100-112.
- Beijersbergen, K. A., Dirkzwager, A. J., Eichelsheim, V. I., Van der Laan, P. H., & Nieuwbeerta, P. (2015). Procedural justice, anger, and prisoners' misconduct: A longitudinal study. *Criminal Justice and Behavior*, 42(2), 196-218.
- Beijersbergen, K. A., Dirkzwager, A. J., Van der Laan, P. H., & Nieuwbeerta, P. (2016). A social building? Prison architecture and staff-prisoner relationships. *Crime & Delinquency*, 62(7), 843-874.
- *Bench, L. L., & Allen, T. D. (2003). Investigating the stigma of prison classification: An experimental design. *The Prison Journal*, 83(4), 367-382.

- *Benning, C. L., & Lahm, K. F. (2016). Effects of parent-child relationships on inmate behavior: A comparison of male and female inmates. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 60(2), 189-207.
- *Bensimon, M., Einat, T., & Gilboa, A. (2015). The impact of relaxing music on prisoners' levels of anxiety and anger. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 59(4), 406-423.
- Berghuis, M. (2022). *Receiving visits in Dutch prisons. A study on the determinants and consequences of prison visitation*. Universiteit Leiden.
- *Berghuis, M., Cochran, J., Nieuwbeerta, P., & Palmen, H. (2024a). Do Prison Visits Have a Spectrum? Visitation Quality and the Varying Impacts for Individuals' Behavior and Well-Being in Prison. *Criminal Justice and Behavior*, 52(5), 671-689.
- *Berghuis, M., Sentse, M., Palmen, H., & Nieuwbeerta, P. (2023). Receiving visits in prison and aggressive and contraband misconduct among Dutch prisoners. *European Journal of Criminology*, 20(4), 1369-1389.
- *Berghuis, M., Sentse, M., Palmen, H., & Nieuwbeerta, P. (2024b). Receiving Visits and the Relative Timing of Inmates' Infractions: Investigations into how Inmates' Behavior Change Before and After Visits in Dutch Prisons. *Journal of research in crime and delinquency*, 61(1), 45-75.
- Berghuis, M. L., Van Ginneken, E., Palmen, H., Bosma, A., Nieuwbeerta, P., & Pasma, A. J. (2018). *Landelijke Rapportage Onderzoek Leefklimaat 2017*. Universiteit Leiden.
- *Beyens, K., Boone, M., Liefwaard, T., Kox, M., Vanhouche, A.-S., & Poel, S. (2013). *Zeg maar Henk tegen de chef*. Boom Lemma.
- Beyens, K., Dirkzwager, A., & Korf, D. (2014). Detentie en gevolgen van detentie. *Tijdschrift voor Criminologie*, 56(2), 1-22.
- *Bickers, I., Crewe, B., & Mitchell, R. J. (2019). Offender supervision, prisoners and procedural justice. *The Howard Journal of Crime and Justice*, 58(4), 477-495.
- *Bierie, D. M. (2012). Is tougher better? The impact of physical prison conditions on inmate violence. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 56(3), 338-355.
- *Bierie, D. M. (2013). Procedural justice and prison violence: Examining complaints among federal inmates (2000-2007). *Psychology, Public Policy, and Law*, 19(1), 15.
- *Blowers, A. N., & Blevins, K. R. (2015). An examination of prison misconduct among older inmates. *Journal of Crime and Justice*, 38(1), 96-112.
- Boone, M., Althoff, M., & Koenraadt, F. (2016). *Het leefklimaat in justitiële inrichtingen*. Rijksuniversiteit Groningen, Faculteit der rechtsgeleerdheid.
- Boschman, S., Verweij, S., & Weijters, G. (2023). *Korte vrijheidsstraffen*. WODC. Cahier 2023-7.
- Bosma, A. (2017). *Targeting recidivism: an evaluation study into the functioning and effectiveness of a prison-based treatment program*. Universiteit Leiden.
- Bosma, A., Kunst, M., & Nieuwbeerta, P. (2013). Rehabilitatie in Nederlandse gevangenissen. *Tijdschrift voor Veiligheid*, 12(3), 3-19.
- Bosma, A. Q., Kunst, M. J., Dirkzwager, A. J., & Nieuwbeerta, P. (2020a). Recidivism after a prison-based treatment program: A comparison between a treatment and control group using proportional weighting within strata. *Journal of Developmental and Life-Course Criminology*, 6(1), 95-126.
- Bosma, A. Q., Van Ginneken, E., Palmen, H., Pasma, A. J., Beijersbergen, K. A., & Nieuwbeerta, P. (2020b). A new instrument to measure prison climate: The psychometric quality of the prison climate questionnaire. *The Prison Journal*, 100(3), 355-380.

- *Bosma, A. Q., Van Ginneken, E., Sentse, M., & Palmen, H. (2020c). Examining prisoner misconduct: A multilevel test using personal characteristics, prison climate, and prison environment. *Crime & Delinquency*, 66(4), 451-484.
- Bottoms, A. E. (1999). Interpersonal violence and social order in prisons. *Crime and justice*, 26, 205-281.
- *Bouffard, J. A., MacKenzie, D. L., & Hickman, L. J. (2000). Effectiveness of vocational education and employment programs for adult offenders: A methodology-based analysis of the literature. *Journal of Offender Rehabilitation*, 31(1-2), 1-41.
- *Bozick, R., Steele, J., Davis, L., & Turner, S. (2018). Does providing inmates with education improve postrelease outcomes? A meta-analysis of correctional education programs in the United States. *Journal of Experimental Criminology*, 14, 389-428.
- Brons, A., Dirkzwager, A., Beijersbergen, K. A., Reef, J., & Nieuwbeerta, P. (2013). Psychische klachten bij mannelijke gedetineerden. *Tijdschrift voor Criminologie*, 55(3), 241-258.
- *Brunton-Smith, I., & McCarthy, D. J. (2017). The effects of prisoner attachment to family on re-entry outcomes: A longitudinal assessment. *British Journal of Criminology*, 57(2), 463-482.
- *Camp, S. D., & Gaes, G. G. (2005). Criminogenic effects of the prison environment on inmate behavior: Some experimental evidence. *Crime & Delinquency*, 51(3), 425-442.
- *Canada, K. E., Barranger, S. L., Robinson, E. L., Washington, K. T., & Mills, T. (2020). A systematic review of interventions for older adults living in jails and prisons. *Aging & Mental Health*, 24(7), 1019-1027.
- *Casey-Acevedo, K., Bakken, T., & Karle, A. (2004). Children visiting mothers in prison: The effects on mothers' behaviour and disciplinary adjustment. *Australian & New Zealand Journal of Criminology*, 37(3), 418-430.
- *Celinska, K., & Sung, H.-E. (2014). Gender differences in the determinants of prison rule violations. *The Prison Journal*, 94(2), 220-241.
- *Chen, M. K., & Shapiro, J. M. (2007). Do harsher prison conditions reduce recidivism? A discontinuity-based approach. *American law and economics review*, 9(1), 1-29.
- *Chen, Y.-S., Lai, Y.-L., & Lin, C.-Y. (2014). The impact of prison adjustment among women offenders: A Taiwanese perspective. *The Prison Journal*, 94(1), 7-29.
- *Clark, T. A. (2001). The relationship between inmate visitation and behavior: Implications for African American families. *Journal of African American Men*, 6(1), 43-58.
- Clemmer, D. (1940). *The prison community*. Holt, Rinehart & Winston.
- *Cochran, J. C. (2012). The ties that bind or the ties that break: Examining the relationship between visitation and prisoner misconduct. *Journal of Criminal Justice*, 40(5), 433-440.
- *Cochran, J. C. (2014). Breaches in the wall: Imprisonment, social support, and recidivism. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 51(2), 200-229.
- Cochran, J. C., & Mears, D. P. (2013). Social isolation and inmate behavior: A conceptual framework for theorizing prison visitation and guiding and assessing research. *Journal of Criminal Justice*, 41(4), 252-261.
- Colvin, M., Cullen, F. T., & Ven, T. V. (2002). Coercion, social support, and crime: An emerging theoretical consensus. *Criminology*, 40(1), 19-42.
- Commissie van Toezicht. (2024). *Arrestanten*. Geraadpleegd op 2 december 2024, van www.commissievantoezicht.nl/dossiers/arrestanten/arrestanten/
- *Cooke, B. J., & Farrington, D. P. (2016). The effectiveness of dog-training programs in prison: A systematic review and meta-analysis of the literature. *The Prison Journal*, 96(6), 854-876.

- Cornet, L. (2016). *Brains Behind Bars: The relationship between neurobiological factors and a cognitive skills training program for adult prisoners*. Vrije Universiteit Amsterdam.
- Cornwell, D. J. (2022). Prisons, Managerialism and Privatisation 1991–1997. In D. J. Cornwell (Ed.), *Prisons, Politics and Practices in England and Wales 1945–2020* (pp. 35–58). Palgrave Macmillan.
- Council of Europe. (2003). *Recommendation of the Committee of Ministers to the member states on the management by prison administrations of life sentence and other long term prisoners*. Council of Europe.
- *Crawley, E. (2005). Institutional thoughtlessness in prisons and its impacts on the day-to-day prison lives of elderly men. *Journal of Contemporary Criminal Justice*, 21(4), 350–363.
- *Crawley, E., & Sparks, R. (2005). Hidden injuries? Researching the experiences of older men in English prisons. *The Howard Journal of Criminal Justice*, 44(4), 345–356.
- *Crewe, B. (2011). Depth, weight, tightness: Revisiting the pains of imprisonment. *Punishment & Society*, 13(5), 509–529.
- Crewe, B., Liebling, A., & Hulley, S. (2011). Staff culture, use of authority and prisoner quality of life in public and private sector prisons. *Australian & New Zealand Journal of Criminology*, 44(1), 94–115.
- *Dâmboeanu, C., & Nieuwbeerta, P. (2016). Importation and deprivation correlates of misconduct among Romanian inmates. *European Journal of Criminology*, 13(3), 332–351.
- *Daquin, J. C., Daigle, L. E., & Listwan, S. J. (2016). Vicarious victimization in prison: Examining the effects of witnessing victimization while incarcerated on offender reentry. *Criminal Justice and Behavior*, 43(8), 1018–1033.
- *Davis, L. M., Bozick, R., Steele, J. L., Saunders, J., & Miles, J. N. (2013). *Evaluating the effectiveness of correctional education: A meta-analysis of programs that provide education to incarcerated adults*. Rand Corporation.
- *Day, A., Newton, D., Cooke, D., & Tamatea, A. (2022). Interventions to prevent prison violence: A scoping review of the available research evidence. *The Prison Journal*, 102(6), 745–769.
- *Day, J. C., Brauer, J. R., & Butler, H. D. (2015). Coercion and social support behind bars: Testing an integrated theory of misconduct and resistance in US prisons. *Criminal Justice and Behavior*, 42(2), 133–155.
- *De Andrade, D., Ritchie, J., Rowlands, M., Mann, E., & Hides, L. (2018). Substance use and recidivism outcomes for prison-based drug and alcohol interventions. *Epidemiologic reviews*, 40(1), 121–133.
- De Jong, B., Willems, P., & Torregrosa, L. (2016). *Zelfredzaamheid in detentie*. VanMontfoort.
- De Jong, B., Willems, P., & Van Burik, A. (2015). *Evaluatie pilots zelfredzaamheid gedetineerden*. VanMontfoort.
- *De Jong, E. W., Palmen, H., Ramakers, A. A., & Nieuwbeerta, P. (2024). Unraveling the black box of prison visitation: Incarcerated individuals' and visitors' conversations and feelings during visitation hour. *Crime & Delinquency*, 70(6–7), 1783–1808.
- De Jonge, G., Cremers, H., Serrarens, J., & Struijk, S. (2024). *Het Bajesboek: Handboek voor gedetineerden*. Boom.
- *De Keyser, C., & Vanhouche, A.-S. (2019). Een exploratief onderzoek naar de ervaringen van gedetineerden en personeel in het penitentiair landbouwcentrum Ruiselede. *Fatik*, 161, 20–32.

- *De Viggiani, N. (2003). *(Unhealthy) prison masculinities: Theorising men's health in prison*. University of Bristol.
- *De Viggiani, N. (2007). Unhealthy prisons: exploring structural determinants of prison health. *Sociology of Health & Illness*, 29(1), 115-135.
- Deci, E. L., & Ryan, R. M. (1987). The support of autonomy and the control of behavior. *Journal of Personality and Social Psychology*, 53(6), 1024.
- Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2000). The "what" and "why" of goal pursuits: Human needs and the self-determination of behavior. *Psychological Inquiry*, 11(4), 227-268.
- *Derkzen, D. M., Gobeil, R., & Gileno, J. (2009). *Visitation and post-release outcome among federally-sentenced offenders*. Correctional Service Canada.
- *Derous, L. (2022). *Een systematische review naar de effectiviteit van verschillende types drughulpverlening in detentie*. Universiteit Gent.
- *Dewa, L. H., Hassan, L., Shaw, J. J., & Senior, J. (2017). Trouble sleeping inside: A cross-sectional study of the prevalence and associated risk factors of insomnia in adult prison populations in England. *Sleep medicine*, 32, 129-136.
- Dewa, L. H., Kyle, S. D., Hassan, L., Shaw, J., & Senior, J. (2015). Prevalence, associated factors and management of insomnia in prison populations: An integrative review. *Sleep medicine reviews*, 24, 13-27.
- Dirkzwager, A., Lamet, W., Nieuwbeerta, P., Blokland, A., & Van der Laan, P. (2009a). Na detentie: de gevolgen van rechtspraak. *Rechtstreeks*, 2009(1), 6-34.
- Dirkzwager, A., Nieuwbeerta, P., & Fiselier, J. P. S. (2009b). Onbedoelde gevolgen van vrijheidsstraffen. Een literatuurstudie. *Tijdschrift voor Criminologie*, 51(1), 21-41.
- *Dirkzwager, A. J., & Kruttschnitt, C. (2012). Prisoners' perceptions of correctional officers' behavior in English and Dutch prisons. *Journal of Criminal Justice*, 40(5), 404-412.
- *Dixey, R., & Woodall, J. (2012). The significance of 'the visit' in an English category-B prison: Views from prisoners, prisoners' families and prison staff. *Community, Work & Family*, 15(1), 29-47.
- DJI. (2022). Speciale zedenafdeling in PI Arnhem helpt zedendeliquenten verder. *DJI zien*, 28.
- DJI (2023) *Jaarverslag*. Dienst Justitiële Inrichtingen.
- DJI. (2024). *Herfstkamp voor kinderen*. Dienst Justitiële Inrichtingen. Geraadpleegd op 28 november 2024, van www.dji.nl/actueel/nieuws/2024/10/25/herfstkamp-voor-kinderen
- DJI. (2025a). *Infographic Gevangeniswezen 2025*. Dienst Justitiële Inrichtingen.
- DJI. (2025b). *Regimes en Doelgroepen*. Geraadpleegd op 29 juli 2025 van www.dji.nl/justitiabelen/volwassenen/regimes-en-doelgroepen
- Doekhie, J., Koenraadt, R., Besten, A. den, & Klein Gunnewiek, Q. (2024). *Van bajes naar buiten*. Universiteit Leiden.
- Doekhie, J. V. O. R. (2019). *Dimensions of desistance: A qualitative longitudinal analysis of different dimensions of the desistance process among long-term prisoners in the Netherlands*. Universiteit Leiden.
- Douglas, N., Plugge, E., & Fitzpatrick, R. (2009). The impact of imprisonment on health: What do women prisoners say? *Journal of Epidemiology & Community Health*, 63(9), 749-754.
- Downes, D., & Van Swaaningen, R. (2007). The road to dystopia? Changes in the penal climate of the Netherlands. *Crime and Justice*, 35(1), 31-71.
- Drenkhahn, K., Dünkel, F., & Dudeck, M. (2009). *Langgestrafte gedetineerden en mensenrechten*. Universität Greifswald.
- Drenkhahn, K., & Morgenstern, C. (2016). A European perspective on inmates' perceptions of safety. In C. Reeves (Ed.), *Experiencing Imprisonment: Research on*

the experience of living and working in carceral institutions (pp. 137-155). Routledge.

- Driessen, J. M. A., Dirkzwager, A. J. E., Harte, J. M., & Aarts, H. (2023). How restrictions of choice affect the sense of agency: The case of personal autonomy in prison. *Journal of Criminal Psychology*, 13(4), 381-393.
- *Duindam, H. M., Asscher, J. J., Hoeve, M., Stams, G. J. J., & Creemers, H. E. (2020). Are we barking up the right tree? A meta-analysis on the effectiveness of prison-based dog programs. *Criminal Justice and Behavior*, 47(6), 749-767.
- *Duncan, H. E., & Balbar, S. (2008). Evaluation of a visitation program at a Canadian penitentiary. *The Prison Journal*, 88(2), 300-327.
- *Duwe, G. (2017). *The use and impact of correctional programming for inmates on pre-and post-release outcomes* (Vol. 48). US Department of Justice, Office of Justice Programs, National Institute of Justice.
- *Duwe, G., & Clark, V. (2013). Blessed be the social tie that binds: The effects of prison visitation on offender recidivism. *Criminal Justice Policy Review*, 24(3), 271-296.
- *Duwe, G., Hallett, M., Hays, J., Jang, S. J., & Johnson, B. R. (2015). Bible college participation and prison misconduct: A preliminary analysis. *Journal of Offender Rehabilitation*, 54(5), 371-390.
- *Duwe, G., & McNeeley, S. (2020). The effects of prison labor on institutional misconduct, postprison employment, and recidivism. *Corrections*, 5(2), 89-108.
- *Duwe, G., & McNeeley, S. (2021). Just as good as the real thing? The effects of prison video visitation on recidivism. *Crime & Delinquency*, 67(4), 475-497.
- *Dye, M. H., & Aday, R. (2013). 'I just wanted to die' Preprison and current suicide ideation among women serving life sentences. *Criminal Justice and Behavior*, 40(8), 832-849.
- *Edgemon, T. G., & Clay-Warner, J. (2019). Inmate mental health and the pains of imprisonment. *Society and Mental Health*, 9(1), 33-50.
- Elbers, J. (2024). *Reward systems in prison*. Leiden University.
- *Elbers, J., Weggemans, D., & Liem, M. (2016). *Op Vrije Voeten: Herintreding van Maatschappelijk Gevoelige Ex-gedetineerden*. Universiteit Leiden.
- Elbers, J. M., Van Ginneken, E., Palmen, H., & Nieuwbeerta, P. (2022). *Onderzoek leefklimaat 2022*. Universiteit Leiden.
- *Ellison, M., Szifris, K., Horan, R., & Fox, C. (2017). A Rapid Evidence Assessment of the effectiveness of prison education in reducing recidivism and increasing employment. *Probation Journal*, 64(2), 108-128.
- Fairweather, L. (2020). Psychological effects of the prison environment. In L. Fairweather & S. McConville (Eds.), *Prison Architecture* (pp. 31-48). Architectural Press.
- Farahi, C., & Van de Rijt, J. (2016). Normalisatie en zelfredzaamheid binnen het gevangeniswezen. *Proces*, 95(2), 75-85.
- Favril, L., & Dirkzwager, A. (2019). De psychische gezondheid van gedetineerden in België en Nederland: Een systematisch overzicht. *Tijdschrift voor Criminologie*, 61(1), 5-33.
- *Favril, L., O'Connor, R. C., Hawton, K., & Vander Laenen, F. (2020a). Factors associated with the transition from suicidal ideation to suicide attempt in prison. *European Psychiatry*, 63(1), e101.
- *Favril, L., & Van Ginneken, E. F. (2023). Individual and environmental contributors to psychological distress during imprisonment. *European Journal of Criminology*, 21(3), 350-369.
- *Favril, L., Vander Laenen, F., Vandeviver, C., & Audenaert, K. (2017). Suicidal ideation while incarcerated: Prevalence and correlates in a large sample of male

- prisoners in Flanders, Belgium. *International Journal of Law and Psychiatry*, 55, 19-28.
- *Favril, L., Yu, R., Hawton, K., & Fazel, S. (2020b). Risk factors for self-harm in prison: A systematic review and meta-analysis. *The Lancet Psychiatry*, 7(8), 682-691.
- *Fazel, S., Hayes, A. J., Bartellas, K., Clerici, M., & Trestman, R. (2016). Mental health of prisoners: prevalence, adverse outcomes, and interventions. *The Lancet Psychiatry*, 3(9), 871-881.
- Federal Bureau of Prisons. (2025). *Sentences Imposed*. Geraadpleegd op 29 juli 2025, van www.bop.gov/about/statistics/statistics_inmate_sentences.jsp
- Folk, J. B., Stuewig, J., Mashek, D., Tangney, J. P., & Grossmann, J. (2019). Behind bars but connected to family: Evidence for the benefits of family contact during incarceration. *Journal of Family Psychology*, 33(4), 453.
- Folkman, S., Lazarus, R. S., Gruen, R. J., & DeLongis, A. (1986). Appraisal, coping, health status, and psychological symptoms. *Journal of personality and social psychology*, 50(3), 571-579.
- *French, S. A., & Gendreau, P. (2006). Reducing prison misconducts: What works! *Criminal Justice and Behavior*, 33(2), 185-218.
- *Gaes, G. G., & Camp, S. D. (2009). Unintended consequences: Experimental evidence for the criminogenic effect of prison security level placement on post-release recidivism. *Journal of Experimental Criminology*, 5, 139-162.
- Gaes, G. G., Wallace, S., Gilman, E., Klein-Saffran, J., & Suppa, S. (2002). The influence of prison gang affiliation on violence and other prison misconduct. *The Prison Journal*, 82(3), 359-385.
- *Galford, G. (2021). Prison as home: Characteristics of control within general prison and solitary confinement environments. *Journal of Interior Design*, 46(2), 35-53.
- Geerken, M. R., & Gove, W. R. (1974). Deterrence: Some theoretical considerations. *Law & Society Review*, 9, 497-513.
- Geller, A., & Curtis, M. A. (2011). A sort of homecoming: Incarceration and the housing security of urban men. *Social Science Research*, 40(4), 1196-1213.
- Gendreau, P., Listwan, S. J., Kuhns, J. B., & Exum, M. L. (2014). Making prisoners accountable: Are contingency management programs the answer? *Criminal Justice and Behavior*, 41(9), 1079-1102.
- Gesch, C. B., Hammond, S. M., Hampson, S. E., Eves, A., & Crowder, M. J. (2002). Influence of supplementary vitamins, minerals and essential fatty acids on the antisocial behaviour of young adult prisoners: Randomised, placebo-controlled trial. *The British Journal of Psychiatry*, 181(1), 22-28.
- *Gonçalves, L. C., Gonçalves, R. A., Martins, C., & Dirkzwager, A. J. (2014). Predicting infractions and health care utilization in prison: A meta-analysis. *Criminal Justice and Behavior*, 41(8), 921-942.
- Goodstein, L., MacKenzie, D. L., & Shotland, R. L. (1984). Personal control and inmate adjustment to prison. *Criminology*, 22(3), 343-369.
- *Gover, A. R., Pérez, D. M., & Jennings, W. G. (2008). Gender differences in factors contributing to institutional misconduct. *The Prison Journal*, 88(3), 378-403.
- Griffin, M. L., & Hepburn, J. R. (2006). The effect of gang affiliation on violent misconduct among inmates during the early years of confinement. *Criminal Justice and Behavior*, 33(4), 419-466.
- Groeneveld, E., Vanhouche, A.-S., Nieuwbeerta, P., & Palmen, H. (2025). Cell's Kitchen: Normalization of Foodplaces in Dutch Penal Institutions. *The Prison Journal*, 105(2), 174-199.

- *Hacin, R., & Meško, G. (2018). Prisoners' perception of legitimacy of the prison staff: A qualitative study in Slovene prisons. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 62(13), 4332-4350.
- Haney, C. (2005). The contextual revolution in psychology and the question of prison effects. In A. Liebling & S. Maruna (Eds.), *The effects of imprisonment* (pp. 66-93). Willan.
- *Harner, H. M., & Budescu, M. (2014). Sleep quality and risk for sleep apnea in incarcerated women. *Nursing research*, 63(3), 158-169.
- *Harner, H. M., & Riley, S. (2013). The impact of incarceration on women's mental health: Responses from women in a maximum-security prison. *Qualitative health research*, 23(1), 26-42.
- *Harris, H. M., Nakamura, K., & Bucklen, K. B. (2018). Do cellmates matter? A causal test of the schools of crime hypothesis with implications for differential association and deterrence theories. *Criminology*, 56(1), 87-122.
- Harte, J. (2023). Achter de tralies of achter de geraniums? Over een pensioengerechtigde leeftijd in het strafrecht. *Proces*, 102, 197-199.
- Hirschi, T. (1969). *Causes of Delinquency*. University of California Press.
- *Hochstetler, A., Murphy, D. S., & Simons, R. L. (2004). Damaged goods: Exploring predictors of distress in prison inmates. *Crime & Delinquency*, 50(3), 436-457.
- Hofman, C., Verrest, P., & Mevis, P. (2022). *Evaluatie Besluit Adviescollege levenslanggestraften*. Boom.
- Homburg, G., Verbeek, E., Grift, M., & Kuin, M. (2020). *Wet straffen en beschermen en Visie 'Recht doen, kansen bieden'. Tussenrapport beleidslogica en kader voor evaluatie/monitoring*. Regioplan Beleidsonderzoek.
- *Houck, K. D., & Loper, A. B. (2002). The relationship of parenting stress to adjustment among mothers in prison. *American Journal of Orthopsychiatry*, 72(4), 548-558.
- *Howard, F., & Wakeling, H. (2020). People in prisons' perceptions of procedural justice in England and Wales. *Criminal Justice and Behavior*, 47(12), 1654-1676.
- *Humber, N., Webb, R., Piper, M., Appleby, L., & Shaw, J. (2013). A national case-control study of risk factors among prisoners in England and Wales. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 48, 1177-1185.
- *Humblet, D., & Decorte, T. (2013). Detentiebeleving door oudere gevangenen in België. Een exploratief onderzoek. *Panopticon*, 4(34), 267-283.
- Inspectie voor de Sanctietoepassing. (2011a). *Meerpersoonscelgebruik*. Inspectie voor de Sanctietoepassing.
- Inspectie voor de Sanctietoepassing. (2011b). *Voeding Ingeslotenen*. Inspectie voor de sanctietoepassing.
- Irwin, J., & Cressey, D. R. (1962). Thieves, convicts and the inmate culture. *Social Problems*, 10(2), 142-155.
- Jacobs, P. (2022). Transgender achter de deur: Een onderzoek naar en aanbevelingen voor de behandeling van transgender gedetineerden. *Nederlands Tijdschrift voor Strafrecht*, 2022(5), 268-278.
- *Jenkins, R., Bhugra, D., Meltzer, H., Singleton, N., Bebbington, P., Brugha, T., Coid, J., Farrell, M., Lewis, G., & Paton, J. (2005). Psychiatric and social aspects of suicidal behaviour in prisons. *Psychological Medicine*, 35(2), 257-269.
- *Jensen, E. L., & Reed, G. E. (2006). Adult correctional education programs: An update on current status based on recent studies. *Journal of Offender Rehabilitation*, 44(1), 81-98.
- Jewkes, Y. (2018). Just design: Healthy prisons and the architecture of hope. *Australian & New Zealand Journal of Criminology*, 51(3), 319-338.

- *Jewkes, Y., Moran, D., & Turner, J. (2020). Just add water: Prisons, therapeutic landscapes and healthy blue space. *Criminology & Criminal Justice*, 20(4), 381-398.
- *Jiang, S., Fisher-Giorlando, M., & Mo, L. (2005). Social support and inmate rule violations: A multilevel analysis. *American Journal of Criminal Justice*, 30, 71-86.
- *Jiang, S., & Winfree, L. T. (2006). Social support, gender, and inmate adjustment to prison life: Insights from a national sample. *The Prison Journal*, 86(1), 32-55.
- Johnsen, B., Granheim, P. K., & Helgesen, J. (2011). Exceptional prison conditions and the quality of prison life: Prison size and prison culture in Norwegian closed prisons. *European Journal of Criminology*, 8(6), 515-529.
- Jongepier, S. (2019). *De grenzen van zelfredzaamheid in detentie*. Universiteit Utrecht.
- Jonson, C. L. (2010). *The impact of imprisonment on reoffending: A meta-analysis*. University of Cincinnati.
- *Joy Tong, L., & Farrington, D. P. (2006). How effective is the 'Reasoning and Rehabilitation' programme in reducing reoffending? A meta-analysis of evaluations in four countries. *Psychology, Crime & Law*, 12(1), 3-24.
- Kasser, T. (1996). Aspirations and well-being in a prison setting. *Journal of Applied Social Psychology*, 26(15), 1367-1377.
- Katz, L., Levitt, S. D., & Shustorovich, E. (2003). Prison conditions, capital punishment, and deterrence. *American Law and Economics Review*, 5(2), 318-343.
- Kerkhof, A., Ferenschild, K., & Scherder, E. (2003). *De psychische conditie van gedetineerden in de Extra Beveiligde Inrichting en de afdeling voor Beperkt Gemeenschapsgeschiede Gedetineerden in PI Nieuw Vosseveld in Vught*. Boom.
- *Koehler, J., & Lösel, F. (2025). A meta-evaluative synthesis of the effects of custodial and community-based offender rehabilitation. *European Journal of Criminology*, 22(1), 3-29.
- *Krabill, J. J., & Aday, R. (2005). Exploring the social world of aging female prisoners. *Women & Criminal Justice*, 17(1), 27-53.
- Kreager, D. A., Palmen, H., Dirkzwager, A. J., & Nieuwbeerta, P. (2016). Doing your own time: Peer integration, aggression and mental health in Dutch male detainment facilities. *Social Science & Medicine*, 151, 92-99.
- Kruttschnitt, C., & Dirkzwager, A. (2011). Are there still contrasts in tolerance? Imprisonment in the Netherlands and England 20 years later. *Punishment & Society*, 13(3), 283-306.
- *Kruttschnitt, C., Gartner, R., & Miller, A. (2000). Doing her own time? Women's responses to prison in the context of the old and the new penology. *Criminology*, 38(3), 681-718.
- Kuis, E., Schuhmann, C., & Goossensen, A. (2015). *Puur voor jou: Onderzoek naar één-op-één bezoeksprekken van vrijwilligers aan gedetineerden*. Universiteit voor Humanistiek.
- *Kyprianides, A., & Easterbrook, M. J. (2020). Social factors boost well-being behind bars: The importance of individual and group ties for prisoner well-being. *Applied Psychology: Health and Well-Being*, 12(1), 7-29.
- Lageson, S., & Uggen, C. (2013). How work affects crime –and crime affects work – over the life course. In C. L. Gibson & M. D. Krohn (Eds.), *Handbook of life-course criminology* (pp. 201-212). Springer.
- *Lahm, K. F. (2008). Inmate-on-inmate assault: A multilevel examination of prison violence. *Criminal Justice and Behavior*, 35(1), 120-137.
- *Lahm, K. F. (2009a). Educational participation and inmate misconduct. *Journal of Offender Rehabilitation*, 48(1), 37-52.
- *Lahm, K. F. (2009b). Inmate assaults on prison staff: A multilevel examination of an overlooked form of prison violence. *The Prison Journal*, 89(2), 131-150.

- Lazarus, R. S., & Folkman, S. (1984). *Stress, appraisal, and coping*. Springer Publishing Company.
- *Lee, L. M. (2019). Far from home and all alone: The impact of prison visitation on recidivism. *American Law and Economics Review*, 21(2), 431-481.
- *Leigey, M. E. (2019). Female institutional misconduct: A test of deprivation, importation, and gendered importation theories. *The Prison Journal*, 99(3), 343-362.
- Liebling, A. (2010). Prisons and their moral performance: Conceptualising and measuring the quality of prison life. *Proces*, 89(5), 313-328.
- Liebling, A. (2011a). Distinctions and distinctiveness in the work of prison officers: Legitimacy and authority revisited. *European Journal of Criminology*, 8(6), 484-499.
- *Liebling, A. (2011b). Moral performance, inhuman and degrading treatment and prison pain. *Punishment & Society*, 13(5), 530-550.
- Liebling, A., & Arnold, H. (2004). *Prisons and their moral performance: A study of values, quality, and prison life*. Oxford University Press.
- *Liebling, A., Arnold, H., & Straub, C. (2012). *An exploration of staff-prisoner relationships at HMP Whitemoor: Twelve years on*. National Offenders Management Service.
- *Liebling, A., Johnsen, B., Schmidt, B. E., Rokkan, T., Beyens, K., Boone, M., Kox, M., & Vanhouche, A.-S. (2021). Where two 'exceptional' prison cultures meet: Negotiating order in a transnational prison. *The British Journal of Criminology*, 61(1), 41-60.
- Liebling, A., & Maruna, S. (2005). *The effects of imprisonment*. Routledge.
- *Liem, M., & Garcin, J. (2014). Post-release success among paroled lifers. *Laws*, 3(4), 798-823.
- *Liem, M., Kuijk, Y. A. J. M., & Raes, B. C. M. (2016). Detentiebeleving van (levens)langgestraften. Een empirische pilotstudie. *Delikt en Delinkwent*, 46(1), 10-29.
- *Liem, M., & Kunst, M. (2013). Is there a recognizable post-incarceration syndrome among released "lifers"? *International Journal of Law and Psychiatry*, 36(3-4), 333-337.
- *Liem, M., & Richardson, N. J. (2014). The role of transformation narratives in desistance among released lifers. *Criminal Justice and Behavior*, 41(6), 692-712.
- Ligthart, S., Van Oploo, L., Meijers, J., Meynen, G., & Kooijmans, T. (2018). De Nederlandse detentieomgeving en het resocialisatiebeginsel: Implicaties van neuropsychologisch onderzoek. *Nederlands Juristenblad*, 2018(14), 924-930.
- Lindquist, C. H., & Lindquist, C. A. (1997). Gender differences in distress: Mental health consequences of environmental stress among jail inmates. *Behavioral Sciences & the Law*, 15(4), 503-523.
- *Lindsey, A. M., Mears, D. P., Cochran, J. C., Bales, W. D., & Stults, B. J. (2017). In prison and far from home: Spatial distance effects on inmate misconduct. *Crime & Delinquency*, 63(9), 1043-1065.
- *Listwan, S., Colvin, M., Hanley, D., & Flannery, D. (2010). Victimization, social support, and psychological well-being: A study of recently released prisoners. *Criminal Justice and Behavior*, 37(10), 1140-1159.
- *Listwan, S. J., Sullivan, C. J., Agnew, R., Cullen, F. T., & Colvin, M. (2013). The pains of imprisonment revisited: The impact of strain on inmate recidivism. *Justice Quarterly*, 30(1), 144-168.
- *Littman, D. M., & Sliva, S. M. (2020). Prison Arts Program Outcomes. *Journal of Correctional Education (1974-)*, 71(3), 54-82.

- *Liu, S., Pickett, J. T., & Baker, T. (2016). Inside the black box: Prison visitation, the costs of offending, and inmate social capital. *Criminal Justice Policy Review*, 27(8), 766-790.
- Ljujic, V., Homburg, G., & Zoetelief, I. (2021). *Evidence-based interventies tijdens detentie*. Regioplan.
- Loeffler, C. E., & Nagin, D. S. (2022). The impact of incarceration on recidivism. *Annual Review of Criminology*, 5, 133-152.
- Loughran, T. A., Mulvey, E. P., Schubert, C. A., Fagan, J., Piquero, A. R., & Losoya, S. H. (2009). Estimating a dose-response relationship between length of stay and future recidivism in serious juvenile offenders. *Criminology*, 47(3), 699-740.
- Lynch, J. P., & Sabol, W. J. (2001). *Prisoner reentry in perspective*. The Urban Institute.
- *MacKenzie, D. L. (2006). *What works in corrections: reducing the criminal activities of offenders and delinquents*. Cambridge University Press.
- *Maguire, E. R., Atkin-Plunk, C. A., & Wells, W. (2021). The effects of procedural justice on cooperation and compliance among inmates in a work release program. *Justice quarterly*, 38(6), 1128-1153.
- *Malik, N., Facer-Irwin, E., Dickson, H., Bird, A., & MacManus, D. (2023). The effectiveness of trauma-focused interventions in prison settings: A systematic review and meta-analysis. *Trauma, Violence, & Abuse*, 24(2), 844-857.
- *Mancini, C., Baker, T., Sainju, K. D., Golden, K., Bedard, L. E., & Gertz, M. (2016). Examining external support received in prison and concerns about reentry among incarcerated women. *Feminist Criminology*, 11(2), 163-190.
- *Mann, N. (2016). *Doing harder time?: The experiences of an ageing male prison population in England and Wales*. Routledge.
- *Martin, L. (2018). "Free but still walking the yard": Prisonization and the problems of reentry. *Journal of Contemporary Ethnography*, 47(5), 671-694.
- Maruna, S., & Toch, H. (2005). The impact of imprisonment on the desistance process. In J. Travis & C. Visser (Eds.), *Prisoner reentry and crime in America* (pp. 139-178). Cambridge University Press.
- *Marzano, L., Hawton, K., Rivlin, A., & Fazel, S. (2011). Psychosocial influences on prisoner suicide: A case-control study of near-lethal self-harm in women prisoners. *Social Science & Medicine*, 72(6), 874-883.
- *Mastrobuoni, G., & Terlizzese, D. (2022). Leave the door open? Prison conditions and recidivism. *American Economic Journal: Applied Economics*, 14(4), 200-233.
- *McCarthy, D., & Brunton-Smith, I. (2018). The effect of penal legitimacy on prisoners' postrelease desistance. *Crime & Delinquency*, 64(7), 917-938.
- *McMurrin, M. (2007). What works in substance misuse treatments for offenders? *Criminal Behaviour and Mental Health*, 17(4), 225-233.
- *Mears, D. P., Cochran, J. C., & Bales, W. D. (2012a). Gender differences in the effects of prison on recidivism. *Journal of Criminal Justice*, 40(5), 370-378.
- *Mears, D. P., Cochran, J. C., Siennick, S. E., & Bales, W. D. (2012b). Prison visitation and recidivism. *Justice Quarterly*, 29(6), 888-918.
- Meijer, S., & Rodermond, E. (2022). Resocialisation and reintegration in the Netherlands: political narrative versus reality. In M. Vanstone & P. Priestley (Eds.), *The Palgrave Handbook of Global Rehabilitation in Criminal Justice* (pp. 413-428). Springer.
- Meijer, S., & Van Ginneken, E. (2018). Visie op resocialisatie? *Strafblad: Het nieuwe tijdschrift voor strafrecht*, 16(5), 35-41.
- Meijers, J. (2018). *Do not restrain the prisoner's brain: Executive functions, self-regulation and the impoverished prison environment*. Vrije Universiteit Amsterdam.

- Meijers, J., Harte, J. M., & Scherder, E. J. (2018). Sla het brein niet in de boeien. *Proces: Tijdschrift voor strafrechtspleging*, 101(1), 18-24.
- Meyers, T. J., Wright, K. A., Young, J. T., & Tasca, M. (2017). Social support from outside the walls: Examining the role of relationship dynamics among inmates and visitors. *Journal of Criminal Justice*, 52, 57-67.
- Ministerie van Justitie en Veiligheid (2018). *Recht doen, kansen bieden: Naar effectievere gevangenisstraffen*. Ministerie van Justitie en Veiligheid.
- *Minke, L. K. (2014). Cooking in prison—from crook to cook. *International Journal of Prisoner Health*, 10(4), 228-238.
- *Mitchell, M. M., Spooner, K., Jia, D., & Zhang, Y. (2016). The effect of prison visitation on reentry success: A meta-analysis. *Journal of Criminal Justice*, 47, 74-83.
- *Mitchell, O., Wilson, D. B., & MacKenzie, D. L. (2007). Does incarceration-based drug treatment reduce recidivism? A meta-analytic synthesis of the research. *Journal of Experimental Criminology*, 3, 353-375.
- Molleman, T. (2014). *Zelfredzaamheid gedetineerden*. WODC. Cahier 2014-18.
- Molleman, T. (2021). Toen en nu: Heeft het gevangeniswezen de middelen om zijn doelen te bereiken? *Justitiële verkenningen*, 47(2).
- Molleman, T., & Leeuw, F. L. (2012). The influence of prison staff on inmate conditions: A multilevel approach to staff and inmate surveys. *European Journal on Criminal Policy and Research*, 18, 217-233.
- *Molleman, T., & Van Ginneken, E. F. (2015). A multilevel analysis of the relationship between cell sharing, staff-prisoner relationships, and prisoners' perceptions of prison quality. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 59(10), 1029-1046.
- Moolenaar, D. E. G. (2024) *Criminaliteit en Rechtshandhaving 2023*. WODC. Cahier 2024-19.
- *Moran, D., Jones, P. I., Jordaan, J. A., & Porter, A. E. (2020). Does nature contact in prison improve well-being? Mapping land cover to identify the effect of greenspace on self-harm and violence in prisons in England and Wales. *Annals of the American Association of Geographers*, 111(6), 1779-1795.
- *Moran, D., Jones, P. I., Jordaan, J. A., & Porter, A. E. (2022). Does prison location matter for prisoner wellbeing? The effect of surrounding greenspace on self-harm and violence in prisons in England and Wales. *Wellbeing, Space and Society*, 3.
- *Morgan, R. D., & Flora, D. B. (2002). Group psychotherapy with incarcerated offenders: A research synthesis. *Group Dynamics: Theory, Research, and Practice*, 6(3), 203.
- *Morris, R. G., & Worrall, J. L. (2014). Prison architecture and inmate misconduct: A multilevel assessment. *Crime & Delinquency*, 60(7), 1083-1109.
- *Muirhead, A. (2019). *Behind the Door: A Study of Cell-sharing, Wellbeing and Coping in Prison*. Queen's University Belfast.
- *Muirhead, A., Butler, M., & Davidson, G. (2023). Behind closed doors: An exploration of cell-sharing and its relationship with wellbeing. *European Journal of Criminology*, 20(1), 335-355.
- *Nadel, M. R. (2018). *Designing Corrections: The Theoretical and Empirical Evidence for an Impact of Prison Architecture on Inmate Behavior*. The Florida State University.
- *Nadkarni, N. M., Hasbach, P. H., Thys, T., Crockett, E. G., & Schnacker, L. (2017). Impacts of nature imagery on people in severely nature-deprived environments. *Frontiers in Ecology and the Environment*, 15(7), 395-403.
- Nagin, D. S. (2013). Deterrence: A review of the evidence by a criminologist for economists. *Annual Review of Economics*, 5(1), 83-105.

- Nagin, D. S., Cullen, F. T., & Jonson, C. L. (2009). Imprisonment and reoffending. *Crime and justice*, 38(1), 115-200.
- Nagin, D. S., & Snodgrass, G. M. (2013). The effect of incarceration on re-offending: Evidence from a natural experiment in Pennsylvania. *Journal of Quantitative Criminology*, 29(4), 601-642.
- Nelen, H., & Moerings, M. (2011). Bespiegelingen over straffen (redactioneel). *Justitiële verkenningen*, 37(1), 5-9.
- *Nevárez-Sida, A., Constantino-Casas, P., & Castro-Ríos, A. (2012). Socioeconomic factors associated with drug consumption in prison population in Mexico. *BMC Public Health*, 12, 1-8.
- Nieuwbeerta, P., Groeneveld, E., Palmen, H., & Vanhouche, A.-S. (2025). Veranderingen in de beleving van voeding in detentie, 2022–2024. Resultaten van de Food in Custody-studie. *Sancties*, 19.
- Nieuwbeerta, P., Nagin, D. S., & Blokland, A. A. (2009). Assessing the impact of first-time imprisonment on offenders' subsequent criminal career development: A matched samples comparison. *Journal of Quantitative Criminology*, 25(3), 227-257.
- *Niven, S., & Stewart, D. (2005). *Resettlement outcomes on release from prison in 2003*. Home office.
- *Norton, M. (2023). *Prison as Trauma: The Role of Oppression in Predicting PTSD Resulting from the Pains of Imprisonment*. The University of Akron.
- *Nur, A. V., & Nguyen, H. (2023). Prison work and vocational programs: A systematic review and analysis of moderators of program success. *Justice quarterly*, 40(1), 129-158.
- Palmen, H., Bosma, A., & Van Ginneken, E. (2019). Het leefklimaat in Nederlandse penitentiaire inrichtingen: De Life In Custody-studie. *Proces*, 89(1), 20-36.
- Petrich, D. M., Pratt, T. C., Jonson, C. L., & Cullen, F. T. (2021). Custodial sanctions and reoffending: A meta-analytic review. *Crime and Justice*, 50(1), 353-424.
- Pettit, B., & Lyons, C. J. (2009). Incarceration and the legitimate labor market: Examining age-graded effects on employment and wages. *Law & Society Review*, 43(4), 725-756.
- *Pleggenkuhle, B., Huebner, B. M., & Summers, M. (2018). Opting out: The role of identity, capital, and agency in prison visitation. *Justice Quarterly*, 35(4), 726-749.
- *Poehlmann, J. (2005). Incarcerated mothers' contact with children, perceived family relationships, and depressive symptoms. *Journal of Family Psychology*, 19(3), 350.
- *Pompoco, A., Wooldredge, J., Lugo, M., Sullivan, C., & Latessa, E. J. (2017). Reducing inmate misconduct and prison returns with facility education programs. *Criminology & Public Policy*, 16(2), 515-547.
- Ramakers, A., Van Wilsem, J., & Apel, R. (2012). The effect of labour market absence on finding employment: A comparison between ex-prisoners and unemployed future prisoners. *European Journal of Criminology*, 9(4), 442-461.
- Raphael, S. (2008). Early incarceration spells and the transition to adulthood. In C. E. Rouse & S. Danziger (Eds.), *The price of independence: The economics of early adulthood* (pp. 278-305).
- *Reale, K. S., Usman, H., & Rodriguez, N. (2025). An Examination of Prison-Based Programming and Prison Misconduct. *Criminal Justice and Behavior*, 52(3), 429-446.
- *Reisig, M. D., & Mesko, G. (2009). Procedural justice, legitimacy, and prisoner misconduct. *Psychology, Crime & Law*, 15(1), 41-59.
- *Ricciardelli, R. (2014). An examination of the inmate code in Canadian penitentiaries. *Journal of Crime and Justice*, 37(2), 234-255.

- *Richie, F. J., Bonner, J., Wittenborn, A., Weinstock, L. M., Zlotnick, C., & Johnson, J. E. (2021). Social support and suicidal ideation among prisoners with major depressive disorder. *Archives of Suicide Research*, 25(1), 107-114.
- *Richmond, K. M. (2014). Why work while incarcerated? Inmate perceptions on prison industries employment. *Journal of Offender Rehabilitation*, 53(4), 231-252.
- *Rocheleau, A. M. (2013). An empirical exploration of the "pains of imprisonment" and the level of prison misconduct and violence. *Criminal Justice Review*, 38(3), 354-374.
- Rogers, C., Jordaan, J., & Esterhuyse, K. (2022). Coping, aggression, perceived social support and demographic variables as predictors of prison adjustment among male incarcerated offenders. *Criminology & Criminal Justice*, 24(2), 339-361.
- Ross, M. W., Diamond, P. M., Liebling, A., & Saylor, W. G. (2008). Measurement of prison social climate: A comparison of an inmate measure in England and the USA. *Punishment & Society*, 10(4), 447-474.
- RSJ. (2012). *Forensische zorg tijdens detentie*. Raad voor Strafrechtstoepassing en Jeugdbescherming.
- RSJ. (2018). *Advies uitvoering gevangenisstraffen*. Raad voor Strafrechtstoepassing en Jeugdbescherming.
- RSJ. (2019). *Spanning in detentie*. Raad voor Strafrechtstoepassing en Jeugdbescherming.
- RSJ. (2020). *Promoveren en Degradere in detentie: Advies over een voorgenomen wijziging in regelgeving*. Raad voor Strafrechtstoepassing en Jeugdbescherming.
- RSJ. (2021). *Korte detenties nader bekeken*. Raad voor Strafrechtstoepassing en Jeugdbescherming.
- RSJ. (2022a). *Advies levenslang herzien*. Raad voor Strafrechtstoepassing en Jeugdbescherming.
- RSJ. (2022b). *Vergrijzing in detentie*. Raad voor Strafrechtstoepassing en Jeugdbescherming.
- RSJ. (2023a). *Advies vormgeving levenslange gevangenisstraf tot aan het moment van de herbeoordeling*. Raad voor Strafrechtstoepassing en Jeugdbescherming.
- RSJ. (2023b). *Toenemende beveiliging in breder perspectief*. Raad voor Strafrechtstoepassing en Jeugdbescherming.
- *Ruddell, R., & Gottschall, S. (2014). The prison adjustment of Aboriginal offenders. *Australian & New Zealand Journal of Criminology*, 47(3), 336-354.
- *Ryan, C., & Bergin, M. (2022). Procedural justice and legitimacy in prisons: A review of extant empirical literature. *Criminal Justice and Behavior*, 49(2), 143-163.
- Sampson, R. J., & Laub, J. H. (1993). *Crime in the making: Pathways and turning points through life*. Harvard University Press.
- *Sanchez-Lastra, M. A., de Dios Álvarez, V., & Pérez, C. A. (2019). Effectiveness of prison-based exercise training programs: A systematic review. *Journal of Physical Activity and Health*, 16(12), 1196-1209.
- Schaefer, D. R., Bouchard, M., Young, J. T., & Kreager, D. A. (2017). Friends in locked places: An investigation of prison inmate network structure. *Social Networks*, 51, 88-103.
- *Schaefer, L., Sams, T., & Lux, J. (2016). Saved, salvaged, or sunk: A meta-analysis of the effects of faith-based interventions on inmate adjustment. *The Prison Journal*, 96(4), 600-622.
- *Schneider, K., Richters, J., Butler, T., Yap, L., Richards, A., Grant, L., Smith, A. M., & Donovan, B. (2011). Psychological distress and experience of sexual and physical assault among Australian prisoners. *Criminal Behaviour and Mental Health*, 21(5), 333-349.

- *Schuhmann, C., Kuis, E., & Goossensen, A. (2018). "Purely for you": Inmates' perceptions of prison visitation by volunteers in the Netherlands. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 62(14), 4545-4564.
- Schuyt, P. (2019). Voorwaardelijke invrijheidstelling: Het beeld en de werkelijkheid. *Sancties*, 2, 5-13.
- Sentse, M., Van Ginneken, E. F., & Palmen, H. (2023). Selective Rule Enforcement on Prison Units and Individual Misconduct: A Multilevel Study. *Crime & Delinquency*, 71(4), 1079-1101. <https://doi.org/10.1177/00111287231189723>
- *Severance, T. A. (2005). "You know who you can go to": Cooperation and exchange between incarcerated women. *The Prison Journal*, 85(3), 343-367.
- *Shammas, V. L. (2014). The pains of freedom: Assessing the ambiguity of Scandinavian penal exceptionalism on Norway's Prison Island. *Punishment & Society*, 16(1), 104-123.
- *Siennick, S. E., Mears, D. P., & Bales, W. D. (2013). Here and gone: Anticipation and separation effects of prison visits on inmate infractions. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 50(3), 417-444.
- *Slotboom, A.-M., Kruttschnitt, C., Bijleveld, C., & Menting, B. (2011). Psychological well-being of incarcerated women in the Netherlands: Importation or deprivation? *Punishment & Society*, 13(2), 176-197.
- *Slotboom, A., & Bijleveld, C. (2007). Wat er in je hoofd en hart zit weet niemand: gedetineerde vrouwen in Nederland. *Justitiële verkenningen*, 4, 72-88.
- *Slotboom, A., Bijleveld, C., Day, S., & Giezen, A. V. (2008). *Gedetineerde vrouwen in Nederland*. Vrije Universiteit Amsterdam.
- *Slotboom, A., Menting, B., & Bijleveld, C. (2009). Psychisch welbevinden van gedetineerde vrouwen in Nederland. *Tijdschrift voor Criminologie*, 51(1), 42-57.
- Smith, P., Gendreau, P., & Goggin, C. (2002). *The effects of prison sentences and intermediate sanctions on recidivism: General effects and individual differences*. Solicitor General Canada Ottawa.
- *South, J., Bagnall, A., Hulme, C., Woodall, J., Longo, R., Dixey, R., Kinsella, K., Raine, G., Vinall-Collier, K., & Wright, J. (2014). A systematic review of the effectiveness and cost-effectiveness of peer-based interventions to maintain and improve offender health in prison settings. *Health Services and Delivery Research*, 2(35).
- Staatscourant nr. 4617 (2014). *Regeling van de Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie van 10 februari 2014 houdende wijziging van de Regeling selectie, plaatsing en overplaatsing van gedetineerden in verband met de invoering van promoveren en degraderen van gedetineerden*. Geraadpleegd op 26 november 2024, van <zoek.officielebekendmakingen.nl/stcrt-2014-4617.html>
- Staatscourant nr. 38271 (2024). *Regeling van de Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid van 14 november 2024, kenmerk 5890676, houdende wijziging van de Regeling tijdelijk verlaten van de inrichting en van de Regeling selectie, plaatsing en overplaatsing van gedetineerden in verband met de uitkomsten van de invoeringstoets van de Wet straffen en beschermen*. Geraadpleegd op 7 februari 2025, van <zoek.officielebekendmakingen.nl/stcrt-2024-38271.html>
- Staatscourant nr. 65365 (2016). *Besluit van de Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie van 25 november 2016, houdende de instelling van een Adviescollege levenslanggestraften (Besluit Adviescollege levenslanggestraften)*. Geraadpleegd op 17 juli 2025, van <zoek.officielebekendmakingen.nl/stcrt-2016-65365.html>
- *Statham, B. M., Winder, B., & Micklethwaite, D. (2021). Success within a UK open prison and surviving the 'pains of freedom'. *Psychology, Crime & Law*, 27(8), 729-750.

- *Steiner, B. (2008). *Maintaining prison order: Understanding causes of inmate misconduct within and across Ohio correctional institutions*. University of Cincinnati.
- *Steiner, B. (2009). Assessing static and dynamic influences on inmate violence levels. *Crime & Delinquency*, 55(1), 134-161.
- *Steiner, B., Butler, H. D., & Ellison, J. M. (2014). Causes and correlates of prison inmate misconduct: A systematic review of the evidence. *Journal of Criminal Justice*, 42(6), 462-470.
- *Steiner, B., & Wooldredge, J. (2008). Inmate versus environmental effects on prison rule violations. *Criminal Justice and Behavior*, 35(4), 438-456.
- *Steiner, B., & Wooldredge, J. (2009). Individual and environmental effects on assaults and nonviolent rule breaking by women in prison. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 46(4), 437-467.
- *Steiner, B., & Wooldredge, J. (2014). Sex differences in the predictors of prisoner misconduct. *Criminal Justice and Behavior*, 41(4), 433-452.
- *Steiner, B., & Wooldredge, J. (2018). Prison officer legitimacy, their exercise of power, and inmate rule breaking. *Criminology*, 56(4), 750-779.
- *Stevens, B. A., Shaw, R., Bewert, P., Salt, M., Alexander, R., & Loo Gee, B. (2018). Systematic review of aged care interventions for older prisoners. *Australasian Journal on Ageing*, 37(1), 34-42.
- Struijk, S. (2020). 'Wetsvoorstel Straffen en beschermen: Wordt het kind met het badwater weggegooid?'. *Sancties: tijdschrift over straffen en maatregelen*, 13, 56-65.
- Sykes, G. M. (1958). *The society of captives*. Princeton University Press.
- *Tahamont, S. (2013). *Essays on the effects of correctional policies on prison misconduct*. University of California, Berkeley.
- *Tahamont, S. (2019). The effect of facility security classification on serious rules violation reports in California prisons: A regression discontinuity design. *Journal of Quantitative Criminology*, 35, 767-796.
- Te Brake, J., De Jongh, D., De Bakker, D., & Devillé, W. (2005). *De werkbelasting van de medische dienst in penitentiaire inrichtingen*. NIVEL.
- *Tewksbury, R., Connor, D. P., & Denney, A. S. (2014). Disciplinary infractions behind bars: An exploration of importation and deprivation theories. *Criminal Justice Review*, 39(2), 201-218.
- *Thekkumkara, S. N., Jagannathan, A., Muliya, K. P., & Murthy, P. (2022). Psychosocial interventions for prisoners with mental and substance use disorders: A systematic review. *Indian Journal of Psychological Medicine*, 44(3), 211-217.
- Timler, K., Brown, H., & Varcoe, C. (2019). Growing connection beyond prison walls: How a prison garden fosters rehabilitation and healing for incarcerated men. *Journal of Offender Rehabilitation*, 58(5), 444-463.
- *Tobón, S. (2022). Do better prisons reduce recidivism? Evidence from a prison construction program. *Review of Economics and Statistics*, 104(6), 1256-1272.
- Toch, H. (1977). *Living in prison: The ecology of survival*. Free Press.
- Tonkin, M. (2016). A review of questionnaire measures for assessing the social climate in prisons and forensic psychiatric hospitals. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 60(12), 1376-1405.
- Tonry, M. (2008). Learning from the limitations of deterrence research. *Crime and Justice*, 37(1), 279-311.
- Tonry, M., & Bijleveld, C. (2007). Crime, criminal justice, and criminology in the Netherlands. *Crime and Justice*, 35(1), 1-30.
- Travis, J., Western, B., & Redburn, F. S. (2014). *The growth of incarceration in the United States: Exploring causes and consequences*. National Academies Press.

- *Tuerk, E. H., & Loper, A. B. (2006). Contact between incarcerated mothers and their children: Assessing parenting stress. *Journal of Offender Rehabilitation*, 43(1), 23-43.
- *Turanovic, J. J., & Tasca, M. (2019). Inmates' experiences with prison visitation. *Justice Quarterly*, 36(2), 287-322.
- *Turanovic, J. J., & Tasca, M. (2022). Conditions of contact: Reexamining the relationship between prison visitation and recidivism. *Justice Quarterly*, 39(5), 923-952.
- Tyler, T. R. (2006). *Why people obey the law*. Princeton University Press.
- Uit Beijerse, J., Struijk, S., Bleichrodt, E., Bakker, S., Salverda, B. A., & Mevis, P. (2018). *De praktijk van de voorwaardelijke invrijheidsstelling in relatie tot speciale preventie en re-integratie*. Boom.
- Uit Beijerse, J., & van Swaaningen, R. (2004). Gevangen in Nederland. *Panopticon*, 25(2), 172.
- Ulrich, R. S. (1991). Effects of interior design on wellness: Theory and recent scientific research. *Journal of Health Care Interior Design*, 3, 97-109.
- *Van der Kaap-Deeder, J., Audenaert, E., Van Petegem, S., Vandevelde, S., Van Mastrigt, S., Aelterman, N., & Vansteenkiste, M. (2019). The internalization of and defiance against rules within prison: The role of correctional officers' autonomy-supportive and controlling communication style as perceived by prisoners. *Motivation and Emotion*, 43, 771-785.
- *Van der Kaap-Deeder, J., Audenaert, E., Vandevelde, S., Soenens, B., Van Mastrigt, S., Mabbe, E., & Vansteenkiste, M. (2017). Choosing when choices are limited: The role of perceived afforded choice and autonomy in prisoners' well-being. *Law and Human Behavior*, 41(6), 567.
- Van der Laan, A., & Eichelsheim, V. (2013). Juvenile adaptation to imprisonment: Feelings of safety, autonomy and well-being, and behaviour in prison. *European Journal of Criminology*, 10(4), 424-443.
- Van Ginneken, E. (2018). Zelfredzaamheid in detentie: Kritische kanttekeningen bij het systeem van promoveren en degraderen. *Proces*, 97(2), 113-129.
- *Van Ginneken, E., & Abbing, Y. (2025). *Afstand, nabijheid en sociale veiligheid*. Dienst Justitiële Inrichtingen.
- *Van Ginneken, E., & Crewe, B. (2025). Explaining experiences of punishment and degradation in prisons: A comparative analysis of England & Wales and Norway. *European Journal of Criminology*.
- Van Ginneken, E., Jacobs, P., & Bergers, J. (2024). Meerpersoonscelgebruik in Nederland: Knelpunten vanuit juridisch en sociaalwetenschappelijk perspectief. *Proces*, 322-337.
- *Van Ginneken, E., & Palmen, H. (2022). Meerpersoonscelgebruik in Nederlandse penitentiaire inrichtingen: Bevindingen van de Life in Custody Study. *Proces*, 101(2), 96-121.
- Van Ginneken, E., Palmen, H., Bosma, A. Q., Nieuwbeerta, P., & Berghuis, M. L. (2018). The Life in Custody Study: the quality of prison life in Dutch prison regimes. *Journal of Criminological Research Policy and Practice*, 4(4), 253-268.
- *Van Ginneken, E. F. (2022). Is cell sharing associated with wellbeing, misconduct and prison climate? Evidence from a Dutch study. *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, 30(1), 41-68.
- Van Ginneken, E. F., & Nieuwbeerta, P. (2020). Climate consensus: A multilevel study testing assumptions about prison climate. *Journal of Criminal Justice*, 69, 101693.
- *Van Ginneken, E. F., & Palmen, H. (2023). Is There a Relationship Between Prison Conditions and Recidivism? *Justice quarterly*, 40(1), 106-128.

- *Van Ginneken, E. F., Palmen, H., Bosma, A. Q., & Sentse, M. (2019). Bearing the weight of imprisonment: The relationship between prison climate and well-being. *Criminal Justice and Behavior*, 46(10), 1385-1404.
- Van Hall, M., Dirkzwager, A. J., Van der Laan, P. H., & Nieuwbeerta, P. (2024). Procedural justice and legitimacy of the law in the criminal justice system: A longitudinal study among Dutch detainees. *Psychology, Crime & Law*, 30(2), 101-124.
- Van Wingerden, S. (2019). Waarom het Wetsvoorstel straffen en beschermen zijn doel voorbijschiet. *Proces*, 98(2), 85-88.
- Van Zyl Smit, D., & Snacken, S. (2009). *Principles of European prison law and policy: Penology and human rights*. Oxford University Press.
- Vandebosch, H. (2002). De invloed van persoonlijke achtergrondkenmerken en gevangenisfactoren op de probleemervaring en de aanpassingswijze van Nederlandstalige veroordeelden: Een studie in vijf Vlaamse strafinrichtingen. *Panopticon*, 23(1), 22.
- *Vanhouche, A.-S., Smoyer, A., & Minke, L. K. (2018). Couscous in Tilburg: Food Narratives and the Quality of Prison Life in a Belgian-Dutch Prison. *Prison Service Journal*, (238), 3-9.
- Varano, S. P., Huebner, B. M., & Bynum, T. S. (2011). Correlates and consequences of pre-incarceration gang involvement among incarcerated youthful felons. *Journal of Criminal Justice*, 39(1), 30-38.
- Verwest, A., Buysse, W., Van Egmond, P., & Hofstra, D. (2018). *Voortgezet crimineel handelen tijdens detentie: Je gaat het pas zien als je het doorhebt*. Politie & Wetenschap/DSP-groep.
- *Villafaina-Domínguez, B., Collado-Mateo, D., Merellano-Navarro, E., & Villafaina, S. (2020). Effects of dog-based animal-assisted interventions in prison population: A systematic review. *Animals*, 10(11), 2129.
- Villetta, P., Gillieron, G., & Killias, M. (2015). The effects on re-offending of custodial vs. non-custodial sanctions: An updated systematic review of the state of knowledge. *Campbell Systematic Reviews*, 11(1), 1-92.
- Villetta, P., Killias, M., & Zoder, I. (2006). The effects of custodial vs. non-custodial sentences on re-offending: A systematic review of the state of knowledge. *Campbell Systematic Reviews*, 2(1), 1-69.
- Visher, C. A., & Travis, J. (2003). Transitions from prison to community: Understanding individual pathways. *Annual Review of Sociology*, 29(1), 89-113.
- Vollaard, B., Knoef, M., & van Dijk, T. (2019). *Het effect van een alternatief detentieregime op gedrag en gezondheid van gedetineerden*. Universiteit Tilburg/Universiteit Leiden.
- *Voorde, L., & Goossens, E. (2022). Zelfverwondend gedrag in detentie: Een systematische literatuurstudie. *Panopticon*, 43(3), 288.
- *Vuk, M. (2017). *Inmate Time Utilization And Well-Being*. University of South Carolina.
- *Wahidin, A. (2003). Women, old age and the prison system. *Criminal Justice Matters*, 53(1), 38-39.
- Wartna, B., Alberda, D., & Verweij, S. (2013). Een meta-analyse van Nederlands recidiveonderzoek naar de effecten van strafrechtelijke interventies. *Tijdschrift voor Criminologie*, 55(1), 3.
- Weerwind, F. M. (2023, 3 februari). Brief van de minister voor rechtsbescherming [Kamerbrief]. Geraadpleegd op 3 december 2024, van zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-29279-768.html
- *Weinrath, M. (2016). *Behind the walls: Inmates and correctional officers on the state of Canadian prisons*. UBC Press.

- Wener, R. E. (2012). Correctional Environments. In S. D. Clayton (Ed.), *The Oxford handbook of environmental and conservation psychology* (pp. 316-331). Oxford University Press.
- Wensveen, M. (2020). *Eigen haard is goud waard: Een studie naar de woonsituatie, het verhuisgedrag en recidive van (ex-)gedetineerden*. Universiteit Leiden.
- Wermink, H., Nieuwbeerta, P., Ramakers, A. A., de Keijser, J. W., & Dirkzwager, A. J. (2018). Short-term effects of imprisonment length on recidivism in the Netherlands. *Crime & Delinquency*, 64(8), 1057-1093.
- Western, B. (2002). The impact of incarceration on wage mobility and inequality. *American Sociological Review*, 67(4), 526-546.
- Williams, S. (1998). An organizational model of choice: A theoretical analysis differentiating choice, personal control, and self-determination. *Genetic, Social, and General Psychology Monographs*, 124(4), 465.
- *Wilson, D., Gallagher, C. A., & MacKenzie, D. L. (2000). A meta-analysis of corrections-based education, vocation, and work programs for adult offenders. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 37(4), 347-368.
- *Wilson, D. B. (2016). Correctional programs. In D. Weisburd, D. P. Farrington, & C. Gill (Eds.), *What works in crime prevention and rehabilitation: Lessons from systematic reviews* (pp. 193-217).
- *Winfree, L. T., Newbold, G., & Tubb, S. H. (2002). Prisoner perspectives on inmate culture in New Mexico and New Zealand: A descriptive case study. *The Prison Journal*, 82(2), 213-233.
- *Winicov, N. (2019). A systematic review of behavioral health interventions for suicidal and self-harming individuals in prisons and jails. *Heliyon*, 5(9).
- *Woodall, J., Dixey, R., & South, J. (2014). Control and choice in English prisons: Developing health-promoting prisons. *Health promotion international*, 29(3), 474-482.
- *Woods-Brown, C., Hunt, K., & Sweeting, H. (2023). Food and the prison environment: A meta-ethnography of global first-hand experiences of food, meals and eating in custody. *Health & Justice*, 11(1), 23.
- *Woods, D., Breslin, G., & Hassan, D. (2017). A systematic review of the impact of sport-based interventions on the psychological well-being of people in prison. *Mental Health and Physical Activity*, 12, 50-61.
- Wooldredge, J. D. (1999). Inmate experiences and psychological well-being. *Criminal Justice and Behavior*, 26(2), 235-250.
- Wright, K. N. (1985). Developing the prison environment inventory. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 22(3), 257-277.
- *Wulf-Ludden, T. (2013). Interpersonal relationships among inmates and prison violence. *Journal of Crime and Justice*, 36(1), 116-136.
- *Yang, S., Kadouri, A., Révah-Lévy, A., Mulvey, E. P., & Falissard, B. (2009). Doing time: A qualitative study of long-term incarceration and the impact of mental illness. *International Journal of Law and Psychiatry*, 32(5), 294-303.
- *Yasrebi-de Kom, F. M., Dirkzwager, A. J., Van der Laan, P. H., & Nieuwbeerta, P. (2025). Deterrent effects of sanction severity and the role of procedural justice in prison: A preregistered randomized vignette experiment. *Journal of Experimental Criminology*, 21, 251-279.
- *Yoon, I. A., Slade, K., & Fazel, S. (2017). Outcomes of psychological therapies for prisoners with mental health problems: A systematic review and meta-analysis. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 85(8), 783.
- *Zaalberg, A., Cornet, L., Platje, E., & Kogel, K. de. (2020). *Leefklimaat en stress in detentie*. WODC. Cahier 2020-3.

- Zaalberg, A., Nijman, H., Bulten, E., Stroosma, L., & Staak, C. (2009). *Voeding en agressieregulatie*. WODC. Cahier 2009-5.
- Zaalberg, A., Nijman, H., Bulten, E., Stroosma, L., & Van der Staak, C. (2010). Effects of nutritional supplements on aggression, rule-breaking, and psychopathology among young adult prisoners. *Aggressive Behavior: Official Journal of the International Society for Research on Aggression*, 36(2), 117-126.
- Zamble, E., & Porporino, F. (1990). Coping, imprisonment, and rehabilitation: Some data and their implications. *Criminal Justice and Behavior*, 17(1), 53-70.
- *Zhong, S., Senior, M., Yu, R., Perry, A., Hawton, K., Shaw, J., & Fazel, S. (2021). Risk factors for suicide in prisons: A systematic review and meta-analysis. *The Lancet Public Health*, 6(3), 164-174.
- *Zweig, J. M., Yahner, J., Visher, C. A., & Lattimore, P. K. (2015). Using general strain theory to explore the effects of prison victimization experiences on later offending and substance use. *The Prison Journal*, 95(1), 84-113.

Bijlage 1 Samenstelling begeleidingscommissie

Voorzitter

Mr. Dr. Pauline Jacobs

Universitair hoofddocent Straf(proces)recht,
Universiteit Tilburg

Leden

Dr. Jennifer Doekhie

Universitair docent Criminologie, Universiteit Leiden

Dr. Jesse Meijers

Universitair docent Neurocriminologie, Universiteit
Utrecht

Mr. Irene van den Tillaart

Beleidsmedewerker, ministerie van Justitie en
Veiligheid, Directie Sancties en Slachtofferbeleid

Het Wetenschappelijk Onderzoek- en Datacentrum (WODC), Kennisinstituut voor de rechtsstaat, is een onafhankelijk kennisinstituut dat valt onder het ministerie van Justitie en Veiligheid. Het WODC draagt bij aan behoud en verbetering van de rechtsstaat via het (laten) uitvoeren van kwalitatief hoog wetenschappelijk onderzoek. En door het aanbieden van gevraagde en ongevraagde kennis, verbeterpunten en (waar mogelijk) denkrichtingen.

Voor meer informatie, bezoek www.wodc.nl